

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN
ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARİHİ YAPIYA YENİ EK ANALİZİ
YÖNTEM ÖNERİSİ: MARMARA
BÖLGESİ'NDEKİ TARİHİ HAMAM
ÖRNEKLERİ

Tuğba ŞEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Temmuz-2021
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHİ YAPIYA YENİ EK ANALİZİ YÖNTEM ÖNERİSİ: MARMARA BÖLGESİ'NDEKİ TARİHİ HAMAM ÖRNEKLERİ

Tuğba Şen

Necmettin Erbakan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Gülşen DİŞLİ

2021, 195 Sayfa

Tarihi yapılar çeşitli dönemlerde bünyelerine yeni değerler katarak büyüyen, tarihsel süreçte gelişmeler göstererek kültürel, sosyal, mimari ve teknik özelliklerini bir sonraki nesillere taşıyan önemli kültürel miraslardır. Günümüzde değişen zaman, gelişen teknoloji ve toplumların farklılaşan ihtiyaçları nedeniyle çoğu tarihi yapı işlevlerini kaybederek, atıl vaziyette kalmışlardır. Oysaki tarihi yapıların aktif bir şekilde kullanılarak güncel hayata kazandırılması önemli ve gereklidir. Dolayısıyla tarihi dokuların ve içinde yer alan taşınmaz kültür varlıklarının çağa ayak uydurabilmesi için yeniden işlevlendirilmeleri ve bunun bir sonucu olarak yeni ekler almaları söz konusu olabilmektedir. Tarihi yapıları ezmeden, ona saygılı bir şekilde ideal yeni ek tasarımı için belirli ölçütler sunmak, tezin başlıca hedeflerindedir. Bu çalışma ile tarihi yapıya ideal bir yeni/çağdaş ek ve/veya dönem ekinin nasıl olması gerektiğinin bir ön araştırması ve değerlendirmesi yapılmış ve bu doğrultuda puanlama sistemine dayalı sayısal bir model önerisi geliştirilmiştir. Ayrıca bu model önerisi tüm yapı türleri için uygulanabilir niteliktedir. Araştırmada, günümüzde özgün işleviyle kullanılması zorlaşan tarihi hamam yapıları üzerinde durulmuş, Marmara Bölgesi Tarihi Hamam yapılarında yeni eke sahip, özgün ya da yeniden işlevlendirilmiş dokuz adet örneklem hamam yapısı belirlenmiştir. Arazi çalışması ile hamam yapılarının yerinde incelenmesi, arşiv ve literatür taraması, tarihi yapıya yeni konusunda ulusal ve uluslararası tüzüklerin incelenmesi ve yapıların yeni ekleri bakımından analiz edilmesine dair model önerisi geliştirilmesi bu çalışmada kullanılan başlıca metodlar olmuştur. Korunması gereken, tarihi anlamda değere sahip olan bu hamamlara eklenen yeni eklerin tarihi yapı ve dokuyla olan ilişkisinin ve biçimsel tasarımının nasıl olması gerektiği ile ilgili keskin çizgilere sahip kurallar yoktur. Böylece, geliştirilen model önerisi bu örneklem yapılar üzerinde test edilmiştir. Öncelikle, tarihi yapılara yeni ek getirilmesini gerektiren temel nedenler ve tarihi yapılarda yeni eklere ilişkin ulusal ve uluslararası yasal çerçeve, tüzük, yönerge ve standartlar detaylı olarak araştırılmıştır. Ardından, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre, tasarımına dair kurumsal yaklaşımlar çerçevesinde, yeni ek-bağlam ilişkisi kapsamında ve yeni ek-işlev ilişkisi bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır. Bahse konu değerlendirmelerde, konuyla ilgili literatürde en çok kullanılan yeni eklere ilişkin tasarım kriterlerine ve yeni eklere ilişkin ulusal/uluslararası tüzüklere, yönergelere, ilkelere göre belirlenen ölçütler esas alınmıştır. Bu araştırma kapsamında geliştirilen yeni ek tasarımına dair model önerisinin sadece belirlenen hamam yapıları için değil yeni eke sahip tüm taşınmaz kültür varlıkları için uygulanabilir olması amaçlanmıştır. Modelin test edildiği dokuz adet hamam yapısından sadece birinin çağdaş/dönem ekleri bakımından çok iyi kategoride olduğu, dördünün ideal, birinin orta seviyede ve birinin de vasat düzeyde eke sahip olduğu belirlenmiş, üç yapı ise aldığı ekler bakımından kabul edilemez bulunmuştur. Örneklem hamam yapıları özelinde, yeni eklerin tasarımı aşamasında yapılan uygulamaların belirlenen bu ölçütlere göre uygunluğunun ve aksaklıkların belirlenmesi, benzer tarihi yapı örneklerine yapılacak yeni uygulamalarda yol gösterici olması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kültür Varlıkları, Mimari Koruma, Tarihi Hamamlar, Tarihi Yapı, Yeni Ek, Yeni Ek Analizi

ABSTRACT

MS THESIS

NEW ADDITION ANALYSIS METHOD PROPOSAL TO THE HISTORICAL STRUCTURE: EXAMPLES OF HISTORICAL BATHS IN THE MARMARA REGION

Tuğba ŞEN

**THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE IN ARCHITECTURE**

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Gülşen Dişli

2021, 195 Pages

Historical buildings are an important part of cultural heritage that grows with the addition of new values to their structures in various periods, and carry their cultural, social, architectural, and technical characteristics to the next generations with new developments in the historical process. At present, due to the change in time, developing technology, and the different needs of the societies, most of the historical buildings have lost their functions and remained out of use. However, it is important and necessary to use historical buildings actively as part of contemporary life. Therefore, the historical textures and the immovable cultural assets within them can be given new functions in order to keep up with the time, and as a result, they may receive new additions. It is one of the main objectives of the research to present well-defined criteria for the design of new ideal additions to historic buildings without damaging the historic context and in a respectful way. Within the scope of this study, a preliminary research and evaluation proposal based on a numerical model with a scoring system was developed to find out how an ideal new/contemporary addition and/or period addition should be done to the historical building. Also this model offer is applicable for all building types. In the research, the historical baths, which are difficult to use with their original function today, were emphasized, and nine sample baths with new additions, either used in their original functions or re-functioned and located in the Marmara Region were determined and selected as case studies. In-situ analyses of case study bath buildings with field observation, archival and literature survey, investigation of national and international charters related to new additions to historic buildings, and development of a model proposal for the analyses of historic buildings in terms of their new additions were the main methods applied during the study. There are no specifically defined rules on the formal design and historic texture-building relationship of new additions to historic buildings that have historic values. Thus, the developed model proposal was tested on these case study buildings. First, the primary reasons for new additions to historic buildings and the national and international legal framework, bylaws, directives, and standards regarding new additions to historical buildings were investigated in detail. Then, an evaluation was made according to the location of the new addition in the building, within the framework of institutional approaches to its design, within the scope of the new addition and context relationship, and in the context of the new addition and function relationship. The evaluations were based on the design criteria of the new additions mostly used in the relevant literature and the criteria were determined according to the national/international regulations, directives, and principles regarding the new additions. The model proposal for the design of the new addition developed within the scope of this research is intended to be applicable not only for the designated bathhouses but also for all immovable cultural properties with new additions. It is determined that among the nine historic bath buildings only one has a contemporary/period addition in a very good category, four have an ideal, one has a medium level, and one has a fair level addition, and three of them have been found unacceptable in terms of their new additions. Specific to the sample bathhouses, it is important to determine the suitability of the applications made during the design

phase of new additions according to these criteria and to determine the faults, in terms of guiding the new applications to be made to similar historic buildings cases.

Keywords: Architectural Preservation, Cultural Heritage, Historical Baths, Historical Buildings, New Additions, New Additions Analysis

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca bilgi, deneyim ve yardımlarıyla beni hep bir adım öteye taşıyan, tüm yakınlığıyla bir eğitmenen çok daha fazlası olarak hissettiğim değerli danışman hocam Doç. Dr. Gülşen Dişli'ye,

Bugünlerimin mimarı, tüm yaşamım boyunca sevgilerini, desteklerini, emeklerini eksik etmeyen, fedakarlıklarına her zaman şahit olduğum değerli aileme,

Ve son olarak mimarlık eğitimime adım attığım ilk günden beri hep yanımda olan, sevgisiyle ve tüm benliğiyle beni hiç yalnız bırakmayan en büyük destekçim Mimar Sefa ÇALIŞKAN'a

Sonsuz teşekkür ederim.

Tuğba ŞEN
KONYA-2021

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
TABLolar DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Tezin Önemi, Amacı Ve Hipotezi	3
1.2. Tezin Kapsamı	5
1.3. Tezin Yöntemi	7
1.4. Kaynak Araştırması	11
2. TARİHİ YAPILARDA YENİ EK KAVRAMI	16
2.1. Tarihi Yapılara Yeni Ek Getirilmesini Gerektiren Nedenler	16
2.1.1. Tarihi Tapıların Yeniden İşlevlendirilmesi	16
2.1.2. Tarihi Yapıların Bütünlenmesi	19
2.2. Tarihi Yapıya Getirilen Yeni Eklere İlişkin Hususlar	20
2.2.1. Tarihi Yapılarda Yeni Eklere İlişkin Ulusal ve Uluslararası Yasal Çerçeve, Tüzük, Yönerge ve Standartlar	20
2.2.2. Tarihi Yapılarda Yeni Eklerin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Türleri	25
2.2.3. Tarihi Yapılarda Yeni Ek Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar	32
2.2.4. Tarihi Yapılarda Yeni Ek Tasarımına Dair Biçimsel Tasarım Kriterleri	38
2.2.5. Tarihi Yapılarda Yeni Ek-Bağlam İlişkileri	42
2.2.6. Tarihi Yapılarda Yeni Ek-İşlev İlişkisi	44
3. TARİHİ YAPIYA YENİ EK ANALİZİ MODEL ÖNERİSİ	45
3.1. Yapıda Konumlandığı Yere Göre Yeni Ekin Türü	46
3.1.1. Arka Ek	47
3.1.2. Yan Ek	48
3.1.3. Ön Ek	50
3.1.4. Çatı Eki	52
3.1.5. Arkeolojik Alan Koruyucu Üst Örtü, Sergi (gezi) Platformu vb. Ekler	54
3.2. Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar	55
3.2.1. Biçimlerin Taklidi	55
3.2.2. Biçimlerin Yorumu	56
3.2.3. Zıt Karşıt Yaklaşım	57
3.3. Yeni Ek-Bağlam İlişkileri	57

3.3.1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi	57
3.3.2. Yeni Ek Parsel İlişkisi.....	63
3.4. Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler	66
3.5. Yeni Ek-İşlev İlişkisi	68
3.6. Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler.....	68
4. MARMARA BÖLGESİ'NDEKİ ÖRNEKLEM TARİHİ HAMAM YAPILARININ MİMARİ TANIMLAMALARI VE YEN EKLERİ AÇISINDAN ANALİZİ	69
4.1. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı	73
4.2. Kılıç Ali Paşa Hamamı	83
4.3. Büyük Yeşil Direkli Hamamı (Üsküdar Büyük Hamam).....	95
4.4. Hüsrev Kethüda Hamamı (Ortaköy Hamamı)	106
4.5. Selimiye Hamamı	119
4.5.1. Selimiye Hamamı Soyunmalık Bölümü Dönem Eki	122
4.5.2. Selimiye Hamamı Odunluk-Mutfak Bölümü Dönem Eki	130
4.6. Çemberlitaş Hamamı	138
4.7. Çağaloğlu Hamamı	148
4.8. Kayıhan Hamamı (Kayhan Hamam)	161
4.9. Çekirge Hamamı (Kervansaray Hamamı)	170
4.10. Örneklem Tarihi Hamam Yapıları Eklerinin Karşılaştırılması.....	179
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	187
KAYNAKLAR	190

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

- h :yükseklik
% :üzde işareti
v :hacim
≤ :küçük eşittir
≥ :büyük eşittir
> :büyüktür
< :küçüktür

Kısaltmalar

- UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
ICOMOS : International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
NPS : National Park Service (Milli Parklar Servisi)
ABD :Amerika Birleşik Devletleri
ITS : Interpreting the Standards (Standartların Yorumu Bülteni)
h_{yeni ek} : Yeni ek yüksekliği
h_{mevcut yapı} : Mevcut yapı yüksekliği
öcg_{yeni ek} : Yeni ek ön cephe genişliği
öcg_{mevcut yapı} : Mevcut yapı ön cephe genişliği
öC_{yeni ek} : Yeni ekin ön cephesi
öC_{mevcut yapı} : Mevcut yapı ön cephesi
dg_{mevcut yapı} : Mevcut yapı duvar genişliği
öCS_{mevcut yapı} : Mevcut yapı ön cephe sınırı
kh_{mevcut yapı} : Mevcut yapı kat yüksekliği
h_{mevcut çevre yapılar} : Mevcut çevre yapıların yüksekliği
V_{yeni ek} : Yeni ek hacmi
V_{mevcut çevre yapılar} : Mevcut çevre yapıların hacmi
vb. :ve benzeri
yy. :yüzyıl

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Safranbolu Kaymakamlar Konağı.....	17
Şekil 2.2. Kazıklı Kervansarayı.....	18
Şekil 2.3. Kayıhan Hamamı.....	18
Şekil 2.4. Elsa Morante Kütüphanesi ve yeni ek.....	19
Şekil 2.5. Arka ek (Rear Addition) örneği.....	25
Şekil 2.6. Yan ek (Side Addition) örneği.....	26
Şekil 2.7. Camelback örneği.....	26
Şekil 2.8. British Museum çatı eki.....	28
Şekil 2.9. Reichstag Parlamento Binası çatı eki.....	28
Şekil 2.10. Çatalhöyük arkeolojik alan üst örtüsü yeni eki.....	29
Şekil 2.11. Malatya Arslantepe Höyüğü arkeolojik alan üst örtü yeni eki.....	29
Şekil 2.12. Ankara Çukur Han dükkân önü eki örneği.....	31
Şekil 2.13. Janus: Rapperswil-Jona Belediye Müzesi ve çağdaş eki.....	34
Şekil 2.14. Şerefiye Sarnıcı ve çağdaş eki.....	34
Şekil 2.15. Brüksel Grand Place meydanı.....	36
Şekil 2.16. Bensberg Tarihi Belediye Binası ve eki.....	37
Şekil 2.17. Pietro Carlo Pellegrini Architecture tarafından tasarlanan yeni ek.....	41
Şekil 3.1. Tarihi yapılara getirilen ek yapıların belirlenen analiz yöntemi ile değerlendirilmesi ile sahip oldukları sonuç puanlarını gösteren renk grafiği örneği.	46
Şekil 3.2. Biçimlerin taklidi yaklaşımıyla tasarlanan yeni eke örnek analitik çizim.....	56
Şekil 3.3. Biçimlerin yorumu yaklaşımıyla tasarlanan yeni eke örnek analitik çizim. .	56
Şekil 3.4. Zıt (Karşıt) yaklaşım ile tasarlanan yeni eke örnek analitik çizim.....	57
Şekil 4.1. Buhar yaşmağı örnekleri.	71
Şekil 4.2. Külhan ısıtma sistemi.	72
Şekil 4.3. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı kat planı.....	73
Şekil 4.4. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı doğu cephesi.	74
Şekil 4.5. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı'nın üst örtüsünden görünüş.....	74
Şekil 4.6. Kocaeli Süleyman Paşa Yeni Eki.	76
Şekil 4.7. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı Ön Cephesi.....	77
Şekil 4.8. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı yeni ekine ait iç mekândan görünüm.	78
Şekil 4.9. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı yeni eki ve yıkılan soyunmalık bölümü. ...	79
Şekil 4.10. Kılıçalı Paşa Camii Külliyesi ve Kılıç Ali Paşa Hamamı Planları.....	83
Şekil 4.11. Kılıçalı Paşa Hamamı soyunmalık bölümü ve kubbe çatı örtüsü.....	84
Şekil 4.12. Kılıçalı Paşa Hamamı giriş cephesi ve yeni eki.	85
Şekil 4.13. Kılıçalı Paşa Hamamı ve yeni eki.	86
Şekil 4.14. Kılıç Ali Paşa Hamamı yeni eki iç mekanı.	87
Şekil 4.15. Kılıç Ali Paşa Hamamı Yeni Eki.	88
Şekil 4.16. Kılıç Ali Paşa Hamamı yatay yönlü kirpi saçaklar ve yeni ekine ait yatay yönlü silmeler.	89
Şekil 4.17. Kılıç Ali Paşa Hamamı mevcut yaya sirkülasyonu, yeni ek ve parsel ilişkisi.	91
Şekil 4.18. Büyük Yeşil Direkli Hamam.	95
Şekil 4.19. Büyük Yeşil Direkli Hamamı planı.....	96
Şekil 4.20. Büyük Yeşil Direkli Hamamı Yeni Eki.....	98

Şekil 4.21. Büyük Yeşil Direkli Hamamı yeni ekinin kuzey doğu cephesi ve Büyük Yeşil Direkli Hamamı güney cephesi.	100
Şekil 4.22. Büyük Yeşil Direkli Hamamı'nın günümüzdeki haline ait güncel plan şeması.....	100
Şekil 4.23. Büyük Yeşil Direkli Hamamı mevcut yaya sirkülasyonu, yeni eki ve parsel ilişkisi.....	102
Şekil 4.24. Hüsrev Kethüda Hamamı Güneybatı	106
Şekil 4.25. Hüsrev Kethüda Hamamı Planı	107
Şekil 4.26. Hüsrev Kethüda Hamamı Güneydoğu Cephesi.....	108
Şekil 4.27. Soğuklukta bulunan niş örnekleri.....	108
Şekil 4.28. 2021 Hüsrev Kethüda Hamamı batı cephesi	110
Şekil 4.29. Hüsrev Kethüda Hamamı Yeni Eki.....	111
Şekil 4.30. Hüsrev Kethüda Hamamı batı (solda) ve güney (sağda) cepheleri	113
Şekil 4.31. Hüsrev Kethüda Hamamı'nın günümüzdeki haline ait güncel plan şeması	114
Şekil 4.32. Selimiye Hamamı perspektif görünüş ve kesitleri	119
Şekil 4.33. Selimiye Hamamı kat planı	121
Şekil 4.34. Selimiye Hamamı ön cephesi	121
Şekil 4.35. Selimiye Hamamı Yeni Eki.....	123
Şekil 4.36. Selimiye Hamamı güneybatı cephesi	125
Şekil 4.37. Selimiye Hamamı günümü plan şeması	125
Şekil 4.38. Selimiye Hamamı Yeni Eki.....	130
Şekil 4.39. Selimiye Hamamı güneybatı cephesi	132
Şekil 4.40. Selimiye Hamamı vaziyet planı	134
Şekil 4.41 Çemberlitaş Hamamı kat planı	138
Şekil 4.42. Çemberlitaş Hamamı	139
Şekil 4.43. Çemberlitaş Hamamı Yeni Eki.....	140
Şekil 4.44. Çemberlitaş Hamamı güneybatı cephesi	141
Şekil 4.45. Çemberlitaş Hamamı güney cephesi	141
Şekil 4.46. Çemberlitaş Hamamı günümüz plan şeması	143
Şekil 4.47. Çağaloğlu Hamamı Erkekler Giriş Kapısı.....	148
Şekil 4.48. Çağaloğlu Hamamı kat planı	149
Şekil 4.49. Çağaloğlu Hamamı Ön Cephesine ait yeni ekleri	151
Şekil 4.50. Çağaloğlu Hamamı Ön Cephesine ait yeni ekleri	151
Şekil 4.51. Çağaloğlu Hamamı erkekler soyunmalığı giriş bölümü eki.....	152
Şekil 4.52. Çağaloğlu Hamamı güneydoğu cephesi	152
Şekil 4.53. Çağaloğlu Hamamı erkekler soyunmalığı girişi.....	153
Şekil 4.54. Çağaloğlu Hamamı günümü plan şeması.....	155
Şekil 4.55. Çağaloğlu Hamamı yeni eklerinin parsel ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi.	157
Şekil 4.56. Kayıhan Hamamı planı.....	161
Şekil 4.57. Kayıhan Hamamı ve Yeni Eki.....	162
Şekil 4.58. Kayıhan Hamamı Yeni Eki	163
Şekil 4.59. Kayıhan Hamamı batı cephesi.....	165
Şekil 4.60. Kayıhan Hamamı'nın günümüzdeki haline ait güncel plan şeması	166
Şekil 4.61. Çekirge Hamamı planı.....	170
Şekil 4.62. Çekirge Hamamı.....	171
Şekil 4.63. Çekirge Hamamı Yeni Eki kuzey (solda) ve doğu cepheleri (sağda).	172
Şekil 4.64. Çekirge Hamamı batı cephesi.....	173
Şekil 4.65. Çekirge Hamamı'nın günümüzdeki haline ait güncel plan şeması.	174

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1.1. Marmara Bölgesinde yer alan örneklem hamam yapılarına ait künye bilgileri	6
Tablo 1.2. Ek yapıların mimari koruma kriterleri ve kavramları bağlamında değerlendirilmesine ait analiz tablosu.....	9
Tablo 2.1. Tarihi yapılara eklenen yeni eklerle ilgili uluslararası kılavuzlar/tüzükler/standartlar	21
Tablo 2.2. Tarihi yapılara eklenen yeni eklerle ilgili ulusal düzenlemeler.....	24
Tablo 2.3. Araştırmacılara göre tarihi yapılara eklenen yeni eklerin türleri.....	32
Tablo 2.4. Araştırmacılara göre tarihi yapılara eklenen yeni eklerin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar	38
Tablo 2.5. Araştırmacılara göre tarihi yapılarda ek tasarımına dair biçimsel tasarım kriterleri	41
Tablo 3.1. Arka ek tasarımının değerlendirilmesine yönelik yöntem önerisi.....	47
Tablo 3.2. Yan ek tasarımının değerlendirilmesine yönelik yöntem önerisi	48
Tablo 3.3. Ön ek tasarımının değerlendirilmesine yönelik yöntem önerisi.....	50
Tablo 3.4. Çatı eki tasarımının değerlendirilmesine yönelik yöntem önerisi	51
Tablo 3.5. Yeni ekin çevre yapılarla olan ilişkisine ait değerlendirme yöntem önerisi	61
Tablo 3.6. Yeni ek-parcel ilişkisinin değerlendirilmesine yönelik yöntem önerisi.....	62
Tablo 3.7. Yeni ekin tasarımına dair biçimsel kriterlere ait puanlandırma sistemi	66
Tablo 4.1. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı Yeni Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	81
Tablo 4.2. Kılıç Ali Paşa Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	93
Tablo 4.3. Büyük Yeşil Direkli Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	104
Tablo 4.4. Kethüda Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	117
Tablo 4.5. Selimiye Hamamı Soyunmalık Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	128
Tablo 4.6. Selimiye Hamamı Odunluk-Mutfak Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	136
Tablo 4.7. Çemberlitaş Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	146
Tablo 4.8. Çağaloğlu Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	159
Tablo 4.9. Kayıhan Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	168
Tablo 4.10. Çekirge Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi	177
Tablo 4.11. Örneklem tarihi hamam yapıları eklerinin analizi ve değerlendirme sonuç puanları	180
Tablo 4.12. Örneklem tarihi hamam yapıları eklerinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümüne ait değerlendirme sonuç puanları	181

Tablo 4.13. Örnekleme tarihi hamam yapıları eklerinin tasarıma dair kurumsal yaklaşımlar bölümüne ait analiz puanları	182
Tablo 4.14. Örnekleme tarihi hamam yapıları eklerinin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümüne analiz puanları	183
Tablo 4.15. Örnekleme tarihi hamam yapıları eklerinin yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait analiz puanları.....	184
Tablo 4.16. Örnekleme tarihi hamam yapıları eklerinin yeni ek-bağlam ilişkisi bölümüne ait analiz puanları.....	185
Tablo 4.17. Örnekleme tarihi hamam yapıları eklerinin ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümüne ait analiz puanları	186

1. GİRİŞ

Tarihi Türk Hamamları hem toplumsal hem de mimari açıdan değerlendirildiğinde günlük hayatta önemli bir yere sahiptir. Hamam yapılarının geçmişi Antik Yunan Çağı'na kadar uzanmaktadır. Selçuklu'da hamam mimarisi Orta Asya ve yöresel mimariden etkilenecek oluşmuştur. Ardından Osmanlı'da mimari ve teknik açıdan gelişerek devam etmiştir. Osmanlı'nın sınırlarının uzandığı neredeyse her yere hamam yapıları inşa edilmesiyle, hamam kültürü gelişmiştir. Aynı zamanda inşa edilen bu yapılar devleti temsil eden bir sembol haline de gelmiştir. Cumhuriyet döneminde ise yapılan asrileşme çabaları ile konutlara su getirilerek banyo kültürü oluşturulmuştur. Böylelikle hamamlar zamanla turizm mekânına dönüşmüştür (Çelik ve Işık, 2018, s.277) . Çoğu hamam ise işlev değişikliği ile müze, restoran gibi mekânlara çevrilmiştir. Hamam olarak inşa edilmiş bu yapıların farklı işlevlerde kullanılması yeni ihtiyaçları da beraberinde getirmiş, bu yeni işleve uyarlama sonucu çoğu kez yeni eklere ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca hasar gören ya da bir kısmı yıkılan tarihi yapıların, hasar gören bölümlerinin estetik, işlevsel ya da strüktürel denge açısından tamamlanması ihtiyacından dolayı da yeni eklere başvurulmuştur. Bu konuda belirli koruma teorileri ve standartları geliştirilmiştir. Tüm bunlar ışığında, çoğunlukla yeniden işlevlendirilen tarihi hamamlara yapılmış olan yeni eklerin mevcut yapıyla olan ilişkisi ve ideal yeni/çağdaş ekin nasıl olması gerektiğinin sorgulanması ihtiyacı doğmuştur. Böylece çalışma kapsamında sadece hamam yapıları için değil tüm tarihi yapı türlerine getirilen yeni eklerin değerlendirilmesine yönelik bir çok alt değerlendirme kriterlerini bünyesinde bulunduran bir analiz yöntemi geliştirilmiştir.

Tarihi yapılar ve bu yapıların içinde buldukları tarihi dokular var oldukları toplumların kültürleri, ekonomik durumlarını, teknolojik gelişmelerini, mimari yapımların tekniklerini vb. gösteren somut verilerdir ve bu yapıların korunmasının gerekliliği tartışmasız kabul edilen genel bir yargıdır. Bahsedilen bu kültür varlıklarının nasıl korunacağı ve ne gibi müdahalelerin yapılabileceği ise günümüzde halen devam eden önemli tartışma konularındandır. Tarihi, estetik ve mimari açıdan kültürel dünyamızın kıymetli unsurları olan tarihi yapıların korunması ve uygun işlevlerin verilmesi yapının güncel yaşamda aktif bir şekilde yaşatılabilmesi için önemlidir. Ayrıca tarihi çevrelerde yapılacak olan yeni yapılaşmaların ve tarihi binalara eklenen yeni eklerin nitelikleri de çağdaş koruma anlayışının önemli bir parçasıdır (Korumaz ve ark. , 2010, s.145-146)

Günümüzde tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için, sadece fiziksel mekânlarının korunmasının ötesinde, güncel yaşama katılabilmeleri ve çağdaş ihtiyaçlara yanıt verebilmeleri gerekmektedir. Ayrıca, sadece tek yapı ölçeğinde değil çevresel ölçekte de kentsel alanların korunması gerekmekte, aksi takdirde tarihi çevreler açık hava müzesi olmaktan öteye gidememektedir. Bu nedenle sosyal, kültürel ve ekonomik değişim paralelinde tarihi çevrelerde mevcut yapıların yıkımının önlenmesi, yapıların belli işlevsel değişiklikler geçirmesi, tarihi çevrelere çağdaş binalar eklenmesi, tarihi çevrelerin insanla birlikte yaşatılması için kaçınılmaz bir koşul haline gelmektedir. Bu bağlamda, tarihi hamam yapılarının değişen sosyal koşullara ayak uydurabilmesi için işlev değişikliğine maruz kalması ve yeni fonksiyonun gerektirdiği çeşitli yeni eklerle hayata kazandırılması önemlidir. Bu yeni eklerin tarihi yapının kimliğine zarar vermemesi, yapının özgün form ve tasarımının önüne geçmemesi gerekmektedir.

Tarihi yapıya yeni bir ek eklenmesi önemli bir konudur çünkü getirilen ek bulunduğu zamana ait olduğu gibi mevcut tarihi yapı da geçmişe ait bir değerdir ve bu iki ayrı konunun birlikte düşünülerek çözülmesi gerektiği unutulmamalıdır. Tarihi yapıların karakteristik mimari özelliklerinin iyi bir şekilde analiz edilmesi ve eklenilecek olan ekin bu değerleri gizlememesi, bu değerlere zarar vermemesi gerekmektedir. Aynı zamanda hem tarihi yapının hem de bulunduğu tarihi dokunun detaylı bir şekilde analiz edilmesi yeni ekin değerlendirilmesinde kullanılacak olan kriterlerin oluşmasına katkı sağlayacaktır (Yüceer, 2005, s.56).

Tarihi çevrelerin dönüşümü, her zaman toplumlarında değişimi ile aynı anda gerçekleşmiştir. Her medeniyet kendi yaşam biçimine, kültürüne, gelenek ve göreneklerine göre yaşadıkları çevreleri zaman içerisindeki farklılaşan şartlara göre değiştirme yoluna gitmiştir. Sonuç olarak tarihi yapıların günümüz yaşamına uygun hale gelebilmesi için bu yapılara getirilen yeni ekler buldukları çevreyi ve tarihi yapıyı geniş ölçekte etkileyebilmektedir. Tarihi yapılara getirilen bu yeni ekler hem tarihi yapının hem de tarihi çevrenin taşıdığı birçok değere direkt veya dolaylı yoldan olumlu ya da olumsuz olarak etki edebilmektedir. Bu bağlamdan bakıldığında tarihi yapıya yeni bir ek getirme eylemi, geçmişi ve bağlamını korurken, bulunduğu zamanın özelliklerini de taşıyarak geleceğe aktarması gibi önemli bir işlevi üstlenmektedir (Kılıç, 2015, s.2-3).

Tarihi yapılara yeni bir ek eklenmesi durumunda yeni ekin tasarımına dair dikkat edilmesi ve uyulması gereken tasarım ölçüt/yöntemlerin, tasarım kriterlerinin nasıl olması gerektiği özellikle son yıllarda yoğun olarak tartışılan bir konudur. Bu çalışma kapsamında da tarihi yapıya getirilecek olan yeni eklerin tasarımında dikkat edilmesi

gereken kriterler yoğun literatür çalışması ışığında oluşturulmuş ve sonuç olarak mimari tasarımcı bakış açısından ziyade korumacı anlamda bir yeni ek analiz yöntemi model önerisi geliştirilmiştir. Geliştirilen model önerisi ile Marmara Bölgesi'nde belirlenmiş olan dokuz örneklem hamam yapısına eklenmiş olan yeni eklerin tarihi yapıyla uyumluluğu analiz edilmiştir.

1.1. Tezin Önemi, Amacı Ve Hipotezi

Tarihi yapılar yer aldıkları bölgelerde, yapıldıkları dönemin birçok toplumsal, kültürel, teknik vb. özelliklerini bünyesinde barındıran ve toplumsal hayatın önemli bir bileşeni olarak kentin belleğinde yer etmiş değerlerdir. Gelişen teknoloji ve geçen zaman ile toplumlar değişime uğramakta, yeni gereksinimler, eskiyen gereksinimlerin yerini almaktadır. Değişen tüm bu düzene karşı koyamayan tarihi yapılar, işlevsiz kalarak kullanılmama ve fiziksel etmenler sonucu oluşan yıpranmalar ile yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Fakat taşıdıkları mimari, tarihi, estetik, teknik, çevresel, simge, anı vb. değerleri ve inşa edildikleri zamanın sosyal yapı ve kültür bakımından belge niteliği taşıması yönünden tarihi yapıların sürekliliğinin sağlanması ve korunması gerekmektedir. Bahsedilen bu süreklilik kavramı ise tarihi yapıların değişen zamanın ihtiyaçlarına cevap verebilmesi ile mümkün olmaktadır. Tam da bu sebeple özgün işleviyle kalması olanaksızlaşan, işlevini yitiren tarihi yapıların günümüz koşullarına uygun bir şekilde yeniden işlevlendirilmesi yapının aktif olarak kullanılmasını ve yok olmamasını sağlar. Yapıların bu yeni işlevleri yapısal sürekliliklerini sağlayacak yeni ekler gerektirebilmektedir. Günümüzde medrese, zaviye, tekke, kervansaray, han gibi yapılar özgün işlevini tamamen yitirmiş, bazı tarihi yapılar ise özgün işlevleri ile kullanıma devam etmekle birlikte çağdaş konfor koşullarına uyum sağlamak adına işlevsel olarak değişim ve gelişime ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışmada özgün işlevinde kullanılmaya devam eden ya da işlev değişikliğine uğrayan tarihi hamam yapıları örneklem yapı türü olarak seçilmiştir. Günümüzde, bu yapılar, evlerde banyo düzeneklerinin/mekânlarının gelişimiyle birlikte çoğunlukla kullanıcıyı kaybetmiş, işlev değişikliğine veya terk edilmeye maruz kalmıştır.

Araştırma kapsamında, Marmara Bölgesi'ndeki tarihi hamam yapılarına, değişik dönemlerde yapılmış yeni ekleri, detaylı olarak incelenmiştir. Yeni eklemeler çatı şeklinde veya ön, arka, yan veya bodrum bağlantısında bulunan yeni bir bina kütleleri ya da dükkân önü/cephesi, iki kütle arasında bağlantı elemanı şeklinde olabilmektedir. Tez

kapsamında, örneklem tarihi hamam yapılarına getirilen bu yeni eklerin, dünya çapında kabul edilen koruma teorileri ve standartlarına göre tarihi yapıyla uyumluluğunun irdelenmesi amaçlanmıştır. Tarihi yapıları ezmeden, ona saygılı bir şekilde tasarlanan ideal yeni ekin nasıl olması gerektiğine dair belirli ölçütler sunmak ve bu doğrultuda bir model önerisi geliştirmek tezin başlıca hedeflerindedir. Bu kapsamda, örneklem hamam yapılarıdaki yeni eklerin uygunluğuna dair bahse konu ölçütler; ekin mevcut yapıda konumlandığı yer, tasarımına dair kuramsal yaklaşım, bağlam ilişkisi, biçimsel kriterler, mevcut yapı-işlev ilişkisi ve konuyla ilgili ulusal ve uluslararası standartlara baz alınarak geliştirilmiştir. Bu çalışma, yukarıda özetlenen pek çok değişken ve girdinin aynı anda dikkate alınarak, tarihi yapılarıdaki ön, arka, yan, çatı vb. eklerin nasıl olması gerektiği ve mevcutların da araştırma kapsamında geliştirilen numerik modül sayesinde değerlendirilmesine imkan sağlaması bakımından önemlidir.

Çalışma aşağıda belirlenen temel problemler doğrultusunda geliştirilmiştir:

- Tarihi hamam yapılarının artık kendi işlevleriyle kullanımının azalması ve giderek önemini yitirmesi, sonuç olarak bozulmalara maruz kalmasına neden olmaktadır.
- Bu durumun önüne geçilebilmesi ve hamam yapılarının yaşatılabilmesi için çeşitli işlev değişikliklerine başvurulmaktadır.
- İşlev değişiklikleri de beraberinde yeni ek kavramını getirmektedir. Bazı öneriler olmasına rağmen, ülkemizde yürürlükteki mimari koruma mevzuatı incelendiğinde, tarihi yapıya yeni ek konusu, yasal düzenlemelerde çok kısıtlı düzeyde ele alınmıştır.¹ Bilinçsizce, mevcut tarihi doku ile ilişkisi düşünülmeden yapılan yeni ekler istenmedik sonuçlar meydana getirmektedir.
- Bu yeni eklerin ölçeği (yükseklik ve genişlik), gabarisi, form, kütle, yönelim, hizalama, ritim, boşluk ve orantısının nasıl olması gerektiği ile ilgili tanımlı, net kurallar ve uygunluğuna dair değerlendirme ölçütleri mevcut değildir. Bu konuda ülkemizde bilimsel bir yaklaşım olmadığı gibi, ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarının inisiyatifinde olup, karar süreci çoğunlukla rastlantıya bırakılmaktadır.

Yukarıda tespit edilen problemler doğrultusunda tezin hipotezi aşağıda belirtildiği gibi geliştirilmiştir:

¹ Detaylı bilgi için Bkz. 660 ve 720 sayılı İlke Kararları.

- Tarihi hamam yapılarına gerek yeniden işlevlendirme, gerekse restorasyon müdahaleleri sonucu getirilen yeni eklerin, yapıya ve yakın çevresine saygılı, özgünlük ve bütünlük değerlerini bozmadan yapılabilmesi; kütle, form, ölçü, ölçek, renk, doku, malzeme gibi temel parametrelerin birbiriyle ilişkili olacak şekilde, konuyla ilgili uluslararası tüzük, standart, bildirgelerde belirtilen öneriler dikkate alınarak belirlenmesi halinde en uygun düzeyde sağlanabilecektir.
- Örnekleme hamam yapıları özelinde, yeni eklerin tasarımı aşamasında yapılan uygulamaların ulusal ve uluslararası standart ve yönetmeliklere uygunluğunun ve aksaklıkların belirlenmesi, benzer örneklere yapılacak yeni uygulamalarda yol gösterici olabilecektir.

1.2. Tezin Kapsamı

Çalışmada Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan ve yeni/çağdaş/dönem ekleri olan dokuz adet tarihi hamam yapısı incelenmiştir. Marmara Bölgesi'nde, başta İstanbul olmak üzere, Tekirdağ, Çanakkale, Balıkesir, Bursa, Sakarya, Yalova, Kırklareli, Edirne, Bilecik ve Kocaeli illerindeki tarihi hamam yapılarından çağdaş/dönem ekleri olanlar belirlenmiş ve ulusal ve uluslararası standartlar doğrultusunda yeni eklerinin uygunluğu açısından incelenmiştir. Örnekleme hamam yapılarında dönemsel bir kısıtlamaya gidilmemiştir. Marmara Bölgesi'nde yer alan ve yeni eki olan tüm tarihi hamam yapıları bu araştırmanın kapsamına girmektedir. Bölge olarak Marmara Bölgesi'nin seçilme gerekçesi ise Türkiye'nin en fazla kültür varlığını içeren illerden İstanbul ve Bursa İllerini içinde barındırıyor olması, ayrıca yenilikçi gelişmelere en fazla rastlanan bölgeler arasında yer almasıdır.² Örnekleme olarak seçilen hamam yapılarına ait künye bilgileri Tablo 1.1'de verilmiştir. Tarihi hamam yapılarına yapılan ekler, eklemlenilen yapıya göre şekillenmektedir. Bahse konu ekler, özgün yapının mevcut dokuda kaybolması, yapının önüne geçmesi ya da yapıyla uyumlu olması şeklinde birbirinden farklı tasarım kararlarıyla direkt olarak ilişkilidir. Yapılan yeni eklerin mevcut yapıyla olan ilişkisi sadece forma yönelik değerlendirme şeklinde değil bunun yanı sıra algısal olarak değerlendirmeyi de kapsamaktadır. Yeni ek uygulamasının form olarak farklılıklar göstermesi, insan üzerinde oluşturduğu algıyı da değiştirmektedir. Yapının

² İllere göre tescilli taşınmaz kültür varlığı istatistikleri bilgileri için Bkz. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-i.html>. 2019 yılı sonu verilerine göre İstanbul'da bu sayı 32068, Bursa'da 4422'dir (Url 1).

bulduğu bağlam bu durumun başlıca sebeplerindendir. Böylelikle çalışmanın kapsamı, yeni ek ve tarihi hamam yapısı ilişkisinde hem biçimsel hem de kavramsal değerlendirmeler ışığında geliştirilmiştir.

Tablo 1.1. Marmara Bölgesinde yer alan örneklem hamam yapılarına ait künye bilgileri (Kaynak: Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2021)

	Hamamlara Ait Görseller	İsim	Bulunduğu İl	Mimarı	Yapım Tarihi	Plan Tipi
1.		Süleyman Paşa Hamamı	Kocaeli	---	14. yy	Çifte Hamam
2.		Çekirge Hamamı (Kervansaray Hamamı)	Bursa	---	14. yy	Tek Hamam
3.		Kayıhan Hamamı	Bursa	---	15. yy	Çifte Hamam
4.		Kılıç Ali Paşa Hamamı	İstanbul	Mimar Sinan	16. yy (1583)	Tek Hamam
5.		Büyük Yeşil Direkli Hamam (Üsküdar Büyük Hamamı)	İstanbul	Mimar Sinan	16 yy. (1583)	Çifte Hamam
6.		Çemberlitaş Hamamı	İstanbul	Mimar Sinan	16. yy (1584)	Çifte Hamam
7.		Hüsrev Kethüda Hamamı (Ortaköy Hamamı)	İstanbul	Mimar Sinan	16 yy.	Çifte Hamam

8.		Çağaloğlu Hamamı	İstanbul	---	18. yy. (1742)	Çifte Hamam
9.		Selimiye Hamamı	İstanbul	---	19. yy. (1802)	Tek Hamam

1.3. Tezin Yöntemi

Çalışmaya öncelikle Türkiye'nin Marmara Bölgesi'nde yer alan illerin envanter listelerinde bulunan tarihi hamam yapılarının neler olduğu belirlenerek başlanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Marmara Bölgesi sınırları içinde yer alan illerin İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri envanteri detaylı olarak incelenmiştir. Her ildeki tarihi hamam yapılarının tespit edilmesinin ardından bütün bu belirlenen yapılar içerisinde yeni eke sahip olanlar ayrıştırılmıştır. Ardından bu yapıların yeni ilavelerinin türü belirlenmiştir. Örneklem yapılarda işlev değişikliği olup olmadığı, fonksiyon değişikliği mevcut ise değişikliğin nedeni ve gerektirdiği yeni ekin nicel ve nitel değerlendirmeleri de yapılmıştır. Ayrıca, tarihi yapıda yeni ek ve tarihi yapılara yeni işlev verilmesi üzerine bir literatür taraması ile devam edilmiştir. Konu ile ilgili ulusal ve uluslararası yasal çerçeve, yönerge, tüzük, standartlar detaylı olarak incelenmiş, yeni eklere dair kriterler belirlenmiştir. Konuya ilişkin ilgili kurum arşivlerinden (Vakıflar Genel Müdürlüğü, Vakıflar Bölge Müdürlükleri, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, Belediye Arşivleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Rölöve ve Anıtlar Müdürlükleri vb.) kapsamlı bir arşiv taraması da yapılmış, ayrıca seçilen yapılar yeni ekleri ve işlevleri açısından yerinde incelenerek, tez araştırması, alan çalışması ile de desteklenmiştir. Tüm hamam yapılarının yerinde incelenmesini içeren alan çalışmaları, 2020 ve 2021 yılları içinde gerçekleştirilmiştir.

Tüm bu mevcut durum analizi, literatür, arşiv ve saha çalışmalarının ardından, örneklem tarihi hamam yapılarına yapılan yeni eklerin literatür ve ulusal, uluslararası standartlar doğrultusunda belirlenen kriterlere uygunluğu detaylı olarak analiz edilmiş ve bu doğrultuda puanlama sistematğine dayalı tarihi yapı-yeni ek uyumu analizine dair bir

model önerisi geliştirilmiştir. Araştırma kapsamında belirlenen kriterler ve geliştirilen analiz yönteminin başka bölgelerde ve/veya diğer tüm tarihi yapılar için de uyarlanabilir olması hedeflenmiştir. Geliştirilen model önerisinde, tarihi yapıya yapılan ekin, hacimsel bir büyüklük ve bütünlük oluşturması, mevcut binayla etkileşimde olan ve/veya birlikte kullanılan bir tasarıma sahip olması önemsenmiştir, hacim oluşturmayacak düzeyde yüzeysel ekler (saçak, pencere, dükkân cephesi vb.) ile tarihi yapıyla direkt etkileşimde olmayan tarihi çevrede yeni yapı tasarımları (infill) ise kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca bu araştırmada, tarihi yapıya yeni ek konusu mimari tasarımcı gözüyle ele alınmaktan ziyade, korumacı yaklaşımların ön planda tutulduğu bir anlayışla ele alınmış ve model önerisi de mimari koruma ilkeleri kapsamında detaylandırılmış ve geliştirilmiştir. Böylece, geçmişten günümüze kadar tartışma konusu olan tarihi yapıya yeni ek konusunda geçerli ulusal ve uluslararası koruma ilkeleriyle ilgili kurallara dayanarak bu uyumun nasıl olacağı konusunun sayısal verilerle ölçülebilir bir sistematik doğrultusunda açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır.

Model önerisinde yeni ek mevcut yapıda konumlandığı yere, biçimsel kriterlere, işlev ilişkisine, kuramsal yaklaşımına, bağlam ilişkisine ve ulusal, uluslararası standartlara göre toplamda 6 bölümde ve 100 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Bu altı bölümün içerisinde yer alan kriterlerin yoğunluğuna göre bölümlere ait puan paylaşımları yapılmıştır. Değerlendirme sonucunda eğer yeni ekin analiz sonuç puanı 80-100 puan aralığında ise ‘çok iyi’, 70-80 puan aralığında ise ‘iyi/ideal’, 60-70 puan aralığında ise ‘orta’, 50-60 puan aralığında ise ‘vasat’ olarak değerlendirilmiş ve 50 puan üzeri alan yeni ekler olası kabul edilebilir belirlenmiştir. Eke dair analiz sonuç puanı eğer 50 puanın altında ise ‘kabul edilemez’ olarak yorumlanmıştır. Belirlenen bu puanlandırma sistemi kapsamlı literatür çalışması sonucunda elde edilen bilgiler ışığında oluşturulmuştur. Yeni eklerin değerlendirmesine yönelik belirlenen altı ana bölüm ve alt kriterlerinin, yeni ekin eklendiği tarihi yapıya ait künye bilgilerinin ve yeni eklerin analiz sonuç puanını gösteren renk grafiğinin de içinde bulunduğu geliştirilen model önerisi Tablo 1.2’ de yer almaktadır.

Tablo 1.2. Ek yapıların mimari koruma kriterleri ve kavramları bağlamında değerlendirilmesine ait analiz tablosu

Mimar:	Yapım Yılı:	Hi:	İşlevi:					
Mevcut Yapıya Eklemlenen Ekin Türü:	Yeni Ek / Çağdaş Ek	Dönem Eki	Arkeolojik Buluntulara Getirilen Yeni Ek					
Analiz Sonuçlarına Ait Renk Grantiği								
TASARIMA DAİR KURAMSAL YAKLAŞIMLAR: 10 PUAN								
YENİ EKİN TASARIMINA DAİR BİÇİMSEL KRİTERLER: 20 PUAN								
Malzeme	Aynı/Değişken	0 puan		Stülu/Değişken	0 puan	Yok	1 puan	☐
	Benzer	2 puan	Ayrıntı	Orta	1 puan	Var	2 puan	☐
Malzeme Dokusu	Farklı	2 puan		Sade	2 puan	Ayrıntı/Değişken	1/0 puan	☐
	Aynı/Değişken	0 puan		Uzun	0 puan	Basit	2 puan	☐
Renk	Benzer	1 puan	Yükseklik	Aynı	1 puan	Yok	0 puan	☐
	Farklı	2 puan	Görsel Yoğunluk	Kısa	2 puan	Var	2 puan	☐
Toplam Puan:	Aynı/Değişken	0 puan		Çok	0 puan	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden daha Fazla:		☐
	Benzer	2 puan		Orta	1 puan	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden Daha Az:	0 Puan	☐
Toplam Puan:	Farklı	2 puan		Az	2 puan		2 Puan	☐
	Toplam Puan:							
Biçimlerin Taklidi/Değişken		0 Puan		Biçimlerin Yorumu		10 Puan		☐
Zıt (Karşıt) Yaklaşım		10 Puan		Toplam Puan:				

1.4. Kaynak Araştırması

Geniş ölçekli literatür taraması sonucunda, tez kapsamı ve konusu dahilinde aşağıda özetleri verilen kaynaklardan yararlanılmıştır:

Plevoets B. ve Van Cleempoel K. (2011): “Adaptive reuse as a strategy towards conservation of cultural heritage: a literature review” adlı çalışmasında kültürel mirasın korunması ve mimarlık disiplini içerisinde yeniden işlevlendirme konusundaki bilimsel nitelikli literatürü incelemiştir. Farklı teoriler, uyarlanabilir yeniden işlevlendirme ile ilgili yaklaşımlara göre karşılaştırılmış ve sınıflandırılmıştır. Bu yaklaşımların en temel üçü: tipolojik yaklaşım, teknik yaklaşım ve mimari yaklaşım stratejilerdir. Bahsedilen bu üç yaklaşım açısından her biri ayrı ayrı çalışma boyunca tartışılmış ve şematik bir şekilde sunulmuştur.

James Douglas’ın (2006): “Building Adaptation” adlı kitabında eskimeye yüz tutmuş ya da yeni yapıların ömürlerini uzatmak için yapılan değişiklik, dönüşüm, genişletme, iyileştirme veya yenileme gibi uygulamalarda gerekli olan genel ilkeler, teknikler ve süreçler konu alınmıştır. Tarihi yapıların yenilenmesi, restore edilmesi ya da herhangi bir müdahalede bulunulması durumunda birçok risklerin azaltılması ve bina ömrünün uzatılması kitapta vurgulanmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir yapı elde etmek ve iklim değişikliklerinin bina üzerindeki hasarı en aza indirmek için yapılan adaptasyon çalışmalarının hayati önem taşıdığından bahsedilmektedir, bu adaptasyon sürecinin nasıl gerçekleştirilebileceği anlatılmaktadır.

“Technical Preservation Services, Planning Successful Rehabilitation Projects, New Additions to Historic Buildings” (2018) adlı kaynakta tarihi yapılara yeni eklerin yapılıp yapılmaması konusunun koruma standartlarına göre belirlenmesi ve eğer yapılacaksa bu eklerin tasarlanması aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlardan bahsedilmiştir. Eklenecek ilavenin boyutu, ölçeği, kütlesi ve tüm mimari özelliklerinin tarihi yapıyla ilişkisinin nasıl olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Tarihi yapılara getirilen yeni eklerin tasarımı için herhangi bir kural ya da formül yoktur, ancak tarihi dokuyla olan uyumu ve denge koşullarını karşılaması gerekir. Bu çalışmada da çeşitli koruma standartlarına göre yeni eklerin nasıl biçimlenebileceği konusunda bir kılavuz oluşturmak amaçlanmıştır.

“City of New Orleans HDLC – Guidelines for New Construction, Additions and Demolition” (2018) adlı kaynakta tarihi yapıların yıkılarak yok olmasının geri dönülemez sonuçlar yarattığı savunulmaktadır. Tarihi yapılar yok olduklarında yerlerine

yenilerinin gelmesi çok uzun yıllar isteyen bir süreçtir ve bu durum kültürel süreklilikte kırılan bir zincir anlamına gelmektedir. Tarihi çevrelerde yeni yapılaşmalar ve mevcut yapıya yeni ekler kütle, oran, biçim vb. mimari özellikler açısından tarihi dokulara zarar verebilmektedir. ABD'nin Louisiana eyaletinin en büyük şehri ve aynı zamanda büyük bir yerleşim bölgesi olan New Orleans'ta bulunan tarihi yapılar, bahse konu çalışma kapsamında incelenmiştir. Örneklem olarak bu bölgenin seçilmesi mevcut tarihi yapıların zaman içerisinde tabanda genişlemek için uygun arsa boyutlarında bulunmaması ve bunun sonucunda mevcut yapıların üzerine yeni eklerin yapılmasıdır. Çalışmada tarihi çevrede yapılaşma yaparken kütle, form, cephe, malzeme vb. açılardan nasıl olması gerektiği hakkında bilgiler mevcuttur.

Hülya Yüceer (2005): “An Evaluation Of Interventions In Architectural Conservation: New Exterior Additions To Historic Buildings” adlı yüksek lisans çalışmasında tarihi yapıları günümüz koşullarına uygun hale getirebilmek ve yapıda meydana gelen fiziksel/işlevsel eskimelerin önüne geçebilmek için çeşitli ilaveler yapılmasının kaçınılmaz olduğu üzerinde durmuştur. Çalışma alanı olarak İzmir belirlenmiştir ve tarihi yapıda yeni dış ekler başlıca müdahaleler olarak ele alınmıştır. Burada var olan örnekler üzerinden müdahale öncesi ve sonrası durumun koruma ilkeleri tarafından tutarlılığına açıklık getirilmiştir.

Semes S W.(2007): “Differentiated”and“Compatible”:four strategies for additions to historic settings” çalışmasında tarihi bölgelerde yapılacak olan yapılaşmaların tasarım aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durmuştur. Mevcut tarihi dokunun mimari özellikleri düşünülmeden inşa edilen yeni yapıların toplumun algısında karışıklıklara neden olduğu sorunsalı saptanmıştır. Tarihi bir ortamda yeni bir yapılaşma düşünen bir tasarımcı ya da korumacı, mevcut ortama ya da kaynağa yönelik dört ayrı tutuma dayanan stratejilerden birini benimseyebilir: 1) gerçek kopya, 2) aynı ya da ilgili bir tarzda buluş, 3) soyut referans ve 4) kasıtlı muhalefet. Dört stratejiden hangisinin uygulanacağına ilişkin karar kolayca verilemez. Bu, mevcut mimari ve kentsel koşullara neyin en saygılı olduğu veya bunlar uygun değilse, inşa edilmiş çevrede en büyük uyumu ve bütünlüğü ne üreteceği sorusudur. Araştırmada, bu sorunun cevabı aranmaktadır.

Mine Tanaç Zeren (2010): “ Tarihi Çevrede Yeni Ek Ve Yeni Yapı Olgusu ” adlı kitabında tarihi yapıların günümüz yaşantısına adapte edilebilmesi, böylelikle sürekliliğinin sağlanabilmesi için yapılara yapılan çeşitli müdahale ve eklerin tarihi dokuyla ilişkisinin nasıl olması gerektiği sorusunun cevabı üzerinde durmuştur.

Tarihi yapılara yapılacak olan ekleri çağdaş ekler kapsamında incelemiş ve dünyadan örnekler vermiştir. Tarihi dokuların sürekliliğinin devam edebilmesi konusunda yapılan işlev değişikliği kavramına açıklık getirilmiştir. Ayrıca bu yapıların tarihsel süreç boyunca gördükleri hasarlar sonucu kaybettikleri parçalarının çağdaş malzeme ve teknik ile bütünlenmesi durumundan bahsedilmiştir.

Kübra Sağlam ve Cengiz Tavşan (2019): “Tarihi Çevrede Çağdaş Eklerin Biçimsel ve Kavramsal Kriterlere Bağlı Karşılaştırılması” başlıklı çalışmada tarihi açıdan değeri olan yapılara eklenen çağdaş eklerin biçimlenişi üzerinde durmaktadır. Çağdaş ekler, eklenecekleri yapıya, o yapının bulunduğu çevreye göre tasarlanan, yapıldığı dönemin teknik, malzeme, teknoloji ve sosyo-kültürel özelliklerini taşıyan yapılardır. Çağdaş eklerin bulunduğu yapılar genellikle müze ve kültür merkezi gibi işlevlerde daha çok kullanılmasından dolayı çalışma kapsamında kültür yapılarına yoğunlaşmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle farklı yapım teknolojileri ve malzemelerin üretimi sonucu çağdaş eklerin daha fazla inşa edildiği 21. yüzyıl, çalışmanın zamanı olarak sınırlandırmıştır. Türkiye ve Avrupa’da çağdaş ekleri olan 15 yapı örneklem yapı olarak seçilmiştir. Seçilen bu örneklem yapılarının çağdaş ekleriyle ilgili tasarım yaklaşımı, mekân organizasyon türü, biçimsel ve kavramsal kriterler gibi konular üzerinde durulmuş, iki farklı örneklem grubu karşılaştırılmıştır.

Gülşen Dişli (2018): “New Additions to Existing Built Heritage and Their Contributions to Sustainable Development: Cases from Ankara, Turkey” başlıklı çalışmada Ankara’da yer alan örneklem yapılara ait yeni eklerin tasarım yaklaşımını ve tarihi binanın kendisi ile uyumluluğunu incelemiştir. İster dış, ister iç mekan olsun, tarihi binalara yeni ilavelerin çoğunlukla ya binanın ömrünü uzatmak ya da tarihi koruma sürecinin bir parçası olarak mevcut inşa edilmiş mirasa getirilen yeni program gereksinimlerini karşılamak için gerekli olduğu düşüncesi çalışmaya hakimdir. Örneklem tarihi yapılar orijinal işlevleri olarak cami, han gibi farklı bina türlerini içermektedir. Çalışma, örneklem yapılara yapılan yeni ilaveler ve uyarlanabilir yeniden kullanım müdahalelerinin, tarihi binaların kültürel, sosyal, işlevsel ve ekonomik olarak hayatta kalmasına katkıda bulunduğunu, ancak bazı durumlarda yeni eklerin tarihi yapıyla uygunsuz olduğunu göstermiştir.

H. Derya Arslan, Ş. Büşra Orhan ve Gülşen Dişli (2020): “Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımının Müze İşlevi Özelinde Değerlendirilmesini” başlıklı çalışmada değişen zaman, teknoloji ve kültür gibi etkenler ile gelişen yeni ihtiyaçlar doğrultusunda tarihi çevrelerde yeni yapılaşmaların günümüzde meydana geldiği ve bu yapılaşmaların

tarihi dokuda yer alması sebebiyle hassasiyet gösterilmesi gereken bir konu olduğu belirtilmiştir. Tarihi çevrede yeni yapılaşma ile ilgili tüm uluslararası bildirge, tüzük, standartlar vb. ile bazı değerlendirme kriterleri oluşturulmuştur ve Türkiye, ABD ve Avrupa'dan tarihi çevrede inşa edilmiş 5 adet müze yapısı seçilerek belirlenen kriterler ile değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Yapılan değerlendirmeler ile uluslararası ilkeler, tüzükler vb. ışığında hayata geçirilen 3 yapının tarihi çevreye saygılı bir biçimde tasarlandığı ortaya koyulmuştur. Böylece koruma ilkeleriyle ortak bir dilin oluşturulduğu ve bu ilkelere bağlı kalarak tarihi çevrede yeni yapı yapımına özen gösterildiği belirtilmiştir.

Gülşah Cebioğlu (2013): “İstanbul’da Yeniden İşlev Verilen 16. Yüzyıl Çarşı Hamamlarına Yönelik Bir Araştırma: Ağa Hamamı-Samatya, Ortaköy Hamamı-Beşiktaş, Büyük Yeşil Direkli Hamam-Üsküdar” başlıklı yüksek lisans tezinde İstanbul’da bulunan işlev değişikliğine uğramış 16. yüzyıla ait Ağa Hamamı, Ortaköy Hamamı, Büyük Yeşil Direkli Hamamı örneklem yapılar olarak belirlemiştir. Bu yapıların özgün niteliklerini ne kadar korudukları, işlev değişikliği ile hamamın özgün niteliklerine zarar veren değişimlerin neler oldukları ve bu değişimlerin özgün yapıyla ne ölçüde uyum içerisinde olduğu değerlendirilmiştir.

Ayşegül Kılıç (2015): “Tarihi Çevrede Yeni Yapı-Yeni Ek Bağlamında Normen Foster Yapıları” başlıklı yüksek lisan tezinde tarihi çevrenin, güncel yaşamın gerektirdiği ihtiyaçlara karşılık verememesi sonucu geçirdiği değişimi konu almıştır. Bu değişimin tarihi dokuya zarar vermemesi için doğru yaklaşım ve koruma bilinciyle hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu çalışmada, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gündemde olan, özgün nitelikleri ile gelecek kuşaklara aktarılması gereken tarihi çevrelerde yeni yapı tasarımı konusuna dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda, dünyada önemli ürünler veren mimarlar araştırılmış sonuç olarak tarihi çevrede yeni yapılaşma ve çağdaş ek konusunda çok sayıda başarılı yapısı bulunan Norman Foster seçilmiştir. Çalışma, mimarın eserlerinin bulunduğu İngiltere, Almanya, Fransa gibi Avrupa ülkelerini eksen alan araştırması ile tarihi dokuda yeni yapı yaklaşımının nasıl olabileceği sorgusuyla değerlendirilmiştir.

Gonca Büyükmihçi, Ayşegül Akşehirlioğlu, Kübra Gül Mengüç (2020): “Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Birleşim Biçimleri Bağlamında Modern Yaklaşımlar” başlıklı çalışması tarihi dokuya eklemlenen yeni yapı ve eklerin mekân ve strüktürel açıdan nasıl tasarlanabileceği, mevcut yapıyla olan birleşim detayları incelenmiş, ayrıca kullanılan malzemelerin çağdaş korumayı destekleyen güncel tüzük

ve yönetmeliklerde var olan ilkeler çerçevesinde analiz edilmesi amaçlanmıştır. Zaman içerisinde, teknolojinin de gelişmesiyle toplumlar değişmektedir, değişen toplumların ihtiyaçları da farklılaşmaktadır, bu yüzden tarihi dokular yüzyıllar önce belli bir gereksinime hizmet ederken günümüzde bu işlevin gerekliliğini yitirdiği görülmektedir. Sonuç olarak tarihi dokuların sürekliliğinin sağlanabilmesi için belirli değişim ve dönüşüme uğraması gerekmekte, dolayısıyla mevcut tarihi dokuya yeni yapı ve ekler tasarlanarak inşa edilmektedir. Çalışmada, güncel teknik ve bilimsel yöntemlerden yararlanılarak farklı uygulamaların uyum içerisinde kullanılması ile tarihi dokuya zarar vermeden yapısal müdahalelerin yapılabileceği vurgulanmıştır. Çalışma boyunca dünyadan birçok tarihi dokuya eklenen yeni ek ve yapı incelenmiştir.

Enes Can Kılıç (2015): “Tarihi Yapılar İçin Yeniden İşlevlendirme Kriterleri Ve Ali Paşa Hanı Örneklenmesi” başlıklı yüksek lisans tezi çalışmasında tarihi yapıların sürekliliğini esas alarak, bu konuda dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durmuştur. Alan çalışması olarak İstanbul Eminönü’nde yer alan Ali Paşa Hamamı seçilmiştir. Çalışmada öncelikle tarihi yapılarda koruma kavramı açıklanmış, öneminden bahsedilmiş. Tarihi yapıların devamlılığı için yeniden işlevlendirmenin önemli olduğu, yapılara yeni işlev verilirken dikkat edilmesi gereken faktörler, alt başlıklara ayrılarak belirlenmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında Ali Paşa Hamamı’na yeni ek kapsamında avlu üzerine açılır-kapanır çatı sisteminin kurulması öngörülmüştür. Ön görülen bu sistemin yapıya zarar vermemesi ve tasarım açısından tarihi dokuyu zedelememesi önemli kriterlerdendir.

Zeynep İnan (2013): “İşlevini Yitirmiş Tarihi Yapıların Büro Yapılarına Dönüştürülmesindeki Mekansal Sorunlar” başlıklı yüksek lisans tezi çalışmasında yeniden işlevlendirmenin ne olduğu, ortaya çıkışındaki başlıca etmenler ve yapılardaki işlev açısından bu dönüşümün bileşenlerini incelenmiştir. Ayrıca tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesi hem tarihi hem kültürel süreklilik açısından analiz edilmiştir. Geçmişin çağdaş bir bağlam içinde yararlı kılınmasının koşulları ve bunun tarihi yapılardaki tasarım açısından özellikleri anlatılmıştır. Yapılan tez çalışması ile yeniden değerlendirme çalışmalarının sistematik bir araştırma ve ilgili örneklerin tartışılması ile yapılmasının bu konuda geriye dönülemez yanlışların önlenmesi için bilgiler sunmaktadır.

2. TARİHİ YAPILARDA YENİ EK KAVRAMI

Tarihi yapıların kültürel sürekliliğinin devamlılığının sağlanabilmesi, çağdaş yaşam içerisinde aktif bir şekilde rol alabilmeleri ve yeniden kullanılmaları için yeni/çağdaş/dönem eki almaları gerekebilmekte ve böylece yeni ek kavramı ön plana çıkmaktadır. Bu bölümde tarihi yapılara yeni ek yapılmasını gerektiren başlıca nedenler üzerinde durulmuştur.

2.1. Tarihi Yapılara Yeni Ek Getirilmesini Gerektiren Nedenler

Tarihi yapılara yeni ek getirilmesinin temel olarak iki sebebi vardır. Bunlar;

- Tarihi yapıların çeşitli nedenlerden dolayı özgün işlevlerini yitirmesi, verilen ikincil işleve hizmet edecek yeni mekânların ihtiyacı,
- Fiziksel olarak hasar gören tarihi yapıların, bu bölümlerinin estetik, işlevsel ve yapısal denge açısından bütünleme ihtiyacıdır (Tanaç Zeren, 2010, s.29).

2.1.1. Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi

Tarihi yapıların toplumsal yaşamda sürekliliğinin sağlanarak korunmasının en ideal yolu özgün işlevinde ya da ilk işlevine en yakın fonksiyonda kullanılması ile mümkün olmaktadır. Ancak her zaman bu ideal yöntem uygulanamamaktadır. Yapıldıkları dönemin toplumlarının ihtiyaçlarına cevap vermekte olan bu yapılar, zaman kavramının etkisi altına girmekte, böylece özgün işlevlerini zamanla yitirmekte ya da ilk işlevleri eskimektedir (Tanaç Zeren, 2010, s.23-24; Altınoluk, 1998, s.19-20). Çoğu kez günümüz yaşam koşullarına ve ihtiyaçlarına uyum sağlayacak işlevler verilerek tarihi yapılar toplumsal yaşama adapte edilmektedir. Yeni fonksiyon getirilen tarihi yapılarda bazı yeni mekânlara gereksinim duyulması sebebiyle bu yapılara yeni ekler getirilebilmektedir. Tarihi yapıya eklenilecek olan ekin tarihi dokuya ya da yapıya en az oranda zarar vermesi ve müdahale edilmesi, yapının karakter belirleyici özelliklerinin korunması, döneminin mimari özelliklerini yansıtması, tarihi yapıdan ayırt edilebilir olması korumacılık anlamında beklenen olgulardır (Tanaç Zeren, 2010, s.29-30). Yeniden işlevlendirme ve bunun sonucunda tarihi yapıya yeni ek şeklinde yapılacak müdahalelerin doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için öncelikle bu yapıların özgün

işlevini kaybetme nedenleri bilinmelidir. Aşağıda bahse konu nedenlerin başlıcaları açıklanmıştır.

Aile Yapısının Değişimi: Zaman ile aile yapısının değişimi öncelikli olarak konut yapılarını etkilemiştir. Geçmişe göre günümüze bakıldığında ailenin büyüklüğü, sosyo-ekonomik statüsü, toplumsal alışkanlıkları ve tutumu değişmiştir. Eskiden kalabalık aile bireylerini barındıran konutlar, şu anki çekirdek aile düzeni için fazla büyük olmasından dolayı zamanla terkedilerek işlevsiz kalmıştır. Tarihi, büyük ölçekli konutlar ise boş kalarak yok olmaya mahkûm edilmiştir. Günümüzde bahsedilen bu konutlar işlev değişikliği ile el sanatları sergi alanına, eğlence mekânına, müzeye, butik otele veya küçük bir ticarethaneye dönüşmektedir (Uğursal, 2011, s.22). Örneğin Safranbolu’da yer alan Kaymakamlar Konağı günümüzde işlev değişikliği sonucu müzeye dönüştürülerek toplumsal yaşamın bir parçası haline getirilmiştir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1. Safranbolu Kaymakamlar Konağı (URL-2)

Dünya Görüşü Ve Toplumsal Tutumların Değişimi: Dünya görüşünün değişimi kültürel aktarımlarla ilişkili bir durumdur. Görüş ve tutumların değişimi bir bölgenin dini, dili, siyasi tarihine bağlıdır. Bu değişim sonucu insanların toplumsal olarak kullandığı birçok yapı işlevsiz kalabilmektedir. Hamam, tekke, manastır, kervansaray gibi yapı türlerinin, bu değişimlere bağlı olarak günümüzde özgün işlevleriyle kalabilmeleri ve kullanılabilmeleri zor hale gelmiştir ve yeniden işlevlendirilmeleri gerekmiştir (Uğursal, 2011, s.22). Örneğin İzmit’te yer alan Kazıklı Kervansarayı yapılan üst ekiyle beraber günümüzde sanat merkezi olarak kullanılmaktadır (Şekil 2.2), (Çetinkaya Kencer, 2018, s.85). Ayrıca Bursa’da yer alan ve günümüzde restoran olarak kullanılan Kayıhan

Hamam'ı da toplumsal tutumlara bağılı olarak özgün işlevini yitirmesi nedeniyle işlev değişikliğine uğramıştır (Şekil 2.3).

Şekil 2.2. Kazıklı Kervansarayı (Çetinkaya Kencer, 2018, s.80) Şekil 2.3. Kayıhan Hamamı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2021)

İnanç Değerlerinin Değişimi: İnanç değerlerinde yaşanan değişiklikler, her zaman diliminde yeni bir yaşam tarzı oluşturmaktadır. Bu yaşam tarzı kentleşme ve yapıları etkilemektedir. Tarihte ilim dünyasına olan talebin günümüzde yerini pozitif bilimlere bırakmasıyla, dini amaçlı kullanılan birçok yapı, işlevsiz kalmıştır. Örnek olarak günümüzde kiliselerin cemaatini kaybetmesiyle işlev değişikliğine uğrayarak camii olarak kullanılması verilebilir (Uğursal, 2011, s.23).

Ekonomik Nedenler: Özgün işlevleriyle tarihsel sürekliliğini devam ettiremeyecek yapılara, ihtiyaç olan güncel işlevlerin verilmesi ile bu işlev için ayrı bir bina yapılması engellemiş olmaktadır. Bu durum ülkede hem ekonomik kalkınmayı hem de kültürel mirasın korunmasını sağlamaktadır. Tarihi yapıların çağdaş fonksiyonlarla donatılıp toplumsal yaşama kazandırılması, kültürel ve uygarlık ürünlerine gösterilen saygıyı gündeme getirdiği gibi, bu durumun ekonomik boyutunun da olduğu bir gerçektir (Uğursal, 2011, s.24).

Kentsel Rant Ve Göç: Teknolojik ve ekonomik anlamda gelişmeler sonucu sanayileşmede ileri konuma gelmiş bunun paralelinde ise kentleşmede değişiklikler yaşanmıştır. Artan nüfus ve toplumların ihtiyaçlarına cevap veremeyen geleneksel yapılar zamanla terk edilmiştir. Kentsel dönüşüm sonucu değişen dokuya ayak uyduramayan tarihi yapılar kentsel rant kurbanı olarak kullanım dışı kalmıştır. Göç ise kentsel rant ile ilişkili bir kavramdır. Bireylerin yaşadıkları bölgelerin sosyal ve ekonomik anlamda değişmesi, yıllar önce yapılan yapıların insanların ihtiyaçlarına cevap verememesi ve kullanıcının beklediği konfor koşullarını sağlayamaması, insanların kentsel dönüşümün

yaşandığı bölgelere göç etmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak geride bıraktıkları tarihi yapılar terk edilerek işlevlerini yitirmiştir. Bu tür yapıların işlev değişikliğine uğraması ise kaçınılmaz hale gelmiştir (Çetinkaya-Kencer, 2018, s.85).

Yukarıda detaylı olarak açıklanan aile yapısı, inanç değerleri, dünya görüşü ve toplumsal tutumların değişimi, bazı ekonomik nedenler, kentsel rant ve göç gibi başlıca sebeplerden ötürü, tarihi yapıların aktif bir şekilde güncel hayatta var olabilmesi için bu yapılarda işlev değişikliğine başvurulabilmektedir. Tarihi yapılar özgününde verilen yeni işleve göre tasarlanmadıklarından dolayı, yeniden işlevlendirme ile bazı mekân ihtiyaçları meydana gelebilmektedir. Örneğin İtalya’da yer alan tarihi San Michele Kilisesi 2009 yılında Elsa Morante Kütüphanesi olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Ancak kütüphane işlevinden kaynaklı yapının teknik hacimlerinin yer alacağı bir mekân ihtiyacı oluşmuştur (Şekil 2.4), (Büyükmihçı, Akşehiroğlu ve Mengüç, 2019, s.334).

Şekil 2.4. Elsa Morante Kütüphanesi ve yeni eki (Büyükmihçı, Akşehiroğlu ve Mengüç, 2020, s.334)

2.1.2. Tarihi Yapıların Bütünlenmesi

Kullanılmayan yapıların, zamanın da etkisiyle fiziksel yıpranmaya uğraması, köhneleşmesi, hatta yıkılarak tamamen ortadan kalkması muhtemeldir. Tarihi yapıların belli bir bölümü,

- Yapının bulunduğu yerden kaynaklanan hasarlar, zemin yapısı, yanlış malzeme kullanımı, strüktürel tasarım hataları, kötü işçilik, kötü detay kullanımı gibi iç nedenlerden,
- Terk edilme, doğal afetler, kötü kullanım veya tadilat, savaşlar, vandalizm, yangın gibi dış nedenlerden dolayı hasar görebilirler (Tanaç Zeren, 2010, s.27).

Tarihi yapıların yıkılması ise bir sonraki nesle aktarılan kültürel değerlerin sekteye uğraması, tarihsel ve kültürel sürekliliğin zedelenmesi anlamına gelmektedir. Tüm

bunların oluşmasını engellemek için tarihi yapıların hasar gören bu kısımlarının estetik, işlevsel veya strüktürel denge açısından bütünlenme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ancak bütünlenen bölüm ile mevcut yapının, kullanıcılar tarafından ayırt edilebilir düzeyde olması gerekmektedir. Bu durum en basit yöntemle tasarımda farklı bir malzeme, doku vb. kullanılarak sağlanabilir. Sonuç olarak bütünlenen bölüm, tarihi yapılara yeni ek olarak değerlendirilmektedir (Tanaç, 2010, s.28).

2.2. Tarihi Yapıya Getirilen Yeni Eklere İlişkin Hususlar

Venedik Tüzüğü'nün (1964) 13. Maddesinde tarihi yapılara yapılacak olan eklemelere ancak yapının ilgi çekici bölümüne, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar vermeyecek şekilde ise izin verilebileceği ifade edilmektedir. Tarihi yapılara yapılan eklerde dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi eski verilere uyum içinde ve tasarımda abartı çizgilere yer vermeden olması gerekliliğidir. Ekler tarihi binayı gölgelememeli, tarihi yapıdan daha fazla çevreye/bağlama hâkim olmamalı, hatta tarihi yapıyı daha ön plana çıkaracak türde tasarlanmalıdır (Tanaç, 2010, s.30). Bu anlamda yeni eklerin tasarlanması aşamasından önce yeni eklere dair ulusal ve uluslararası yasal çerçevenin, tüzüklerin, standartların, yönergelerin bilinmesi, tarihi yapıların korunması anlamında hayati önem taşımaktadır.

2.2.1. Tarihi Yapılarda Yeni Eklere İlişkin Ulusal ve Uluslararası Yasal Çerçeve, Tüzük, Yönerge ve Standartlar

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO), Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS), ve Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) Milli Parklar Servisi (NPS) gibi dünyadaki başlıca mimari koruma örgütleri, tarihi yapılara ek getirilmesi taraftarı değillerdir. Ancak tarihi yapının karakteristik özelliklerini etkilemeyecek şekilde, kullanıcının yararına ve yapıların yaşatılması için yapılacak olan eserle uyumlu ilavelere müsaade edilmektedir (Tablo 2.1), (Dişli, 2018, s.5).

Tablo 2.1. Tarihi yapılara eklenen yeni eklerle ilgili uluslararası kılavuzlar/tüzükler/standartlar

Kılavuz/tüzük ya da standardın ismi	Yıl	Tarihi yapılara yapılan yeni eklerle ilgili bölümler/maddeler
Restorasyon Tüzüğü (Carte Del Restauro) (Restorasyon Tüzüğü, 1931)	1931	Madde 7 , herhangi bir tarihi yapıyı sağlamlaştırmak, bütünlemek, yeniden işlevlendirme sebeplerinden dolayı yeni ekler eklenmesi gerekirse, uyulması gereken kuralların başlıcaları, getirilecek yeni öğelerin minimum seviyede tutulması, yalın ve açık bir yapısal düzeni yansıtması gerektiğini belirtir. Ayrıca getirilecek yeni ekin mevcut yapıya benzeme oranı mevcut çizgileri devam ettirmek ya da birebir benzemeden arınmış ise kabul edilebilir olduğunu söyler. Madde 8 'de eklerin net, açık olması ve mevcut yapının özgün malzemesinden farklı olarak bezemesiz bir çerçeveye sınır belirlenerek, ya da basit bir damga, yazıt vb. ile özellikle belirtilmesi gerektiği belirtilmektedir.
Venedik Tüzüğü (Venice Charter) (Venedik Tüzüğü, 1964)	1964	Madde 12 'de çeşitli sebeplerden dolayı tarihi yapıların bir bölümünün tahrip olmasından kaynaklı bu bölümler bütünlenirken yapının tamamıyla uyum içerisinde olması gerektiği fakat bu onarımın özgün yapıdan kolayca ayrıt edilebilir şekilde tasarlanmasının gerekliliğinden bahsedilmektedir. Madde 13 'te ise tarihi yapılara getirilen eklerin ancak yapının karakteristik özelliklerine, geleneksel konumuna ve dokusuna, çevresiyle olan ilişkisine zarar verilmediği durumlarda izin verilebileceğinden bahsedilmektedir.
ICOMOS, Çağdaş Mimarının Antik Yapı Gruplarına Tanıtılmasına İlişkin Sempozyumun Kararı (ICOMOS Charter Resolutions of the Symposium on the Introduction of Contemporary Architecture into Ancient Groups of Buildings) (URL- 3)	1972	Sempozyum sonunda elde edilen sonuçların 3. maddesinde tarihi yapılara getirilen eklerin ya da çevresindeki yapılaşmaların tasarım aşamasında tarihi yapının özgünlüğünü temel kriter olarak ele alması gerektiği, ancak tarihi değere zarar verecek taklitlerden de kaçınılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Çıkarılan sonuçların 4. Maddesinde ise çeşitli nedenlerden dolayı ve zamanın da etkisiyle kaybedilen özgün işlevler yerine güncel uygun işlev verilerek tarihi yapıların canlandırılması önerisinde bulunulmuştur.
Amsterdam Bildirgesi (Congress On The European Architectural Heritage) (Amsterdam Bildirgesi, 1975)	1975	Kongrede vurgulanan temel düşüncelerden f. Maddesinde tarihi alanların onarımlarında yapılan müdahalelerin yapının bulunduğu bölgedeki toplumların yaşam tarzlarında köklü bir değişikliğe neden olmayacak şekilde tasarlanması gerektiği yer almaktadır. Ayrıca kamu vergileriyle gerçekleştirilen restorasyon çalışmalarının tüm toplumun yararlanabileceği şekilde olması gerektiğinden bahsedilmektedir.
Washington Tüzüğü (Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü) (Washington Tüzüğü, 1987)	1987	Madde 10'da tarihi dokularda yeni yapı ve ek yapılması gerektiğinde ya da çeşitli çağdaş onarımlar uygulanırken, var olan yapının taşıdığı değere saygı gösterilmesi ve yapılacak olan ekin ölçeğine ve mevcut yapının parsel boyutuna dikkat edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca getirilecek çağdaş ekler ve yapıların yerleşimin daha aktif kullanılmasını sağlayacağından yeni tasarımlara engel olunmaması gerektiğini vurgulamaktadır.
ABD Koruma Özetleri 18: Tarihi Yapılarda İç Mekânların Rehabilitasyonu ve Karakter Belirleyici Özelliklerin Korunması ve Tanımlanması (U.S.	1988	Tarihi yapıların karakteristik özelliklerini belirleyen önemli bölümlerden bazılarının kat planları ve iç mekânlar olduğu ve bu bölümlerin korunması gerekliliği vurgulanmıştır. Odaların ve koridorların boyutu, birbiriyle olan ilişkisi yapının özgün özellikleri olmasından dolayı onarım sırasında değiştirilmemelidir. Bahsedilen değişiklik alan olarak hem dikeyde hem yatayda yeni mekânların eklenmesiyle olabilir.

<p>Preservation Briefs 18: Rehabilitating Interiors in Historic Buildings Identifying and Preserving Character defining Element) (ABD Koruma Özetleri 18, 1988)</p>		<p>Bu tür ekler ancak yapısal olarak sisteme zarar vermeyecek, bahsedilen yapıların karakteristik özelliklerini gizlemeyecek ya da hasar vermeyecekse hem düşeyde hem yatayda yapılabilir.</p>
<p>ABD İçişleri Sekreteri Rehabilitasyon Standartları ve Tarihi Binaların Rehabilitasyonu Yönergesi (U.S. The Secretary of the Interior's Standards for Rehabilitation and Guidelines for Rehabilitating Historic Buildings) (ABD İçişleri Sekreteri Rehabilitasyon Standartları ve Tarihi Binaların Rehabilitasyonu Yönergesi, 1990)</p>	1990	<p>9. Maddede tarihi yapılara getirilen yeni eklerin yapının özgün özelliklerine zarar vermemesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca yapılacak yeni ilavenin mevcut yapıyla ve çevresindeki tarihi dokuyla kütle, boyut, ölçek ve mimari özellik bakımından uyum sağlaması gerektiği vurgulanmıştır.</p> <p>10. Madde ise yapılacak olan yeni ilavenin çevresindeki/bitişindeki yapılar ya da ilave bölüm kaldırıldığında tarihi yapının ve çevresinin özgün bütünlüğünü bozulmayacak şekilde tasarımının yapılması gerektiğini belirtir.</p>
<p>ABD İçişleri Sekreteri Rehabilitasyon Standartları ve Tarihi Binaların Rehabilitasyonu Yönergesi (U.S. The Secretary of the Interior's Standards for Rehabilitation and Guidelines for Rehabilitating Historic Buildings) (ABD İçişleri Sekreteri Rehabilitasyon Standartları ve Tarihi Binaların Rehabilitasyonu Yönergesi, 1997)</p>	1997	<p>Tarihi yapıya ait malzeme, süsleme, mekân düzeni vb. özgün özelliklerinden en az kayıp yaşanacak ya da hasar görmeyecek şekilde ekleme yapılması gerektiğini belirtir.</p> <p>Yeni ekin tarihi yapıda dikkat çekmeyecek bir bölüme, göze çok fazla çarpmayacak şekilde, dış eklenti mümkünse arka ek veya ikincil, göze çarpmayan bir cephede planlanması gerektiğini ve tarihi dokuyla uyum içerisinde yapılması gerektiğini belirtir.</p> <p>Yeni ekin dönemin mimari özelliklerini yansıtmaması ve dönem olarak tarihi yapıdan ayırt edilebilir bir mimari üslubunun olması gerektiğini belirtir.</p>
<p>ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü (ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, 1999)</p>	1999	<p>İlke 2’de tarihi yapılara veya yapı gruplarına getirilecek yeni eklerde veya farklı çağdaş müdahalelerde mevcut yapının taşıdığı kültürel ve tarihi değerlere saygı gösterilerek uygulamanın yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur.</p>
<p>ABD, Milli Parklar Servisi, ITS 10, Dış Merdiven/Asansör Kulesi Eki (Exterior Stair/Elevator Tower Additions), 1999 (Milli Parklar Servisi ITS 10, 1999)</p>	1999	<p>Tarihi yapılara merdiven ya da asansör kulesi eki getirilmesi durumunda, yeni ekin mevcut tarihi yapının mimari değeriyle, ölçü ve ölçeğiyle uyum içerisinde olması, ana caddeden ya da kamuya açık tüm alanlardan daha az algılanabilir şekilde daha az önemli ikincil bir cepheye konumlandırılması, ekin kaldırılması durumunda tarihi yapının formuna, mimari özelliklerine, bütünlüğüne zarar vermemesi gerektiğinden bahsedilmektedir.</p>
<p>ABD, Milli Parklar Servisi, ITS 3, ITS 18, Orta Ölçekli Tarihi Yapılara Yeni Ek (United States, National Park Service (NPS), New Additions to Mid-Size Historic Buildings) (Milli Parklar Servisi ITS 3 ve ITS 18, 1999-2001)</p>	1999-2001	<p>Tarihi yapıya yeni bir ek eklenenecek olması durumunda ekin arka cephe gibi daha az önemli cephelerine tasarlanması, ölçek ve oranın belirli düzeylerde ve mevcut tarihi yapının karakteristik mimari özelliklerine saygılı olacak, eski ile yeninin ayırt edilebileceği şekilde tasarlanması gerektiği tavsiye edilmektedir. Sonuç olarak yeni ekin tasarımı esnasında dikkat edilecek konular: eski ve yeninin ayırt edilebilirliği, yeni ekin mevcut tarihi yapıdan arka planda kalması, ölçek, yerleşim, malzeme ve form gibi konulardır.</p>

<p>ICOMOS Tüzüğü- Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Yapısal Restorasyonu İçin İlkeler (ICOMOS Charter-Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage) (URL-4)</p>	2003	<p>Belirlenen ilkelerin 2.3. Maddesinde koruma uygulamalarında yapılan mimari müdahalelerde kullanılan yapısal ve malzeme özelliklerinin tarihi yapıdan ayırt edilebilir olması gerektiğinden, ancak yeni ekin tasarımı yapılırken esas yapıya ait özgün özellikler, kullanılan teknikler ve mimari üslubun dikkate alınmasının gerekli olduğundan bahsedilmektedir.</p>
<p>ICOMOS Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler (URL-5)</p>	2003	<p>3.9. ilkesinde tarihi dokulara yapılacak her türlü ek, onarım vb. müdahalelerde geri dönüşümün kolay olması ve gerekirse yapılan müdahalelerin değişen ihtiyaçlara göre sonra da yapıya zarar vermeden kaldırılarak yerine daha ideal olanın getirilebilmesi gerektiği belirtilmektedir.</p> <p>3.12. 'de yapılan müdahalelerin eserin kültürel değerine, özgün süsleme, yapım tekniği, malzeme vb. saygı göstermesi gerektiği ve tarihi yapının anlaşılır olmasını sağlayan geçmişten gelen izleri koruması gerektiği üzerinde durulmuştur.</p>
<p>Viyana Memorandumu, Dünya Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasına İlişkin Sözleşme- Taraf Devletlerin On beşinci Genel Kurulu (Vienne Memorandum, Fifteenth General Assembly Of States Parties To The Convention Concerning The Protection Of The World Cultural And Natural Heritage) (URL- 6)</p>	2005	<p>Madde 18.'de tarihi değere sahip bir bölgede kentsel peyzaja ve tarihi yapıya olan çağdaş müdahaleler için tarihe duyarlı bir yaklaşım ve uzman bilgi birikimi gerekli olduğu, böyle uygulamalarda tarihi değere sahip bölgenin bütününe saygı göstererek, eski ve yeni yapı arasındaki ilişkiyi doğru tanımlamanın önemli olduğu belirtilmektedir.</p> <p>Madde 21.'de kent planlaması, çağdaş mimari ve kentsel peyzajın korunması, hem çağdaş hem tarihi dokunun birlikte kullanılmasından dolayı yeni ek ve yapılarda mümkün olduğunca tarihi dokunun taklit edilmemesi gerektiğinden, ayrıca yapılara yeni ek getirilmesi gerektiğinde çağdaş üsluplar kullanılmasına teşvik edilmesinden bahsedilmektedir.</p>
<p>ABD, Milli Parklar Servisi, ITS 36, Çatı Eklemeleri (Rooftop Additions) (Milli Parklar Servisi ITS 36, 2006)</p>	2006	<p>Dört kattan daha az yüksekliğe sahip tarihi yapılara, çatı ekinin eklenmesinin uygun olmadığını ve eklenenecek olan çatı eki yüksekliğinin tarihi yapının maksimum bir kat yüksekliği kadar olabileceğini belirtir. Ayrıca tarihi yapılara getirilen çatı eklerinin yan görünüşte daha az görünür, ana caddeden daha az algılanabilir olması ve ekin cephe özelliklerinin daha az süslü, yani sade olması gerektiğinden bahseder.</p>
<p>ABD, Milli Parklar Servisi, ITS 37, Tarihi Evlere Arka Ek (Rear Additions to Historic Houses) (Milli Parklar Servisi ITS 37, 2006)</p>	2006	<p>Tarihi yapılara eklenenecek olan arka eklerin ölçek, kütle ve mimari tasarım olarak mevcut tarihi yapının önüne geçmemesi, ana caddeden görünürliğe sahip olmayacak şekilde tasarlanması gerektiğinden bahsedilmektedir.</p>
<p>ABD, Milli Parklar Servisi, ITS 53, Erişim için Yeni Ek Tasarımı (Designing New Additions to Provide Accessibility) (Milli Parklar Servisi ITS 53, 2009)</p>	2009	<p>Tarihi yapıya ulaşım için sonradan bir giriş yapılmak istenildiğinde, tarihi yapının mimari değerine zarar vermeyecek ve bu değer önüne geçmeyecek şekilde, kütle, ölçek, ölçü ve mimari özellikler olarak mevcut tarihi yapıyla uyumlu bir şekilde tasarlanması ve yapıdan kolaylıkla ayırt edilebilir olması gerektiği belirtilmektedir.</p>
<p>ICOMOS Yeni Zelanda Kültürel Miras Değerine Sahip Yerlerin Korunması Sözleşmesi (ICOMOS New Zealand Charter for the Conservation of Places of</p>	2010	<p>Tarihi yapılarda yapılacak herhangi bir ek ya da müdahalenin mevcut yapının özgün haliyle form, ölçek, kütle, renk, malzeme, biçim açısından uyumlu olması gerektiğini, bununla beraber yapılan eklemenin mevcut yapının önüne geçmemesi, özgün yapıyı gizlememesi, ezmemesi ve tarihi çevreye de saygılı olması gerektiği üzerinde durulmuştur.</p>

Cultural Heritage Value) (URL-7)		
ABD Koruma Notu 14: Tarihi Binalara Yeni Dış Eklentiler (U.S. Preservation Brief 14: New Exterior Additions to Historic Buildings) (ABD Koruma Notu 14, 2010)	2010	Tarihi yapılara yeni ek tasarlarken öncelikli olarak tarihi dokuyu, malzemeleri, formu, karakteristik mimari özellikleri, planları mümkün olduğunca korumak gerektiğini ve bu yapıyla uyum içerisinde, dengeli tasarım yapılmasını belirtir.
Burra Tüzüğü, Avustralya ICOMOS Kültürel Öne Sahip Alanlara Dair Tüzük (The Burra Charter, The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance) (Burra Tüzüğü, 2013)	2013	Madde 7.2’de tarihi yapılarda yeni ek yapılırken bulunduğu yer ile uyumlu olması gerektiği belirtilmektedir. Madde 15. Değişim :15.2’de yapılan müdahaleler eğer zamanla kültürel değeri gölgeliyorsa, geri alınabilir nitelikte olması belirtilmektedir. Madde 21. Adaptasyon: 21.1’de eğer tarihi yapılarda değişim bulunduğu dokunun tarihi süreçteki değerini minimum derecede etkiliyorsa yapılabileceği belirtilmektedir. Madde 22. Adaptasyon: 22.2’de tarihi yapılarda yapılacak olan adaptasyon çalışmalarında tarihi dokuda minimum değişiklik yapan alternatif tasarımların seçilmesi gerektiği belirtilmektedir. Madde 22. Yeni İş: 22.1’de tarihi yapılara yapılacak ekler ya da değişikliklerin yer aldıkları bölgenin dokusuna, kültürel değerine saygı duyduğu, çok fazla baskın gelecek dokuyu zedelediği takdirde yapılabileceği belirtilmektedir.

Tablo 2.1’de verilen uluslararası yönergelere ek olarak, ulusal anlamda direkt tarihi yapıda yeni ek konusunda olamasa da konuyla ilgili kısmen düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelere Tablo 2.2’de yer verilmiştir. Ancak tarihi yapılara getirilen yeni ekler konusundaki bu düzenlemeler incelendiğinde eklere ilişkin uygulama, tasarım, malzeme, biçim, oran, kütle vb. konularla ilgili detaylı düzenlemelerin var olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2.2. Tarihi yapılara eklenen yeni eklerle ilgili ulusal düzenlemeler

Yapılan düzenlemenin adı	Tarih	Tarihi yapılara eklenen ekler ile ilgili bölümler
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 660 Sayılı İlke Kararı (URL-8)	05.11.1999	Yeniden işlevlendirme uygulanacak olan yapılarda yapıya eklenen eklerin, tarihi yapının özgün özellikleriyle uyum ve oran içerisinde olması gerektiği ayrıca eki tasarlayacak olan mimarın avan projeyi, Koruma Kurulunun da görüşü ile devam ettirmesi gerektiği belirtilmektedir.
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 720 Sayılı İlke Kararı (URL-9)	04.10.2006	Tarihi yapıların bulunduğu yerleşimde kentsel silueti olumsuz yönde etkileyecek, tarihi dokuya zarar verebilecek konum ve yükseklikte yapıların yapılamayacağı ibaresi yer almaktadır.
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu’nun 731 Sayılı İlke Kararı (URL-10)	19.06.2007	Cami, mescit vb. anıtsal özelliği olan yapıların yeniden kullanılması durumunda orijinal işlevinin değiştirilemeyeceği belirtilmektedir. Tarihi cami ve mescitlerde yapının kendisine ya da avlusuna herhangi bir dükkân, kulübe vb. eklerin yapılamayacağı ve camilerde son cemaat bölümünün

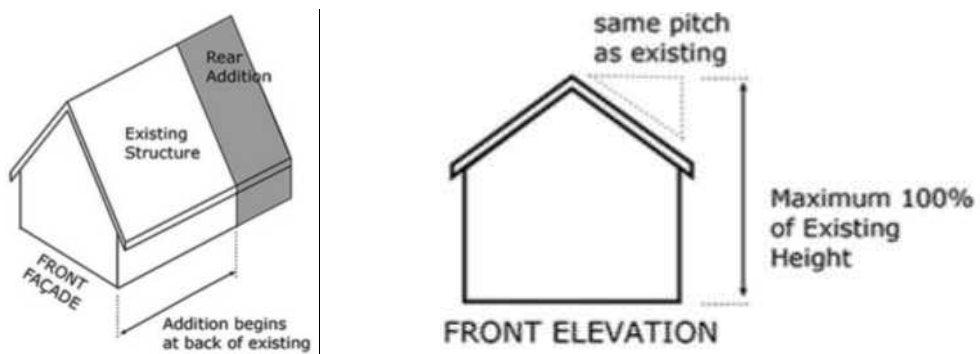
		camekân ile kapatılamayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca abdest alma yeri vb. mekânlarda tarihi yapının geleneksel dokusuna, mimarisine zarar verecek yapı malzemelerinin kullanılmayacağı belirtilmektedir.
--	--	---

2.2.2. Tarihi Yapılarda Yeni Eklerin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Türleri

İşlev değişikliğine uğradıklarında, tarihi yapılara genellikle, yeni işlevin ortaya çıkardığı mekân ihtiyacını karşılamak için bazı ekler getirilmektedir. Bu ekler yapıda konumlanma şekillerine göre farklı türde gruplandırılmıştır. White (2018) çalışmasında tarihi yapılara getirilen eklerin türünü arka ek, yan ek ve çatı arası/üstü (camelback) olarak üç sınıfta gruplamıştır. Bu üç sınıfın detaylı anlatımı şöyledir:

Arka Ek (Rear Addition):

Tarihi yapının arka cephesine bitişik olarak yapılan eklerdir. Bu ekin yapının yüksekliğinden ve yan duvarlarının sınırlarından daha büyük ölçekte olmaması, tarihi yapılara yaklaşım olarak doğru bir kriterdir. Gerekli olması durumuna göre bitişik olduğu duvara kapı boşluğu açmak dışında yapıya herhangi bir zararı olmamaktadır. Çatı olarak ise tarihi yapının çatı eğimine eşit ya da daha küçük olması istenir (Şekil 2.5), (White, 2018, s.27).

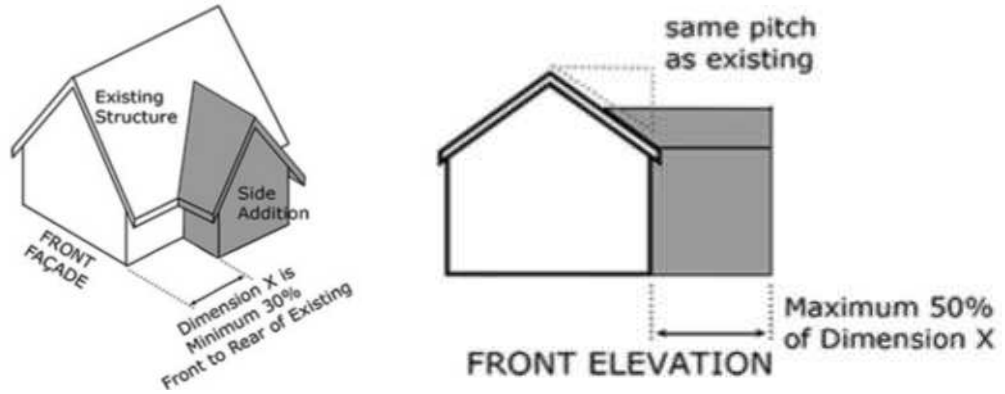

Şekil 2.5. Arka ek (Rear Addition) örneği (White, 2018, 28)

Yan Ek (Side Addition):

Tarihi yapının yan cephesine bitişik olarak yapılan eklerdir. Eklemlenen ekin yüksekliğinin tarihi yapının yüksekliğini geçmemesi saygılı bir yaklaşımdır. İlavenin, ekleneceği duvarın uzunluğunun yüzde 30'u kadar geride konumlandırılması, hatta yüzde

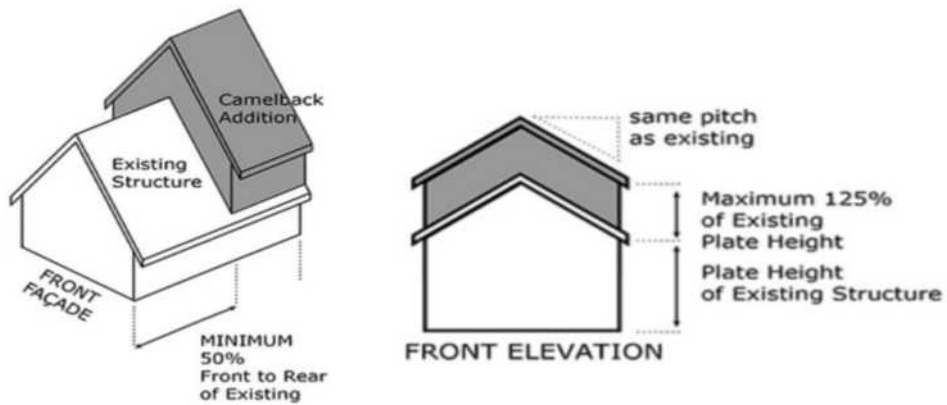
50°si kadar da ön cephe uzunluğunun olması idealdir. Çatı eğiminin de aynı oranlarda olması gerekir (Şekil 2.6), (White, 2018, s.28).

Şekil 2.6. Yan ek (Side Addition) örneği (White, 2018, s.29)

Çatı arası/üstü Eki (Camelback):

Çatı üzerine konumlanan eklerdir. White (2018), tek katlı yapılar üzerinde ve tarihi yapının kapladığı alan dışına taşmayacak şekilde eklenilebileceğinden bahsetmiştir. Çalışmasında, yeni ek tarihi yapının ön cephesi ve arka cephesi arasında kalan mesafenin yarısından fazla ön cepheye yaklaşmamalı ve ek yapının en kesiti, kat yüksekliğinin maksimum yüzde 25'i kadar olması gerektiğini belirtir. Ayrıca mevcut yapının yapısal bütünlüğüne etki etmemesinin önemli bir avantaj olduğundan bahsetmiştir (Şekil 2.7), (White, 2018, s.29).

Şekil 2.7. Camelback örneği (White, 2018, s.30)

Dişli ise çalışmasında ekleri altı sınıfa ayırmıştır. Bunlar:

- Arka ek (Rear addition)
- Yan ek (Side Addition)
- Çatı arası/ üstü (Camelback) eklemeler
- Çatı eki (Rooftop Addition)
- Dükkân önü eklemeleri (Storefront Addition)
- Bodrum eki'dir.

Bunlara ek olarak tarihi binaların ön cephelerinde de yeni ekin yapılabildiğini, ancak özellikle yapının özgünlüğüne zarar vereceğinden ve daha çok dikkat çeken bir bölüm olmasından kaynaklı ön cepheye mümkün olduğunca ek yapımından kaçınılması gerektiğine değinmiştir (Dişli, 2018, s.4) . White'ın (2018) sınıflandırmasından farklı olarak yer alan çatı eki ve dükkân önü eklemelerinin detaylı anlatımı şöyledir:

Çatı Eki (Rooftop Addition):

Tarihi yapılara getirilen eklerden biri de çatı ekleridir. Çatı ekleri yapının zaman içerisinde aldığı hasarları iyileştirmek ya da farklı bir kat oluşturmak amacıyla yapılabilmektedir. Yapılacak olan çatı eklerinde tarihi yapıya zarar vermemek için mümkün olduğunca yapıya verdiği yükler en aza indirilmelidir. Bu yüzden genellikle çatı eklerinde, hafif strüktürel sistem olmasından dolayı çelik taşıyıcı sistem tercih edilmektedir (Çetinkaya Kencer, 2018, s.65). Örneğin Tarihi British Museum avlusu cam ve çeliğin birlikte kullanıldığı bir çatı sistemiyle örtülmüştür. Böylelikle soğuk hava şartlarında avlunun aktif bir şekilde kullanılması sağlanmıştır. Ayrıca uzun yağışlardan müzenin avluya bakan cepheleri korunmuştur (Şekil 2.8). Reichstag Parlamento Binası çatısı da çatı ekine örnek teşkil eder. Tarihi binanın 2. Dünya Savaşı'nda bombalandıktan sonra hasar gören çatısı, çağdaş malzemeye yeniden onarılmıştır (Şekil 2.9). Köşklük Kaya (2012, s.1-7) da tarihi yapılarda uygulanan çatı eki tasarımlarını İtalya örneği üzerinde araştırmıştır. Şeffaf ve çağdaş malzemelerle orta avluların kapatılması, benzer şekilde teraslara çatı eki getirilmesi, bu örtülerde sade ve nötr bir dil kullanılması ve cepheden geri çekilmeler yapılması, hafif ve geri döndürülebilir şekilde çatı eklerinin tasarlanması ve özgün yapıyla aykırı olmayacak şekilde kat düzenlemesinin yapılması, İtalya'daki başlıca çatı eki uygulamaları olmuştur (Yalaz ve ark. , 2021, s.1639).

Şekil 2.8. British Museum çatı eki (Çelebi Karakök ve Gökarslan, 2017, s.60)

Şekil 2.9. Reichstag Parlamento Binası çatı eki (Çelebi Karakök ve Gökarslan, 2017, s.59)

Çatı eklerinin, dört kattan daha az kat sayısına sahip olan tarihi yapılarda inşa edilmesi önerilmez. Ekin yüksekliğinin ise maksimum bir kat yüksekliğinden daha az olması beklenir, böylece özgün yapının tarihi ve mimari değerinin zarar görmemesi sağlanır. Ayrıca özgün yapının birincil cephesinden daha geri konumda olacak şekilde çatı ekleri eklenmelidir. Çatı ekleri eğer bu kriterlere dikkat edilerek tasarlanır ise tarihi yapılara göre daha az dikkat çekici olacak ve ikinci planda kalması sağlanacaktır (Milli Parklar Servisi ITS 36, s.2006).

Arkeolojik Alan Koruyucu Üst Örtüsü, Sergi (Gezi) Platformu Eki vb.

Arkeolojik alanların her türlü fiziksel çevre etkilerine karşı korunabilmesi için çeşitli koruma müdahalelerinde bulunmaktadır. Ancak bazen bu koruma müdahaleleri yetersiz kalabilmekte, böyle durumlarda ise koruyucu çatı eki gerekebilmektedir. Koruyucu çatı eki hem mevcut arkeolojik kalıntıların kar, yağmur, rüzgar gibi kötü hava şartlarından korunmasını sağlamakta hem de bu alanda kazı çalışmaları yürüten ekiplerin

konforlu bir şekilde çalışmalarına imkan vermektedir (Tacıroğlu, 2019, 44). Şekil 2.10'da ve Şekil 2.11'de yer alan Çatalhöyük ve Malatya Arslantepe Hyklerine yapılan çatı ekleri birer arkeolojik alan st örtü ekine örnek olarak verilebilir. Bu atı ekleri binlerce yıl öncesine tanıklık eden höyüklerin gün yüzüne çıkarılmasından sonra kalıntılarını, buldukları çevrenin olumsuz hava koŐullarından korunması için yapılmıştır.

Şekil 2.10. Çatalhöyük arkeolojik alan st örtüsü yeni eki (Dişli arşivi, 2018)

Şekil 2.11. Malatya Arslantepe Höyüğü arkeolojik alan st örtü yeni eki (Dişli arşivi, 2018)

Arkeolojik alan koruyucu st örtü ekinin (atı eki), tarihi alanlara konumlandırılmasından dolayı bu alanın tarihi değerini ve algısını baskılamayacak Şekilde bazı tasarım kriterlerine bağlı kalarak saygılı bir tasarım hedeflenmelidir. Arkeolojik alan koruyucu st örtüsü için tasarım kriterleri aşağıdaki gibidir (Köksal, 2014, s.120):

- Arkeolojik alanın içerisinde bulunduğu tarihi dokuya ve mimari özelliklerine saygılı bir yaklaşım ile tasarlanmalıdır.
- Mevcut tarihi alandan daha ilgi çekici ve ön planda olacak iddeali tasarımlardan kaçınılmalıdır. Mümkün olduğunca algısal olarak arkeolojik alanın arka planında yer almalıdır.

- Arkeolojik alan koruyucu üst örtü ekinin düşey strüktürel elemanlarının zemine mümkün olduğunca en az müdahale etmesi sağlanmalıdır.
- İklimin zararlı etkilerini en aza indirecek şekilde üst örtü eki tasarlanmalıdır. Örneğin üst örtü eki hâkim rüzgarı sönmöleyecek şekilde tasarlanabilir.
- Ölçü, ölçek ve form olarak arkeolojik alanı baskılamamalıdır.
- Yasal çerçeve ve tüzöklere uyarak yeni ek getirilmelidir.
- Üst örtü eki yapıldığı dönemin mimari özelliklerii taşıyacak şekilde tasarlanarak özgünden ayırt edilebilir olmalıdır
- Tasarlanacak olan üst örtü eki ileride kazı alanının genişleyeceği ya da bu örtüye artık ihtiyaç duyulmayacağı ihtimali göz önünde bulundurularak kolayca büyütölebilecek veya kalıntılara zarar vermeyecek şekilde kaldırılması düşünölererek sökülür takılır sistem ile inşa edilmelidir (Cengiz, 2016, s.16-17).

Arkeolojik kalıntıların etkili bir şekilde sergilenebilmesi ve sergilenirken ziyaretçiler tarafından hasar almaması için gezi platformu eklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, bu ziyaretçi gezi platformları arkeolojik alan içindeki insan yoğunluğunun ve sirkülasyonunun kontrol altında tutulmasını da sağlamaktadır. Gezi platformu ekleri zemine minimum düzeyde müdahale edecek ve kazı güzergâhının hangi yönde ilerleyeceği düşünölererek tekrar revize edilebilecek şekilde tasarlanmalıdır. Bu ekler mevcut alanın tarihi değerine saygılı bir biçimde ve bu değeri ön plana çıkaracak, ölçü ölçek olarak tarihi alanla uyumlu olacak şekilde tasarlanmalı ve inşa edilmelidir (Cengiz, 2016, s.16-17).

Dükkan Önü (Storefront) Eki:

Tarihi yapıların dış cephelerine yapılan dükkan, vitrin, vitrin önü saçak ekleri bu grupta değerlendirilmektedir. Ankara'da Çukur Han'a yapılan dükkan ilaveleri bu tür eke örnek teşkil eder (Şekil 2.12) (Dişli, 2018, s.11). Mevcut tarihi yapının en dikkat çekici birincil cephesi ön cephedir, bu bölüme getirilecek eklerin mevcut tarihi yapının mimari değerinin önüne geçmesi daha muhtemel olmasından dolayı ön ekten mümkün olduğunca kaçınılmalıdır. Ancak ön eke gerek duyulması durumunda tarihi yapının ölçeğine, yüksekliğine, karakteristik mimari özelliklerine uyumlu olacak şekilde dükkan önü eklemeleri yapılabilir.

Şekil 2.12. Ankara Çukur Han dükkân önü eki örneği (Dişli, 2018, s.11)

Tanaç Zeren tarihi yapılara gelen ekleri altı türe ayırmıştır. Bunlar: Çatı Tamamlaması

- Cephe Tamamlaması
- İki Yapı Arasında Geçiş Elemanı
- Yapıya Eklemlenen Yangın Merdivenleri
- Yapıya Eklemlenen Saçak Elemanları
- Yapının Cephesine Yapılan Bütümlenmeler'dir.

Zeren yapıya sonradan eklemlenen yangın merdivenlerini de birer yeni ek kapsamına almıştır. İki yapıyı birbirine bağlaması için yapılan ekleri geçiş elemanı olarak değerlendirmiştir (Zeren, 2010, s.37-38).

Çetinkaya Kencer (2018) ise yeni eklerin türlerini altı gruba ayırmıştır. Bunlar:

- Çatı Ekleri
- Yapı Ekleri (Cephe Ekler)
- Arkeolojik Alan Üst Örtüleri
- Yapısal Ek
- Geçiş-Sirkülasyon Elemanı Olarak Ek
- Saçak/ Sundurma Şeklinde Ek'tir.

Tablo 2.3'ten de anlaşıldığı üzere farklı yazarlar tarafından tarihi yapılara getirilen ekler, türlerine göre başlıca; arka ek, yan ek, çatı eki, dükkân veya dükkân önü saçak eklemeleri (storefront), iki yapı arasında geçiş elemanı olarak gruplandırılmıştır (Tablo 2.3).

Tablo 2.3. Araştırmacılara göre tarihi yapılara eklenen yeni eklerin türleri

Araştırmacı	Tarihi Yapılara Eklenen Yeni Ekin Türü
Dişli (2018)	Arka ek, Yan ek, çatı arası/st Eklemeler, atı eki, Dükkân n eklemeleri, Bodrum eki
White (2018)	Arka ek, Yan ek, çatı arası/üstü eklemeler
Zeren (2010)	atı Tamamlaması, Cephe Tamamlaması, İki Yapı Arasında Geçiş Elemanı, Yapıya Eklenen Yangın Merdivenleri, Yapıya Eklenen Saçak Elemanları, Yapının Cephesine Yapılan Btmler
Çetinkaya Kencer (2018)	atı Ekleri, Yapı Ekleri (Cephe Ekler), Arkeolojik Alan st rtleri, Yapısal Ek, Geçiş-Sirkülasyon Elemanı Olarak Ek, Saçak/Sundurma(Dükkân n) Şeklinde Ek

2.2.3. Tarihi Yapılarda Yeni Ek Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar

Geçmişe ait çoğu izleri bünyesinde barındırarak günümüze aktaran tarihi yapılarda yeni ek tasarımında kullanılacak olan form, yapım tekniği, üslup, malzeme vb. mimari özelliklerin nasıl olması gerektiği hakkında belli bir kural mevcut değildir (Kılıç, 2015, s.78). Ancak günümüze kadar yapılan tarihi çevrede yeni ek tasarımları incelendiğinde belli başlı üslup tarzları ortaya çıkmaktadır. Burada tarihi çevrede yeni yapılaşma ile tarihi yapıya getirilen yeni ekler birbirini tamamlayan konulardır (etinkaya Kencer, 2018, s.39).

Çetinkaya Kencer (2018) alışmasında tarihi yapıda yeni ek tasarım yaklaşımlarını iki başlık altında incelemiştir. Bunlar: Karşıtlık (Zıt) yaklaşımı ve Uyum/benzer yaklaşımıdır. Uyum/benzer yaklaşımı ise kendi içinde biçimlerin yeniden yorumu ve biçimlerin taklidi olarak alt başlıklara ayrılmıştır. Bahsedilen yaklaşımların detaylı anlatımı Őyledir:

Karşıt (Zıttını Tasarlama) Yaklaşım:

Tarihi yapılarda karşıtlık tasarım anlayışı eski ve yeninin birlikteliği anlamına gelmektedir. Tasarımda ağdaş malzeme, biçim ve yapım tekniklerinin kullanılmasıyla eskiyi temsil eden mevcut tarihi yapı ön plana çıkarılmaktadır (etinkaya Kencer, 2018, s.39).

Zeren, tarihi yapılara getirilen yeni eklerin, ne kadar çağdaş yöntem, malzeme ve teknikle döneminin özelliklerini taşıyacak olsa da her zaman eski ile koordineli bir şekilde tasarıma karar verilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Tasarım yapılırken tarihi çevrenin doluluk-boşluk oranına, ritmine, plan özelliklerine, gabarisine, yön ve topografya özelliklerine dikkat edilmesini, sonuç olarak da yapının tarihsel değerine saygılı olarak çağdaş eklerin getirebileceğini belirtmektedir (Tanaç-Zeren, 2010, s.68).

Nezih Eldem (yıl, sayfa), eskiye zıt olarak yeni eklerin tasarımında kendi döneminin özelliklerini taşıması, günümüz ihtiyaçlarına cevap vermesi ve çevresel verilere dikkat edilmesi gibi kriterlere bağlı kalınması durumunda tarihi dokuyla bir bütünlük yakalanarak, nesilden nesile taşınan tarihi ve kültürel değerlerin sürekliliğinin sağlanabileceğini belirtir. Çünkü tarihi yapılarda koruma kavramı sadece var olanı korumakla bitmemektedir, çağdaş ve yeni ile tarihi çevrelerin bütünleşmesi yapıların sürekliliğini ve toplumsal hayatta aktif olarak yer almasını sağlamaktadır (Tanaç-Zeren, 2010, s.68). Eski dokuda yeni yapı inşa etme hem bir koruma problemidir hem de eskiyi vurgulayan bir algı oluşturarak bu yapıların toplumsal yaşama katılmasının önemli bir yoludur. Çevresel verileri ve tarihi özgünlüğü dikkate almadan getirilen yeni ekler koruma açısından büyük problemler oluşturabilmektedir. Bu problemlerin önüne geçilebilmesi için yeni yapı veya ekin dokuya yaklaşımında tarihi yapının özgün özellikleri ve tasarımı yapan mimarın yeri analiz etmedeki yaratıcılığı olarak iki kritik bulunmaktadır (Sağlam, 2019, s.32).

Örneğin, Janus: Rapperswil-Jona Belediye Müzesi ve eki, eski ve yeninin birlikteliğini gösteren bir çağdaş eke sahiptir. Form ve malzeme olarak döneminin özelliklerini yansıtmaktadır. Yeni ek birbirine komşu olan iki yapıyı birbirine bağlayan geçiş mekânı oluşturmak için inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra cephe bütünlemesi de oluşturmaktadır. Yükseklik olarak tarihi yapıyı geçmeyerek saygılı bir yaklaşım izlenmiştir (Şekil 2.13) (Sağlam ve Tavşan, 2019, s.57).

Şekil 2.13. Janus: Rapperswil-Jona Belediye Müzesi ve çağdaş eki (Sağlam ve Tavşan, 2019, s.57)

Yine, bu yaklaşıma örnek olarak tarihi Şerefiye Sarnıcı, yapıyı çepeçevre saran, giriş mekânı şeklinde farklı hacimler oluşturan bir eke sahiptir. Ek, çağdaş yapım sistemi, cam ve çelik birlikte kullanılarak inşa edilmiştir (Şekil 2.14), (Sağlam ve Tavşan, 2019, s.58).

Şekil 2.14. Şerefiye Sarnıcı ve çağdaş eki (Sağlam ve Tavşan, 2019, s.58)

Uyum/Benzer Yaklaşım:

Tarihi dokuda ek yapı inşa edilirken geleneksel dokunun form, biçim, malzeme vb. özgün mimari özellikleri referans alınarak yorumlanması sonucu ve çağdaş malzeme ve teknik ile hayata geçirilen tasarım yaklaşımıdır. Hem eskinin hem de yenin hangi yapılar olduğu açıkça bellidir. Bu şekilde tarihi çevre ve yeni yapılan müdahaleler uyum

ilkesini yakalayarak tarihi değer bütünlüğü ve sürekliliği elde edilmiş olmaktadır (Çetinkaya Kencer, 2018, s.43).

Venedik Tüzüğü'nün 12. Maddesinde tarihi çevrede yeni yapı yapılırken tasarım aşamasında bütünle uyumlu olması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Ancak tarihi değeri kullanıcılara yanlış algılatmaması için özgünden ayırt edici yönlerinin bulunması gerektiği de belirtilmektedir (Venedik Tüzüğü, 1964, s.1). Yani geleneksele öyküneli ama ayırt edilemeyecek kadar taklitten de kaçınılması gerektiği ve farklı zamanlarda yapılan iki yapının da kendi dönemini belli etmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede uyum/benzer yaklaşım, biçimlerin tekrarı/taklidi ve biçimlerin yeniden yorumlanması olarak iki başlık altında incelenmiştir.

Biçimlerin Tekrarı/Taklidi:

Tarihi dokularda biçimlerin tekrarı yolu ile yeni ek ya da yapı tasarlama, geçmişe ait tüm mimari özelliklerden yararlanarak birebir kopyalama işlemidir. Tarihi yapılar dönemlerinin şartları içerisinde oluşmuş, kendi ait oldukları zamanın kültürel, mimari vb. özelliklerini günümüze kadar taşıyan değerlerdir. Bu değerlerin yok sayılarak birebir aynısının taklit edilmesi koruma ve tarihi değer kavramları açısından düşündürücü bir durumdur (Çetinkaya Kencer, 2018, s.45).

Tanaç Zeren (2010) biçimlerin tekrarı olarak tasarlanan eklerin, kullanıcının kafasında yeni onarılmış tarihi yapı mı yoksa tarihi dokuya eklemlenen yeni bir ek mi konusunda kavram karışmasına neden olabileceğini belirtmektedir. Ayrıca tarihi dokularda üretilen yeni ek ya da yapıların taklitten kaçınan, kendisini ifade edebilen, aynı zamanda tarihi dokuya saygı gösteren bir üslupla tasarlanmış ise olumlu karşılanabileceğini vurgulamaktadır (Tanaç Zeren, 2010, s.66-67). Günümüzde biçimlerin tekrarı, tarihi yapıların fiziksel olarak yıpranması sonucunda yıkılan bölümlerinin bütünlenmesi uygulamalarında da kullanılmaktadır. Tarihi yapıların günümüze kadar ulaşmayan bölümleri, hatta yapının tamamının yerine birebir aynısı yapılarak da taklit edilebilmektedir.

Venedik Tüzüğü'nün 9. Maddesinde, tarihi yapılarda onarımın uzmanlık gerektiren bir iş olduğu, amacının eserin tarihi, estetik özelliklerini korumak ve ön plana çıkarmak olduğu, ayrıca onarım esnasında yapılacak uygulamaların mevcut yapının özgünlüğüne, taşıdığı değerlere bağlı olması gerektiği belirtilmektedir. Faraziyenin başladığı noktada ise onarımın durdurulmasını vurgulamaktadır. Çünkü yapılması gerekli

yeni eklerin mevcut mimari kompozisyondan farkı anlaşılabilmesi, kendi döneminin damgasını taşımalıdır (Venedik Tüzüğü, 1964, s.1). Biçimlerin tekrarının Venedik Tüzüğü'nün maddelerine aykırı olmasından ve kullanıcıda kavram ve dönem karmaşasına neden olduğundan, bu uygulamaların tercih edilmesi sakıncalı olabilmektedir.

Brüksel şehrinde, Tarihi Gotik Belediye Binası'nın da yer aldığı Grand Place meydanında tarihi dokunun farklılaşmaması için yeni inşa edilen tüm ek ve yapılar aynı dokuda bulunan tarihi yapıların replikasıdır. Günümüzde meydana bulunan yeni ve eski yapı ayrımı yapılamamakta, hepsi tarihi yapıymış hissi uyandırmaktadır (Şekil 2.15) (Tanaç Zeren, 2010, s.66).

Şekil 2.15. Brüksel Grand Place meydanı (URL-11)

Biçimlerin Yeniden Yorumu:

Tarihi dokuya özgü formların, mimari elemanların, üslubun, malzeme türünün ve yapım tekniklerinin doğru bir şekilde analiz edildikten sonra yorumlanarak günümüz malzeme ve teknolojiyle birlikte ele alınıp yeni eklerin tasarlanması ve sonuç olarak da bağlamsal olarak tarihi çevre ile bir bütün oluşturulmasının hedeflendiği yaklaşımdır. Tasarımda en küçük detaylardan dokunun genel silüetine kadar her ögenin yorumlanması tasarımı yapacak olan mimar için daha özgür hareket etme olanağı tanımaktadır. Amaç, tarihi yapıdan bazı detayları tasarımda kullanarak geçmişe öykünmek, bir taraftan ise günümüz teknik ve malzemelerini kullanarak kendi zamanına vurgu yapmaktır. Tarihi dokudan ve bağlamdan gelen özelliklerin soyutlanarak tasarım girdisi olarak kullanılması, günümüzün özelliklerini yansıtması, dokusal bütünlüğü sağlaması, biçimlerin tekrarından kaçınması, tarihi ve kültürel sürekliliği sağlaması, algısal olarak

kullanıcıya rahatsızlık yaratmaması vb. birçok olumlu özellikleri vardır (Kılıç, 2015 a, s.87).

Tanaç Zeren (2010) tarihi dokuların önemli çizgi ve motiflerini referans alarak yorumlayıp tekrar somutlaştırmayı sağlayan ek tasarımının birçok koruma kuramcılar tarafından kabul gördüğünü belirtmektedir. Ancak bu yaklaşım türünde odak noktası, öykünmenin oranıdır, bu yüzden tarihi dokudan alınan referanslar, eklemenecek yeni eke ve tarihi yapının üslubuna çok fazla yaklaştırılmamalı, kopyası haline getirmemelidir (Tanaç Zeren, 2010, s.66).

Gottfried Böhm, Bensberg Tarihi Belediye Binasına yaptığı ek bina tasarımında tarihi binanın mimari özelliklerini, formunu, biçimini yorumlayarak geleneksel dokuda uyumu yakalamış, çağdaş malzeme ve yapım tekniği ile de günümüz eseri olduğunu açıkça anlatmıştır (Şekil 2.16), (Kılıç, 2015 a, s.84).

Şekil 2.16. Bensberg Tarihi Belediye Binası ve eki (Kılıç, 2015 a, s.85)

Kılıç (2015 a) araştırmasında tarihi yapılara getirilen yeni eklerin tasarımına dair yaklaşımları Çetinkaya Kencer (2018) ile aynı şekilde gruplamıştır. Yine tarihi çevrede uyum ve zıt/karşıt yaklaşım olarak ikiye ayırmış, uyum yaklaşımını da biçimlerin yorumu ve taklidi olarak alt başlıklara ayırmıştır (Kılıç, 2015 a, s.78). Tanaç-Zeren (2010) ise daha farklı isimlendirerek üslup taklidi, geleneksele öykünme, saygılı yaklaşım ve aykırı yaklaşım olarak dört gruba ayırmıştır. Burada aykırı yaklaşım, bahsedilen karşıt yaklaşımla, geleneksele öykünme, biçimlerin yorumuyla, üslup taklidi ise biçimlerin taklidi ile benzer anlamlar taşımaktadır. Saygılı yaklaşımın ise tarihi dokuya getirilen ekin son derece yalın, modern ve saygılı tasarlanması sonucu tarihi dokuya bir fon oluşturabilmesinin sağlandığı yaklaşım biçimi olduğu ifade edilmiştir (Tanaç Zeren, 2010, s.66).

Farklı araştırmacıların, tarihi dokuya getirilen yeni eklerin tasarımına dair kuramsal yaklaşımları Tablo 2.4’te belirtilmiştir.

Tablo 2.4. Araştırmacılara göre tarihi yapılara eklenen yeni eklerin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar

Araştırmacı	Tarihi yapılarda yeni ek tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar
Çetinkaya Kencer (2018)	Uyum/benzer yaklaşım (biçimlerin tekrarı/taklidi, biçimlerin yorumu), Karşıt (zıt) yaklaşım
Kılıç (2015 a),	Uyum (biçimlerin taklidi, biçimlerin yorumu), zıt (karşıt) yaklaşım
Tanaç Zeren (2010)	Geleneksele öykünme, üslup taklidi, saygılı yaklaşım, aykırı yaklaşım
Güler (2004)	Taklit etme (imitasyon), zıtlık oluşturma (kontrast yaklaşım), yorumlama
Sağlam (2019)	Replika (kopya), benzeşen, nötr (uyum), soyut referans, zıt
Duralı (2007)	Uyumlu yapma (benzetme yöntemi, etkisizleştirme (nötrleştirme) yöntemi, yorumlama yöntemi) ve karşıtlık/zıtlık
Enç (2009)	Uyum/benzer yaklaşım (tarihsel biçimlerin yorumu, tarihsel biçimlerin taklit edilmesi), karşıt (kontrast) yaklaşım / zıt yaklaşım, serbest yaklaşım
Semes (2007)	Gerçek kopya, aynı ya da ilgili bir tarzda buluş, soyut referans, kasıtlı muhalefet.

2.2.4. Tarihi Yapılarda Yeni Ek Tasarımına Dair Biçimsel Tasarım Kriterleri

Tanaç Zeren (2010) tarihi yapılara getirilen yeni eklerin estetik ağıdan hem yapıyla hem de tarihi dokuyla bütünleşmesi, kaynaşması gerektiği üzerinde durmaktadır. Yapılan ekin ne yapının taklidi olmasının, ne de yapıda bağımsızlığını ilan etmiş bir bölüm gibi görölmesinin olumsuz olacağını belirtmektedir. Bu doğrultuda tarihi yapılarda yeni ek tasarımında estetik algıyı oluşturan bazı kriterler belirlemiştir. Bunlar: Çevrenin etkisi, ölçeğin etkisi, zıtlık etkisi, formun etkisi, ritim etkisi, malzemenin etkisidir (Tanaç Zeren, 2010, s.32). Detaylı anlatımları şöyledir:

Çevrenin Etkisi: Çevrenin etkisi yerleşimin silueti, tarihi dokunun arsadaki konumu, üslubu, malzemesi gibi birçok unsuru içerisinde barındırır. Bu unsurlar tarihi yapıya getirilen ekin biçimlenmesinde önemli etkiye sahiptir (Tanaç Zeren, 2010, s.32).

Ölçeğin Etkisi: Tarihi yapıya eklenecek ekin hem yatayda hem düşeyde oluşturduğu yüksekliğin, hacmin insan ölçeğinde hissedilen algısı, tarihi yapının yanındaki oranı, duruşu, biçimlenişe yön verir. Eğer tasarımda doğru bir ölçeklendirme yapılırsa yapılan ek, mevcut yapının sahip olduğu tarihi ve kültürel değeri bastırmamış olur (Tanaç Zeren, 2010, s.32).

Zıtlık Etkisi: Ek tasarlanırken malzeme, renk, doku, ölçek vb. bakımından zıtlıklar oluşturularak, ekin kendisini deşifre etmesini, yani tarihi yapıdan ayırt edilebilir olmasını sağlar.

Formun Etkisi: Form etkisi, ekin yapıyla uyumunu, karşıtlığını, hacim algısını etkilemektedir.

Ritim Etkisi: Tarihi yapılarda cephelerde yer alan pencere düzeni, kullanılan malzemenin bir araya geliş şekli, süslemeler ya da yapının formal çizgileri vb. bir takım ritmi bünyelerinde barındırmaktadır. Yeni ekin tasarımında bu detaylardan yola çıkarak bazı çizimler yapılması ekin tarihi dokuya atıfta bulunmasını sağlar. Böylelikle aralarında bir uyum, saygı ve bütünsellik yakalanmış olur.

Malzemenin Etkisi: Malzeme seçimi, tarihi yapılara getirilecek olan eklerin üslubunun belirlenmesinde önemli bir etkidir. Ek ile mevcut yapı arasında kontrastlık ya da öykünme yaklaşımlarının oluşmasına katkı sağlar. Ancak genellikle yeni eklerde çağdaş malzemeler ve strüktür kullanılır. Çünkü tarihi yapıya zıtlık oluşturarak tarihi yapıların kimliklerini ezmez, yapıldığı dönemi oldukça iyi bir şekilde yansıtır. Kullanımı, uygulanışı kolaydır, böylece yapıya en az müdahale gerektirir (Tanaç Zeren, 2010, s.32).

Tarihi yapılarda yeni eke dair Sağlam ve Tavşan (2019) tarihi yapıların günümüzde aktif olarak yaşama katılabilmesi için bazı durumlarda mevcut tarihi yapıya çağdaş ekler eklenilebileceğini ve böyle bir durumda ise ekin mimari görünüm itibarıyla tarihi yapının algılanabilirliğini etkilememesi, ölçü, ölçek ve oran olarak tarihi yapıyla uyumlu olması gerektiği üzerinde durmuştur. Yeni ekin tasarımına dair biçimsel kriterler olarak ise renk, yükseklik, ayrıntı, görsel yoğunluk gibi bazı kriterleri çalışmasında belirtmiştir. Bu kriterlerin detaylı açıklaması ise şu şekildedir:

Renk: Yeni ek ile mevcut tarihi yapının renkleri aynı, benzer ve zıt olabilir (Sağlam ve Tavşan, 2019, s.53). Renk olarak aynı olması tarihi yapı ile yeni ek arasında ayırt edilebilirliği azaltmasından ve taklit olarak değerlendirileceğinden dolayı çoğunlukla tercih edilmemelidir. Ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlarda biçimlerin yorumu ve zıt yaklaşım ile ilintili olarak benzer ve zıt derecesinde renk uyumu, yeni ekin tasarımında söz konusu olabilir.

Yükseklik: Tarihi yapıya eklenen yeni ekin yüksekliğinin, mevcut tarihi yapı yüksekliğine eşit, daha uzun ve daha kısa olmasıyla ilgili kriterdir. Yeni ekin tarihi yapıdan daha uzun olmaması ölçü, ölçek, dengeli tasarım ve mevcut yapının tarihi değerini ezmemesi gibi açılardan daha ideal bir yaklaşımdır.

Ayrıntı: Yeni ekin cephesinin, tarihi yapının cephesine göre daha ayrıntılı veya süslü olması durumudur. Cephe malzemesinin ya da cephe üzerindeki herhangi bir elemanın süslü olma derecesini temsil eder. Sade, orta, süslü şeklinde üç ayrı yaklaşım türüne ayrılmaktadır. Yeni ekin cephesinin olabildiğince sade ve yalın olarak tasarlanması, ekin tarihi yapıya göre ön plana çıkmasını engelleyeceğinden bu biçimsel tasarım yaklaşımının daha fazla tercih edilmesi tavsiye edilir.

Görsel Yoğunluk: Mevcut tarihi yapıya yeni ekin eklenmesi sonucu yapının bütününde oluşan algısal etki de değişmektedir ve bu değişimi görsel yoğunluk temsil etmektedir. Örneğin herhangi bir tarihi yapıya zıt/karşıt tasarım yaklaşımıyla bir ek getirildiğinde, yeni ek tarihi yapı ve mevcut dokudan farklılaştığı için görsel yoğunluk etkisi de çoktur. Ancak uyum/benzer tasarım yaklaşımıyla eklenen yeni ek çok fazla algısal olarak kullanıcıda farklılık yaratmayacağından görsel yoğunluk etkisi daha az olacaktır. Görsel yoğunluk etkisine göre çok, orta, az olarak bu kriter değerlendirilmektedir (Sağlam ve Tavşan, 2019, s.53).

Tarihi yapılarda yeni eklere dair biçimsel kriterler arasında oran, hacim, malzeme dokusu gibi üç parametre daha yer almaktadır. Bunların detaylı açıklaması ise şu şekildedir:

Oran: Oran, nicelik, kütleli büyüklük vb. bakımlardan bir bütün ile parçası arasındaki uyuma denmektedir. Mimari olarak ise hem yapının parçası ile bütünü arasındaki hem de yapının bütününe fiziksel çevre yapılarıyla olan uyumu anlamına gelmektedir. Tarihi yapılara yeni ek getirilirken, yeni ekin yapının bütünüyle, ayrıca bütününe de çevre yapılarla bir oran içerisinde olması gerekmektedir (Kılıç, 2015 a, s.102).

Hacim: Tarihi yapılara eklenen yeni ekin hacimsel olarak özgün yapıya karşı saygılı olması gerekmektedir. Yeni ekin hacim olarak büyüklüğü, kullanıcılar tarafından algısal olarak hemen fark edilecek derecede olmamasına ve özgün yapının tarihi değerine zarar vermemesine özen göstermelidir. Bu yüzden yeni ek özgün yapıya göre daha iri asla olmamalıdır, aksi takdirde kullanıcılar yapının bütününe baktığında ilk göze çarpan kısım yeni ek yapısı olacaktır, bu durum ise özgün yapının tarihi ve mimari değerini zedelemiş olur.

Malzeme Dokusu: Yapı malzemelerinin fiziksel anlamda dokusu, inşa edilmiş tekniği ve bu tekniğin oluşturduğu bezeme iki veya üç boyutlu olmak üzere dokunun mimaride karşılık gelen anlamıdır. Cephe oluşturulan mimari doku yapının algılanabilirliğini ve farklılaşmasını büyük ölçüde etkilemektedir. Bu yüzden tarihi yapılarda yeni ek tasarımlarında doku seçimi önemli bir kriterdir. Örneğin yeni ek renk olarak özgün

yapıyla aynı olsa bile, doku olarak özgün yapının dokusundan farklı şekilde tasarlandığında, yeni ek kolayca özgün yapıdan ayırt edilebilir, bu da yeni ekin tasarımı açısından doğru bir yaklaşımdır. Bu duruma örnek olarak İtalya’da bulunan Pietro Carlo Pellegrini Architecture tarafından tasarlanan yeni ek yapısı renk olarak tarihi yapıyla benzer iken doku olarak çağdaş çizgiler kullanılarak tarihi yapıdan farklılaşmıştır (Şekil 2.17) (Kılıç, 2015 a, s.105).

Şekil 2.17. Pietro Carlo Pellegrini Architecture tarafından tasarlanan yeni ek (Kılıç , 2015 a, 105)

Farklı araştırmacılara ait tarihi yapılarda yeni ek tasarımına dair biçimsel tasarım kriterleri Tablo 2.5’te belirtilmiştir. Araştırmacılar kendilerine özgü bir şekilde farklı isimlerde biçimsel tasarım kriterleri belirlemiş olsa da temelde aynı ölçütlerden bahsedilmiş ve bu ölçütlerin kullanılması konusunda vurgu yapılmıştır. Tasarımcıların belirlediği bu kriterler tarihi dokuda yeni ek tasarlanması konusunda oldukça önemlidir (Tablo 2.5).

Tablo 2.5. Araştırmacılara göre tarihi yapılarda ek tasarımına dair biçimsel tasarım kriterleri

Araştırmacı	Tarihi yapılarda ek tasarımına dair biçimsel tasarım kriterleri
Tanaç Zeren (2010)	Çevrenin Etkisi, ölçeğin etkisi, zıtlık etkisi, formun etkisi, ritim etkisi, malzemenin etkisi
Sağlam ve Tavşan (2019)	Ölçek, yükseklik, oran, ek yeri, malzeme, renk, silüet, görsel yoğunluk, bina hattı, yönlendirme, ritim, ayrıntı
Güler (2004)	Üslup, kütleli ölçek ve oran, doluluk boşluk oranları, cephe hareketleri, yatay ve düşey hareketler, gabari, çatı bitişleri, cephe malzemesi, yüzey özellikleri (renk, doku, vb.)

Kılıç (2005)	Çevre (kentsel entegrasyon, bağlam, odak potansiyeli, yaya geçirgenliği), Kütle (gabari, Oran/ölçek, biçim/form, sürdürülebilirlik/ekolojik), cephe (renk, doku, malzeme, süreklilik)
Duralı (2007)	Kütle (yükseklik, genişlik), cephe (oran, malzeme, renk, cephe sürekliliği), Çevresel konum (yerleşme dokusu, parsel büyüklükleri, parsel içindeki konum)

2.2.5. Tarihi Yapılarda Yeni Ek-Bağlam İlişkileri

Tarihi yapılarda yeni ek ve bağlam ilişkisi iki ayrı konuyu kapsamaktadır. Bunlardan birincisi yeni ekin çevre yapılarla (tarihi doku) olan ilişkisi, ikincisi ise yeni ekin konumlandığı parsel ile olan ilişkisidir. Tarihi yapıya getirilecek olan eklerde ise en doğru tasarımı yapabilmek için bu iki ilişkinin doğru bir şekilde analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Çünkü yeni ekin bağlam ile olan ilişkisi, kullanıcı tarafından tarihi yapının algılanabilirliğini doğrudan etkileyen ölçütlerdir.

2.2.5.1. Yeni Ekin Çevre Yapılar İle Olan İlişkisi

Tarihi yapılar çevresindeki diğer yapılarla birlikte alışagelmış bir doku oluşturmaktadırlar. Bu yüzden tarihi yapılara getirilecek olan yeni eklerin, mevcut dokuyu bozmayacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Burra Tüzüğü (2013) Madde 21.1’de eğer tarihi dokulara getirilecek olan ek ya da yapılacak mimari müdahaleler mevcut dokunun tarihi değerini minimum derecede etkiliyor ise yapılabileceği açıkça belirtilmiştir. Her tarihi yapının bulunduğu bağlamın kendine ait farklı nitelikleri bulunmaktadır. Bu nedenle tarihi yapılara yeni ekler getirilirken bağlam açısından dikkat edilmesi gereken kriterler farklılık gösterebilir. Tarihi yapıya eklemlenen yapılar çevre yapıların oluşturduğu tarihi doku ile bütünleşmeli, yapıldığı dönemin özelliklerini net bir şekilde belli ederek tarihi dokudan ayırt edilebilir olmalıdır.

Eklemlenen yeni ek yatayda ve düşeyde diğer çevre yapılara kıyasla ilk bakışta fark edilebilir derecede yapısal büyüklüğe sahip olmamalıdır. Tarihi yapıların bulunduğu çevrenin kendine ait silüetlerinde, yeni ek ile meydana gelebilecek yükseklik farklılıklarının tasarım aşamasında önüne geçilmesi gereklidir. Aynı zamanda hacimsel olarak da diğer çevre yapılara göre daha iri olacak şekilde tasarlanmamalıdır. Aksi takdirde diğer çevre yapıların ortalama yükseklik ve hacimsel büyüklüklerinden daha büyük tasarlanan yeni ekler kullanıcılar tarafından ilk göze çarpan yapı olacağından, hem

tarihi dokunun hem de eklemlendiği mevcut yapının tarihi değerinin zedelenmesine sebep olur.

Yeni ekin mevcut tarihi dokuya saygılı bir yaklaşım ile eklemlenmesi için ekin ana caddeden minimum derecede görünürlüğe sahip olacak şekilde parsel içinde konumlanması gerekir. Kamusal olarak tarihi yapının en çok karşılaşılan cephesi ana caddeye bakan kısım olduğundan bu cephe görünüşünde herhangi bir değişimin meydana getirilmemesi önemli bir husustur. Böylelikle tarihi yapının ana caddeden görünmeyen ikincil ve üçüncül cephelerine konumlandırılan yeni ek, hem alışagelmış geleneksel doku silueti hem de caddede yürüyen herhangi bir kullanıcı için farklılık arz etmeyecek, tarihi doku büyük ölçüde korunmuş olacaktır (Traditional Valued Dwelling Alterations and Additions Design Guide 3, 2008, s.1-4)

2.2.5.2. Yeni Ek-Parsel İlişkisi

Mevcut tarihi yapının parsel açık alanında konumlanacak olan yeni ekin oturma alanına karar verilmesi, minimum derecede tarihi alanda değişikliğe sebebiyet vermesinin sağlanabilmesi açısından önemlidir. Tarihi yapılarda yeni ekin tasarım aşaması çok fazla kriteri bünyesinde barındırır. Diğer yapısal ölçekteki değerlendirmelerin dışında, tarihi yapının içerisinde bulunduğu parselin sahip olduğu mevcut açık alanın büyüklüğünde, topografik yapısında, ayrıca yıllardır kullanılan mevcut parsel açık alanın var olan yaya sirkülasyonunda minimum düzeyde değişiklik yapılmasına izin verilebilir. Tarihi yapıya getirilecek olan eklerde önceliğin her zaman var olan tarihi dokuyu, tarihi yapıyı, kültürü, tarihi değeri, topografyayı, parseli vb. tüm özelliklerin korunması ve bu özelliklerde ancak belirli ölçülerde (minimum düzeyde) değişiklikler yapılması olduğu unutulmamalıdır.

Yeni ek oturma alanı olarak mevcut parsel açık alanının ancak belirli bir yüzdesi kullanılabilir. Bu miktar ise parsel açık alanının yarısından fazla olmamalıdır. Getirilen yeni ekin oturma alanının ise mevcut parsel açık alan yaya sirkülasyonunda herhangi bir engel teşkil etmemesi dikkat edilmesi gereken bir diğer husustur. Aynı zamanda topografyada da ciddi kot farklarına neden olmamalıdır. Tarihi yapıyı koruma kavramı bünyesinde tarihi yapıya ait parseli de korumayı içerisinde barındırır. Bu yüzden parsel içerisinde yeni ekin konumlandırılması aşamasında bahsedilen bu hususlar göz ardı edilmemelidir (Traditional Valued Dwelling Alterations and Additions, 2008, s.1-4).

2.2.6. Tarihi Yapılarda Yeni Ek-İşlev İlişkisi

Çoğu tarihi yapının değişen zaman içerisinde, mevcut işleviyle yaşamlarına devam etmesi olanaksız hale gelmesinden dolayı yapıya yeni işlev verilerek, güncel yaşama aktif bir şekilde devam etmesi günümüzde mümkün kılınmaktadır. Yapıların asıl yapılış amacından daha farklı bir işlev ile yeniden kullanılması, yeni mekânların ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bir tarihi yapı için en ideal yeni işlevin seçilmesi beraberinde ideal yeni eki de getirmektedir. Bu yüzden tarihi yapılara verilecek olan işlev büyük ölçüde yeni ekin boyutunu, ölçeğini, mimari özelliklerini etkilemektedir.

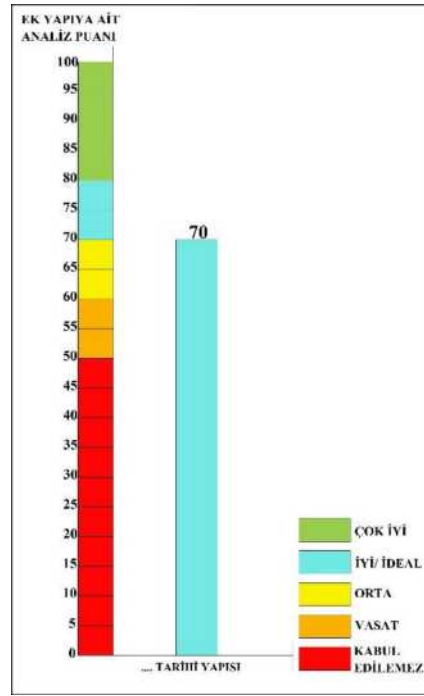
Tarihi yapıya yeni bir işlev verilmesi durumunda, mevcut yapı yeni işlevin gerektirdiği mekân sayısı, mekân boyutu ve mekânsal özellikler ile uyum içerisinde olmalıdır. Yeni işlevin, genellikle tarihi yapıda en az seviyede mimari müdahaleye neden olması beklenir. Ayrıca yeni işlev, tarihi yapıya ana plan şemasına sadık kalınarak adapte edilmelidir. Yeni işlev tarihi yapılarda yeni ek ihtiyacına neden olabilir, ancak ihtiyaç olan ekin boyutu, tasarımı, ölçü ve ölçeği tarihi yapının mimari ve tarihi değerini ezmeme, önüne geçmemelidir. Örneğin yeni işlev, yeni servis ve teknik hacim mekânı ya da tarihi yapının sahip olduğu mekân boyutlarından daha farklı bir boyuttaki yeni bir ek mekân ihtiyacını beraberinde getirebilir. Böyle bir durumda verilecek olan işlevin değiştirilmesi beklenir. Çünkü işlev değişikliğinin tarihi yapıda minimum düzeyde fiziksel değişime neden olması gerekmektedir. Ancak bazı durumlarda ölçü, ölçek, uyum, malzeme, tarihi doku vb. kriterlere bağlı kalınarak yeni ekin tasarımına müsaade edilmektedir. Sonuç olarak tarihi yapılarda yeni işleve, kendi özgün işlevine en yakın olacak şekilde, bu işlevin mevcut yapıyla olan uyumluluğu kapsamlı bir şekilde irdelenerek karar verilmelidir. İdeal yeni işlev beraberinde ideal eki de getireceğinden bu durum sonrasında mevcut yapı-yeni ek arasındaki mimari tasarım, oran, uyum, ölçü, ölçek vb. konulardaki uyumsuzlukların da önüne geçilmesini sağlayacaktır. Örneğin geleneksel konutlara, konser salonu gibi ideal olmayan bir yeni işlev verilirse tarihi yapıya konser salonun gereksinimlerinden büyük hacimli yeni bir ek getirilmesi gerekecektir. Bu durumda ise getirilen yeni ekin ölçü ve ölçeği tarihi yapı ile uyumsuz olacaktır. Aynı zamanda kütleli geleneksel tarihi konuta göre daha büyük olduğundan kullanıcılar tarafından ilk göze çarpan kısım yeni ek olacaktır, sonuç olarak yapının özgün bütünsellik algısı zedelenecektir.

3. TARİHİ YAPIYA YENİ EK ANALİZİ MODEL ÖNERİSİ

Tez kapsamında tarihi yapılara getirilecek olan yeni eklerin, tarihi yapıyla ve tarihi çevreyle olan uyumluluğunu analiz etmeyi sağlayacak bir model önerisi geliştirilmiştir. Model önerisinde kullanılacak olan puanlandırma sistemi kapsamlı literatür çalışmaları sonucunda elde edilen bilgiler ışığında belirlenmiştir.

Hacim oluşturmayacak ve tarihi yapıyla etkileşimde bulunmayan yüzeysel ekler (pencere. Saçak vb.), tarihi yapıya getirilen iç ekler (asansör eki, tesisat eki vb.) ve infill yapılar kapsam dışı bırakılmıştır. Bazı örneklerde bir yapıya birden fazla farklı türde ek gelmesi durumunda, yapı her iki eki yönünden de analiz edilmiştir. Geliştirilen analiz yöntemi toplamda 100 puan üzerinden değerlendirilen, 6 ana bölümden oluşmaktadır. Bölümlere ait kriterlere göre tarihi yapılara ait yeni eklerin analiz edilmesi sonucunda 50 puan ve üzeri alan ekler olası kabul edilebilir uygulamalar olarak değerlendirilmiş, ancak 50 puan üzerinde de vasat/orta/ ideal (iyi)/çok iyi sistematığı geliştirilmiştir. Buna göre; 50-60 puan aralığı vasat, 60-70 puan aralığı orta, 70-80 puan aralığı ideal/iyi, 80 ve üzeri puan aralığında alanlar çok iyi olarak değerlendirilmiştir. İdeal ve üstünde (70 puan ve üzeri) puan alanlar asıl başarılı sayılan ek uygulamaları olarak kurgulanmış, 50 puanın altında puan alanlar ise direkt kabul edilemez yeni ekler olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.1) . Her bir bölüme ait kriterlerin yoğunluğuna göre belli bir puanlandırma sistematığı oluşturulmuştur. Bölümler ve bölümlere ait puanlandırma sistematığı ise şu şekildedir:

- Yapıda Konumlandığı Yere Göre Yeni Ekin Türü (20 Puan)
- Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar (10 puan)
- Yeni Ek-Bağlam İlişkisi (20 puan)
- Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler (20 puan)
- Yeni Ek-İşlev İlişkisi (10 puan)
- Ulusal Ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler (20 puan)

Şekil 3.1. Tarihi yapılara getirilen ek yapıların belirlenen analiz yöntemi ile değerlendirilmesi ile sahip oldukları sonuç puanlarını gösteren renk grafiği örneği

Belirlenen bu altı ana bölüme ait değerlendirme kriterleri ve puanlandırma sistematığı ise aşağıdaki gibidir:

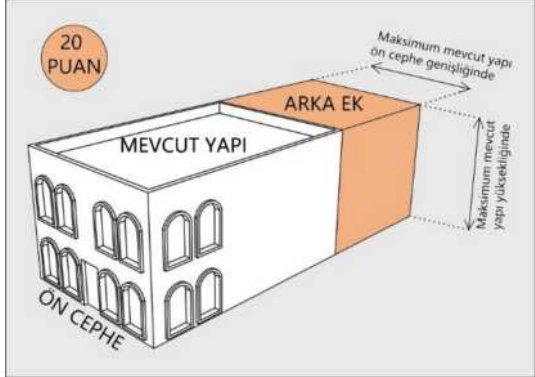
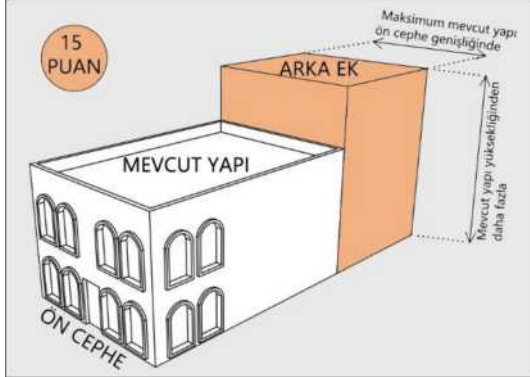
3.1. Yapıda Konumlandığı Yere Göre Yeni Ekin Türü

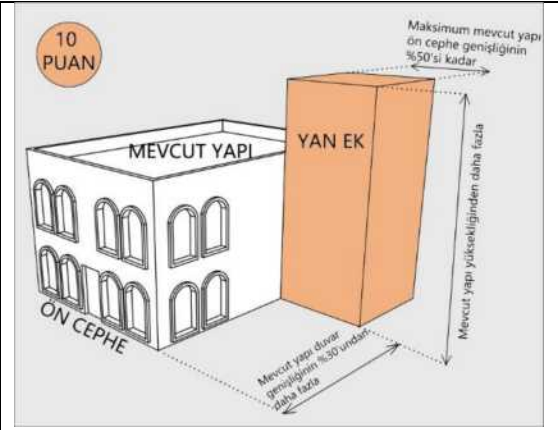
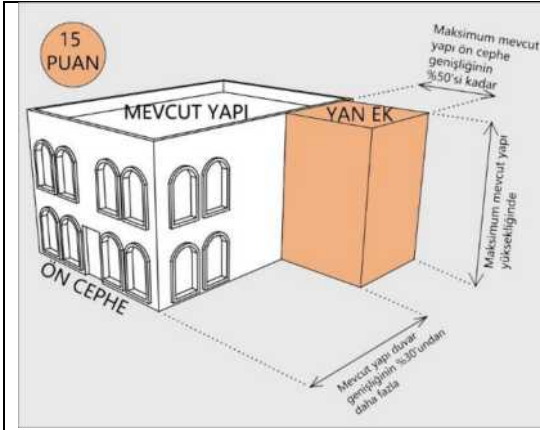
Yapıda konumlandığı yere göre ekin türü arka ek, yan ek, ön ek, çatı eki ve arkeolojik alan koruyucu üst örtüsü olarak 5 farklı şekilde değerlendirilmektedir. Tarihi yapıya getirilen ekin türü arka ek ise maksimum 20 puan, yan ek ise maksimum 15 puan, çatı eki veya arkeolojik alan koruyucu üst örtüsü ise maksimum 10 puan, ön ek ise maksimum 5 puan alabilmektedir. Mevcut tarihi yapıya göre, eklemlenen yeni ekin daha az göze çarpacak şekilde yapıda konumlanması saygılı bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden tarihi yapıya kıyasla en az belirginliğe sahip arka ek maksimum puanı alırken, giderek daha çok belirginleşen ve tarihi yapının önüne geçen/onunla yarışan düzeydeki ön ek, en düşük puana sahip olmuştur. Bahsedilen 5 farklı ek türünün belirlenen puanları alabilmesi için aşağıdaki verilen koşulları sağlıyor olması gerekmektedir.

3.1.1. Arka Ek

Tablo 3.1’de tarihi yapılara eklenen arka eklerin tasarımlarının, belirlenen değerlendirme kriterlerini taşıyıp taşıyamaması durumunda alabilecekleri maksimum ve minimum puanlandırma sistemi açıklanmıştır. Arka ek tarihi yapıya en az görsel müdahalede bulunan ek türü olması gereği beş farklı kategoride, 20-0 puan arasında değerlendirilmiştir. Yeni ek ve mevcut tarihi yapının yüksekliği ile yeni ekin ön cephe genişliği ve mevcut yapının ön cephe genişliği arasındaki ilişkiler, arka ekin değerlendirilmesinde dikkat edilen başlıca parametreler olmuştur.

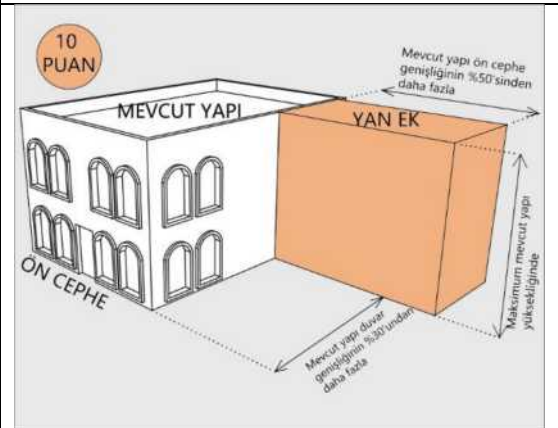
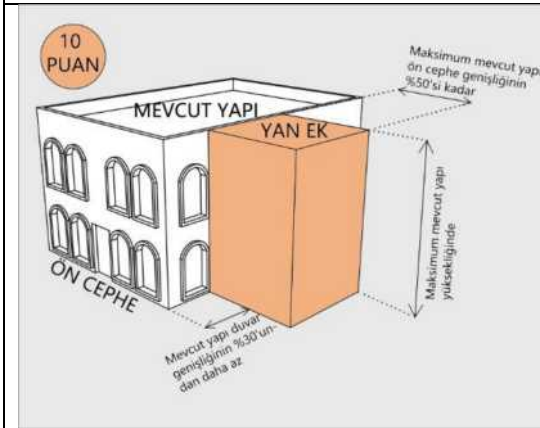
Tablo 3.1. Arka ek tasarımının değerlendirilmesine yönelik yöntem önerisi

<p>1. Yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), mevcut tarihi yapı yüksekliğinden ($h_{\text{mevcut yapı}}$) küçük veya eşit ise ve yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapının ön cephe genişliğinden ($\text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) küçük veya eşit ise ($h_{\text{yeni ek}} \leq h_{\text{mevcut yapı}}$ ve $\text{öcg}_{\text{yeni ek}} \leq \text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) = 20 PUAN</p>	<p>2. Yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı yüksekliğinden ($h_{\text{mevcut yapı}}$) daha büyük ise ve yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapının ön cephe genişliğinden ($\text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) küçük veya eşit ise ($h_{\text{yeni ek}} > h_{\text{mevcut yapı}}$ ve $\text{öcg}_{\text{yeni ek}} \leq \text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) = 15 PUAN</p>
	
<p>3. Yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinden ($\text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) daha büyük ise ve yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), mevcut tarihi yapı yüksekliğinden ($h_{\text{mevcut yapı}}$) küçük veya eşit ise ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}} > \text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$ ve $h_{\text{yeni ek}} \leq h_{\text{mevcut yapı}}$) = 15 PUAN</p>	<p>4. Yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı yüksekliğinden ($h_{\text{mevcut yapı}}$) daha fazla ise ve yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapının ön cephe genişliğinden ($\text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) daha büyük ise ($h_{\text{yeni ek}} > h_{\text{mevcut yapı}}$ ve $\text{öcg}_{\text{yeni ek}} > \text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) = 10 PUAN</p>

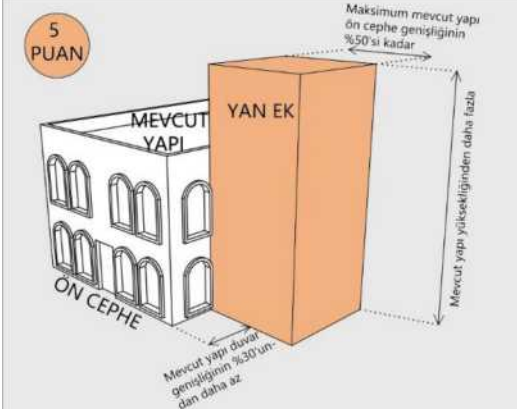
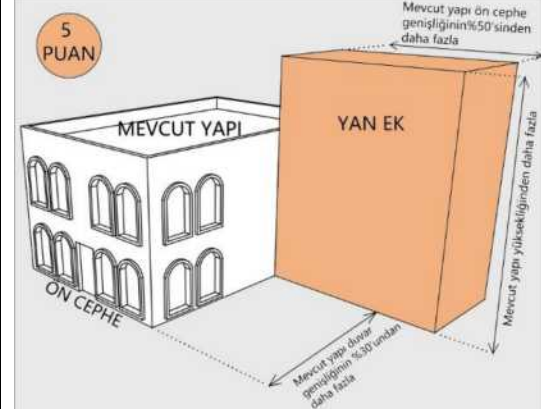
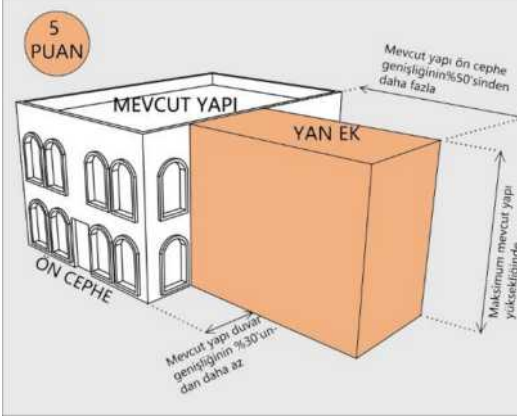
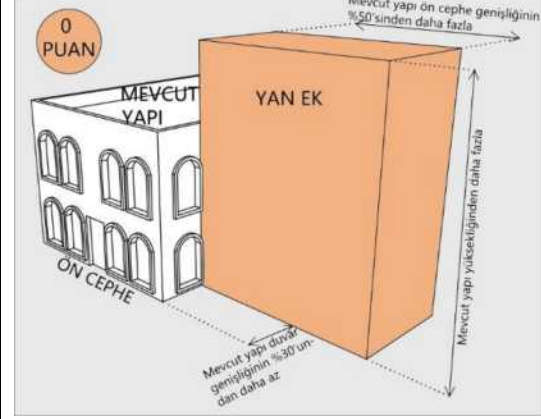
3. Yeni ekin ön cephesi ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$) ile mevcut yapının ön cephesi ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) arasındaki mesafe, yeni ekin bitişik olduğu mevcut yapı duvar genişliğinin ($\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$) %30'undan küçük ise, yeni ekin yüksekliği ($\text{h}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı yüksekliğinden ($\text{h}_{\text{mevcut yapı}}$) küçük veya eşit ise, yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden küçük veya eşit ise ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$ ile $\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$ arasındaki mesafe $< \%30$ yeni ekin bitişik olduğu $\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{h}_{\text{yeni ek}} \leq \text{h}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{öç}_{\text{yeni ek}} \leq \%50 \text{ öç}_{\text{mevcut yapı}}$) = 10 PUAN

4. Yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük ise, yeni ekin yüksekliği ($\text{h}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı yüksekliğinden ($\text{h}_{\text{mevcut yapı}}$) küçük veya eşit ise, yeni ekin ön cephesi ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$) ile mevcut yapının ön cephesi ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) arasındaki mesafe, yeni ekin bitişik olduğu mevcut yapı duvar genişliğinin ($\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$) %30'undan büyük veya eşit ise ($\text{öç}_{\text{yeni ek}} > \%50 \text{ öç}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{h}_{\text{yeni ek}} \leq \text{h}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{öç}_{\text{yeni ek}}$ ile $\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$ arasındaki mesafe $\geq \%30$ yeni ekin bitişik olduğu $\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$) = 10 PUAN

5. Yeni ekin yüksekliği ($\text{h}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı yüksekliğinden ($\text{h}_{\text{mevcut yapı}}$) büyük ise, yeni ekin ön cephesi ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$) ile mevcut yapının ön cephesi ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) arasındaki mesafe, yeni ekin bitişik olduğu mevcut yapı duvar genişliğinin ($\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$) %30'undan küçük ise, yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden küçük veya eşit ise ($\text{h}_{\text{yeni ek}} > \text{h}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{öç}_{\text{yeni ek}}$ ile $\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$ arasındaki mesafe $< \%30$ yeni ekin bitişik olduğu $\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$ ve $\text{öç}_{\text{yeni ek}} \leq \%50 \text{ öç}_{\text{mevcut yapı}}$) = 5 PUAN

6. Yeni ekin yüksekliği ($\text{h}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı yüksekliğinden ($\text{h}_{\text{mevcut yapı}}$) büyük ise, yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük ise, yeni ekin ön cephesi ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$) ile mevcut yapının ön cephesi ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) arasındaki mesafe, yeni ekin bitişik olduğu mevcut yapı duvar genişliğinin ($\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$) %30'undan büyük veya eşit ise ($\text{h}_{\text{yeni ek}} > \text{h}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{öç}_{\text{yeni ek}} < \%50 \text{ öç}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{öç}_{\text{yeni ek}}$ ile $\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$ arasındaki mesafe $\geq \%30$ yeni ekin bitişik olduğu $\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$) = 5 PUAN

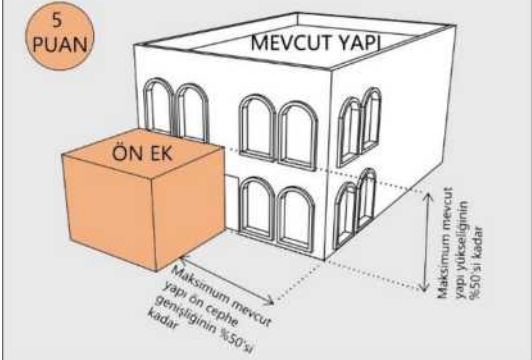
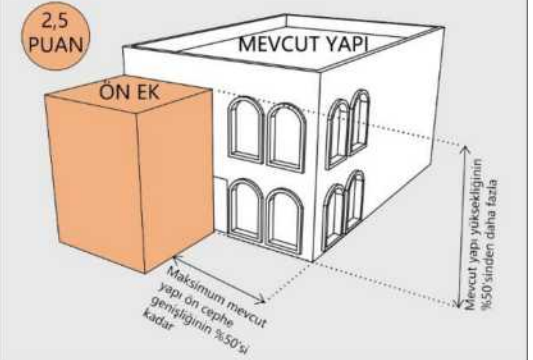
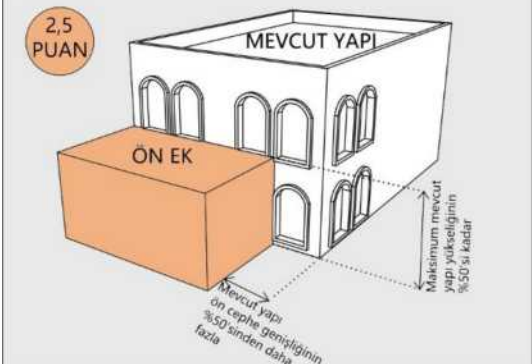
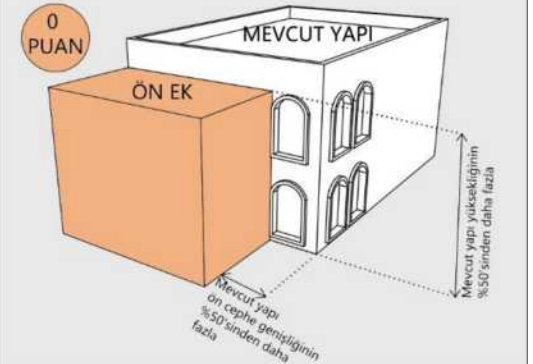
	
<p>7. Yeni ekin ön cephesi ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$) ile mevcut yapının ön cephesi ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) arasındaki mesafe, yeni ekin bitişik olduğu mevcut yapı duvar genişliğinin ($\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$) %30'undan küçük ise, yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük ise, yeni ekin yüksekliği ($\text{h}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı yüksekliğinden ($\text{h}_{\text{mevcut yapı}}$) küçük veya eşit ise ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$ ile $\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$ arasındaki mesafe $< \%30$ yeni ekin bitişik olduğu $\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{öç}_{\text{yeni ek}} \leq \%50 \text{ öç}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{h}_{\text{yeni ek}} > \text{h}_{\text{mevcut yapı}}$) = 5 PUAN</p>	<p>8. Yeni ekin yüksekliği, mevcut yapı yüksekliğinden büyük ise, yeni ekin ön cephesi ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$) ile mevcut yapının ön cephesi ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) arasındaki mesafe, yeni ekin bitişik olduğu mevcut yapı duvar genişliğinin ($\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$) %30'undan küçük ise, yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öç}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük ise / Mevcut tarihi yapının yan cephesine, birden fazla yeni ek eklenmiş ise ($\text{h}_{\text{yeni ek}} > \text{h}_{\text{mevcut yapı}}$, $\text{öç}_{\text{yeni ek}}$ ile $\text{öç}_{\text{mevcut yapı}}$ arasındaki mesafe $< \%30$ yeni ekin bitişik olduğu $\text{dg}_{\text{mevcut yapı}}$ ve $\text{öç}_{\text{yeni ek}} > \%50 \text{ öç}_{\text{mevcut yapı}}$ / Mevcut tarihi yapının yan cephesine, birden fazla yeni ek eklenmiş ise) = 0 PUAN</p>
	

3.1.3. Ön Ek

Tablo 3.3'te tarihi yapılara eklenen ön eklerin tasarımlarının, belirlenen değerlendirme kriterlerini taşıyıp taşıyamaması durumunda alabilecekleri maksimum ve minimum puanlandırma sistemi açıklanmıştır. Tarihi yapılara yapılan ön ekler, en istenilmeyen durum olduğundan dört farklı kategoride 5-0 puan aralığında

değerlendirilmiştir. Yeni ek ve mevcut yapı yüksekliği ile yeni ekin ön cephe genişliği ve mevcut yapı ön cephe genişliği arasındaki ilişki, ön ekin değerlendirilmesinde dikkat edilen başlıca parametreler olmuştur.

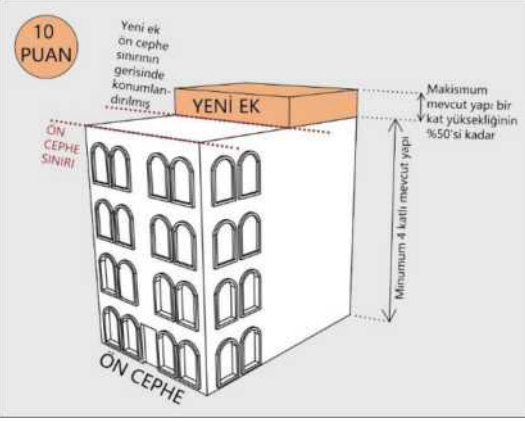
Tablo 3.3. Ön ek tasarımının değerlendirilmesine yönelik yöntem önerisi

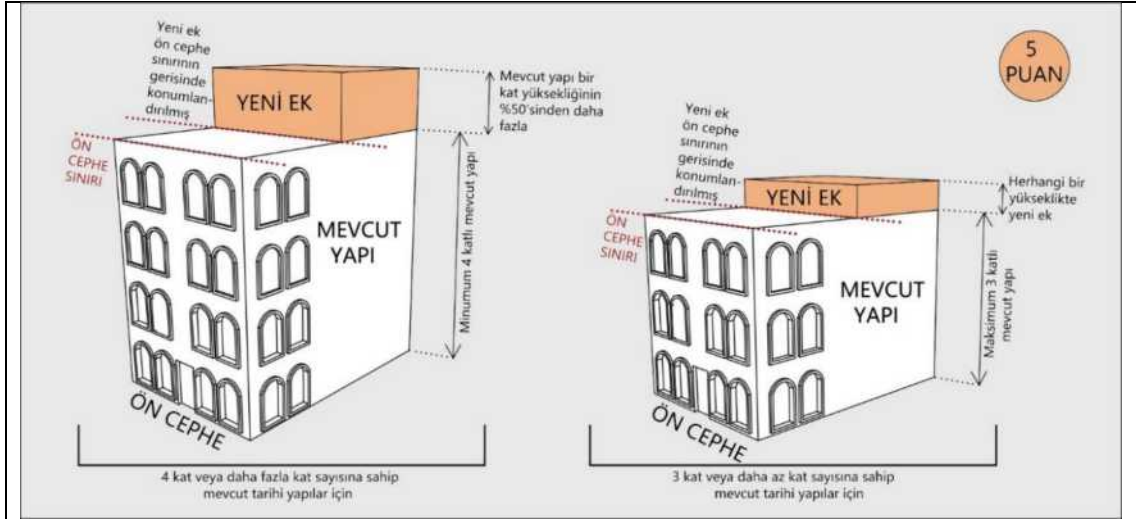
<p>1. Yeni ekin yüksekliği, mevcut yapı yüksekliğinin ($h_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden küçük veya eşit ise ve yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden küçük veya eşit ise ($h_{\text{yeni ek}} \leq \%50 h_{\text{mevcut yapı}}$ ve $\text{öcg}_{\text{yeni ek}} \leq \%50 \text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) = 5 PUAN</p>	<p>2. Yeni ekin yüksekliği, mevcut yapı yüksekliğinin ($h_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük ise, yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden küçük veya eşit ise ($h_{\text{yeni ek}} > \%50 h_{\text{mevcut yapı}}$ ve $\text{öcg}_{\text{yeni ek}} \leq \%50 \text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) = 2,5 PUAN</p>
	
<p>3. Yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük ise, yeni ekin yüksekliği, mevcut yapı yüksekliğinin ($h_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden küçük veya eşit ise ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}} > \%50 \text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$, $h_{\text{yeni ek}} \leq \%50 h_{\text{mevcut yapı}}$) = 2,5 PUAN</p>	<p>4. Yeni ekin yüksekliği, mevcut yapı yüksekliğinin ($h_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük ise ve yeni ekin ön cephe genişliği ($\text{öcg}_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapı ön cephe genişliğinin ($\text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük ise / Mevcut tarihi yapının ön cephesine, birden fazla yeni ek eklemlenmiş ise ($h_{\text{yeni ek}} > \%50 h_{\text{mevcut yapı}}$ ve $\text{öcg}_{\text{yeni ek}} > \%50 \text{öcg}_{\text{mevcut yapı}}$ / Mevcut tarihi yapının ön cephesine, birden fazla yeni ek eklemlenmiş ise) = 0 PUAN</p>
	

3.1.4. Çatı Eki

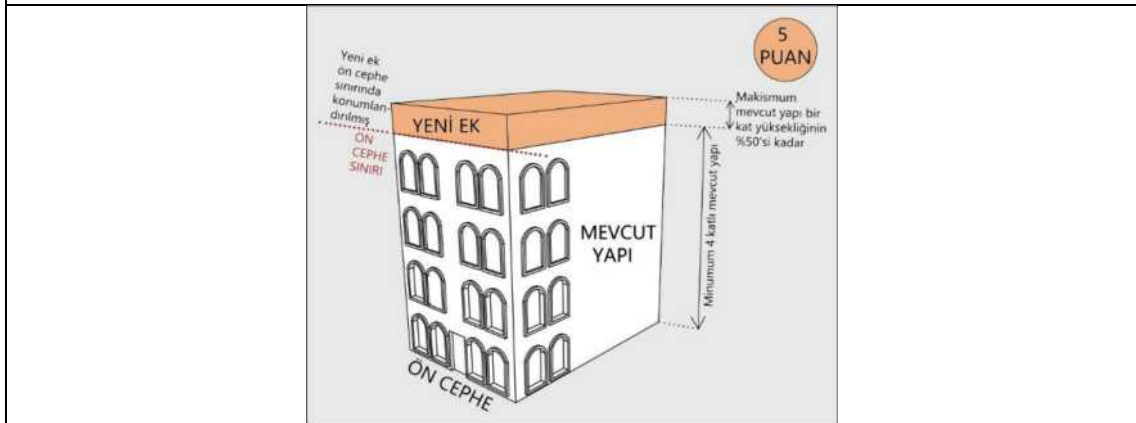
Tablo 3.4'te tarihi yapılara eklenen çatı eklerinin tasarımlarının, belirlenen değerlendirme kriterlerini taşıyıp taşıyımaması durumunda alabilecekleri maksimum ve minimum puanlandırma sistemi açıklanmıştır. Tarihi yapılara yapılan çatı ekleri, dört farklı kategoride 10-0 puan aralığında değerlendirilmiştir. Yeni çatı ekinin yüksekliği ve mevcut yapı ön cephe sınırına olan mesafesi, başlıca değerlendirme parametreleri olmuştur.

Tablo 3.4. Çatı eki tasarımının değerlendirilmesine yönelik yöntem önerisi

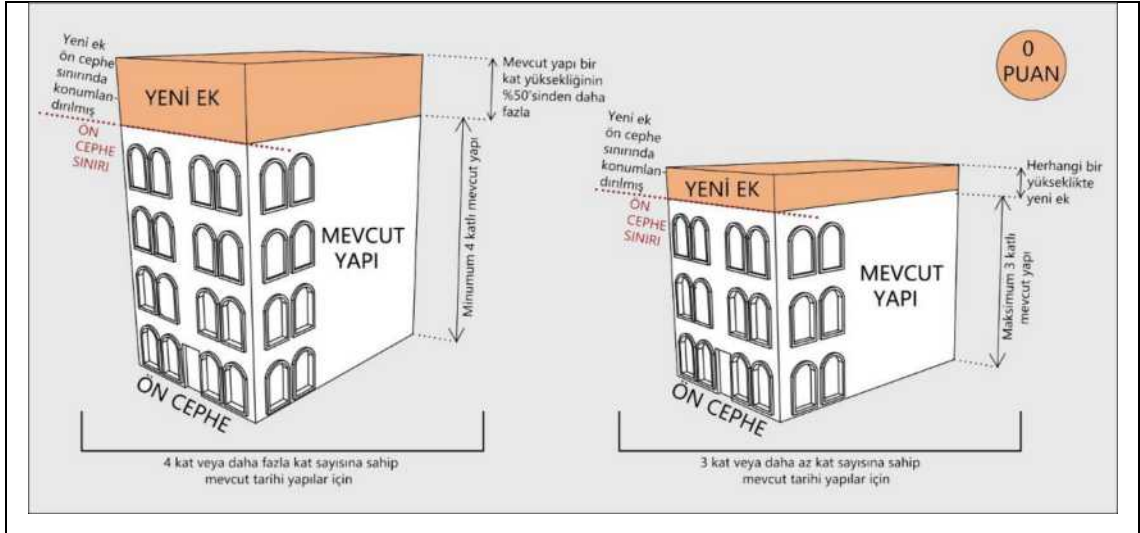
<p>1. Dört veya daha fazla kat sayısına sahip mevcut yapılarda, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapının bir kat yüksekliğinin ($kh_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden küçük veya eşit ise, yeni ek mevcut yapı ön cephe sınırından ($\text{öcs}_{\text{mevcut yapı}}$) daha geride konumlanmış ise (Minimum dört kata sahip mevcut yapılarda $h_{\text{yeni ek}} \leq \%50 kh_{\text{mevcut yapı}}$, yeni ek $\text{öcs}_{\text{mevcut yapı}}$'dan daha geride konumlanmış ise) = 10 PUAN</p>

<p>2. Dört kattan daha az kat sayısına sahip mevcut yapılarda herhangi bir yüksekliğe sahip çatı eki bulunuyor ise, dört veya daha fazla kat sayısına sahip mevcut yapılarda ise yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$) mevcut yapının bir kat yüksekliğinin ($kh_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük veya eşit ise, yeni ek mevcut yapı ön cephe sınırından ($\text{öcs}_{\text{mevcut yapı}}$) daha geride konumlanmış ise (Maksimum 3 kata sahip mevcut yapılarda herhangi bir yükseklikte çatı eki var ise, minimum dört kata sahip mevcut yapılarda $h_{\text{yeni ek}} > \%50 kh_{\text{mevcut yapı}}$, yeni ek $\text{öcs}_{\text{mevcut yapı}}$'dan daha geride konumlanmış ise) = 5 PUAN</p>

3. Yeni ek, mevcut yapının ön cephe sınırında ($\text{öcs}_{\text{mevcut yapı}}$) ya da daha ilerisinde konumlanmış ise, dört veya daha fazla kat sayısına sahip mevcut yapılarda yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), mevcut yapının bir kat yüksekliğinin ($kh_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden küçük veya eşit ise (Yeni ek $\text{öcs}_{\text{mevcut yapı}}$ 'da ya da daha ileride konumlanmış ise, minimum dört kata sahip mevcut yapılarda $h_{\text{yeni ek}} \leq \%50 kh_{\text{mevcut yapı}} = 5$ PUAN****

4. Dört kattan daha az kat sayısına sahip mevcut yapılarda herhangi bir yükseklikte çatı eki bulunuyor ise ya da dört veya daha fazla kat sayısına sahip mevcut yapılarda yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$) mevcut yapının kat yüksekliğinin ($kh_{\text{mevcut yapı}}$) %50'sinden büyük ise, yeni ek, mevcut yapının ön cephe sınırıyla ($\text{öcs}_{\text{mevcut yapı}}$) minimum aynı hizada ya da daha ilerisinde konumlanmış ise (Maksimum 3 kata sahip mevcut yapılarda herhangi bir yükseklikte çatı eki var ise, minimum dört kata sahip mevcut yapılarda $h_{\text{yeni ek}} > \%50 kh_{\text{mevcut yapı}}$, yeni ek $\text{öcs}_{\text{mevcut yapı}}$ 'da ya da daha ileride konumlanmış ise) = 0 PUAN****

3.1.5. Arkeolojik Alan Koruyucu Üst Örtü, Sergi (gezi) Platformu vb. Ekler

Arkeolojik alan koruyucu üst örtüsünün değerlendirilmesinde, sergi (gezi) platformu vb. şeklinde arkeolojik alanlarda yeni ek tasarımına ilişkin her biri 1 puan değerinde 10 temel kriter belirlenmiştir. Bölüm, toplamda 10 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Yeni ekin değerlendirilmesinde bu kriterlerin kaç tanesini sağladığı ve sonuç olarak toplam aldığı puan hesaplanmalıdır. Belirlenen kriterler aşağıda yer almaktadır.

1. Yeni ek, arkeolojik alanın içerisinde bulunduğu tarihi dokuya ve mimari özelliklerine saygılı bir yaklaşım ile tasarlanmalıdır. **(1 puan)**
2. Mevcut tarihi alandan daha ilgi çekici ve ön planda olacak iddealı yeni ek tasarımlardan kaçınılmalıdır. Mümkün olduğunca algısal olarak arkeolojik alanın arka planında yer almalıdır. **(1 puan)**
3. Yeni ekin düşey strüktürel elemanlarının zemine mümkün olduğunca en az müdahale etmesi sağlanmalıdır. Geniş açıklıkları kolayca geçebilecek çağdaş teknolojiler kullanılarak zeminle temas eden düşey taşıyıcı sayısı en aza indirilmelidir. **(1 puan)**
4. İklimin zararlı etkilerini en aza indirecek şekilde yeni ekler tasarlanmalıdır. (Örneğin üst örtü eki hakim rüzgarı sönmüleyecek şekilde tasarlanabilir.) **(1 puan)**
5. Ölçü ve ölçek olarak arkeolojik alanın önüne geçecek oranlarda olmamalıdır. **(1 puan)**
6. Form olarak arkeolojik alandan daha dikkat çekici olmamalıdır. **(1 puan)**
7. Yeni ek renk, işçilik olarak olabildiğince sade ve yalın olmalıdır. **(1 puan)**
8. Yasal çerçeve ve tüzüklere uyarak yeni ek tasarlanmalıdır. **(1 puan)**

9. Arkeolojik alanda ekler yapıldığı dönemin mimari özelliklerini taşıyacak şekilde tasarlanarak özgünden ayırt edilebilir nitelikte olmalıdır. **(1 puan)**

10. Yeni ekler ileride kazı alanının genişleyeceği ya da bu eke artık ihtiyaç duyulmayacağı ihtimali göz önünde bulundurularak kolayca büyütülebilecek veya kalıntılara zarar vermeyecek şekilde kaldırılması düşünülerek sökülür takılır sistem ile inşa edilmelidir. **(1 puan)**

3.2. Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar

Ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar; biçimlerin taklidi, biçimlerin yorumu, zıtlık yaklaşımı olarak üçe ayrılmaktadır. Eğer mevcut tarihi yapının aynı cephesine eklenen birden fazla ek yapı var ise ve bu yapılarda bahsedilen kuramsal yaklaşımların birden fazlası kullanılmış ise “değişken” olarak değerlendirilmektedir. Bu bölüme ait puanlandırma sistematigi aşağıdaki gibidir:

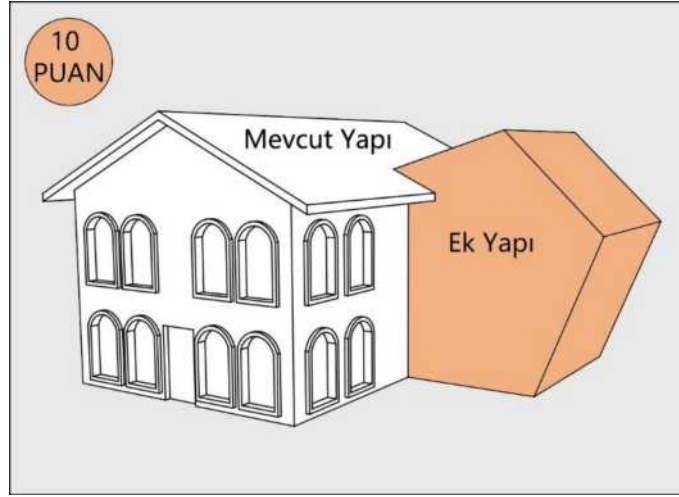
- **Biçimlerin Taklidi / Değişken:** 0 puan
- **Biçimlerin Yorumu:** 10 puan
- **Zıt(Karşıt) Yaklaşım:** 10 puan

3.2.1. Biçimlerin Taklidi

Biçimlerin taklidi olarak tasarlanan ekler, kullanıcının kafasında yeni onarılmış tarihi yapı mı yoksa tarihi dokuya eklenen yeni bir ek mi konusunda kavram kargaşasına neden olabilmektedir. Tarihi yapılar, kendi döneminin kültürel, sosyal, inşaat teknolojisi vb. özelliklerinden etkilenerek meydana gelmiştir ve aynı şekilde yeni ekin de kendi döneminin özelliklerine sahip olması gerekmektedir (Tanaç Zeren, 2010, s.66-67). Bu yüzden tarihi yapılarda yeni ek tasarımında biçimlerin taklidi yaklaşımı önerilmez. Puanlandırmada da bu yaklaşıma sahip ekler 0 puan olarak kabul edilmiştir (Şekil 3.2). Benzer şekilde, biçimsel olarak değişken özellik gösteren eklerin de istenmeyen bir durum olduğundan 0 puan alması uygun görülmüştür.

3.2.3. Zıt Karşıt Yaklaşım

Yeni ek tasarımında zıt (karşıt) tasarımsal yaklaşımda başarılı örnekler bulunduğu için 10 puan olarak değerlendirilmiştir. Tasarıma dair diğer biçimsel, bağlamsal, işlev vb. özellikler diğer bölümlerde değerlendirilmektedir. Şekil 3.4'te zıt tasarım yaklaşımına dair örnek çizim yer almaktadır.

Şekil 3.4. Zıt (karşıt) yaklaşım ile tasarlanan yeni eke örnek analitik çizim

3.3. Yeni Ek-Bağlam İlişkileri

Bu bölümde tarihi yapının yer aldığı tarihi kent dokusuyla ve mevcut parselle, yeni ekin uyumluluğu değerlendirilmektedir. Bölüm, yeni ekin çevre yapılarla olan ilişkisi ve yeni ek-parcel ilişkileri olarak 10'ar puan değerinde iki alt başlıktan meydana gelmektedir. Eğer mevcut yapıya ait parsel açık alan mevcut değil ise ya da ek yapı mevcut yapının yıkılan bölümü yerine inşa edildiyse yeni ek, sadece yeni ekin çevre yapılarla ilişkisi bölümü ile değerlendirilecek ve belirlenen ikincil puanlar dikkate alınacaktır.

3.3.1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi

Yeni ekin çevre yapılarla olan ilişkisi, mevcut yapının bulunduğu parselde açık alan mevcut ise 10-0, mevcut değil ise 20-0 puan aralığında ve toplamda on beş farklı kategoride değerlendirilmiştir. Yeni ekin mevcut tarihi dokuya uyumu, yüksekliğinin silüetle ilişkisi, hacminin mevcut doku ile ilişkisi ve yeni ekin ana caddeden görünürlüğü

başlıca değerlendirme parametreleri olmuştur. Yeni ek ile çevre yapıları arasındaki uyuma dair puanlandırma sistemi ve kriterler aşağıdaki gibidir.

- Yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ise, yeni ekin hacmi ($V_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise **(Yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, $h_{\text{yeni ek}} \leq h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, $V_{\text{yeni ek}} \leq V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise) = 10 puan / İkincil puan: 20 puan**
- Yeni ek, mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahipse, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit, yeni ekin hacmi ($V_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise **(Yeni ek mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahip ise, $h_{\text{yeni ek}} \leq h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, $V_{\text{yeni ek}} \leq V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise) = 8 Puan / İkincil puan: 16 puan**
- Yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) büyük ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, yeni ekin hacmi ($V_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise **($h_{\text{yeni ek}} > h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, $V_{\text{yeni ek}} \leq V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise) = 7 puan / İkincil puan: 14 puan**
- Yeni ekin hacmi ($V_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) büyük ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise **($V_{\text{yeni ek}} > V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, $h_{\text{yeni ek}} \leq h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, yeni ek,**

mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise)
= 7 puan / İkincil puan: 14 puan

- Yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit, yeni ekin hacmi ($V_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ise, **(yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, $h_{\text{yeni ek}} \leq h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, $V_{\text{yeni ek}} \leq V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) = 8 puan / İkincil puan: 16 puan**
- Yeni ek, mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahipse, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit, yeni ekin hacmi ($V_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ise, yeni ek (**Yeni ek mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahip ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, $h_{\text{yeni ek}} \leq h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, $V_{\text{yeni ek}} \leq V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) = 6 puan / İkincil puan: 12 puan**
- Yeni ek, mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahipse, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) büyük ise, yeni ekin hacmi ($V_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise (**Yeni ek mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahip ise, $h_{\text{yeni ek}} > h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, $V_{\text{yeni ek}} \leq V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise)= 5 puan / İkincil puan: 10 puan**
- Yeni ek, mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahipse, yeni ekin hacmi ($V_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) büyük ise, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise (**Yeni ek mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahip ise, $V_{\text{yeni ek}} > V_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, $h_{\text{yeni ek}} \leq h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, mevcut tarihi**

yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise) = 5 puan / İkincil puan: 10 puan

- **9. Yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) büyük ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, yeni ekin hacmi ($v_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($v_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ($h_{\text{yeni ek}} > h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, **yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, $v_{\text{yeni ek}} \leq v_{\text{mevcut çevre yapılar}}$**) = 5 Puan / İkincil puan: 10 puan**
- Yeni ekin hacmi ($v_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($v_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) büyük ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit ($v_{\text{yeni ek}} > v_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, **yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, $h_{\text{yeni ek}} \leq h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$**) = 5 Puan / İkincil puan: 10 puan
- Yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) büyük ise, yeni ekin hacmi ($v_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($v_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) büyük ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise ($h_{\text{yeni ek}} > h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, $v_{\text{yeni ek}} > v_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, **yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise**) = 4 puan / İkincil puan: 8 puan
- Yeni ek, mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahipse, yeni ekin yüksekliği ($h_{\text{yeni ek}}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) büyük ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ekin hacmi ($v_{\text{yeni ek}}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($v_{\text{mevcut çevre yapılar}}$) küçük veya eşit (**Yeni ek mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahip ise, $h_{\text{yeni ek}} > h_{\text{mevcut çevre yapılar}}$, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu**

ana caddeden görünürlüğe sahip ise, $V_{yeni ek} \leq V_{mevcut çevre yapılar}$) = 3 puan /

İkincil puan: 6 puan

- Yeni ek, mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahipse, yeni ekin yüksekliği ($h_{yeni ek}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{mevcut çevre yapılar}$) büyük ise, yeni ekin hacmi ($V_{yeni ek}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{mevcut çevre yapılar}$) büyük ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise (**Yeni ek mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahip ise, $h_{yeni ek} > h_{mevcut çevre yapılar}$, $V_{yeni ek} > V_{mevcut çevre yapılar}$, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise**) = 2 puan / İkincil puan: 4 puan
- Yeni ekin yüksekliği ($h_{yeni ek}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{mevcut çevre yapılar}$) büyük ise, yeni ekin hacmi ($V_{yeni ek}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{mevcut çevre yapılar}$) büyük ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise (**$h_{yeni ek} > h_{mevcut çevre yapılar}$, $V_{yeni ek} > V_{mevcut çevre yapılar}$, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise, yeni ek mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise**) = 2 puan / İkincil puan: 4 puan
- Yeni ek, mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahipse, yeni ekin yüksekliği ($h_{yeni ek}$), silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden ($h_{mevcut çevre yapılar}$) büyük ise, yeni ekin hacmi ($V_{yeni ek}$), mevcut çevre yapıların hacimlerinden ($V_{mevcut çevre yapılar}$) büyük ise, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise (**Yeni ek mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahip ise, $h_{yeni ek} > h_{mevcut çevre yapılar}$, $V_{yeni ek} > V_{mevcut çevre yapılar}$, yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise**) = 0 puan / İkincil puan: 0 puan

Tablo 3.5'te yukarıda bahsi geçen 15 maddeden oluşan, yeni ekin çevre yapılarla olan ilişkisine ait değerlendirme yöntem önerisi açıkça ifade edilmiştir. Tabloda, ilk sütundaki her bir açıklamanın ilgili olduğu 1-15 arasındaki madde başlığı, “✓” işareti ile belirtilmiştir.

Tablo 3.5. Yeni ekin çevre yapılarla olan ilişkisine ait değerlendirme yöntem önerisi

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
Yeni ek, mevcut tarihi dokuya uyumlu bir tasarıma sahip ise: 2 / ikincil puan: 4 puan	✓	--	✓	✓	✓	--	--	--	✓	✓	✓	--	--	✓	--
Yeni ek, mevcut tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahipse: 0 puan	--	✓	--	--	--	✓	✓	✓	--	--	--	✓	✓	--	✓
Yeni ekin yüksekliği, silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden küçük veya eşit ise: 3 / 6 puan	✓	✓	--	✓	✓	✓	--	✓	--	✓	--	--	--	--	--
Yeni ekin yüksekliği, silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden büyük ise: 0 puan	--	--	✓	--	--	--	✓	--	✓	--	✓	✓	✓	✓	✓
Yeni ek, mevcut çevre yapıların hacimlerinden küçük veya eşit ise: 3 / ikincil puan: 6 puan	✓	✓	✓	--	✓	✓	✓	--	✓	--	--	✓	--	--	--
Yeni ek, mevcut çevre yapıların hacimlerinden büyük ise: 0 puan	--	--	--	✓	--	--	--	✓	--	✓	✓	--	✓	✓	✓
Yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip değil ise: 2 / ikincil puan: 4 puan	✓	✓	✓	✓	--	--	✓	✓	--	--	✓	--	✓	--	--
Yeni ek, mevcut tarihi yapının bulunduğu ana caddeden görünürlüğe sahip ise: 0 puan	--	--	--	--	✓	✓	--	--	✓	✓	--	✓	--	✓	✓
Toplam puan / Toplam ikincil puan	10 /	8 /	7 /	7 /	8 /	6 /	5 /	5 /	5 /	5 /	4 /	3 /	2 /	2 /	0 /

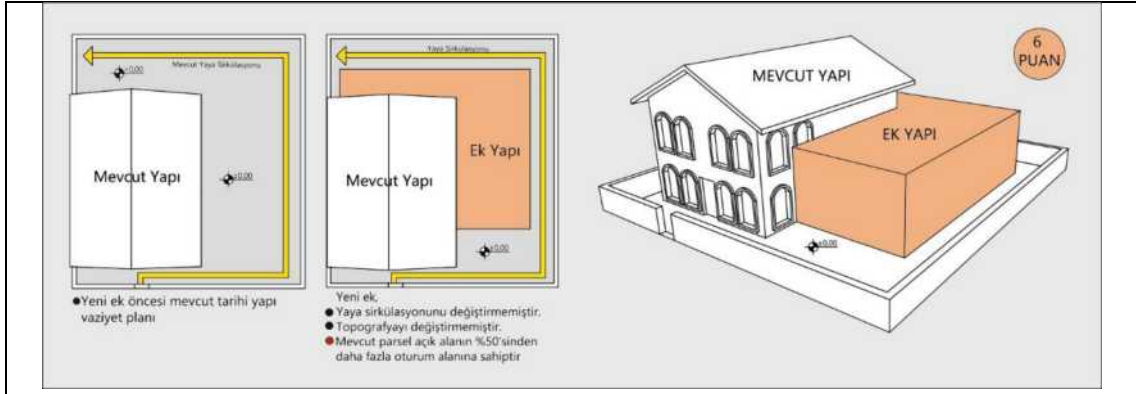
	20	16	14	14	16	12	10	10	10	10	8	6	4	4	0
--	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	---	---	---	---	---

3.3.2. Yeni Ek Parsel İlişkisi

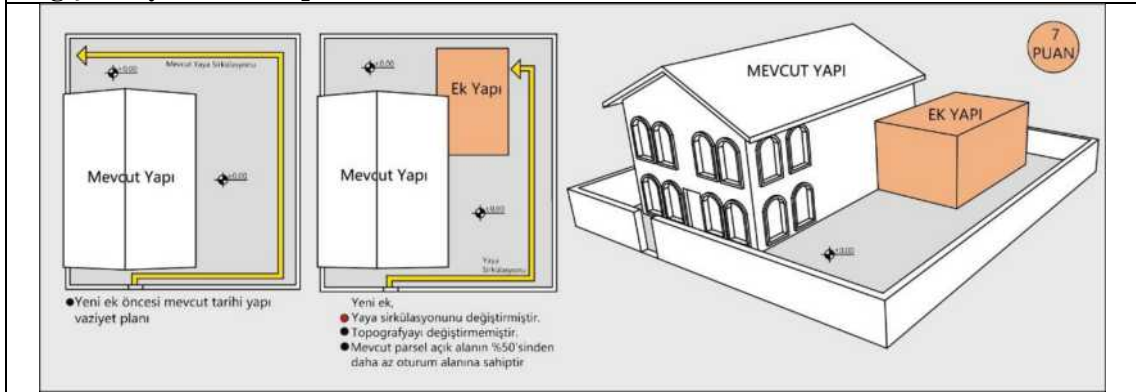
Tablo 3.6’da tarihi yapılara getirilen yeni eklerin mevcut parsel açık alanıyla uyumluluğunun belirlenen kriterlere göre değerlendirmesine dair puanlandırma sistemi yer almaktadır. Yeni ek-parsel ilişkisi, sekiz farklı kategoride 10-0 puan aralığında değerlendirilmiştir. Yeni ekin oturma alanı ile mevcut parsel açık alanının ilişkisi, yeni ekin mevcut parsel üzerinde konumlanmasının mevcut parsel açık alanına ait yaya sirkülasyonuna etkisi ve yeni ekin mevcut topografyaya etkisi, bu başlıktaki başlıca değerlendirme parametreleri olmuştur.

Tablo 3.6. Yeni ek-parcel ilişkisinin değerlendirilmesine yönelik yöntem önerisi

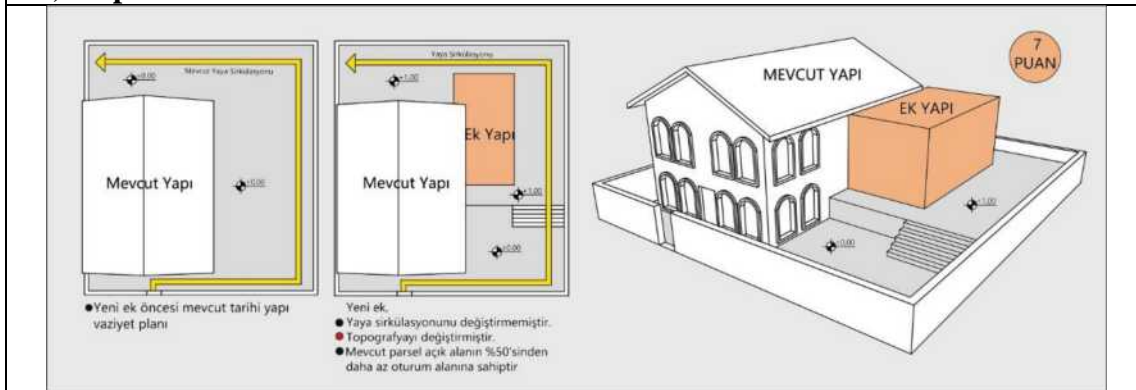
<p>1. Yeni ekin oturma alanı ($oa_{\text{yeni ek}}$), mevcut parsel açık alanının ($aa_{\text{mevcut parsel}}$) %50’sinden küçük ise, yeni ekin mevcut parsel üzerinde konumlanması ile mevcut parsel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmiyor ise ve yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmiyor ise: ($oa_{\text{yeni ek}} < \%50 aa_{\text{mevcut parsel}}$, yeni ekin mevcut parsel üzerinde konumlanması ile mevcut parsel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmiyor ise ve yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmiyor ise) = 10 puan</p>
<p>2. Yeni ekin oturma alanı ($oa_{\text{yeni ek}}$), mevcut parsel açık alanının ($aa_{\text{mevcut parsel}}$) %50’sinden büyük veya eşit ise, yeni ekin mevcut parsel üzerinde konumlanması ile mevcut parsel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmiyor ise ve yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmiyor ise ($oa_{\text{yeni ek}} \geq \%50 aa_{\text{mevcut parsel}}$, yeni ekin mevcut parsel üzerinde konumlanması ile mevcut parsel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmiyor ise ve yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmiyor ise) = 6 puan</p>

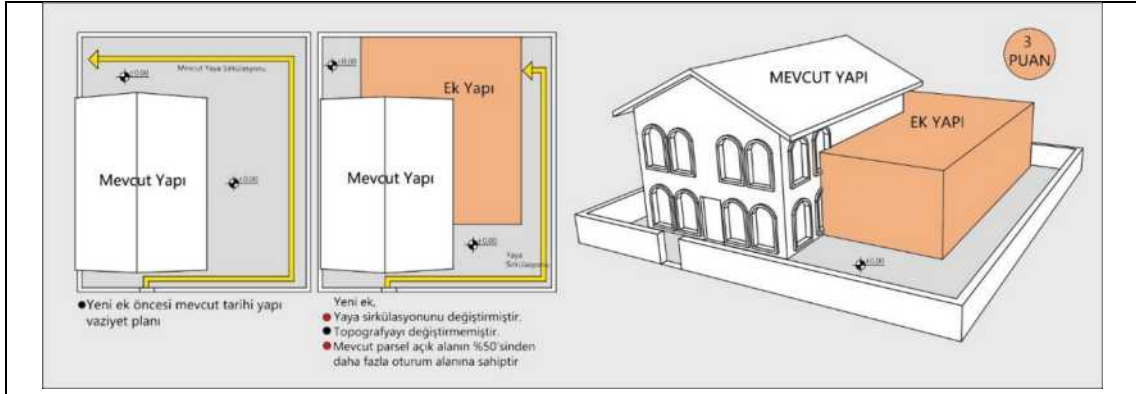
3. Yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişiyor ise, yeni ekin oturum alanı ($oa_{\text{yeni ek}}$), mevcut parcel açık alanının ($aa_{\text{mevcut parcel}}$) %50'sinden küçük ise ve yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmiyor ise (**Yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişiyor ise, $oa_{\text{yeni ek}} < \%50 aa_{\text{mevcut parcel}}$, yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmiyor ise**) = 7 puan

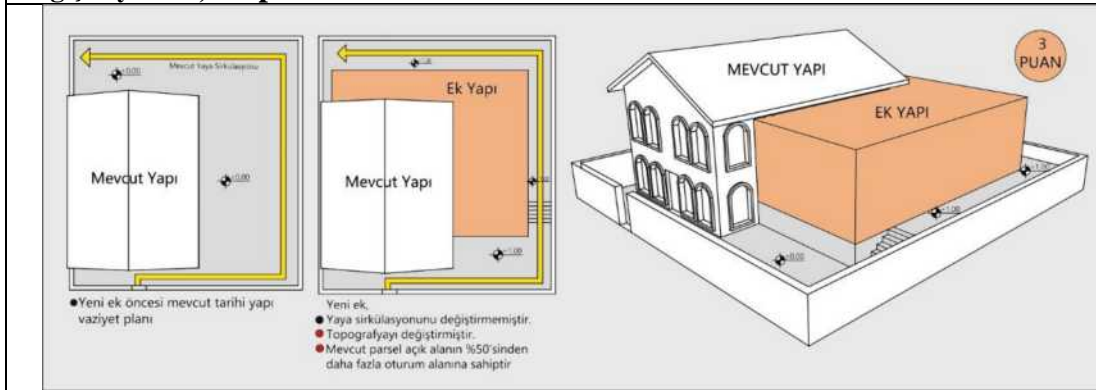
4. Yeni ek, mevcut topografyayı değiştirdiyse, yeni ekin oturum alanı ($oa_{\text{yeni ek}}$), mevcut parcel açık alanının ($aa_{\text{mevcut parcel}}$) %50'sinden küçük ise, yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmiyor ise (**yeni ek, mevcut topografyayı değiştirdiyse, $oa_{\text{yeni ek}} < \%50 aa_{\text{mevcut parcel}}$, yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmiyor ise**) = 7 puan

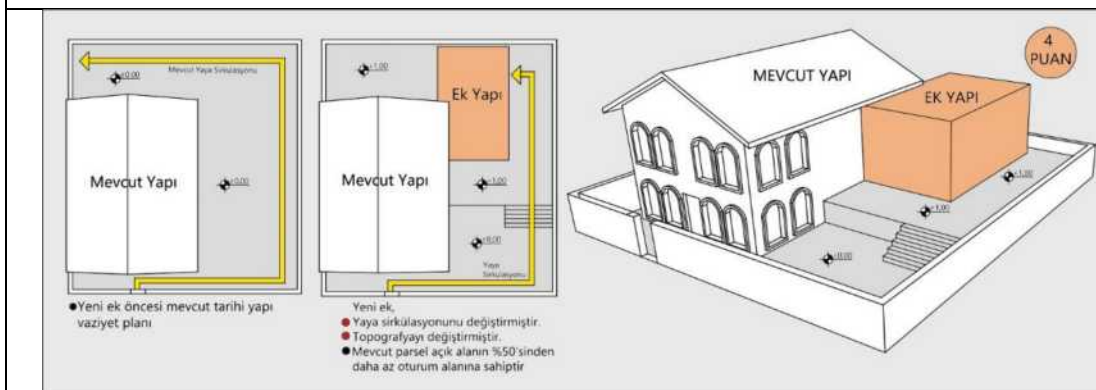
5. Yeni ekin oturum alanı ($oa_{\text{yeni ek}}$), mevcut parcel açık alanının ($aa_{\text{mevcut parcel}}$) %50'sinden büyük veya eşit ise, yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişiyor ise, yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmiyor ise (**$oa_{\text{yeni ek}} \geq \%50 aa_{\text{mevcut parcel}}$, yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişiyor ise, yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmiyor ise**) = 3 puan

6. Yeni ekin oturum alanı ($oa_{\text{yeni ek}}$), mevcut parcel açık alanının ($aa_{\text{mevcut parcel}}$) %50'sinden büyük veya eşit ise, yeni ek, mevcut topografyayı değiştirdiyse, yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmiyor ise ($oa_{\text{yeni ek}} \geq \%50 aa_{\text{mevcut parcel}}$, yeni ek, mevcut topografyayı değiştirdiyse, yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmiyor ise) =3 puan

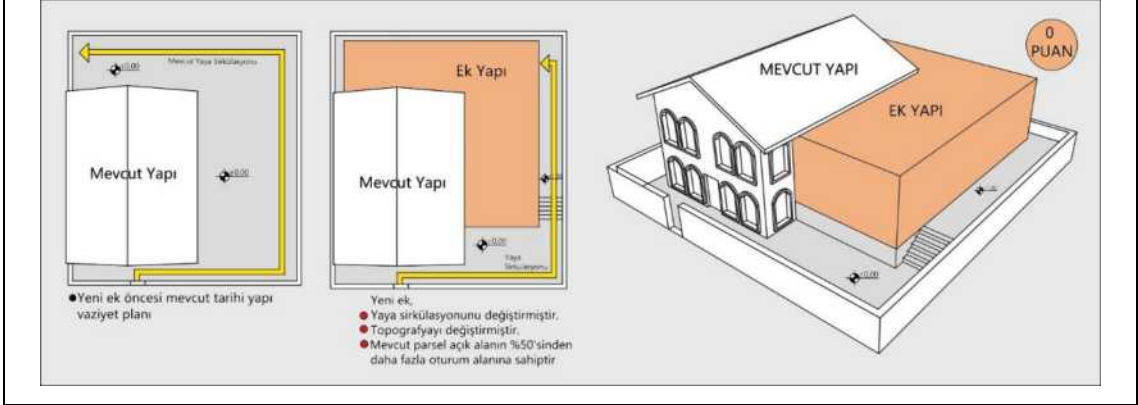

7. Yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişiyor ise, yeni ek, mevcut topografyayı değiştirdiyse, yeni ekin oturum alanı ($oa_{\text{yeni ek}}$), mevcut parcel açık alanının ($aa_{\text{mevcut parcel}}$) %50'sinden küçük ise (yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişiyor ise, yeni ek, mevcut topografyayı değiştirdiyse, $oa_{\text{yeni ek}} < \%50 aa_{\text{mevcut parcel}}$) =4 puan

8. Yeni ekin oturum alanı ($oa_{\text{yeni ek}}$), mevcut parcel açık alanının ($aa_{\text{mevcut parcel}}$) %50'sinden büyük veya eşit ise, yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişiyor ise, yeni ek, mevcut topografyayı değiştirdiyse ($oa_{\text{yeni ek}} \geq \%50 aa_{\text{mevcut parcel}}$, yeni ekin mevcut parcel üzerinde konumlanması ile mevcut parcel

açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişiyor ise, yeni ek, mevcut topografyayı değiştirdiyse) =0 puan

3.4. Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler

Bu bölümde yeni ekin tasarımına yönelik 10 temel biçimsel kriter belirlenmiş ve belirlenen her biçimsel kritere 2 puan verilerek toplamda bölüm 20 puan olarak puanlandırılmıştır. Bu kriterler; malzeme, renk, yükseklik, ayrıntı, malzeme dokusu, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim olarak belirlenmiştir. Eğer mevcut tarihi yapının aynı cephesine birden fazla ek yapı eklenmiş ise bu kriterlerin değerlendirilmesi ise şu şekildedir:

Malzeme: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler, malzeme bakımından “aynı, benzer, farklı” değerlendirmelerinden birden fazlasına sahip ise bu durum mevcut yapıyla olan ilişkide uyumsuzluğa sebep olacağından “değişken” olarak değerlendirilmektedir ve “0” puan almaktadır.

Renk: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler, renk bakımından “aynı, benzer, farklı” değerlendirmelerinden birden fazlasına sahip ise bu durum mevcut yapıyla olan ilişkide uyumsuzluğa sebep olacağından “değişken” olarak değerlendirilmektedir ve “0” puan almaktadır.

Yükseklik: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler yükseklik bakımından değerlendirilmesinde en yüksek olan ek baz alınacaktır.

Ayrıntı: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler, ayrıntı bakımından “süslü, orta, sade” değerlendirmelerinden birden fazlasına sahip ise bu durum mevcut yapıyla olan ilişkide uyumsuzluğa sebep olacağından “değişken” olarak değerlendirilmektedir ve “0” puan almaktadır.

Malzeme Dokusu: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler, malzeme dokusu bakımından “aynı, benzer, farklı” değerlendirmelerinden birden fazlasına sahip ise bu durum mevcut yapıyla olan ilişkide uyumsuzluğa sebep olacağından “değişken” olarak değerlendirilmektedir ve “0” puan almaktadır.

Görsel Yoğunluk: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler, görsel yoğunluk bakımından bir bütün olarak değerlendirilecektir.

Ritim: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler, ritim bakımından bir bütün olarak değerlendirilecektir.

Form: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler, form bakımından “basit, abartı” değerlendirmelerinden birden fazlasına sahip ise bu durum mevcut yapıyla olan ilişkide uyumsuzluğa sebep olacağından “değişken” olarak değerlendirilmektedir ve “0” puan almaktadır.

Oran: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler, oran bakımından bir bütün olarak değerlendirilecektir.

Hacim: Mevcut yapıya aynı cephede eklenen yeni ekler, hacim bakımından bir bütün olarak değerlendirilecektir.

Tablo 3.7’de yeni ekin tasarımına dair biçimsel kriterlere ait puanlandırma sistemi detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 3.7. Yeni ekin tasarımına dair biçimsel kriterlere ait puanlandırma sistemi

1. Malzeme		2. Renk		3. Yükseklik	
Aynı/Değişken	0 puan	Aynı/Değişken	0 puan	Uzun	0 puan
Benzer	2 puan	Benzer	2 puan	Aynı	1 puan
Farklı	2 puan	Farklı	2 puan	Kısa	2 puan
4. Ayrıntı		5. Malzeme Dokusu		6. Görsel Yoğunluk	
Süslü/Değişken	0 puan	Aynı/Değişken	0 puan	Çok	0 puan
Orta	1 puan	Benzer	1 puan	Orta	1 puan
Sade	2 puan	Farklı	2 puan	Az	2 puan
7. Ritim		8. Form		9. Oran	
Yok	1 puan	Abartı/Değişken	1 puan	Yok	0 puan
Var	2 puan	Basit	2 puan	Var	2 puan

10. Hacim	
Yeni ekin hacmi , mevcut yapı hacminin %50'sinden daha fazla ise	0 puan
Yeni ekin hacmi , mevcut yapı hacminin %50'sinden daha az ise	2 puan

3.5. Yeni Ek-İşlev İlişkisi

Yeni eke sahip tarihi yapılarda, yeni ek-işlev ilişkisi, mevcut tarihi yapının özgün işlev durumu ve yeni ekin özgün işlevle ilişkisi bakımından iki bölümde değerlendirilmiş ve işlevin aşağıdaki kriterlere sahip olma durumuna göre puanlandırılmıştır.

Birinci Bölüm (6 puan):

- Mevcut tarihi yapı özgün işlevinde aktif olarak kullanılıyor ise **(6 puan)**
- Mevcut tarihi yapı ideal yeni işleviyle aktif olarak kullanılıyor ise **(4 puan)**
- Mevcut tarihi yapı özgün işlevinde aktif olarak kullanılmıyor ise **(2 puan)**
- Mevcut tarihi yapı ideal olmayan yeni işleviyle aktif olarak kullanılmıyor ise **(0 puan)**

İkinci Bölüm (4 puan):

- Yeni ek, özgün işlevin bir gerekliliği ise **(4 puan)**
- Yeni ek, yeni işlevin bir gerekliliği ise **(2 puan)**
- Yeni ek, yeni/özgün işlevin bir gerekliliği değil ise **(0 puan)**

3.6. Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler

Tarihi yapılarda yeni ek kavramı ile ilgili ulusal ve uluslararası yasal çerçevenin, yönergelerin, tüzüklerin, standartların detaylı olarak incelenmesi sonucunda yeni eklere dair her biri 2 puan değerinde 10 temel kriter belirlenmiştir. Bölüm toplamda 20 puan üzerinden değerlendirilmektedir. Belirlenen kriterler aşağıda yer almaktadır:

1. Yeni ek mevcut yapının özgün haliyle form, ölçek, kütle, renk, malzeme, biçim açısından uyumlu olmalıdır. **(2 puan)**
2. Yeni ekin yapısal, mimari ve malzeme özelliklerinin tarihi yapıdan net bir şekilde ayırt edilebilir olması gereklidir. **(2 puan)**
3. Yeni ekin tasarım ve inşasında yapıldığı zamanın çağdaş teknolojileri, malzemeleri vb. kullanılarak döneminin özelliklerini taşıması gerekmektedir. **(2 puan)**

4. Yeni ekin tasarımında mevcut tarihi yapının mimari üslubunu, malzeme özelliklerini, formunu vb. taklit etmekten kaçınılmalıdır. **(2 puan)**
5. Yeni ekin mevcut tarihi yapının ve dokunun önüne geçmemesi, koruması, özgün özelliklerini gizlememesi, taşıdığı kültürel ve tarihi değeri ezmemesi ve saygılı bir yaklaşım sergilemesi gerekmektedir. **(2 puan)**
6. Yeni ek, mevcut tarihi yapının ve çevrenin geleneksel, kültürel ve mimari değerini düşürecek nitelikte tasarlanmamalıdır. **(2 puan)**
7. Yeni ek, yapısal olarak tarihi yapının sistemine zarar vermeyecek ve minimum derecede malzeme, süsleme, mekân düzeni vb. özgün özelliklerde değişikliklere sebep olacak şekilde tasarlanmalı ve inşa edilmelidir. **(2 puan)**
8. Yeni ek mevcut tarihi yapıda daha az dikkat çekecek şekilde, en uygun cepheye konumlandırılmalıdır. **(2 puan)**
9. Yeni yapı, gabarisi ile mevcut tarihi yapıya ve çevreye uygun, saygılı ve orantılı bir şekilde belirlenmelidir. Kütlesi ve yüksekliği ile mevcut yapı ve çevresindeki dokuyu ezmemelidir. **(2 puan)**
10. Yeni ek, bulunduğu yerleşimin sosyo-kültürel etkileşimine ve mevcut yapının aktif bir şekilde kullanılmasına katkıda bulunmalıdır. **(2 puan)**

Bu çalışma kapsamında geliştirilen ve araştırma yöntemini oluşturan altı parametrelili değerlendirme modülü ve puanlama skalasını gösterir Tablo 1.2 aşağıda verilmiştir. Oluşturulan tabloda yeni/çağdaş/dönem ekine sahip örneklem yapılar için; Yapıda Konumlandığı Yere Göre Yeni Ekin Türü (20 Puan), Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar (10 puan), Yeni Ek-Bağlam İlişkisi (20 puan), Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler (20 puan), Yeni Ek-İşlev İlişkisi (10 puan), Ulusal Ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler (20 puan) bağlamında analizlere yer verilmiştir. Tablo 1.2’de yapılara dair künye bilgileri ve renk skalası şeklinde belirtilen grafik analize de yer verilmiş, her bir örneklem yapının aldığı puan ve hangi grupta (kabul edilemez/vasat/orta/ideal (iyi)/ çok iyi) değerlendirildiği açıkça belirlenebilmiştir.

4. MARMARA BÖLGESİ’NDEKİ ÖRNEKLEM TARİHİ HAMAM YAPILARININ MİMARİ TANIMLAMALARI VE YEN EKLERİ AÇISINDAN ANALİZİ

İnsanlar yaşamsal gereksinimlerinden biri olan temizlenme ihtiyacını giderebilmek için hamam yapılarını inşa etmişlerdir. Geleneksel Türk Hamamları

İslam'ın da getirdiği temizlik anlayışı gereği toplumda en önemli yapı türlerinden biri olmuştur. Köylerde, kasabalarda, şehirlerde ülkenin sınırlarının ulaştığı hemen her yerde hamam yapıları yapılmış, önemli sosyalleşme alanları olmuştur. Çoğunlukla külliye'nin bir parçası olarak cami, medrese, şifahanelerle birlikte tasarlanan sosyal merkezler haline gelmiştir. Ancak günümüzde özgün işleviyle çok fazla kullanılmamaktadır dolayısıyla bu yapılara yeniden işlevlendirme ya da bütünleme ihtiyacından dolayı yeni eklerin eklenmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Çalışma kapsamında ise örneklem yapı türü olarak hamam yapıları seçilmiştir. Türk hamamlarının genel mimari özellikleri ise aşağıda detaylı olarak verilmiştir.

Türk Hamamlarının mekân organizasyonu incelendiğinde işlev ve estetik kaygının ön planda olduğu görülmektedir. İşlevsel olarak soyunmalık (soğukluk, camegah), ılıklik, sıcaklık, külhan olmak üzere 4 ana bölümden oluşmaktadır. Dinlenme bölümleri, hela, tıraşlıklar, halvet hücreleri, eyvanlar vb. alt mekânlara sahiptirler. Ayrıca sıcak ve soğuk su depoları, odun depoları/külhan gibi destekleyici birimler de bulunmaktadır (Gür, 2019, s.17). Hamamlarda peş peşe konumlandırılmış olan soyunmalık, ılıklik, sıcaklık bölümlerinin sıcaklıklarının dereceleri sırasıyla seviye seviye yükselmektedir. Burada amaç kullanıcının soğuk ortamdan direkt sıcak ortama geçmesini engelleyerek, vücudun ısınısını kademeli olarak artırmaktır. Her bir bölümün farklı işlevleri ve mimari özellikleri bulunmaktadır (Cebioğlu, 2013, s.6). Bunların dışında keçelik, aralık gibi özel bölümler de mevcuttur. Aralık, çoğunlukla Selçuklu dönemi hamamlarına has bir mekân biçimlenişidir (Önge, 1995, s.9-19)

Soyunmalık birimi hamamın giriş mekânını oluşturmaktadır, yapıya girişte ilk kısımda bu bölüm yer alır. Soyunmalık mekânı, hamama gelen kullanıcıların sıcaklık bölümü için hazırlıklarını yapabileceği, giyinip soyunabileceği, eşyalarını bırakabileceği aynı zamanda yıkanma eylemi öncesi ve sonrası dinlenebileceği bir tefriş düzenine sahiptir. Soyunmalık kısmının ismi soğukluk, camekân ya da camegah şeklinde de kullanılabilir. Bu bölümün, hamam yapılarının birçoğu incelendiğinde, genellikle ısıtılmadığı görülmüştür, ancak bazı örneklerde havluları kurutmak amacıyla da kullanılan, mekânı az da olsa ısıtabilen, yere gömülü bir şekilde ocak kısmı³ bulunmaktadır (Cebioğlu, 2013, s.7). Soyunmalık genellikle iki katlıdır ve çatısı kubbe ile örtülüdür. Ortası fenerli, ahşap kırma çatılı örnekleri de mevcuttur. Zemin katta dinlenmek için alanlar ve soyunma odaları bulunmaktadır. Dinlenme alanları bir-iki

³ Kahve ocağı olarak da adlandırılmaktadır.

basamakla çıkılan sekilerden meydana gelmektedir. Mekânın tam ortasında genellikle serinlemek için fiskiyesi olan bir süs havuzu yer almaktadır. Bazı örneklerde, bu bölümde duvar çeşmesi de mevcuttur.⁴ Zemin kat ve birinci kat arasında genellikle galeri bulunmaktadır, aydınlatma çatı feneri ya da tepe pencereleri ile sağlanmıştır. Birinci katta da zemin katın devamı niteliğinde soyunma odaları yer almaktadır (Gür, 2019, s.18).

Ilıklık, soyunmalık ve sıcaklık arasında bir geçiş mekânıdır. Isısı soyunmalığa göre daha fazla, sıcaklığa göre ise daha azdır. Ilıklıkta çok fazla sıcaklığa dayanamayan kullanıcıların yıkanabilmeleri için mermer sekiler ve kurnalar yer almaktadır. Ilıklıktan sıcaklığa geçebilmek için genellikle dar ve kemerli bir kapı kullanılmıştır. Kapının hemen üzerinde külah şeklinde bir buhar yaşmağı bulunmaktadır (Şekil 4.1). Böylelikle sıcaklıktan gelen su buharının ilıklıkta buğu yapmasının önüne geçilmiştir. Yıkanma işlevinin dışında bu bölüm, hela ve tıraşlıkları da bünyesinde barındırmaktadır (Cebioğlu, 2013, s.19).

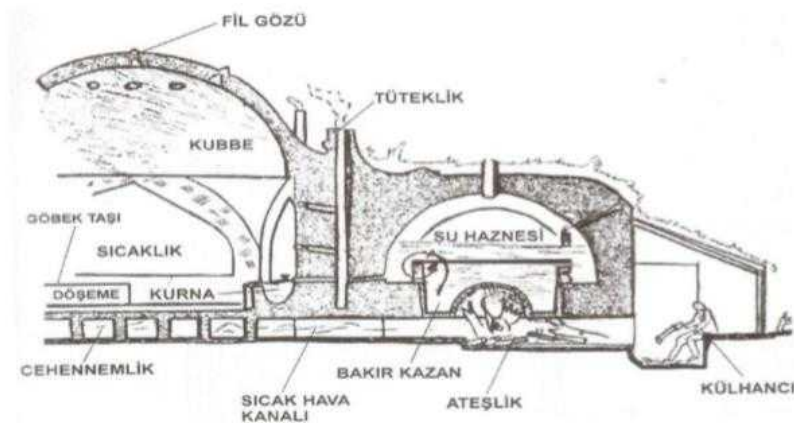
Şekil 4.1. Buhar yaşmağı örnekleri (Cebioğlu, 2012, s.12)

Geleneksel Türk Hamamı'nda sıcaklık, yıkanma eyleminin gerçekleştiği, yapının en sıcak bölümüdür. Bu kısımda halvet ve eyvan adı verilen yıkanma alanları mevcuttur. Halvet ve eyvanlar çeşitli sayılarda genelde mekânın dört duvarına bitişik olarak tasarlanmıştır. Halvet, kapısı olmayan özel yıkanma mekânıdır. Çoğunlukla üç duvarında mermer sekiler ve kurnalar mevcuttur. Eyvanlar ise üç tarafı kapalı bir tarafı açık, zeminden birkaç basamak yüksek olarak inşa edilmiş yıkanma birimleridir. Burada da

⁴ Bkz. Ankara, Şengül Hamamı.

mermer sekiler ve belirli aralıklarla yerleştirilmiş kurnalar yer almaktadır. Çatısı genellikle kubbe ile örtülüdür. Aydınlatması ise kubbe üzerine yerleştirilmiş fil gözleriyle sağlanmıştır.

Külhan bölümü hamamın sıcak su ve mekânın ısıtılması ihtiyacını gideren bölümdür. Buraya giriş, hamam içerisinden değil, farklı bir kapıyla dışarıdan sağlanmaktadır. Genellikle bu bölüm hamamın sıcaklık duvarıyla bitişik olarak tasarlanmıştır. Külhan bölümünde, bir ocak yeri ile bu ocağın üstünde yakılan ateşin üzerini tamamen kaplayan su dolu bakır bir kazan bulunur, bu şekilde bakır kazanın üzerinde yer alan sıcak su deposundaki suyun ısıtılma işlemi gerçekleştirilmektedir. Külhanda yanan ateş sonucu meydana gelen sıcak duman, hamamın döşemesi altındaki boşlukta dolanarak zeminin ısıtılmasını sağlamaktadır (Şekil 4.2). Bu bölüme cehennemlik denmektedir. Sıcak duman, hamam duvarına yerleştirilmiş yatay kanallar ve bu kanalların düşeyde birleştiği tüteklilik adı verilen düşey kanallardan geçerek dışarı atılmaktadır. Böylelikle duvarların da ısıtılması sağlanmaktadır (Cebioğlu, 2012, s.21).

Şekil 4.2. Külhan ısıtma sistemi (Cebioğlu, 2012, s.22)

Örnekleme tarihi hamam yapılarına eklenen yeni eklerin değerlendirilmesinde kullanılacak olan ölçütler ve puanlandırma sistemleri çalışmanın 3. Bölümünde detaylı olarak açıklanmıştır. Sıradaki bölümlerde ise örnekleme hamam yapıları, bahse konu 3. Bölümde geliştirilen ve detaylı olarak açıklanan yöntem doğrultusunda yeni eklerinin mevcut yapıda konumlandığı yere göre, tasarımına dair kuramsal yaklaşımına, bağlam ilişkisine, biçimsel kriterlerine, mevcut yapı işlev ilişkisine, ulusal ve uluslararası standartlara göre detaylı olarak analiz edilmiş ve örnekleme hamam yapılarına ait mimari tanımlamalar yapılmıştır. Tarihi örnekleme hamam yapılarında gözlemlenen ekler, yapıda bulunduğu konum, kuramsal yaklaşım, bağlam ilişkisi, biçimsel kriterler gibi belirlenen

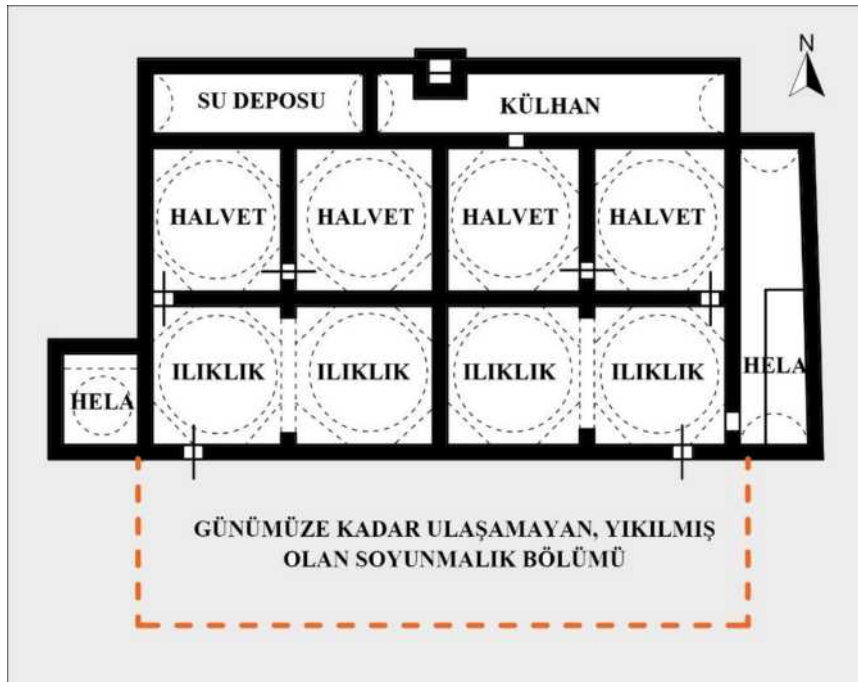
ölçütler ile değerlendirilmeden önce ekler iki guruba ayrılmıştır. Bu gruplar aşağıda belirtildiği gibidir.

- 1. Yeni/çağdaş ekler
- 2. Dönem ekleri

Birinci guruba giren hamam yapıları, günümüze yakın bir dönemde inşa edilen yeni/çağdaş ekleri olan yapıları kapsamaktadır. İkinci grup olan dönem eki grubu ise eklemlenen ekin geçmişte yapılması ve üzerinden tarihi yapı niteliği kazanacak kadar uzun zaman geçmesi durumuna sahip hamam yapılarını içermektedir.

4.1. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı

Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı Kocaeli İzmit’de Akçakoca Mahallesinde yer almaktadır. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı Erken Osmanlı Döneminde İzmit’te inşa edilmiş çifte hamam özelliği gösteren bir yapıdır (Şekil 4.3). 14. yüzyılda Orhan Bey’in oğlu Gazi Süleyman Paşa tarafından yaptırılmıştır (Kocaeli Kültür Envanteri, 2011).

Şekil 4.3. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı kat planı (Kocaeli Kültür Envanteri, 2011 kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Erkekler ve kadınlar bölümünün plan özellikleri neredeyse aynıdır. Hamam sırasıyla soyunmalık, ılıklik ve sıcaklık kısımlarından oluşmaktadır (Şekil 4.3).

Soyunmalık ve helalar tamamen yıkılmıştır ve günümüze kadar ulaşamamıştır. Ilıklık kısmının üzeri çifte yüksek kubbe ile örtülüdür. Ilıklıklardan yan tarafta bulunan helalara geçiş sağlanmaktadır. Ilıklıktan sonra ılıklığin kubbesine göre daha alçak çifte kubbe ile örtülü iki halvet kısmı yer almaktadır (Şekil 4.4). Halvet bölümlerine birbiri içinden geçiş sağlanmaktadır. Mekanlar kubbelerde bulunan filgözleriyle aydınlatılmaktadır (Şekil 4.5). Hamamın kuzey cephesinde boylu boyunca külhan ve su deposu vardır (Kocaeli Kültür Envanteri, 2011).

Şekil 4.4. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı doğu cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2021)

Şekil 4.5. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı'nın üst örtüsünden görünüş (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2021)

Süleyman Paşa Hamamı 1999 Marmara depreminde hasar almıştır. Sonrasında müze işlevi verilmek üzere restore edilmeye karar verilmiştir. Günümüze kadar

ulaşamayan soğukluk kısmının yerine, yeni işlevin gerektirdiği kafeterya mekânı ihtiyacına cevap verecek, çağdaş malzemeyle yapılmış bir camekân ek, mevcut yapıya ön cepheden eklenmiştir. Bir süre müze olarak kullanılan yapının günümüzdeki işlevi ise restorandır (Şekil 4.5).

Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı çağdaş ön ekinin belirlenen analiz yöntemi dâhilinde değerlendirilmesi aşağıda detaylı olarak belirtilmiştir.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısında kullanılan geleneksel taş yapı malzemesi farklılaştırılarak, yerine günümüz mimarisine atıfta bulunan cam yapı malzemesi, yeni ekin tüm yüzeylerini meydana getirmektedir. Ayrıca taşıyıcı sisteminde de günümüz yapı malzemelerine örnek gösterilebilecek çelik kullanılmıştır. Böylece yeni ekin mevcut yapıdan kolayca ayırt edilebilmesi sağlanmıştır (Şekil 4.6). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Pürüzlü bir malzeme dokusuna sahip mevcut tarihi hamam yapısından tamamen farklı olarak yeni eki oluşturan cam yapı malzemesi pürüzsüz bir doku oluşturmaktadır. Malzeme dokusu açısından farklılık arz etmesi yeni-eski yapı olgusunu desteklemektedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Renk: Cam yapı malzemesi geçirgenliğe sahip siyah renktedir. Ancak mevcut tarihi yapıdan kolayca ayırt edilebilmektedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Ayrıntı: Yeni ekin cephesinde herhangi bir süsleme ya da işçilik yer almadığından, yeni ek ayrıntısız ve sadedir (Şekil 4.6). Böylelikle mevcut tarihi yapıya göre ikinci planda kalması sağlanmıştır. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Yükseklik: Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi hamam yapısının yüksekliğinden daha alçak olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Görsel Yoğunluk: Yeni ek zıt tasarım yaklaşımıyla tasarlandığı için görsel yoğunluk etkisi algısal olarak bulunmaktadır. Ancak yeni ekin saydam yüzeylerden oluşması, tek rengin cephelere hâkim olması ve cephelerde herhangi bir mimari işçilik bulunmaması gibi yöntemlerle inşa edilmesinden dolayı görsel yoğunluk derecesi orta seviye düzey olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle, bu bölümden “1” puan almıştır.

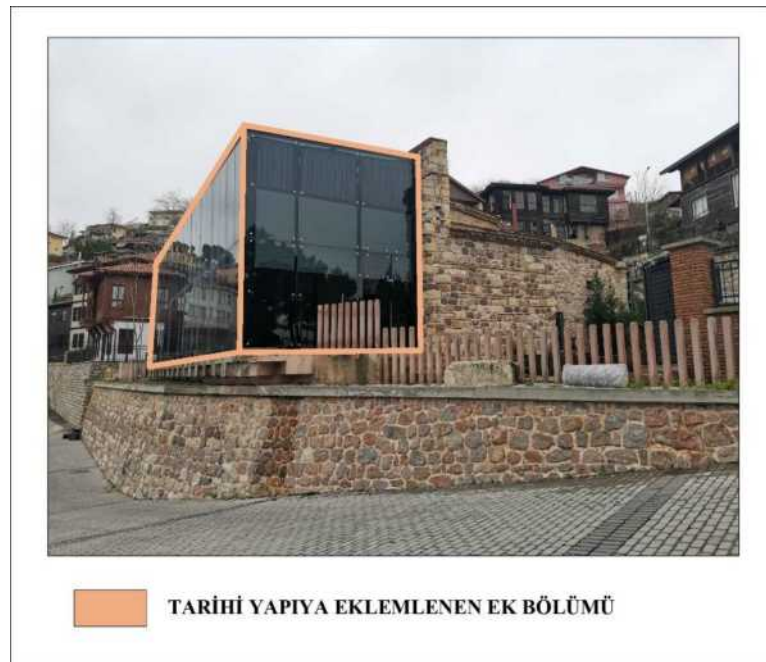
Ritim: Kare geometriye sahip cam panellerin üst üste ve yan yana konulmasıyla oluşturulan cepheler ile mevcut tarihi yapı taş duvarlarını oluşturan taş modülleri arasında

görsel bütünlük sağlayan bir ritim etkisi vardır (Şekil 4.6). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Form: Dikdörtgenler prizması olarak tasarlanan yeni ek, form olarak basit düzeyindedir (Şekil 4.6.). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Oran: Yeni ek kütleli ölçek ve form olarak mevcut tarihi yapı ile orantılı bir biçimde tasarlanmıştır. Mevcut tarihi yapı ve yeni eki ile oluşan bütün ile fiziksel çevre yapıları bir oran içerisindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Hacim: Yeni ek, mevcut yapı hacminin %50’sinden daha az hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Şekil 4.6. Kocaeli Süleyman Paşa Yeni Eki (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2021)

Yeni ek, malzeme, doku, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “19” puan almıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

Mevcut tarihi hamam yapısı yapıldığı yüzyılın inşa tekniklerini bünyesinde barındırmaktadır. Hamam, geleneksel taş örgüsü ile yapılmış duvarlara ve kubbelerden oluşan üst örtüye sahiptir. Yeni ek ise yapıldığı dönem olan 21. yüzyılın mimari özelliklerini taşımaktadır. Cam yüzeylerden oluşan ve çelik taşıyıcılara sahip

dikdörtgenler prizması şeklinde yalın bir form tercih edilmiştir. Böylelikle yeni ile eski arasındaki fark kolayca vurgulanmıştır. Sonuç olarak yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşım zıt (karşıt) yaklaşımdır (Şekil 4.6). Bu nedenle, bu bölümden “10” puan almıştır.

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Yıkılmış olan ve günümüze kadar ulaşamayan soyunmalık bölümünün bulunduğu yere eklenen yeni ek, bir ön ektir (Şekil 4.6). Yeni ekin yüksekliği, mevcut yapı yüksekliğinin %50’sinden daha fazladır. Yeni ekin ön cephe genişliği, mevcut yapı ön cephe genişliğinin %50’sinden de daha fazladır. Ön ek türü en son tercih edilmesi gereken bir tür olduğundan yeni ek konumu, yüksekliği ve ön cephe genişliği bakımından tarihi yapıya uygun değildir (Şekil 4.7). Yeni ek, yapının ön cephesine konumlanan bir ön ek olduğundan ve bu en istenmeyen bir durum olduğundan, değerlendirme kapsamında bu bölümden hiç puan alamamıştır (“0” puan).

Şekil 4.7. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı Ön Cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm: Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı günümüzde restoran işleviyle hizmet vermektedir. Ancak, pandemi dolayısıyla çoğunlukla kapalıdır. Yeni ekin oluşturduğu kapalı alanda restoranın yeme içme bölümü bulunmaktadır. İç hacimde herhangi bir ekleme/tesisat/ çıkarma vb. gerektirmedikinden verilen işlevin ideal olduğu düşünülmüştür. Böylece yeni ekin ideal işleviyle aktif olarak kullanıldığı

değerlendirilmektedir. Mevcut tarihi yapı ideal yeni işlevi ile kullanıldığından, bu bölümden “4” puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Yeni ek ilk inşa edildiğinde tarihi hamam yapısına müze işlevi verilmiştir. Müze işlevinin getirdiği kafeterya ihtiyacını karşılamak amacıyla, yeni ek inşasına karar verilmiştir. Sonuç olarak yeni ek, yeni işlevin bir gerekliliğidir. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı'nın şimdiki işlevi ise restorandır (Şekil 4.8). Yeni ek, yeni işlevin bir gerekliliği olduğundan bu bölümden “2” puan almıştır.

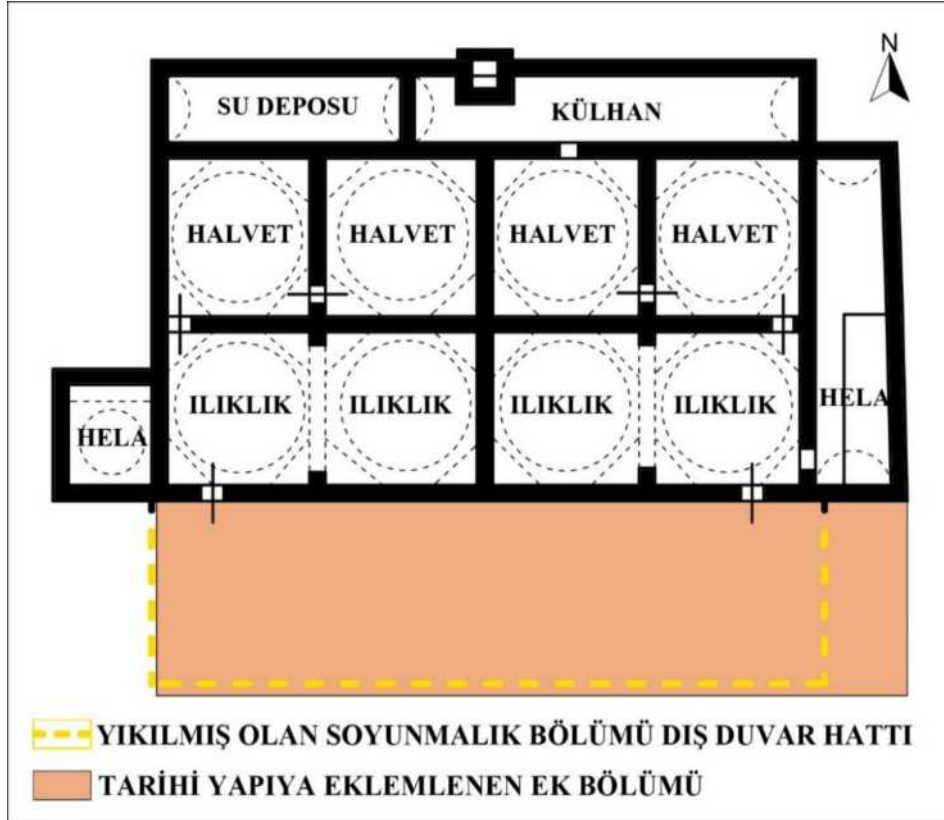
Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı toplamda yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden “6” puan almıştır.

Şekil 4.8. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı yeni ekine ait iç mekândan görünüm (Url-12)

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ek, mevcut tarihi hamam yapısının yıkılmış olan soyunmalık bölümü yerine getirildiğinden mevcut parsel açık alanına herhangi bir etkisi bulunmamaktadır, bu yüzden bağlam ilişkisi bakımından yeni ek inşasının çevre yapılarla olan ilişkisi başlığı altında değerlendirilmiş ve ikincil puanlar dikkate alınmıştır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı yeni eki ve yıkılan soyunmalık bölümü (Kocaeli Kültür Envanteri, 2011 kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı yeni eki ana caddeden görünürlüğe sahiptir. Yeni ekin tasarımında kütleli ölçek ve orana dikkat edilmesi, abartı içeren formdan kaçınılması, aykırı renkler kullanılmaması gibi özelliklerinden dolayı, yeni ek mevcut tarihi dokuyla uyumlu bir tasarıma sahiptir. Yeni ekin yüksekliği ve hacmi, mevcut tarihi yapı yükseklikleri ve hacimlerinden daha azdır (Şekil 4.6). Bu nedenlerle bu bölümden aldığı toplam puan “16” olarak belirlenmiştir.

Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ek bir ön ek olduğu için uygun cepheye konumlandırılmamıştır. Bu nedenle bu madde kapsamında “0” puan almış, diğer maddeleri ise tam olarak karşıladığı için her birinden “2”şer puan alarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan “18” olmuştur.

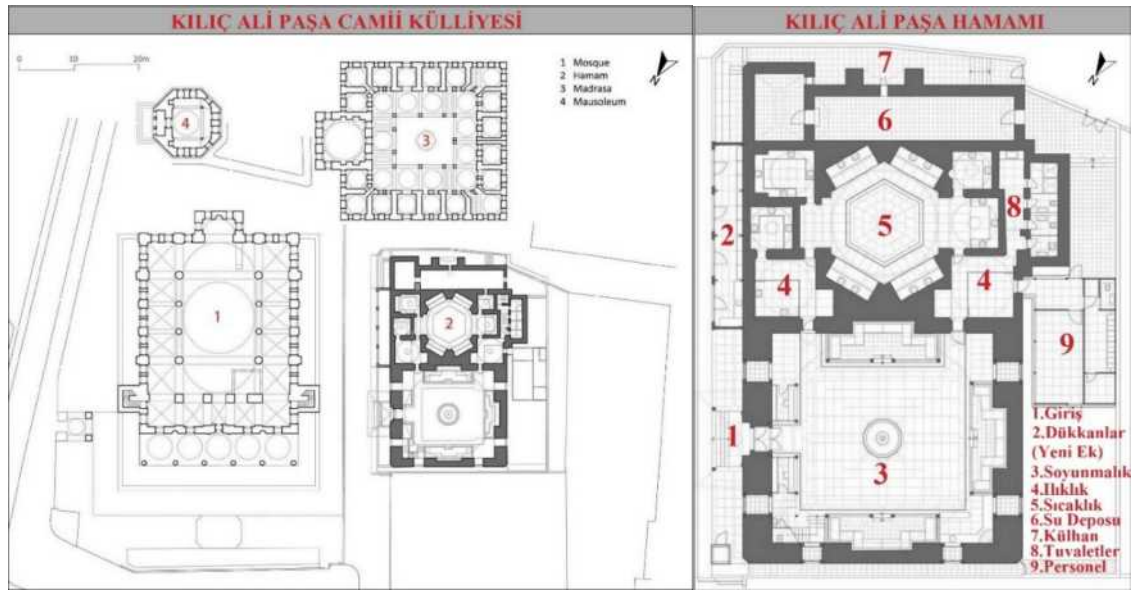
Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı yeni ekin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden “19” puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden “10” puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden “0” puan, yeni ek-işlev ilişkisi bölümünde yer alan birinci bölümden “4” puan, ikinci bölümden “2” puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden “16” puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden “18” puan olarak toplamda “100” puan üzerinden “70” puan almıştır. Böylece “50” puanın üzerinde olduğundan, olası kabul edilebilir bir ek olarak değerlendirilmiş ve 70-80 puan aralığında olduğundan ideal (iyi) bir ek olarak “Başarılı” kapsamına girdiği belirlenmiştir (Tablo 4.1).

Tablo 4.1.1. Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı Yeni Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi

KOCELİ SÜLEYMANPAŞA HAMAMI					
Mimarı: ---	Yapım Yılı: 14. yy	İli: Kocaeli	İşlevi: Restoran	Arkeolojik Buluntuların Getirilen Yeni Ek ☐	
Mevcut Yapıya Eklemlenen Ekin Türü: Yeni Ek / Çağdaş Ek	Yeni Ek / Çağdaş Ek	Donem Eki ☒	Donem Eki ☐	Arkeolojik Buluntuların Getirilen Yeni Ek ☐	
Analiz Sonucuna Ait Renk Grafiği					
YENİ EKİN TASARIMINA DAİR BİÇİMSEL KRİTERLER: 20 PUAN					
Malzeme	Aynı/Değişken	0 puan	Yok	1 puan	☐
	Benzer	2 puan	Var	2 puan	☒
Malzeme Dokusu	Farklı	2 puan	Ayrıntı	Sade	2 puan
	Aynı/Değişken	0 puan	Uzun	Uzun	0 puan
Renk	Benzer	1 puan	Yükseklik	Aynı	1 puan
	Farklı	2 puan	Kısa	Kısa	2 puan
Toplam Puan:	Aynı/Değişken	0 puan	Çok	Çok	0 puan
	Benzer	2 puan	Görsel Yoğunluk	Orta	1 puan
Toplam Puan:	Farklı	2 puan	Az	Az	2 puan
					20
TASARIMA DAİR KURAMSAL YAKLAŞIMLAR: 10 PUAN					
Biçimlerin Taklidi/Değişken		0 Puan		☐	
Biçimlerin Yorumu		10 Puan		☐	
Zat (Karşıt) Yaklaşım		10 Puan		☒	
Toplam Puan:		10			

4.2. Kılıç Ali Paşa Hamamı

Kılıç Ali Paşa Hamamı İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde, Kemankeş Karamustafa Paşa Mahallesinde bulunmaktadır. Kılıç Ali Paşa Hamamı cami, türbe ve medrese ile birlikte Kılıç Ali Paşa Külliyesi içerisinde 1583 yılında inşa edilmiştir. Mimarı Mimar Sinan eseridir. Hamam, caminin batısında, medresenin kuzeyinde konumlandırılmıştır. Hamamın dış ebatları 17.78x 32.52 m'dir. Hamam soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık, hela, traşlık ve külhan bölümlerinden oluşmaktadır (Şekil 4.10), (Baran, 2006, s.134).

Şekil 4.10. Kılıç Ali Paşa Camii Külliyesi ve Kılıç Ali Paşa Hamamı Planları (Cafer Bozkurt Architecture Mimarlık Ofisi, Mimar Cafer Bozkurt, 2015)

Yapı, tek hamam plan düzenindedir. Hamamın giriş kısmı soyunmalık bölümündendir. Soyunmalık bölümünün üst örtüsü kubbedir. Kubbe 14.1 m çapındadır ve sekiz yüzlü bir kasnak üzerinde oturmaktadır ve kubbede bulunan geçiş öğeleri dilimli tromptur (Şekil 4.11), (Baran, 2006, s.144-158).

Şekil 4.11. Kılıçlı Paşa Hamamı soyunmalık bölümü ve kubbe çatı örtüsü (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Soyunmalıktan sonra sırasıyla ılıklik ve sıcaklık kısımları yer alır. Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda ılıklik soyunmalığın arkasında yer almamıştır. Farklı olarak yanlarda güney ve doğu yönünde iki mekân olarak çözülmüştür. Sadece güneydeki ılıkliktan helalara ve tıraşlıklara geçilebilmektedir. Mimar Sinan'ın bu hamamda kullandığı altıgen şekilli plan şeması daha sonra yapılan hamamlarda tercih edilmemiştir. Planda da görüldüğü gibi altıgenin dört kenarı eyvan şeklinde düzenlenmiş ve mekânın ortasına altıgen bir göbek taşı yerleştirilmiştir (Şekil 4.12). Dört eyvanın içerisine ikişer kurna konmuş ve döşemeleri 20 cm kadar yerden yükseltilmiştir. Sıcaklığı örten kubbenin, kubbe geçiş ögesi padantif olup, aktarma elemanı ise iki merkezli teğet kemerdir. Kubbenin ortasına bir aydınlık feneri açılmış etrafına da küçük fil gözleri yerleştirilmiştir. Sıcaklık bölümünden soğukluk ve halvete geçişi sağlayan, koridor niteliğindeki mekânın, örtü sistemi beşik tonozdur. Hamamın güneydoğusunda hamamın içerisini ve suyunu ısıtmak amacıyla külhan bölümü yer alır. Külhan bölümünün hemen üzerinde ocak bacası bulunmaktadır. Ocak ve baca, tuğladan yapılmıştır. Ocağın hemen gerisinde ve belirli bir yükseklikte, sıcak suyun depolandığı bölüm bulunmaktadır. Burada ısınan su, hamamın içine dağılmaktadır (Baran, 2006, s.144-158).

Hamamın dış cephesinde, bir sıra taş, iki sıra tuğla olmak üzere almaşık duvar örgü tekniği kullanılmıştır. Soyunmalık bölümünde, kubbeye geçiş öğelerinin başladığı kottan sonra, tuğla sıra sayısında, yer yer artış görülmektedir. Hamamın iç mekânındaki taş malzeme ve duvar örgü tekniği, duvarlar sıvalı olduğundan görülememiştir. Ayrıca,

yapıda, muhtelif yerlerde, beş sıra tuğla ile bindirme tekniğinde kirpi saçaklar görülmektedir.

Şekil 4.12. Kılıçlı Paşa Hamamı giriş cephesi ve yeni eki (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Kagir olarak yapılan hamamda, düşey taşıyıcılar, duvarlardır. Duvar kalınlıkları, mekânlara göre değişmektedir. Soyunmalık bölümü kubbesi kurşunla örtülmüş olup diğer kubbelerde kalın harç tabakaları görülmektedir (Şekil 4.13). Yapı cephesinde içi tuğla ile örülerek kapatılmış, söveleri tuğla ile yapılmış, pencereler görülmektedir. Ayrıca kubbe geçiş öğelerinin bulunduğu kotta da, Soyunmalık bölümünün ortasına denk gelen, 1.25 x 2.42 cm boyutunda, sivri kemerli, önünde demir parmaklıkları olan, demir doğramalı bir pencere bulunmaktadır (Baran, 2006, s.144-158).

Şekil 4.13. Kılıçlı Paşa Hamamı ve yeni eki (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

2015 yılında Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın restorasyonu sırasında hamamın giriş cephesine yeni bir ek eklenmiştir. Bu yeni ek, mevcut hamam yapısının özgün işlevinin bir gereksinimi olarak ortaya çıkmıştır. Yeni ek, hamam kullanıcılarının hamama dair gereksinimlerini karşılayacak şekilde hamam malzemeleri satan bir dükkân olarak tasarlanmıştır. Hamamın restorasyon projesi Cafer Bozkurt Architecture Mimarlık Ofisi tarafından yürütülmüştür.

Kılıç Ali Paşa Hamamı yeni ekinin belirlenen analiz yöntemi dâhilinde değerlendirilmesi aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısında geleneksel almaşık duvar örgüsü oluşturmak için taş ve tuğla yapı malzemesi kullanılmıştır. Yeni ekin duvar örgüsünde kesme taş, taşıyıcı sisteminde ise çelik yapı malzemesi kullanılarak gelenekselden farklılaşarak günümüz teknolojisini yansıtmaktadır. Böylece yeni ekin mevcut yapıdan kolayca ayırt edilebilmesi sağlanmıştır (Şekil 4.15). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Pürüzlü bir malzeme dokusuna sahip mevcut tarihi hamam yapısından farklı olarak, yeni eki oluşturan kesme taş yapı malzemesi daha pürüzsüz bir

doku oluşturmaktadır (Şekil 4.15). Ayrıca yeni ekin iç duvarlarında ön planda olan çelik taşıyıcı ve kirişler doku olarak mevcut tarihi hamam malzeme dokusundan tamamen farklıdır (Şekil 4.14). Malzeme dokusu açısından farklılık arz etmesi yeni-eski yapı olgusunu desteklemektedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Şekil 4.14. Kılıç Ali Paşa Hamamı yeni eki iç mekanı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Renk: Yeni ekte kullanılan kesme taş yapı malzemesinin rengi ile mevcut tarihi hamam yapı malzemesinde kullanılan taş yapı malzemesinin rengi benzerdir. Ancak mevcut tarihi hamamda almaşık duvar örgüsünde kullanılan tuğla yapı malzemesinin rengi nedeniyle de renk olarak yeni ek ile birebir aynı değildir (Şekil 4.15). Bu nedenle renk olarak “benzer” şeklinde değerlendirilmiş ve bu bölümden “2” puan almıştır.

Ayrıntı: Yeni ekin cephesinde kesme taş yapı malzemesinde herhangi bir süsleme ya da işçilik yer almadığından, yeni ek ayrıntısız ve sadedir. Böylelikle mevcut tarihi yapıya göre ikinci planda kalması sağlanmıştır (Şekil 4.15). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Yükseklik: Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi hamam yapısının yüksekliğinden daha alçak olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Görsel Yoğunluk: Yeni ek mimarisi ile geleneksele öykündüğü için görsel yoğunluk etkisi algısal olarak azdır (Şekil 4.15). Yeni ekin cephesinde tek rengin hâkim olması ve cephelerde herhangi bir mimari işçilik bulunmaması gibi yöntemlerle inşa edilmesinden

dolayı da görsel yoğunluk derecesi “az” olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Ritim: Dikdörtgen geometriye sahip kesme taşların üst üste ve yan yana konulmasıyla oluşturulan cepheler ile mevcut tarihi yapı taş duvarlarını oluşturan dikdörtgen taş ve tuğla modülleri arasında görsel bütünlük sağlayan bir ritim etkisi vardır (Şekil 4.15). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Form: Dikdörtgenler prizması olarak tasarlanan yeni ek, form olarak basit düzeyindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Oran: Yeni ek kütsel ölçek ve form olarak mevcut tarihi yapı ile orantılı bir biçimde tasarlanmıştır. Mevcut tarihi yapı ve yeni eki ile oluşan bütün, fiziksel çevre yapıları ile bir oran içerisindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Hacim: Yeni ek, mevcut yapı hacminin %50’sinden daha az hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Şekil 4.15. Kılıç Ali Paşa Hamamı Yeni Eki (Yazara ait fotoğraf arşivi,2020)

Yeni ek, malzeme, malzeme dokusu, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “20” puan almıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

Mevcut yapıda kubbe altlarında ve devamında belirli aralıklarla yer alan yatay yönlü kirpi saçaklar aynı zamanda almaşık duvar örgüsündeki tuğla ve taş örgülerinin sıralı yatay yönlü düzenleri yorumlanarak yeni ekin cephe düzeninde kullanılmıştır. Yeni ek yapısında, mevcut hamam yapısının üst kotlarında yer alan yatay yönlü kirpi saçaklar gibi üst kotlarda yatay yönlü silmelerden oluşan süslemelere yer verilmiştir, dolayısıyla biçimlerin yorumlanması kuramsal yaklaşımı tasarımda etkili olmuştur (Şekil 4.16). Bu nedenle, bu bölümden “10” puan almıştır.

Şekil 4.16. Kılıç Ali Paşa Hamamı yatay yönlü kirpi saçaklar ve yeni ekine ait yatay yönlü silmeler (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Kılıç Ali Paşa Hamamı'na eklenen yeni ek, bir ön ektir (Şekil 4.15). Yeni ekin yüksekliği, mevcut yapı yüksekliğinin %50'sinden daha azdır. Yeni ekin ön cephe genişliği, mevcut yapı ön cephe genişliğinin %50'sinden de daha azdır. Ön ek türü en son tercih edilmesi gereken bir türdür. Ancak yeni ek yüksekliği ve ön cephe genişliği

bakımından mevcut tarihi yapıya uygun olmasından dolayı değerlendirme kapsamında bu bölümden “5” puan almıştır.

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm: Kılıç Ali Paşa Hamamı günümüzde özgün işleviyle kullanıcılarına hizmet vermektedir. Mevcut tarihi yapı hem özgün işlevi ile hem de aktif bir şekilde kullanılmasından dolayı bu bölümden “6” puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Kılıç Ali Paşa Hamamı yerli ve yabancı birçok turistin ziyaret ettiği bir tarihi hamamdır. İstanbul, Karaköy gibi yoğun nüfusun bulunduğu bir bölgede yer alması mevcut tarihi hamamın ziyaretçi kitlesini üst seviyelere taşımaktadır. Tüm bu sebeplerden dolayı hamamı ziyaret eden kullanıcıların ihtiyaç duyduğu hamam malzemelerinin satıldığı bir dükkân gereksinimi ortaya çıkmış ve yeni ek bu amaca hizmet etmek için yapıya eklenmiştir. Sonuç olarak yeni ek, özgün işlevin bir gerekliliğidir. Yeni ek, özgün işlevin bir gerekliliği olduğundan bu bölümden “4” puan almıştır.

Kılıç Ali Paşa Hamamı yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden toplamda “10” puan almıştır.

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

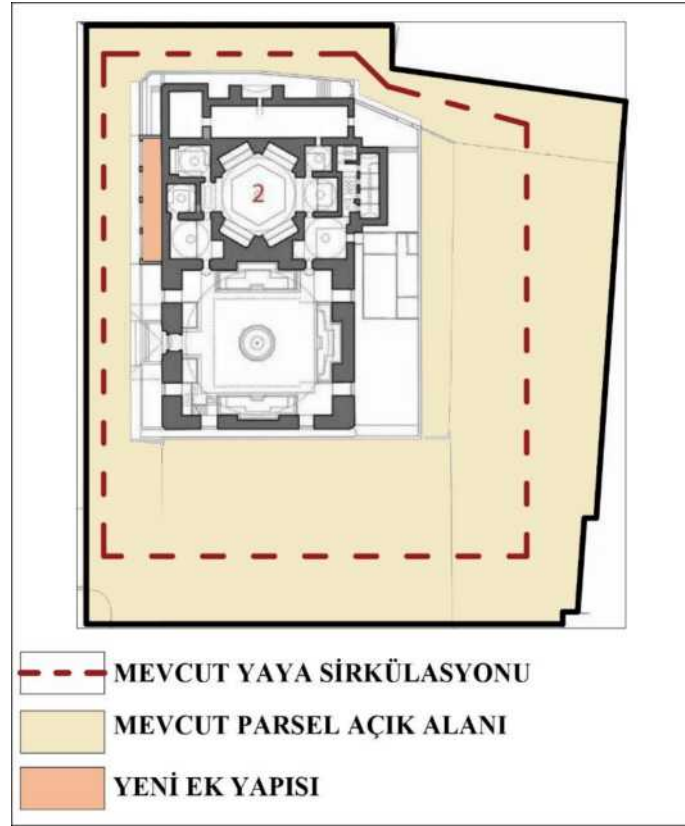
Kılıç Ali Paşa Hamamı yeni eki, ana caddeden görünürlüğe sahip değildir. Yeni ekin tasarımında kütleli ölçek ve orana dikkat edilmesi, abartı içeren formlardan kaçınılması, aykırı renkler kullanılmaması, cephelerde çok fazla dikkat çekecek süslemelerden kaçınılması gibi özelliklerinden dolayı yeni ek, mevcut tarihi dokuyla uyumlu bir tasarıma sahiptir. Yeni ekin yüksekliği ve hacmi, mevcut tarihi yapı yükseklikleri ve hacimlerinden daha azdır (Şekil 4.15). Bu nedenlerle bu bölümden aldığı toplam puan “10” olarak belirlenmiştir.

2. Yeni Ek- Parsel İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ek mevcut parselin açık alanı üzerine konumlandırılmıştır. Yeni ekin oturum alanı, mevcut parsel açık alanının %50'sinden daha azdır (Şekil 4.17). Yeni ekin mevcut

parsel üzerinde konumlanması ise mevcut parsel açık alanına ait yaya sirkülasyonunu değiştirmemiştir. Yeni ek, mevcut topografyayı da etkilememiştir (Şekil 4.17). Bu nedenle bu bölümden aldığı toplam puan “10” olarak belirlenmiştir.

Kılıç Ali Paşa Hamamı, yeni ekinin bağlam ilişkisi bağlamında değerlendirmesi bölümünden toplamda “20” puan almıştır.

Şekil 4.17. Kılıç Ali Paşa Hamamı mevcut yaya sirkülasyonu, yeni ek ve parsel ilişkisi (Cafer Bozkurt Architecture Mimarlık Ofisi, Mimar Cafer Bozkurt, 2015, mevcut plana yazar tarafından yeniden işlenmiştir)

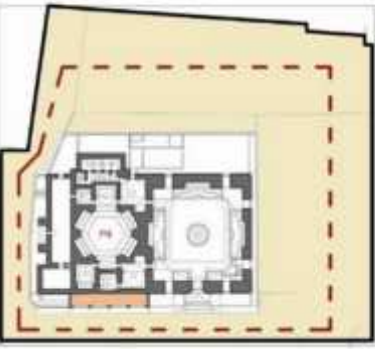

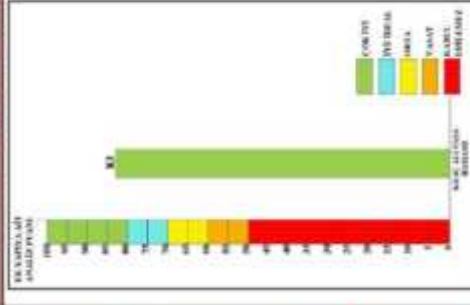
Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ek, bir ön ek olduğu için uygun cepheye konumlandırılmamıştır. Bu nedenle bu madde kapsamında “0” puan almış, diğer maddeleri ise tam olarak karşıladığı için her birinden “2”şer puan alarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan “18” olmuştur.

Kılıç Ali Paşa Hamamı yeni ekinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden “20” puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden “10” puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden “5” puan, yeni ek-işlev ilişkisi

bölümünde yer alan birinci bölümden “6” puan, ikinci bölümdne “4” puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden “10” puan, yeni ek-parcel ilişkileri bölümünden de “10” puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden “18” puan alarak toplamda “100” puan üzerinden “83” puan almış böylece “50” puanın üzerinde olduğundan, olası kabul edilebilir bir ek olarak değerlendirilmiş ve analiz sonuç puanı 80-100 puan aralığında olduğu için de çok iyi dereceli bir ek olarak değerlendirilmiş ve “Başarılı” kapsamına girdiği belirlenmiştir (Tablo 4.2).

Tablo 4.2. Kılıç Ali Paşa Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi

KILIÇ ALI PAŞA HAMAMI											
Mimar:	Mimar Sinan	Yapım Yılı:	16. yy	İstanbul	İşlevi:	Hamam					
Mevcut Yapıya Eklemlenen Ekin Türü:		Yeni Ek / Çağdaş Ek		Dönem Eki		Arkeolojik Bütünlüğe Getirilen Yeni Ek					
 <p>MEVCUT YAPININ EKLEMLERİNİN EKİMLERİNE</p>	 <p>MEVCUT YAYA SİRKÜLASYONU MEVCUT PARSEL AÇIK ALANI YENİ EK YAPISI</p>			 <p>Analiz Sonucuna Ait Renk Grafiği</p>							
YENİ EKİN TASARIMINA DAİR BİÇİMSEL KRİTERLER: 20 PUAN						TASARIMA DAİR KURAMSAL YAKLAŞIMLAR: 10 PUAN					
Malzeme	Aynı/Değişken	0 puan	Saslı/Değişken	0 puan	Yok	1 puan	☐	Bişimlerin Taklidi/Değişken	0 Puan	☐	
	Benzer	2 puan	Orta	1 puan	Var	2 puan	☒				
	Farklı	2 puan	Sade	2 puan	Ayrıntı	Ayrıntı/Değişken	1/0 puan	☐			
Malzeme Dokusu	Aynı/Değişken	0 puan	Uzun	0 puan	Yükseklik	Basit	2 puan	☒	Bişimlerin Yorumu	10 Puan	☒
	Benzer	1 puan	Aynı	1 puan	Oran	Yok	0 puan	☐			
	Farklı	2 puan	Kısa	2 puan	Görsel Yoğunluk	Var	2 puan	☒	Zıt (Karşıt) Yaklaşım	10 Puan	☐
Renk	Aynı/Değişken	0 puan	Çok	0 puan	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden daha Fazla:	0 Puan	☐				
	Benzer	2 puan	Orta	1 puan	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden Daha Az:	2 Puan	☒				
	Farklı	2 puan	Az	2 puan							
Toplam Puan: 20						Toplam Puan: 10					

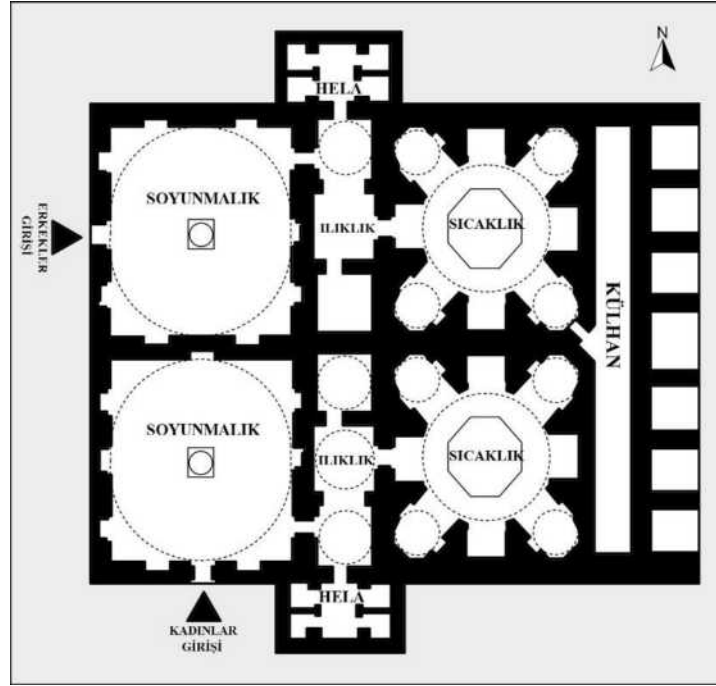
4.3. Büyük Yeşil Direkli Hamamı (Üsküdar Büyük Hamam)

Hamam, İstanbul Üsküdar'da Hakimiyeti Milli Caddesi üzerinde Gülfem Hatun Camii karşısında bulunmaktadır. Nurbanu Valide Sultan tarafından, Atik Valide Külliyesine gelir olarak yaptırılmıştır. Hamam, 18. yüzyıl ortalarında 300 seneliğine kiraya verilmek suretiyle vakıftan çıkmıştır. 1. Dünya Savaşı'nın sonlarında ise hamam ekonomik nedenlerle kapatılmıştır. 1962 yılında restore edilmiş olup, Mimar Sinan Çarşısı olarak günümüzde işlevini sürdürmektedir (Şekil 4.18). Yapı çifte hamam plan düzenindedir. Erkekler ve kadınlar bölümü her ikisi de yıldızvari plan şemasına sahiptir (Cebioğlu, 2013, s.82).

Şekil 4.18. Büyük Yeşil Direkli Hamam (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık birbiri ardına devam eden mekânlar halindedir. Kadınlar bölümü hamamın doğusunda, erkekler bölümü ise batısında yer alır. Kadınlar soyunmalığının girişi hamamın doğu cephesinde, erkekler soyunmalığının girişi ise güney cephesinde bulunmaktadır. Kadınlar ve erkekler bölümü ılıkılığında cepheden çıkıntı yapacak şekilde hela ve tıraşlık mekânları yer almaktadır. Sıcaklık bölümünde her iki kısımda olmak suretiyle dört halvet ve üç eyvan bulunmaktadır. Zemin ve duvarlar mermer malzemeyle kaplanmıştır. Külhan bölümü sıcaklığın kuzey duvarına bitişik olarak inşa edilmiştir (Şekil 4.19).

Şekil 4.19. Büyük Yeşil Direkli Hamamı planı (Cebioğlu, 2013, 82 kaynağından yararlanarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)

Soyunmalık kısmının üzeri kubbe ile örtülüdür. Ilıklık ve sıcaklığın ana mekanı ile halvetin üzerleri de kubbe ile örtülüdür. Eyvanların üzerinde yarım kubbeler helaların çatısında beşik tonoz yer alır. Hamamın duvar örgüsü tuğla hatıllı kesme taştır. Soğukluk kısmı aydınlık feneri ile aydınlatılmıştır. Diğer mekânlar dairesel, çokgen ve yıldız şeklindeki fil gözleriyle aydınlanır. Yapı cephelerinde kemerli duvar boşluğu içerisinde bulunan gri renkli dökme demir profillerle bölünmüş sabit pencereler bulunur. Kapılar, dikdörtgen biçimindeki duvar boşluğunda, gri renkli profillerle bölünmüş olup iki kanatlıdır. Bu iki kanadın doğu ve batısında sabit cam paneller bulunmaktadır. Ayrıca kemerli duvar boşluğu içerisinde, dikdörtgen biçiminde dökme demirden imal edilmiş, dikdörtgen şeklinde tek kanat açılabilen camlı kapılar bulunmaktadır. Bu kapının üzerinde kemerli kısımda gri renkli dökme demir profillerle bölünmüş sabit cam pencere bulunmaktadır (Cebioğlu, 2013, s.86).

Mevcut hamam yapısına ait erkekler ve kadınlar soyunmalık mekânları hamamın yanında bulunan Hakimiyet-i Milliye Caddesi genişletilirken yıkılmıştır ve günümüzde mevcut değildir (Cebioğlu, 2013, s.86). Büyük Yeşil Direkli Hamam restorasyon öncesi yapı büyük hasar almış vaziyetteydi. Mimar Doğan Hasol yapıya yeni bir ek getirerek hamamı çarşı işleviyle yeniden işlevlendirmiş ve restorasyon projesini çizmiştir. 1961-1963 yılları arasında restorasyonu tamamlanan hamam yapısı Mimar Sinan Çarşısı olarak günümüze değin işlevini sürdürmüştür. Mevcut hamam yapısının erkekler ve kadınlar

ılık bölümü 4 dükkân ve çarşı (sıcaklık) mekânına geçişi sağlayan 2 geçiş holünü bünyesinde barındıracak şekilde düzenlenmiştir. Bu bölümdeki her 4 dükkân ve 2 geçiş holünün dışarıdan girişi bulunmaktadır. Ayrıca ılık bölümünde her iki yöne cephesi olan 2 dükkânın her 2 cephesinde de girişi bulunmaktadır. Erkekler ve kadınlar sıcaklığında ise ayrı ayrı beşer adet dükkân olacak şekilde mekânlar yeniden düzenlenmiştir. Sıcaklık duvarına bitişik olan külhan bölümü ise günümüzde de mevcuttur. Külhan bölümüne bitişik olacak şekilde ise 2 katlı içerisinde dükkânların yer aldığı yeni bir ek yapısı getirilmiştir.

Büyük Yeşil Direkli Hamamı yeni ekinin belirlenen yöntem dâhilinde değerlendirilmesi aşağıda detaylı olarak belirtilmiştir.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısında geleneksel almaşık duvar örgüsü oluşturulmak için taş ve tuğla yapı malzemesi kullanılmıştır. 1960'lı yılların başlarında eklemlenen yeni ek, o zamanın teknolojiyle betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiş ve geleneksel yapı malzemesi olan taş ve tuğladan farklılaşarak beton kullanılmıştır (Şekil 4.20). Farklı malzemeler kullanılmasından dolayı, bu bölümden “2” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Mevcut hamam yapısı geleneksel taş ve tuğla yapı malzemelerinin pürüzlü dokusuna sahiptir. Yeni ek ise mevcut tarihi hamam yapısı malzeme dokusuna göre yüzeyi daha düz ve pürüzsüz olan betonarme malzeme dokusuna sahiptir (Şekil 4.20). Malzeme dokusu açısından farklılık arz etmesi yeni-eski yapı olgusunu desteklemektedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Şekil 4.20. Büyük Yeşil Direkli Hamamı Yeni Eki (URL-13, yazar tarafından çizilmiştir.)

Renk: Mevcut tarihi yapıdaki almaşık duvar örgüsü yeni ekin cephesinde betonarme duvar üzerine kaplama yapılarak elde edilmeye çalışılmıştır. Almaşık duvar örgüsündeki tuğla renginin kırmızısı ve taş malzemesinin rengi yeni ekte de kullanılmıştır. Bu nedenle renk bakımından “aynı” şeklinde değerlendirilmiş ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Ayrıntı: Cephede bulunan 7 adet yarım daire formundaki pencereler, pencerelerin siyah renkli ferforje demir parmaklıkları, cephede bulunan almaşık duvar deseni, almaşık duvar desenine belirli aralıklarla getirilen dikey şeritler ayrıntıyı artırmıştır ve süslü olarak değerlendirilmiştir (Şekil 4.20). Bu nedenle, bu bölümden “0” puan almıştır.

Yükseklik: Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi hamam yapısı ile aynı yükseklikte tasarlanmıştır. Bu nedenle, bu bölümden “1” puan almıştır.

Görsel Yoğunluk: 1960’lı yılların başında tasarlanan ve inşa edilen yeni ek, yapıldığı dönemin malzeme ve yapım teknolojisini bünyesinde barındırmaktadır. 1960’lı yıllar için yeni ile eski arasındaki fark kolayca anlaşılabilir. Bu durum da yeni ekin görsel yoğunluk etkisini algısal olarak artırmaktadır. Ayrıca ayrıntı olarak cephede birçok mimari detayın bulunması da görsel yoğunluk kriterine katkıda bulunmaktadır (Şekil 5.9). Tüm bu sebeplerden dolayı görsel yoğunluk derecesi “fazla” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Ritim: Yeni ek ile mevcut tarihi yapı arasında görsel bütünlük sağlayan bir ritim etkisi yoktur. Çünkü hamam yapısının cephesinde tekrar eden ayrıntılar yorumlanmadan direkt yeni ekin cephesinde kullanılmıştır. Bu nedenle, bu bölümden “1” puan almıştır.

Form: Dikdörtgenler prizması olarak tasarlanan yeni ek, form olarak basit düzeyindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Oran: Yeni ek yükseklik bakımından mevcut tarihi yapıdan daha alçaktır. Ayrıca hacimsel olarak mevcut tarihi yapının yarısından daha az hacme sahiptir. Bu yüzden yeni ek, kütleli ölçek ve form olarak mevcut tarihi yapı ile orantılı bir biçimde tasarlanmıştır. Mevcut tarihi yapı ve yeni eki ile oluşan bütün, fiziksel çevre yapıları ile de bir oran içerisindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Hacim: Yeni ek, mevcut yapı hacminin %50’sinden daha az hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Yeni ek, malzeme, malzeme dokusu, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “12” puan almıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

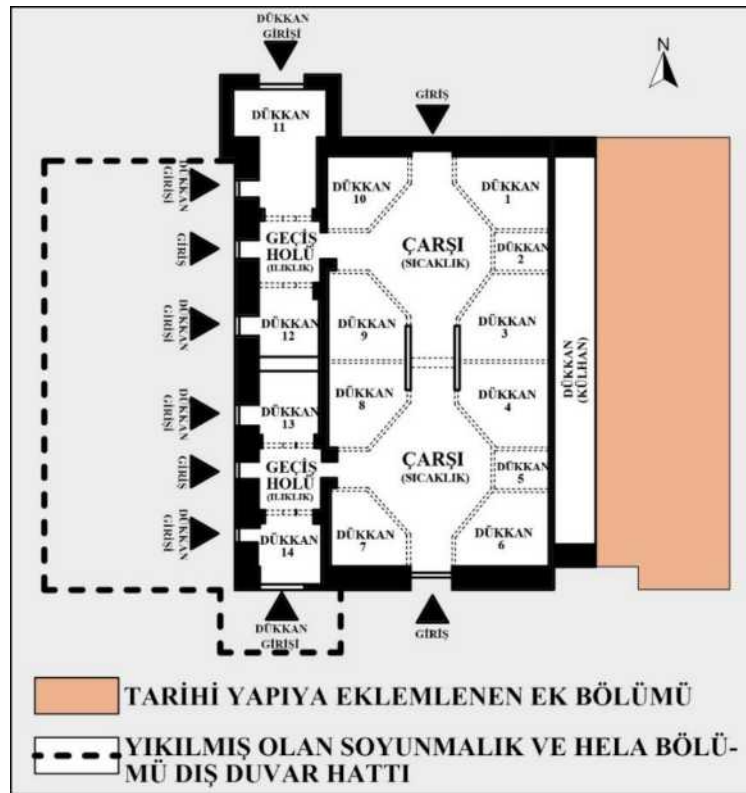
Mevcut hamam yapısı almaşık duvar örgüsü ile oluşturulmuştur. Almaşık duvar cephe düzeni, mevcut yapıdaki benzer tonda rekler kullanılarak yeni ekin betonarme duvarlarının üzerine yapılan kaplama ile tekrarlanmıştır. Ayrıca yeni ekin pencerelerinin üst kısmında bulunan yarım daire şeklindeki tasarım aynı zamanda mevcut tarihi hamam yapısının kapı formunun üst kısmında bulunan yarım daire düzeni ile birebir ayardır. Hem renk hem biçim olarak aynı tasarımların tekrarlanması nedeniyle biçimlerin taklidi kuramsal yaklaşımı yeni ekin tasarımda etkili olmuştur (Şekil 4.21). Biçimlerin taklidi kuramsal yaklaşımı yeni-eski farkının ayırt edilebilmesini zorlaştırdığı için en istenmeyen kuramsal yaklaşımdır, bu nedenle, bu bölümden “0” puan almıştır.

Şekil 4.21. Büyük Yeşil Direkli Hamamı yeni ekinin kuzey doğu cephesi (solda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020) ve Büyük Yeşil Direkli Hamamı güney cephesi (sağda) (URL-14)

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Büyük Yeşil Direkli Hamamı'na eklenen yeni ek, bir arka ektir. Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi yapı yüksekliğinden küçüktür ve yeni ekin ön cephe genişliği, mevcut yapının ön cephe genişliğine eşittir (Şekil 4.22). Böylece yeni ekin ön cepheden algılanabilirliği minimum seviyede tutulmuş, yeni ekin mevcut tarihi yapının önüne geçmesi engellenmiştir. Dolayısıyla değerlendirme kapsamında bu bölümden “20” puan alınmıştır.

Şekil 4.22. Büyük Yeşil Direkli Hamamı'nın günümüzdeki haline ait güncel plan şeması (Cebioğlu, 2013, 82, kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm: Büyük Yeşil Direkli Hamamı günümüzde özgün işleviyle kullanılmamaktadır. 1960'lı yılların başında Mimar Doğan Hasol tarafından çizilen restorasyon projesi ile mevcut hamam yapısına çarşı yeni işlevi verilmiştir. Mevcut tarihi hamam yapısı günümüzde yeni işlevi ile aktif bir şekilde kullanılmasından dolayı bu bölümden “4” puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Büyük Yeşil Direkli Hamamı'nın soyunmalık bölümü yol genişletilmesi çalışmaları nedeniyle yıkılmıştır ve mevcut hamamın taban alanı neredeyse yarıya inmiştir (Şekil 4.22). Dolayısıyla hamam, çarşı işlevi verilmesinden sonra gerekli dükkân sayısına ulaşabilmek için dükkânlardan oluşan 2 katlı bir yeni ek, mevcut yapıya eklenmiştir. Yeni ek, yeni işlevin bir gerekliliği olduğundan bu bölümden “2” puan almıştır.

Büyük Yeşil Direkli Hamamı yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden toplamda “6” puan almıştır.

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

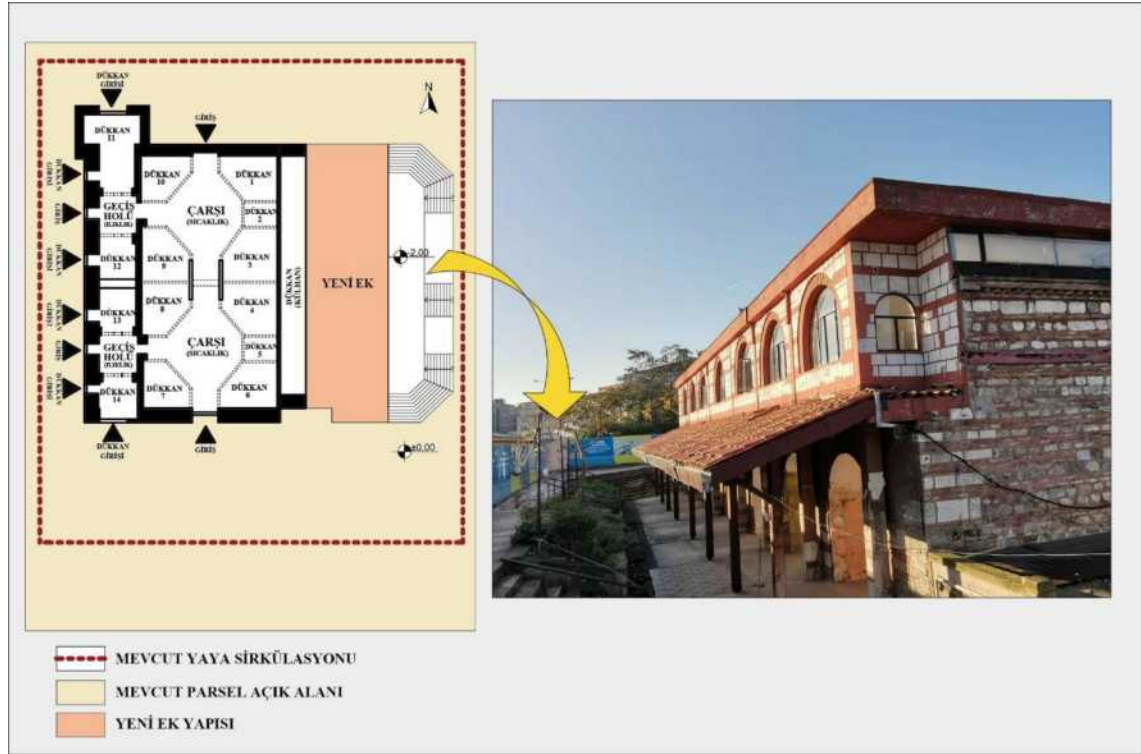
Büyük Yeşil Direkli Hamamı yeni eki bir arka ektir ve ana caddeden görünürlüğe sahip değildir. Yeni ekin ana caddeden görünürlüğe sahip olmaması yeni eki ikinci planda bırakmıştır ve bu durum mevcut hamam yapısına karşı saygılı bir yaklaşımdır. Yeni ekin tasarımında kütleli ölçek ve orana dikkat edilmiş, abartı içeren formlardan kaçınılmıştır, ancak tasarım olarak eskiyi taklit ettiği için kullanıcılar tarafından mevcut tarihi dokudan ayırt edilebilmesi zorlaşmaktadır, bu yüzden yeni ek mevcut tarihi dokuyla uyumlu bir tasarıma sahip değildir. Yeni ekin yüksekliği ve hacmi, mevcut tarihi yapı yükseklikleri ve hacimlerinden daha azdır. Bu nedenlerle bu bölümden aldığı toplam puan “8” olarak hesaplanmıştır.

2. Yeni Ek- Parsel İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ek mevcut parselin açık alanı üzerine konumlandırılmıştır. Yeni ekin oturum alanı, mevcut parsel açık alanının %50'sinden daha azdır (Şekil 4.23). Yeni ekin mevcut

parsel üzerinde konumlanması, mevcut parsel açık alanına ait yaya sirkülasyonunu değiştirmemiştir. Ancak yeni ekin giriş kotuna ulaşılırken mevcut kottan 2 metre daha aşağıya merdivenler yardımıyla inilmesi gerekmektedir. Bu nedenle yeni ek mevcut topografyayı değiştirmiştir ve bu bölümden aldığı toplam puan “7” olarak hesaplanmıştır.

Büyük Yeşil Direkli Hamam, yeni ekin bağlam ilişkisi bağlamında değerlendirmesi bölümünden toplamda “15” puan almıştır.

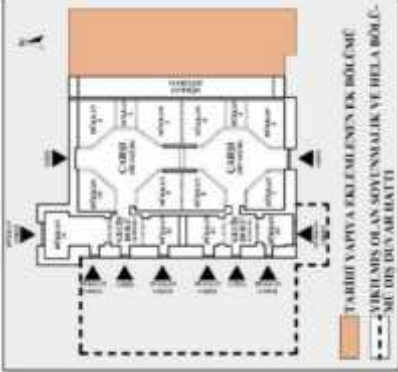

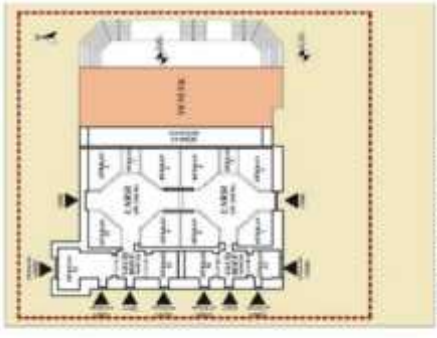

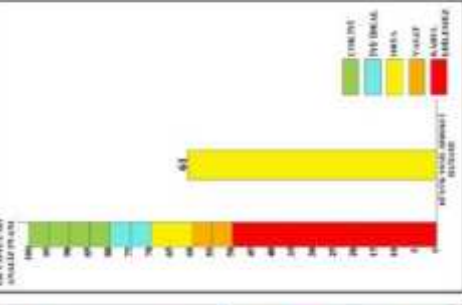
Şekil 4.23. Büyük Yeşil Direkli Hamamı mevcut yaya sirkülasyonu, yeni eki ve parsel ilişkisi (Cebioğlu 2013, 82, kaynağından yararlanılarak hamam planı yazar tarafından yeniden işlenmiştir, 2013, 82) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ekin tasarımında biçimlerin taklidi kuramsal yaklaşımı kullanıldığı için bu konuyla ilgili 6 maddeden puan alamamıştır. Ancak diğer maddeleri tam olarak karşıladığı için her birinden “2”şer puan alarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan “8” puan olmuştur.

Büyük Yeşil Direkli Hamamı yeni ekinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden “12” puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden “0” puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden “20” puan, yeni ek-işlev ilişkisi bölümünde yer alan birinci bölümden “4” puan, ikinci bölümden “2” puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden “8” puan, yeni ek-parcel ilişkileri bölümünden de “7” puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden “8” puan olarak toplamda “100” puan üzerinden “61” puan almıştır. Böylece “50” puanın üzerinde olduğundan, olası kabul edilebilir bir ek olarak değerlendirilmiş ve analiz sonuç puanı 60-80 puan aralığında olmasından dolayı orta dereceli bir ek olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4.3).

Tablo 4.3. Büyük Yeşil Direkli Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi

Mimar:	Mimar Sinan	Yapım Yılı:	16. yy	İl:	İstanbul	İşlevi:	Çarşı
Mevcut Yapıya Eklenen Ekin Türü:	Yeni Ek / Çağlay Ek	Dönem Eki				Arkeolojik Bütünlüğe Getirilen Yeni Ek	
BÜYÜK YEŞİL DİREKLİ HAMAMI							
 <p>TARİHİ YAPYA EKLELENEN EK BÖLÜMÜ MÜHÜRLEME ORAN SÖZMÜSÜNE GÖRE BELA BÖLÜMÜ MÜHÜRLEME ORAN SÖZMÜSÜNE GÖRE BELA BÖLÜMÜ</p>		 <p>TARİHİ YAPYA EKLELENEN EK BÖLÜMÜ</p>		 <p>MEVÜT YAPY OBLİGASYONU MEVÜT YAPYIN GÖRÜŞÜ YENİ EKİN OBLİGASYONU</p>			
 <p>ANALİZ SONUCUNA AİT RENK GRAFİĞİ</p>							
YENİ EKİN TASARIMINA DAİR BİÇİMSEL KRİTERLER: 20 PUAN							
Malzeme	Aynı/Değişken	0 puan	Sasılı/Değişken	0 puan	Ritim	Yok	1 puan
	Benzer	2 puan	Orta	1 puan		Var	2 puan
	Farklı	2 puan	Sade	2 puan	Form	Abartılı/Değişken	1/0 puan
Malzeme Dokusu	Aynı/Değişken	0 puan	Uzun	0 puan	Oran	Basit	2 puan
	Benzer	1 puan	Aynı	1 puan		Yok	0 puan
	Farklı	2 puan	Kısa	2 puan		Var	2 puan
Renk	Aynı/Değişken	0 puan	Çok	0 puan	Hacim	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden daha Fazla:	0 Puan
	Benzer	2 puan	Orta	1 puan		Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden Daha Az:	2 Puan
	Farklı	2 puan	Az	2 puan			
Toplam Puan:							12
TASARIMA DAİR KURAMSAL YAKLAŞIMLAR: 10 PUAN							
Biçimlerin Taklidi/Değişken		0 Puan		Biçimlerin Yorumu		10 Puan	
Zıt (Karşıt) Yaklaşım		10 Puan		Toplam Puan:		0	

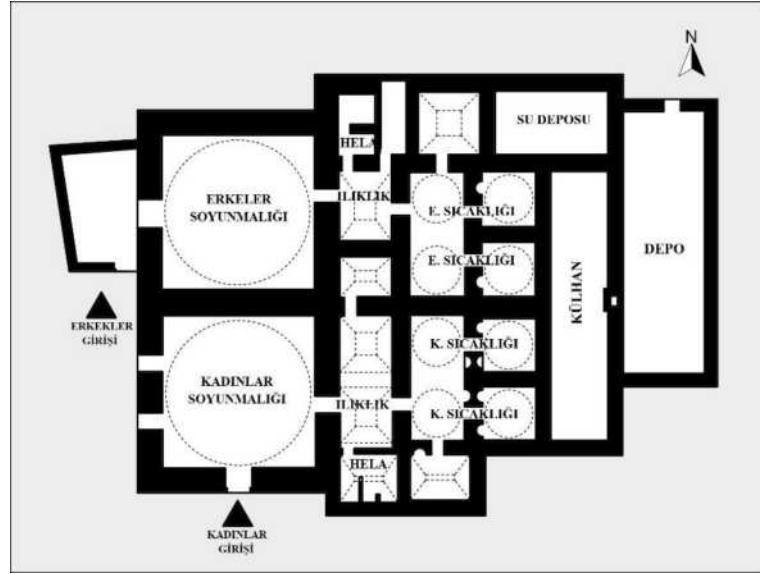
4.4. Hüsrev Kethüda Hamamı (Ortaköy Hamamı)

Hüsrev Kethüda Hamamı İstanbul'un Beşiktaş ilçesinde Muallim Naci Caddesi üzerinde bulunmaktadır ve 1565 yılında Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Hüsrev Kethüda Hamamı inşa edilmesinden 1990'lı yıllara dek hamam olarak kullanılmıştır, ancak daha sonra geçirdiği restorasyonla birlikte 2011 yılında işlev değişikliğine uğrayarak tasarım atölyesine dönüştürülmüştür (Şekil 4.24), (Cebioğlu, 2013, s.48). 2017 yılından günümüze kadar ise Beşiktaş Belediyesi tarafından işletilmeye devam edilmiştir. Hamam lansman, basın toplantısı, sergi, kurumsal şirket organizasyonu gibi etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır.

Şekil 4.24. Hüsrev Kethüda Hamamı Güneybatı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yapı, kadınlar ve erkekler bölümünden oluşan tipik bir çifte hamamdır. İki bölüm birbirine simetrik ve bitişik olarak konumlandırılmıştır. Kadınlar bölümü hamamın güneyinde erkeklerinki ise kuzeyinde yer almaktadır. Kadınlar soyunmalığının girişi hamamın güney cephesinde, erkekler soyunmalığının girişi ise batı cephesinde bulunmaktadır. 1980'li yıllardan öncesinde hamam özgün işlevinde kullanılırken, kadınlar soyunmalık bölümünün önüne 2 katlı bir ek yapı eklenmiştir. Plan enine sıcaklıklı, üç halvetli, ortasında büyük bir kubbesi olan bir düzene sahiptir. Soğukluk, ılık ve sıcaklık olarak mekânlar peş peşe sıralanmıştır (Şekil 4.25), (Cebioğlu, 2013, s.50).

Şekil 4.25. Hüsrev Kethüda Hamamı Planı (Cebioğlu, 2013, 50 kaynağından yararlanarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)

Soğukluk, ılıkılık, sıcaklık bölümlerinin döşemeleri mermer kaplamadır. Kadınlar ve erkekler soyunmalığı iki ayrı kare mekandır ve çatısı iki ayrı büyük tek kubbeyle örtülmüştür. Soyunmalığın arkasında hela ve traşlığın da bulunduğu ılıkılık bölümü yer almaktadır. Kadınlar ılıkılığının çatı sistemi beşik tonoz, erkekler ılıkılığınıninki aynalı tonozdur. Sıcaklık bölümünün üzeri birbirlerine birer büyük kemerle bağlı ikişer küçük kubbe ile kaplıdır. Ayrıca bu kısma iki yönden bağlı olan halvetlerden arkadakilerde kubbe, yandakilerde tonoz çatı örtüsü bulunmaktadır. Planın en arkasında ise ortada kubbe ve yanlarında tonozla örtülü su deposu ve külhan mekanları yer almaktadır. Yapının soyunmalık kısmındaki iki büyük kubbesi sekizgen kasnak üzerine oturtulmuştur. Yapı çepeçevre kirpi saçakla kuşatılmıştır. Hamam inşa edilirken duvarlarda moloz taş ve tuğla yoğun olarak kullanılmıştır (Şekil 4.26), (Cebioğlu, 2013, s.56).

Şekil 4.26. Hüsrev Kethüda Hamamı Güneydoğu Cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Kadınlar soğukluğunun kuzeydoğu duvarında bir, kuzeybatı duvarında iki adet olmak üzere toplam üç niş vardır. Bu nişler özgün konumlarında bulunup, derz onarımı yapılarak sergileme için kullanılmaktadır. Mekanın kuzeybatı duvarındaki iki niş, dikdörtgen biçiminde taş söveli pencere nişi olup, içi seramik kaplıdır. Mekânın kuzeydoğu duvarındaki nişin içi mermer kaplıdır (Şekil 4.27). Mekânın duvarları alamaşık-örgüdür ve zemini mermer kaplıdır. Mekâna girişte, doğu duvarına bitişik konumda L planlı ahşap kaplı metal taşıyıcılı bir merdiven bulunmaktadır. Yirmi basamaklı ve ahşap korkuluklu bu merdivenle asma kata ulaşılmaktadır (Cebioğlu, 2013, s.53).

Şekil 4.27. Soğuklukta bulunan niş örnekleri (Cebioğlu, 2013, 53)

Kadınlar soğukluğunun doğal aydınlatması aydınlık feneri ve pencerelerle sağlanmaktadır. Yapı, özgün işlevini sürdürdüğü sırada bu mekânın üzerinde sekizgen prizma biçiminde bir aydınlık feneri bulunmaktaydı. İşlev değişikliği sırasında bu fener sökülmiş olup, Çemberlitaş Hamamı'nda bulunan aydınlık feneri örnek alınarak yeni bir fener yapılmıştır. Kadınlar soğukluğunda olduğu gibi erkekler soğukluğunda da zemin mermer kaplı ve duvarlar yapının özgün malzemesi olan almaşık taş-tuğla örgülüdür. Mekânda batı ve kuzey duvarlarında ikişer adet pencere nişi ile doğu duvarında iki adet niş bulunmaktadır. Mekânın kuzey duvarına bitişik, kemerli duvar boşluğunun doğusunda zemin seviyesinden iki basamak yüksekte mermer set vardır. Erkekler bölümü soğukluğu kubbede yer alan aydınlık feneri ve pencerelerle doğal ışıkla aydınlanmaktadır. Duvarlar almaşık taş duvardır. Erkekler bölümü ılık zemin mermerle kaplıdır. Mekân fil gözleriyle aydınlanmaktadır. Kadınlar sıcaklığının aydınlatması kubbenin üzerinde bulunan fil gözleri (16)-(18)-(6) ile sağlanmıştır. Mekânların duvarları yapının özgün malzemesi olan almaşık taş duvardır, zemin mermer kaplıdır. Nişlere yerleştirilmiş çok sayıda kurna mevcuttur (Cebioğlu, 2013, s.70-74).

Yapının batı cephesinde, daha önce kapatılmış olan iki pencere son restorasyon uygulamasında tekrar açılmıştır (Şekil 4.28). Pencereler yapının batı cephesinde dört , kuzey cephesinde iki , güney cephesinde dört adettir. Pencereler, kemerli duvar boşluğu içerisinde bulunan, ahşap doğramalı tek kanatla açılan düzenektedir. Mermer denizliği ve önünde siyah renkli alçı dışlık bulunur. Yapının güney cephesinde dikdörtgen biçimli, ahşap doğramalı, çift olarak yapılmış sürme pencereler de mevcuttur. Yapının batı cephesinde bulunan ek kısımda ise dikdörtgen biçimli, ahşap doğramalı sürme pencereler bulunur. Bu pencerelerin mermer denizliği vardır. Pencerelerin önünde dökme demir parmaklık mevcuttur.(Cebioğlu, 2013, s.74).

Şekil 4.28. 2021 Hüsrev Kethüda Hamamı batı cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi,2020)

Hüsrev Kethüda Hamamı yeni ekinin belirlenen analiz yöntemi dâhilinde değerlendirilmesi aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısının duvarlarında ana yapı malzemesi olarak taş ve tuğla kullanılmıştır. 1980’li yılların öncesinde eklenen yeni ek ise o zamanın teknolojiyle betonarme yapı sistemi ile inşa edilmiş ve geleneksel yapı malzemesi olan taş ve tuğladan farklılaşarak beton kullanılmıştır (Şekil 4.29). Farklı malzemeler kullanılmasından dolayı, bu bölümden “2” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Mevcut hamam yapısı geleneksel taş ve tuğla yapı malzemelerinin pürüzlü dokusuna sahiptir. Yeni ek ise mevcut tarihi hamam yapısı malzeme dokusu yüzeyine göre daha düz ve pürüzsüz olan betonarme malzeme dokusuna sahiptir (Şekil 5.13). Malzeme dokusu açısından farklılık arz etmesi yeni-eski yapı olgusunu desteklemektedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Şekil 4.29. Hüsrev Kethüda Hamamı Yeni Eki (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Renk: Mevcut tarihi yapıdaki taş duvar örgüsünün rengi ile yeni ekin betonarme dış duvarlarının üzerine yapılan krem rengi boya birbirinden farklı renklerdedir (Şekil 4.29). Bu nedenle renk olarak “farklı” olarak değerlendirilmiş ve bu bölümden “2” puan almıştır.

Ayrıntı: Yeni ekin cephesinde 11 adet pencere, 1 adet çift kanatlı giriş kapısı, zemin kattaki pencerelerde demir parmaklıklar, birinci katta 2 adet cumba, kat silmeleri ve geniş saçakların bulunması, yeni ekin dikkat çekici bir yapı olmasına neden olmuştur (Şekil 5.13.). Tüm bu sebeplerden dolayı ek, ayrıntı olarak “süslü” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Yükseklik: Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi hamam yapısı ile aynı yükseklikte tasarlanmıştır. Bu nedenle, bu bölümden “1” puan almıştır.

Görsel Yoğunluk: 1980’li yıllardan önce tasarlanan ve inşa edilen yeni ek, yapıldığı dönemin malzeme ve yapım teknolojisini bünyesinde barındırmaktadır. 1980’li yıllar için yeni ile eski arasındaki fark kolayca anlaşılabilir. Bu durum, yeni ekin görsel yoğunluk etkisini algısal olarak artırmaktadır. Ayrıca ayrıntı olarak cephede birçok mimari detayın bulunması da görsel yoğunluk kriterine katkıda bulunmaktadır (Şekil 4.29). Tüm bu sebeplerden dolayı görsel yoğunluk derecesi “fazla” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Ritim: Mevcut Hamam yapısının batı cephesinde bulunan pencere düzeni yeni ekin cephesinde bulunan cumba bölümünün duvarlarında yorumlanarak devam ettirilmiştir,

dolayısıyla görsel bütünlük sağlayan bir ritim etkisi vardır ve bu bölümden “2” puan almıştır (Şekil 4.29).

Form: Dikdörtgenler prizması olarak tasarlanan yeni ek, form olarak basit düzeyindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Oran: Yeni ek yükseklik bakımından mevcut tarihi yapı saçak seviyesindedir. Ayrıca hacimsel olarak mevcut tarihi yapının yarısından daha az hacme sahiptir. Bu yüzden yeni ek kütleli ölçek ve form olarak mevcut tarihi yapı ile orantılı bir biçimde tasarlanmıştır. Mevcut tarihi yapı ve yeni eki ile oluşan bütün, fiziksel çevre yapıları ile de bir oran içerisindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Hacim: Yeni ek, mevcut yapı hacminin %50’sinden daha az hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Yeni ek, malzeme, malzeme dokusu, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “15” puan almıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

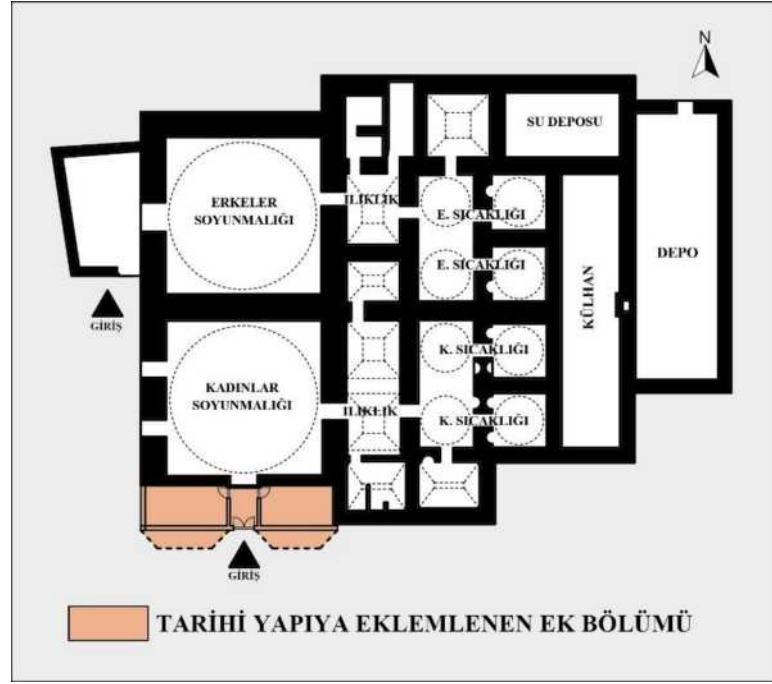
Mevcut hamam yapısının batı cephesinde bulunan ikili pencere düzeni, yeni ekin birinci katının cumba bölümünde yorumlanarak kullanılmıştır. Mevcut yapıda iki tane art arda gelen pencere düzeni, yeni ekin cumba bölümünün batı cephesiyle bitişik olan yüzeyinde başlayarak, iki yüzeyde aynı şekilde tekrarlanmıştır. Sonraki yüzeyde ise bu iki pencerenin birleşimi sonucunda oluşan uzunluk kadar genişliğe sahip bir adet pencere yer almaktadır. İki farklı genişliğe sahip pencereleri ölçülerine göre daha kısa ve daha uzun olarak adlandıracak olursak; cumba bölümünün batı cephesine bitişik olan yüzeyden başlayarak sırasıyla pencere düzeni daha kısa, daha kısa, daha uzun, daha kısa, daha uzun, daha kısa, daha uzun, daha kısa şeklindedir (Şekil 4.30). Dolayısıyla yeni ekin tasarımında, biçimlerin yorumu kuramsal yaklaşımı kullanılmıştır ve bu bölümden “10” puan almıştır.

Şekil 4.30. Hüsrev Kethüda Hamamı batı (solda) ve güney (sağda) cepheleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Hüsrev Kethüda Hamamı'nın ön cephesi, batı cephesidir. Yeni yapılan ek, mevcut hamam yapısının güney cephesine eklemlendiği için bir yan ektir. Yeni ekin ön cephesi ile mevcut yapının ön cephesi arasındaki mesafe, yeni ekin bitişik olduğu mevcut yapı duvar genişliğinin %30'undan küçüktür ve bu durum ön cepheden yeni ekin algılanabilirliğini artırdığı için yeni ekin, tarihi yapıda olumsuz konumlandırması olarak değerlendirilir. Yeni ekin yüksekliği, mevcut yapı yüksekliği saçak seviyesi ile aynıdır ve yeni ekin ön cephe genişliği, mevcut yapı ön cephe genişliğinin %50'sinden de küçüktür (Şekil 4.31). Dolayısıyla değerlendirme kapsamında bu bölümden "10" puan almıştır.

Şekil 4.31. Hüsrev Kethüda Hamamı'nın günümüzdeki haline ait güncel plan şeması (Cebioğlu, 2013, 82, kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm: Hüsrev Kethüda Hamamı inşa edilmesinden 1990'lı yıllara kadar özgün işlevinde hamam olarak kullanılmıştır, ancak daha sonra geçirdiği restorasyonla birlikte 2011 yılında işlev değişikliğine uğrayarak tasarım atölyesine dönüştürülmüştür. 2017 yılından günümüze kadar olan sürede ise Beşiktaş Belediyesi tarafından işletilmeye devam edilmiştir. Şuanda da hamam, hala resmi davetler, basın toplantısı, sergi, kurumsal şirket organizasyonu gibi etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Mevcut tarihi hamam yapısı günümüzde yeni işlevi ile aktif bir şekilde kullanılmasından dolayı bu bölümden "4" puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Hüsrev Kethüda Hamamı yeni ekinin eklemelendiği tarihte özgün işlevinde kullanılmaktaydı. Ancak bu ekin yapıldığı zamanda ne olarak kullanıldığı bilinmediği için bu bölümden hiç puan alamamıştır.

Böylece, Hüsrev Kethüda Hamamı yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden toplamda "4" puan almıştır.

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Hüsrev Kethüda Hamam yapısının mevcut parsel açık alanı bulunmamaktadır, bu yüzden bağlam ilişkisi bakımından yeni ekin çevre yapılarla olan ilişkisi başlığı altında değerlendirilmiş ve ikincil puanlar dikkate alınmıştır.

1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Mevcut hamam yapısı yeni eki 1980’li yılların öncesinde betonarme sistemle inşa edilmiş bir ektir. Ancak günümüzde yeni ekin dış cephesinde yapılan yenileme çalışmaları sonucu yeni eke dışarıdan bakıldığında sanki ahşap karkastan yapılmış geleneksel Türk evi algısı oluşmuştur. Bu nedenle mevcut tarihi dokuyu taklit etmektedir, ancak bu istenmeyen bir durumdur. Yeni ek, mevcut tarihi hamam yapısının hem batı, hem güney yönünden geçen ana caddeden görünürlüğe sahip olması nedeniyle, tarihi hamam yapısını arka planda bırakmıştır. Yeni ekin yüksekliği, silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden daha azdır ve yeni ekin hacmi, mevcut çevre yapıların hacimlerinden daha küçüktür. Sonuç olarak yeni ek bu bölümden toplamda “12” puan almıştır.

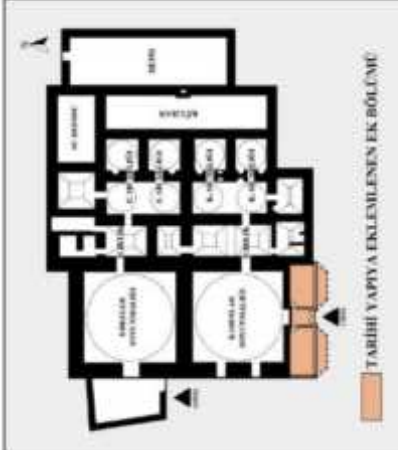

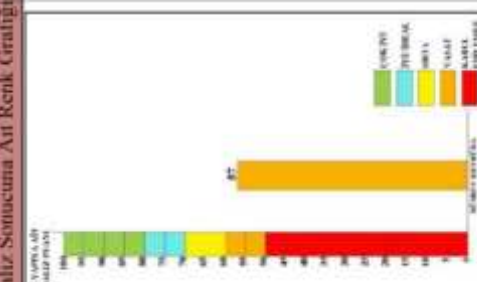
Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ekin cephesinde yoğun olarak cephe hareketi, pencere vb. mimari detaylar bulunması, yan ek olmasından kaynaklı ana caddeden görünürlüğe sahip olması, günümüz dış cephesinin mevcut tarihi dokuyu taklit etmesi, yapıldığı dönemin çağdaş teknolojisi olan betonarme yapı sisteminin tercih edilmesi ancak dışarıdan geleneksel ahşap karkas sistemi olarak görünmesi ve son olarak yeni ekin eklemlendiği tarihi duvar üzerinde yeni ek için kapı boşlukların açılması gibi sebeplerle ilişkili 6 maddeden puan alamamıştır. Ancak diğer maddeleri tam olarak karşıladığı için her birinden “2”şer puan alarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan “8” puan olmuştur.

Hüsrev Kethüda Hamamı yeni ekinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden “15” puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden “10” puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden “10” puan,

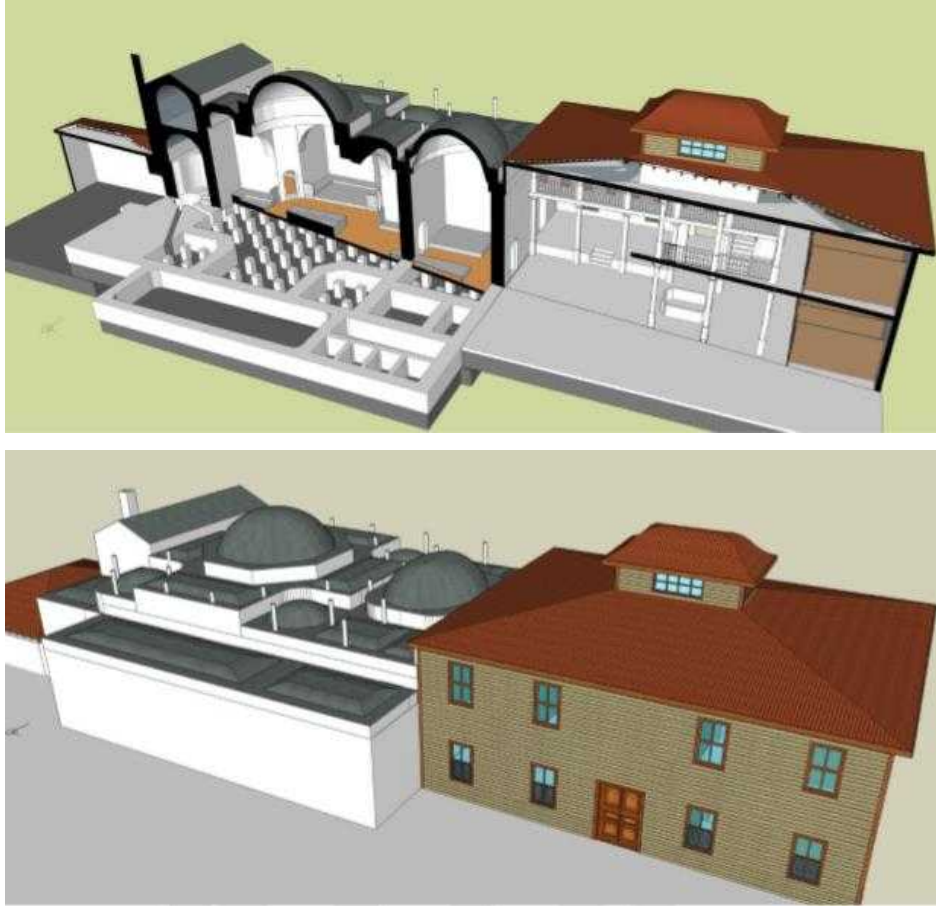
yeni ek-işlev ilişkisi bölümünde yer alan birinci bölümden “4” puan, ikinci bölümden “0” puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden “12” puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden “8” puan alarak toplamda “100” puan üzerinden “57” puan almış böylece “50” puanın üzerinde olduğundan, olası kabul edilebilir bir ek olarak değerlendirilmiş ve analiz sonuç puanı 50-60 puan aralığında olmasından dolayı vasat derecesine sahip bir ek olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4.4).

Tablo 4.4. Kethüda Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi

HÜSREV KETHÜDA HAMAMI													
Mimar:	Mimar Sinan	İli:	İstanbul										
Mevcut Yapıya Eklemlenen Ekin Türü:	Yapım Yılı: 16. yy. Yeni Ek / Çağdaş Ek	İşlevi:	Çok Amaçlı Etkinlik Mekamı Arkeolojik Buluntulara Getirilen Yeni Ek										
		Dönem Eki											
 <p>TARİHİ YAPIYA EKLEMLENEN EK BÖLÜMÜ</p>													
 <p>TARİHİ YAPIYA EKLEMLENEN EK BÖLÜMÜ</p>													
													
													
TASARIMA DAİR KURAMSAL YAKLAŞIMLAR:10 PUAN													
	Bişimlerin Taklidi/Değişken	☐	0 Puan										
	Bişimlerin Yorumu	☒	10 Puan										
	Zıt (Karşıt) Yaklaşım	☐	10 Puan										
Toplam Puan:		10											
YENİ EKİN TASARIMINA DAİR BİÇİMSEL KRİTERLER: 20 PUAN													
Malzeme	Aynı/Değişken	☐	0 puan	Ayrıntı	☐	Süslü/Değişken	☒	0 puan	Ritim	☐	Yok	☐	1 puan
	Benzer	☐	2 puan		☐	Orta	☐	1 puan		☐	Var	☒	2 puan
	Farklı	☒	2 puan		☐	Sade	☐	2 puan	Form	☐	Ayrıntı/Değişken	☐	1/0 puan
Malzeme Dokusu	Aynı/Değişken	☐	0 puan		☐	Uzun	☐	0 puan		☐	Basit	☒	2 puan
	Benzer	☐	1 puan		☐	Aynı	☐	1 puan	Oran	☐	Yok	☐	0 puan
	Farklı	☒	2 puan		☐	Kısa	☐	2 puan		☐	Var	☒	2 puan
Renk	Aynı/Değişken	☐	0 puan		☐	Çok	☒	0 puan	Hacim	☐	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden Daha Fazla:	☐	0 Puan
	Benzer	☐	2 puan		☐	Orta	☐	1 puan		☐	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden Daha Az:	☒	2 Puan
	Farklı	☒	2 puan		☐	Az	☐	2 puan		☐			
Toplam Puan:		15											

4.5. Selimiye Hamamı

Selimiye Hamamı İstanbul'un Üsküdar ilçesi Selimiye Mahallesiinde bulunmaktadır. Selimiye Hamamı 3. Selim tarafından Selimiye Kışlası ve Selimiye Camii ile aralarında birkaç yıl farkla 1802 yılında inşa ettirilmiştir. Hamam soyunmalık, ılıkılık, sıcaklık ve külhan bölümlerinden oluşmaktadır. ılıkılık, sıcaklık ve külhan bölümleri özgün iken, soyunmalık bölümü sonradan değiştirilmiştir. Bunun yanı sıra külhan bölümüne bir mekân daha eklenmiştir. Soyunmalık bölümünün iki katlı olması, külhan bölümünün de zemin kat kotunun alt seviyesinde kalması sebebiyle yapı plan şeması üç farklı kotta oluşturulmuştur (Şekil 4.32), (Gür, 2019, s.70).

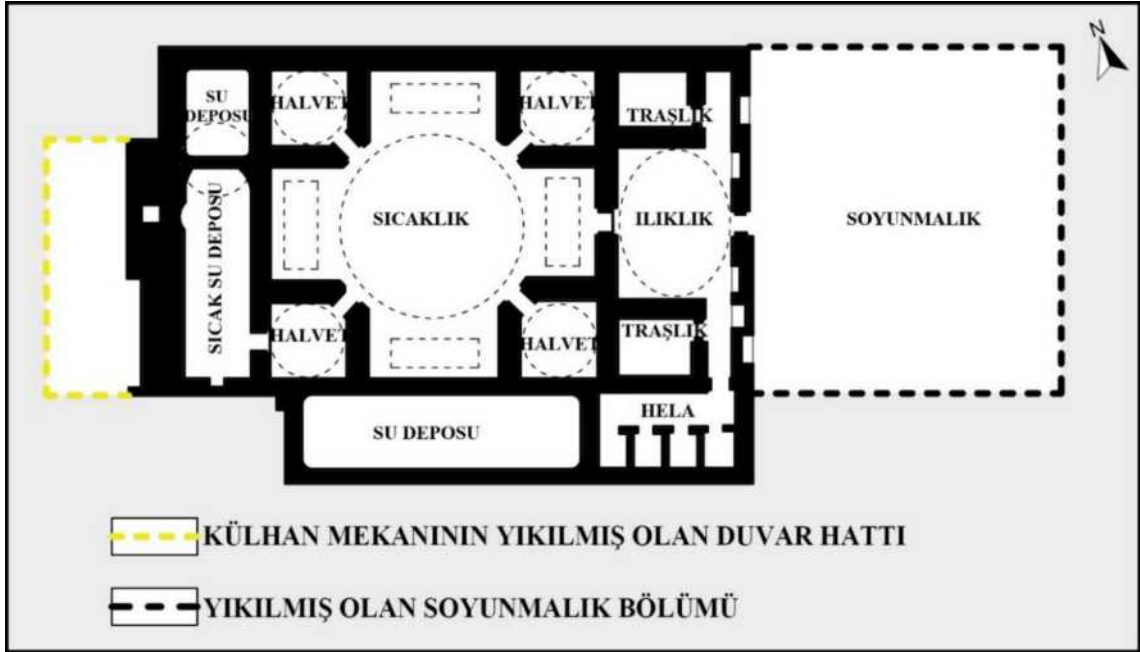

Şekil 4.32. Selimiye Hamamı perspektif görünüş ve kesitleri (Gür, 2019, 89-90)

Soyunmalık bölümü ve bu bölümü oluşturan diğer mekânlar sonradan yapılmış olup dönem ekidir. Soyunmalık ana mekânının yaklaşık olarak alanı 116 m² ve tavan yüksekliği 9.21 m'dir. Bu yükseklik soyunmalığın en yüksek bölümü olan çatı feneri döşemesinin alt kotuna kadar olan yüksekliktir. Soyunmalık ana mekânının ortasında

mermer bir havuz bulunmaktadır (Şekil 4.32). Bu havuzun kendisi özgün olmamakla beraber, hamamdaki eski havuzun bulunduğu yere yapıldığı tahmin edilmektedir. Soyunmalık bölümün ılıklik duvarına bakan tarafında bir de çeşme bulunmaktadır. Mermerden yapılmış bu çeşme özgünlüğünü korumaktadır. Soyunmalık bölümü sonradan yapıldığı için çeşmenin özgün yerinin orası olup olmadığı bilinmemektedir. Soyunmalık ana mekânı bir hol, holün iki yanında eyvanlardan ve üst kat ile bağlantı sağlayan merdivenden oluşmaktadır. Duvarları ve tavanına ise çimento sıva üzeri plastik boya yapılmıştır. Bütün soyunmalık mekânı mermer süpürgelik ile çevrilmiştir (Gür, 2019, s.75).

Ilıklık mekânı sıcaklıktan önceki ara mekândır. Üst örtüsü eliptik formda olan kubbenin günümüzde düz cam ile kapatılmış ışıklık boşlukları fil gözü detayına uygun olacak şekilde yapılmıştır. Ana yıkanma mekânı olan sıcaklığın dört yönde yer alan eyvanlar ve merkezdeki göbek taşından oluşan simetrik düzeni korunmuştur (Şekil 4.33). Eyvanların mermer sekileri üzerindeki kurnaların, rölövede tespit edilen izlerine göre rekonstrüksiyonu yapılmıştır. Merkezi kubbe ve eyvan tonozları üzerinde bulunan günümüzde düz cam ve çimento dolgu ile kapatılmış ışıklık boşlukları fil gözü detayına uygun olacak şekilde projelendirilmiştir. Sıcaklık mekânında dört adet halvet hücreleri vardır. Eyvanlarda dört , halvetlerde üç kurna bulunur. Fırın ve fırın önü ara mekânından oluşur. Girişinde kemerli kapı boşluğu bulunmaktadır. Kemer tepe noktasına kadar olan yükseklik 1.82 m, kemer açıklığı ise 3.12 m'dir. Külhan ocak bölümü üzerinde tuğladan duman bacası yer almaktadır. Ocak bölümünün ağzında dökme demir bir kapak bulunmaktadır. Buradan cehennemliğe bağlanan kanallar mevcuttur. Külhan bölümünün duvarları sonradan betonarme karkas olarak yapılmıştır. Hamamın bahçesinden girişi bulunmaktadır. Giriş boşluğu 1.17 x 2.30 m'dir. Hamam ile ortak olmayan duvarları ve tavanına çimento sıva üzeri plastik boya yapılmıştır. Hamam ile ortak olan duvarlarında ise özgün horasan sıva tabakası kullanılmıştır (Gür, 2019, s.77-81).

Şekil 4.33. Selimiye Hamamı kat planı (Gür, 2019, 72, kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)

Hamamın giriş kapısı Şerif Kuyusu Sokağına bakmaktadır. Sonradan yapılan soyunmalık, özgün sıcaklık, ılıklik ve külhan bacası ve su depoları ile sonradan yapılan kazan dairesi (içerisinde ocak, yemek pişirme fırını ve tezgahlar bulunduğu için mutfak olarak da kullanılmaktadır) bu cepheden gözükmektedir. Soyunmalık bölümünün dışına çimento sıva üzeri plastik boya yapılmıştır. Üst katta yedi adet alt katta 6 adet olmak üzere toplam 12 pencere bu cephe üzerinde yer alır. Aynı şekilde soyunmalık çatı fenerinde de pencereler yer almaktadır (Şekil 4.34), (Gür, 2019, s.85-90).

Şekil 4.34. Selimiye Hamamı ön cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Merkezi kubbenin etrafını çeviren üç eyvan tonoz örtüsü yer almaktadır. Eyvan tonozlarının da altında halvet hücrelerinden iki tanesi bulunur. Hamamın bu cephe özelliği ile mekânların yatay boyutlarıyla orantılı düşey bir boyutlama yapıldığı görülmektedir. Kubbe ve tonozlarda kullanılan taş kaplama yine klasik hamam cephesine uyumlu bir şekilde cephe karakteristiğini etkiler. Hamamın giriş kapısı, merdivenin aydınlık penceresi cephede baskın bir etki yaratmaktadır. Soyunmalık bölümünün dış cephesinde çimento sıva üzeri plastik boya yapılmıştır. Soyunmalık ve çatı feneri bölümünün çatı örtüsü marsilya kiremit kaplamadır. Ahşap soyunmalığın bitişinden itibaren başlayan kargir bölüm ise almaşık örgülü olarak yeniden yapılmıştır. Almaşık örgülü kütleler su deposundan başlayan, halvet hücreleri, eyvanlar ile devam eden ve nihayetinde sıcaklık ana kubbesi ile son bulan hiyerarşik bir düzende devam eder. Odunluk kısmında tekrar ahşap duvarlar vardır (Gür, 2019, s.85-90).

Selimiye Hamamı'nın sıcaklık ve külhan bölümü halen özgün halindedir, ancak soyunmalık bölümü 20. yüzyılın başlarında yeniden inşa edilmiştir. Aynı zamanda külhan bölümünün arka kısmında bulunan odunluk-mutfak olarak kullanılan mekân da bu tarihlerde yapıya eklenmiştir. Bu yüzden ekler, yeni/çağdaş ek gurubunda değil, dönem eki kapsamında incelenmiştir. Geçmişte yeni ek olarak getirilen bu yapılar günümüzde korunması gerekli tarihi değere sahiptir. Selimiye Hamamı dönem eklerinin belirlenen analiz yöntemi dâhilinde değerlendirilmesi aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

4.5.1. Selimiye Hamamı Soyunmalık Bölümü Dönem Eki

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısında taş ve tuğla yapı malzemesinin kullanılarak yapıldığı almaşık duvar örgüsü mevcuttur. Cumhuriyet döneminde eklenen yeni ek ise o zamanın teknolojisiyle betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiş ve geleneksel yapı malzemesi olan taş ve tuğladan farklılaşarak yeni ekin yapımında beton kullanılmıştır (Şekil 4.35). Farklı malzemeler kullanılmasından dolayı, bu bölümden “2” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Mevcut hamam yapısı geleneksel taş ve tuğla yapı malzemelerinin pürüzlü dokusuna sahiptir. Yeni ekin dış cephesi ise kırmızı renginde plastik boyayla boyanmış ahşap yalı baskı ile kaplıdır. Bu yüzey ise mevcut yapıya göre daha

pürüzsüzdür (Şekil 5.16). Malzeme dokusu açısından farklılık arz etmesi yeni-eski yapı olgusunu desteklemektedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Şekil 4.35. Selimiye Hamamı Yeni Eki (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Renk: Mevcut tarihi hamam yapısının taş-tuğla almaşık duvar örgüsünün rengi ile yeni ekin ahşap kaplama dış duvarlarının üzerine yapılan kırmızı renkteki plastik boya birbirinden farklı renklere sahiptir (Şekil 4.35). Bu nedenle renk olarak “farklı” olarak değerlendirilmiş ve bu bölümden “2” puan almıştır.

Ayrıntı: Yeni ekin giriş cephesinde 13 adet pencere, 1 adet çift kanatlı giriş kapısı, zemin kattaki pencerelerde demir parmaklıklar birinci kattaki pencerelerde gölgelenme amaçlı yapılan ahşap kafesler , çatı arası katının bulunması ve kırmızı renkte dış cepheleri ve beyaz renkli pencere kasaları, yeni ekin oldukça dikkat çekici bir yapı olmasına neden olmuştur (Şekil 4.35). Tüm bu sebeplerden dolayı ek/ayrıntı bakımından “süslü” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Yükseklik: Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi hamam yapısının yüksekliğinden daha fazla olarak tasarlanmıştır. Yeni ekin mevcut yapıdan daha yüksek olması saygılı bir tasarım anlayışı olmamakla beraber mevcut hamam yapısının tarihi değerini baskılamaktadır. Bu nedenle, bu bölümden “0” puan almıştır.

Görsel Yoğunluk: Cumhuriyet döneminde inşa edilen yeni ek, yapıldığı dönemin malzeme ve yapım teknolojisini bünyesinde barındırmaktadır. İnşa edildiği dönem için mevcut yapı ve yeni ek arasındaki dönemsel fark, yapıya bakılınca kolayca ayırt

edilebilmektedir. Bu durum da, yeni ekin görsel yoğunluk etkisini algısal olarak artırmaktadır. Ayrıca ayrıntı olarak cephede birçok mimari detayın bulunması, cephelerin kırmızı boya ile boyanmış olması da görsel yoğunluk kriterine katkıda bulunmaktadır (Şekil 4.35). Tüm bu sebeplerden dolayı görsel yoğunluk derecesi “fazla” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Ritim: Yeni ek ile mevcut tarihi yapı arasında görsel bütünlük sağlayan bir ritim etkisi yoktur dolayısıyla bu bölümden “1” puan almıştır.

Form: Dikdörtgenler prizması olarak tasarlanan yeni ek, form olarak basit düzeyindedir (Şekil 4.35). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Oran: Yeni ek yükseklik bakımından mevcut tarihi yapıdan daha yüksektir. Ayrıca hacimsel olarak mevcut tarihi yapının yarısından daha fazla hacme sahiptir. Bu yüzden yeni ek kütleli ölçek ve form olarak mevcut tarihi yapı ile orantılı bir biçimde tasarlanmamıştır. Bu nedenle, bu bölümden “0” puan almıştır.

Hacim: Yeni ek, mevcut yapı hacminin %50’sinden daha fazla hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “0” puan almıştır.

Yeni ek, malzeme, malzeme dokusu, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “9” puan almıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

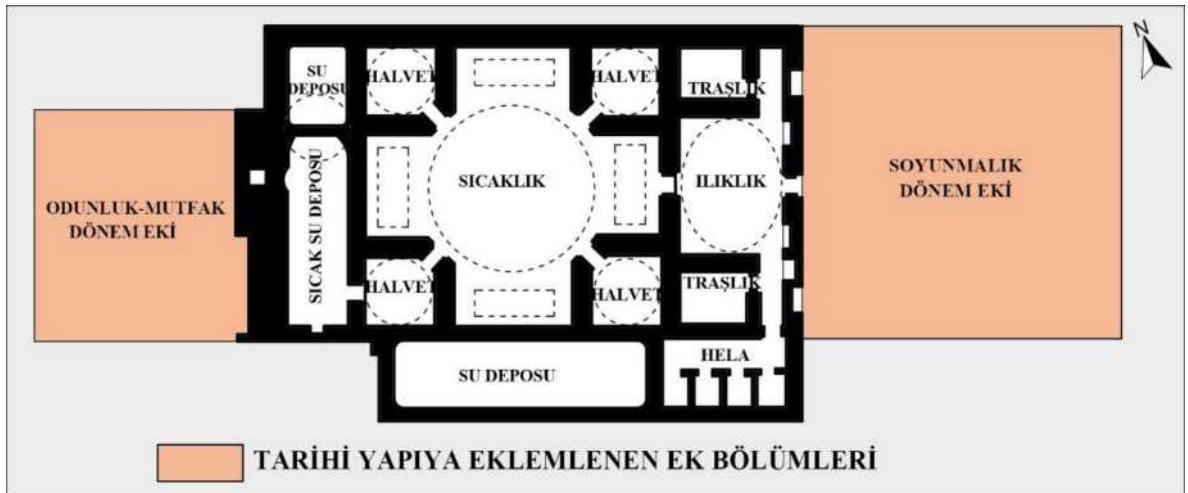
Mevcut hamam yapısının sıcaklık bölümü ile yıkılmış olan soyunmalık yerine getirilen soyunmalık dönem eki mimari tasarım üslubu olarak karşılaştığında benzer özellikler taşımaktadır. Özgün sıcaklık bölümü dikdörtgenler prizması şeklinde olup üst örtüsündeki en yüksek nokta merkezi kubbesidir. Benzer şekilde soyunmalık dönem eki de dikdörtgenler prizması şeklinde olup çatısındaki en yüksek nokta çatı arası katıdır. Özgün yapıdaki kubbe formu benzer şekilde yeni ekte çatı arası katı olarak yorumlanmıştır. Ayrıca almaşık duvar örgüsündeki sırasıyla 2 sıra tuğla, 1 sıra taş şeklinde ilerleyen cephelerde oluşan yatay çizgiler benzer şekilde yeni ekin cephesindeki dış cephe kaplamasında yorumlanarak kullanılmıştır (Şekil 4.36). Dolayısıyla yeni ekin tasarımında, biçimlerin yorumu kuramsal yaklaşımı kullanılmıştır ve bu bölümden “10” puan almıştır.

Şekil 4.36. Selimiye Hamamı güneybatı cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Yıkılmış olan ve günümüze kadar ulaşamayan soyunmalık bölümünün bulunduğu yere eklenen yeni ek, bir ön ektir (Şekil 4.37). Yeni ekin yüksekliği, mevcut yapı yüksekliğinin %50'sinden daha fazladır. Yeni ekin ön cephe genişliği, mevcut yapı ön cephe genişliğinin %50'sinden de daha fazladır. Ön ek türü en son tercih edilmesi gereken bir tür olduğundan yeni ek konumu, yüksekliği ve ön cephe genişliği bakımından tarihi yapıya uygun değildir. Yeni ek, yapının ön cephesine konumlanan bir ön ek olduğundan ve bu en istenmeyen bir durum olduğundan, değerlendirme kapsamında bu bölümden hiç puan alamamıştır ("0" puan).

Şekil 4.37. Selimiye Hamamı günümü plan şeması (Gür, 2019, 72, kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir.)

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm: Selimiye hamamı yapıldığı tarihten itibaren hamam olarak işlevini sürdürmektedir. Mevcut tarihi hamam yapısı günümüzde özgün işlevi ile aktif bir şekilde kullanılmasından dolayı bu bölümden “6” puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Selimiye Hamamı'nın soyunmalık bölümünün yıkılmış olması nedeniyle, hamamın işlevini kaldığı yerden devam ettirebilmesi, bu bölümün tekrar inşa edilmesi ile mümkündür. Dolayısıyla yeni ek, özgün işlevin bir gerekliliğidir ve bu bölümden “4” puan almıştır.

Selimiye Hamamı yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden toplamda “10” puan almıştır.

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ek, mevcut tarihi hamam yapısının yıkılmış olan soyunmalık bölümü yerine getirildiğinden mevcut parsel açık alanına herhangi bir etkisi bulunmamaktadır, bu yüzden bağlam ilişkisi bakımından yeni ekin çevre yapılarla olan ilişkisi başlığı altında değerlendirilmiş ve ikincil puanlar dikkate alınmıştır

1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ekin, mevcut tarihi hamam yapısının hem kuzeydoğu hem güneybatı yönünden geçen ana caddeden görünürlüğe sahip olması, tarihi hamam yapısını arka planda bırakmıştır. Ayrıca yeni ekin cephelerinin mevcut çevre yapılarının oluşturduğu silüetten farklı olarak kırmızı rengine boyanmış olması silüette oldukça dikkat çekici bir yapı olmasına neden olmuştur. Yeni ekin yüksekliği, silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden daha azdır ve yeni ekin hacmi, mevcut çevre yapıların hacimlerinden daha küçüktür. Sonuç olarak yeni ek bu bölümden toplamda “12” puan almıştır.

Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ekin cephesinde yoğun olarak pencere, kapı, duvarlarda dikkat çekici kırmızı plastik boya vb. mimari detayların bulunması, ön ek olmasından kaynaklı ana caddeden

görünürlüğe sahip olması, günümüzde yeni ekin dış cephesinin kırmızı renge boyanmış olmasıyla mevcut tarihi siluetten farklılaşması ve yeni ekin hem ön ek olması, hem de mevcut tarihi yapıdan daha yüksek olarak inşa edilmesi gibi sebeplerle ilişkili 6 maddeden puan alamamıştır. Ancak diğer maddeleri tam olarak karşıladığı için her birinden “2”şer puan alarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan “8” puan olmuştur.

Selimiye Hamamı yeni ekinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden “9” puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden “10” puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden “0” puan, yeni ek-işlev ilişkisi bölümünde yer alan birinci bölümden “6” puan, ikinci bölümden “4” puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden “12” puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden “8” puan alarak toplamda “100” puan üzerinden “49” puan almıştır. Böylece “50” puanın altında olduğundan, kabul edilemez bir ek olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4.5).

YAPIDA KONUMLANDIĞI YERE GÖRE EKİN TÜRÜ: 20 PUAN		İkinci Bölüm		
Arka Ek				
20 Puan	☐ $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	4 Puan	49
15 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	2 Puan	
10 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
15 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$			
10 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$			
0 Puan	☐ Mevcut yapı arka cephesinde birden fazla yeni ek bulunuyor ise			
Yarı Ek				
15 Puan	☐ $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	10 Puan	=
10 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	8 Puan	
5 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
10 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$			
5 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$			
5 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$			
0 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$			
Ön Ek				
5 Puan	☐ $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	12 Puan	+
2,5 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	10 Puan	
2,5 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
0 Puan	☐ $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$			
Çatı Eki				
10 Puan	☐ Minimum dört katı sahip mevcut yapıda $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$ ise	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	0 Puan	+
5 Puan	☐ Minimum dört katı sahip mevcut yapıda $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$ ise	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	10 Puan	
0 Puan	☐ Minimum dört katı sahip mevcut yapıda $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ise	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
5 Puan	☐ Minimum dört katı sahip mevcut yapıda $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$ ise	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	10 Puan	+
0 Puan	☐ Minimum dört katı sahip mevcut yapıda $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} \leq h_{ar} + 10$ ise	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	10 Puan	
0 Puan	☐ Minimum dört katı sahip mevcut yapıda $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ve $h_{ar} > h_{ar} + 10$ ise	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
Arkeolojik Alan Koruyucu Üst Örtü, Sergi Platformu vb.				
1 Puan	☐ Yeni ek, arkeolojik alan içerisinde bulunup tarihi dokuya ve mimari özelliklerine aygınlı bir yapılaşma ile kullanılıyor ise	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	10 Puan	+
1 Puan	☐ Mevcut yapıda alanın yapı tipi seçilerek ve ön planında olacak şekilde yapılaşma ile kullanılıyor ise	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	10 Puan	
1 Puan	☐ Arkeolojik alanın arka planında yer almıyor ise	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
1 Puan	☐ Yeni ek, arkeolojik alanın arka planında yer almıyor ise	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	9 Puan	+
1 Puan	☐ Mevcut yapıda alanın arka planında yer almıyor ise	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	9 Puan	
1 Puan	☐ Arkeolojik alanın arka planında yer almıyor ise	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
1 Puan	☐ Mevcut yapıda alanın arka planında yer almıyor ise	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	9 Puan	+
1 Puan	☐ Mevcut yapıda alanın arka planında yer almıyor ise	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	9 Puan	
1 Puan	☐ Arkeolojik alanın arka planında yer almıyor ise	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
Toplam Puan: 10				
Yeni Ek - İşlevi İlişkisi: 10 Puan				
Birinci Bölüm				
6 Puan	☐ Mevcut tarifi yapı özgül işlevinde aktif olarak kullanılıyor ise	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	2 Puan	+
4 Puan	☐ Mevcut tarifi yapı ideal yeni işleviyle aktif olarak kullanılıyor ise	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	2 Puan	
2 Puan	☐ Mevcut tarifi yapı özgül işlevinde aktif olarak kullanılmıyor ise	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
0 Puan	☐ Mevcut tarifi yapı ideal olmayan yeni işleviyle aktif olarak kullanılmıyor ise			
Toplam Puan: 8				
ULUSAL VE ULUSLARARASI STANDARTLARA AIT KRİTERLER: 20 PUAN				
2 Puan	☐ Yeni ek mevcut yapının değini bakiyle form, ölçek, kitle, renk, malzeme, biçim açısından uyumlu olmaması.	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	2 Puan	+
2 Puan	☐ Yeni eklin yapısı, mimari ve malzeme özelliklerinin tarifi yapının net bir şekilde ayırt edilebilir olması gereklidir.	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	2 Puan	
2 Puan	☐ Yeni eklin tasarımı ve yapılışı yapıldığı zamanın çağdaş teknolojileri, malzemeleri vb. kullanılarak döneminin özelliklerini yansıtmaması gerektirmez.	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
2 Puan	☐ Yeni eklin tasarımının mevcut tarifi yapının mimari stilini, malzeme özelliklerini, formunu vb. taklit etmeden karakter ve tarifi değini koruması ve aygınlı bir yapılaşma sergilemesi gerektirmez.	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	2 Puan	+
2 Puan	☐ Yeni eklin mevcut tarifi yapının ve dokusunun (nitelik, yapı, malzeme, renk, boyut, yapı) özelliklerini yansıtmaması gerektirmez.	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	2 Puan	
2 Puan	☐ Yeni ek, mevcut tarifi yapının ve çevrenin getireceği kültürel ve mimari değerleri yansıtmaması gerektirmez.	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
2 Puan	☐ Yeni ek, yapılaşma alanı tarifi yapının sistemini zarar vermeseydi ve minimum derecede malzeme, stil, mimari değini vb. özgül özelliklere değinliklere sebep olacak şekilde kullanılmaması ve yapı olmalıdır.	☐ Yeni ek, özgül işlevi bir gerekliliği ise	2 Puan	+
2 Puan	☐ Yeni ek mevcut tarifi yapıda daha da diktaş geçecek şekilde, en uygun yapıya dönüştürülmesi gerektirmez.	☐ Yeni ek, yeni işlevi bir gerekliliği ise	2 Puan	
2 Puan	☐ Yeni ek, yapılaşma alanının sosyo-kültürel etkileşimine ve mevcut yapının aktif bir şekilde kullanılmasına katkıda bulunmalıdır.	☐ Yeni ek, yeni/özgül işlevi bir gerekliliği değil ise	0 Puan	
2 Puan	☐ Yeni yapı, alanına ile mevcut tarifi yapıya ve çevreye uyumlu, aygınlı ve anlamlı bir şekilde değerlendirilmelidir. Köli ve yapılaşma alanı ile mevcut yapı ve çevresindeki dokuya zıttı olmamalıdır.			
Toplam Puan: 20				

4.5.2. Selimiye Hamamı Odunluk-Mutfak Bölümü Dönem Eki

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısında taş ve tuğla yapı malzemesinin kullanılarak yapıldığı almaşık duvar örgüsü mevcuttur. 1900’lü yılların başlarında eklenen yeni ek ise o zamanın teknolojisiyle betonarme yapım sistemi ile inşa edilmiş ve geleneksel yapı malzemesi olan taş ve tuğladan farklılaşarak yeni ekin yapımında beton kullanılmıştır (Şekil 4.38). Farklı malzemeler kullanılmasından dolayı, bu bölümden “2” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Mevcut hamam yapısı geleneksel taş ve tuğla yapı malzemelerinin pürüzlü dokusuna sahiptir. Yeni ekin dış cephesi ise kırmızı renginde plastik boyayla boyanmış ahşap yalıtım baskı ile kaplıdır. Bu yüzey ise mevcut yapıya göre daha pürüzsüzdür (Şekil 4.38). Malzeme dokusu açısından farklılık arz etmesi yeni-eski yapı olgusunu desteklemektedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Şekil 4.38. Selimiye Hamamı Yeni Eki (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Renk: Mevcut tarihi yapısının almaşık duvar örgüsünün rengi ile yeni ekin dış duvarlarının üzerine yapılan kırmızı renkteki plastik boya birbirinden farklı renklere sahiptir (Şekil 4.35). Bu nedenle renk olarak “farklı” olarak değerlendirilmiş ve bu bölümden “2” puan almıştır.

Ayrıntı: Yeni ekin giriş cephesinde 2 adet pencerenin, 1 adet çift kanatlı giriş kapısının, pencerelerde demir parmaklıkların, ve kırmızı renginde plastik boyayla boyanmış dış cephe kaplamalarının bulunması ve beyaz renkli pencere kasaları, yeni ekin oldukça dikkat çekici bir yapı olmasına neden olmuştur (Şekil 4.38.). Tüm bu sebeplerden dolayı ek ayrıntı bakımından “süslü” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Yükseklik: Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi hamam yapısının yüksekliğinden daha az olarak tasarlanmıştır. Yeni ekin mevcut yapıdan daha az yüksekliğe sahip olması mevcut tarihi yapıya karşı saygılı bir tasarım anlayışıdır. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır (Şekil 4.38.).

Görsel Yoğunluk: 1900’lü yılların başında inşa edilen yeni ek, yapıldığı dönemin malzeme ve yapım teknolojisini bünyesinde barındırmaktadır. İnşa edildiği dönem için mevcut yapı ve yeni ek arasındaki dönemsel fark yapıya bakılınca kolayca ayırt edilebilmektedir. Bu durum da, yeni ekin görsel yoğunluk etkisini algısal olarak artırmaktadır. Ayrıca ayrıntı olarak cephede birçok mimari detayın bulunması, cephelerin kırmızı boya ile boyanmış olması da görsel yoğunluk kriterine katkıda bulunmaktadır (Şekil 5.19). Tüm bu sebeplerden dolayı görsel yoğunluk derecesi “fazla” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Ritim: Yeni ek ile mevcut tarihi yapı arasında görsel bütünlük sağlayan bir ritim etkisi yoktur, dolayısıyla bu bölümden “1” puan almıştır.

Form: Dikdörtgenler prizması olarak tasarlanan yeni ek, form olarak basit düzeyindedir (Şekil 5.19). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Oran: Yeni ek yükseklik bakımından mevcut tarihi yapıdan daha alçaktır. Ayrıca hacimsel olarak mevcut tarihi yapının yarısından daha az hacme sahiptir. Bu yüzden yeni ek kütleli ölçek ve form olarak mevcut tarihi yapı ile orantılı bir biçimde tasarlanmıştır. Mevcut tarihi yapı ve yeni eki ile oluşan bütün, fiziksel çevre yapıları ile de bir oran içerisindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Hacim: Yeni ek, mevcut yapı hacminin %50’sinden daha az hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Yeni ek, malzeme, malzeme dokusu, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “15” puan almıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

Mevcut hamam yapısının sıcaklık bölümü ile odunluk-mutfak bölümü dönem eki mimari tasarım üslubu olarak karşılaştığında benzer özellikler göstermektedir. Özgün sıcaklık bölümünün dikdörtgenler prizması şeklinde olup, benzer şekilde odunluk-mutfak bölümü dönem eki de dikdörtgenler prizması şeklindedir. Ayrıca almaşık duvar örgüsündeki sırasıyla 2 sıra tuğla, 1 sıra taş şeklinde ilerleyen cephelerde oluşan yatay çizgiler benzer şekilde dönem ekinin cephesindeki dış cephe kaplamasında yorumlanarak kullanılmıştır (Şekil 4.39). Dolayısıyla yeni ekin tasarımında, biçimlerin yorumu kuramsal yaklaşımı kullanılmıştır ve bu bölümden “10” puan almıştır.

Şekil 4.39. Selimiye Hamamı güneybatı cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Mevcut hamam yapısının külhan bölümünün bitişiğine eklenen yeni ek, bir arka ektir (Şekil 4.37). Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi yapı yüksekliğinden küçüktür ve yeni ekin ön cephe genişliği, mevcut yapının ön cephe genişliğinden küçüktür (Şekil 4.37), (Şekil 4.39). Böylece yeni ekin ön cepheden algılanabilirliği minimum seviyede tutulmuş, yeni ekin mevcut tarihi yapının önüne geçmesi engellenmiştir. Dolayısıyla değerlendirme kapsamında bu bölümden “20” puan almıştır.

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm:

Selimiye hamamı yapıldığı tarihten itibaren hamam olarak işlevini sürdürmektedir. Mevcut tarihi hamam yapısı günümüzde özgün işlevi ile aktif bir şekilde kullanılmasından dolayı bu bölümden “6” puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Selimiye Hamamı'nın külhan bölümünün sadece dış duvarları yıkılmıştır ve külhan özgün haliyle günümüze kadar gelmiştir. Yıkılan dış duvarların yerine hem odunluk işlevi sağlayan hem de pişirme elemanlarından ocak ve fırının da içinde yer aldığı küçük bir mutfak bölümü yapıya eklenmiştir. Eklenen odunluk özgün işlevin bir gerekliliğidir. Dolayısıyla yeni ek, bu bölümden “4” puan almıştır.

Selimiye Hamamı yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden toplamda “10” puan almıştır.

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi

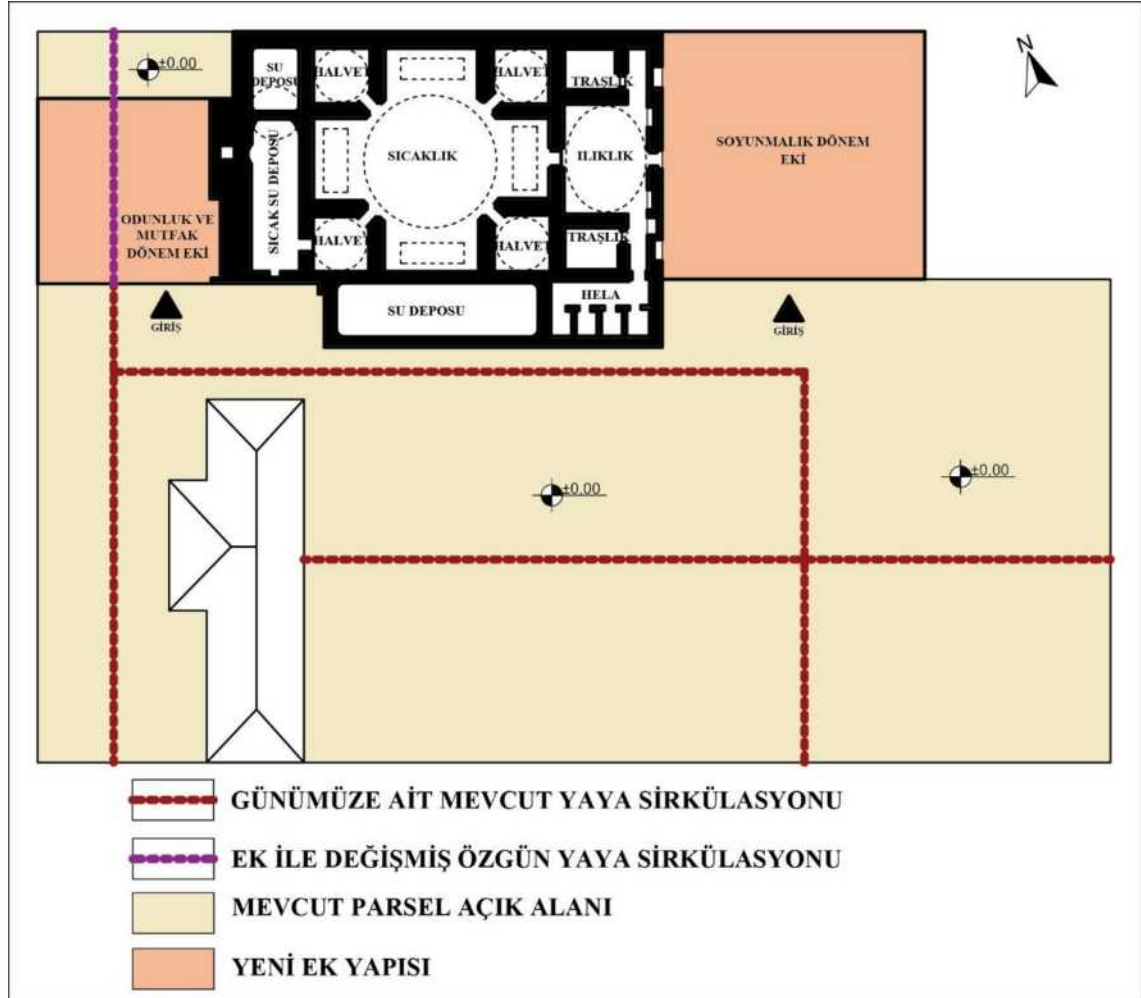
Yeni ek her ne kadar arka ek olsa da, mevcut tarihi hamam yapısının hem kuzeydoğu, hem güneybatı, hem de kuzeybatı yönünden geçen ana caddelerden görünürlülüğe sahip olması, tarihi hamam yapısını arka planda bırakmıştır. Ayrıca yeni ekin cephelerinin mevcut çevre yapılarının oluşturduğu silüetten farklı olarak kırmızı rengine boyanmış olması silüette oldukça dikkat çekici bir yapı olmasına neden olmuştur. Yeni ekin yüksekliği, silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden daha azdır ve yeni ekin hacmi, mevcut çevre yapıların hacimlerinden daha küçüktür. Sonuç olarak yeni ek, bu bölümden toplamda “6” puan almıştır.

2. Yeni Ek- Parsel İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ek mevcut parselin açık alanı üzerine konumlandırılmıştır. Yeni ekin mevcut parsel üzerinde konumlanması ile mevcut parsel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmektedir. Odunluk-mutfak ekinin konumlandığı yerden hamamın arka kısmına artık geçiş sağlanamamaktadır. Yeni ekin oturma alanı, mevcut parsel açık alanının

%50'sinden daha azdır. Yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmemiştir (Şekil 4.40). Bu nedenle bu bölümden aldığı toplam puan "7" puan olarak belirlenmiştir.

Selimiye odunluk-mutfak yeni ekin bağlam ilişkileri bölümünden aldığı toplam puan ise "13" puandır.

Şekil 4.40. Selimiye Hamamı vaziyet planı (Gr, 2019, 72, kaynağından faydalanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

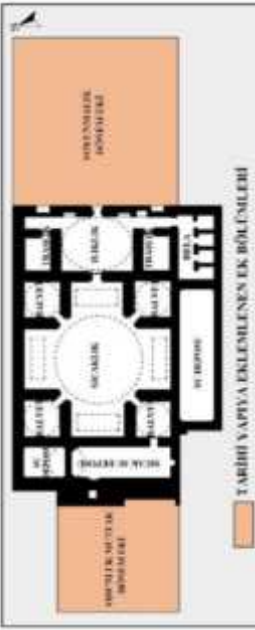

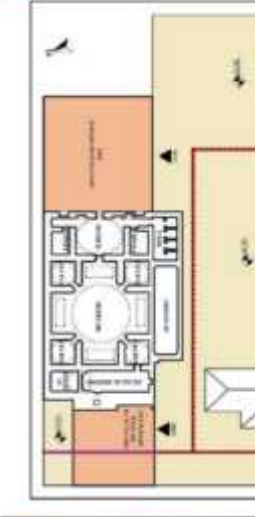
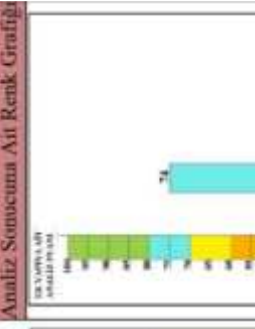
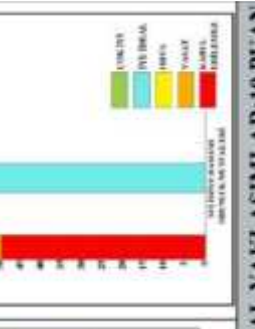
Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ekin cephesinde yoğun olarak pencere, kapı, duvarlarda dikkat çekici kırmızı plastik boya vb. mimari detayların bulunması, her ne kadar arka ek olsa da ana caddelerden görünürlüğe sahip olması, günümüzde yeni ekin dış cephesinin kırmızı renge boyanmış olmasıyla mevcut tarihi silüetten farklılaşması ile ilişkili 6 maddeden puan alamamıştır. Ancak diğer maddeleri tam olarak karşıladığı için her birinden "2"şer puan

olarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan “6” puan olmuştur.

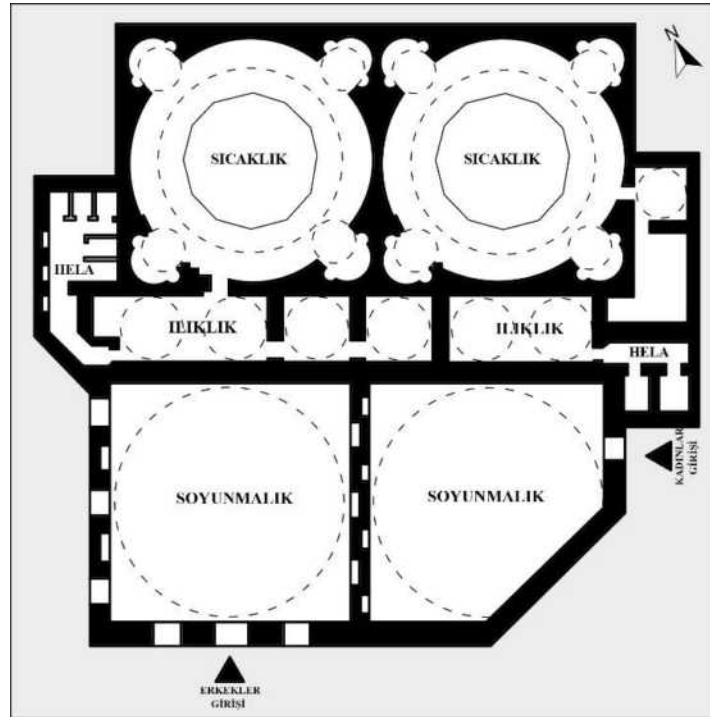
Selimiye Hamamı yeni ekinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden “15” puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden “10” puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden “20” puan, yeni ek-işlev ilişkisi bölümünde yer alan birinci bölümden “6” puan, ikinci bölümden “0” puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden “6” puan, yeni ek-parcel ilişkileri bölümünden de “7” puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden “6” puan olarak toplamda “100” puan üzerinden “74” puan almıştır. Böylece “50” puanın üzerinde olduğundan, olası kabul edilebilir bir ek olarak değerlendirilmiş ve analiz sonuç puanı 70-80 puan aralığında olmasından dolayı ideal (iyi) dereceli bir ek olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4.6).

Tablo4.6. Selimiye Hamamı Odunluk-Mutfak Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi

SELİMİYE HAMAMI							
Mimari:	Yapım Yılı: 19. yy	İl: İstanbul	İşlevi: Hamam	Arkeolojik Bütünlüğe Getirilen Yeni Ek ☐			
Mevcut Yapıya Eklemlenen Ekm Türü:		Yeni Ek / Çağdaş Ek ☐	Dönem Eki ☐	Analiz Sonucuna Ait Renk Grafiği			
 <p>MEVCUT YAPININ PLANI</p> <p>YENİ EKİN PLANI</p> <p>YENİ EKİN PLANI</p>		 <p>TARİHİ YAPIYA EKLENEN EK BÖLÜMLERİ</p>		 <p>TARİHİ YAPIYA EKLENEN EK BÖLÜMLERİ</p>			
 <p>ANALİZ SONUCUNA AİT RENK GRAFİĞİ</p>		 <p>ANALİZ SONUCUNA AİT RENK GRAFİĞİ</p>					
YENİ EKİN TASARIMINA DAİR BİÇİMSEL KRİTERLER: 20 PUAN							
Malzeme	Aym/Değişken	☐	Süsü/Değişken	☐	Yok	1 puan	☒
	Benzer	☐	Orta	☐	Var	2 puan	☐
Malzeme Dokusu	Farklı	☒	Sade	☐	Abartı/Değişken	1/0 puan	☐
	Aym/Değişken	☐	Uzun	☐	Basit	2 puan	☒
Renk	Benzer	☐	Aynı	☐	Yok	0 puan	☐
	Farklı	☒	Kısa	☒	Var	2 puan	☒
Toplam Puan:	Aym/Değişken	☐	Çok	☒	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden daha Fazla:	0 Puan	☐
	Benzer	☐	Orta	☐	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden Daha Az:	2 Puan	☒
Toplam Puan:		☒	Az	☐	15		
TASARIMA DAİR KURAMSAL YAKLAŞIMLAR: 10 PUAN							
Biçimlerin Taklidi/Değişken		☐	0 Puan		0 Puan		
Biçimlerin Yorumu		☒	10 Puan		10 Puan		
Zıt (Karşıt) Yaklaşım		☐	10 Puan		10 Puan		
Toplam Puan:		10				10	

4.6. Çemberlitaş Hamamı

İstanbul'da Sultanahmet ve Kapalıçarşı arasında yer alan Çemberlitaş Hamamı'nın 1584 yılında inşa süreci tamamlanmış ve günümüze kadar hamam olarak işlevini sürdürmeye devam ettirmiştir. Hamamın tam karşısında 15. yüzyılda yapılan Atik Ali Paşa Camii yer almaktadır. Çemberlitaş Hamamı tipik bir simetrik çifte hamamdır (Şekil 4.41). Hamam adeta kare bir plan olarak tasarlanmıştır. Çatısında dört tane büyük ve birden fazla küçük kubbe yer almaktadır (Ergin, 2010, s.3-7).

Şekil 4.41. Çemberlitaş Hamamı kat planı (Ergin, 2010, 7 kaynağından yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Erkekler bölümü giriş kapısından öncelikle soyunmalığa girilir. Mekânın ebatları bir kenarı 13.00 metre olan kare formundadır. Dört duvar boyunca ahşap kabinler yer almaktadır ve çatısı 13.00 metre çapında büyük bir kubbe ile örtülüdür. Daha sonrasında üzeri üç kubbeyle örtülü ılıklik kısmına geçilir. Ardında ise üzeri büyük bir kubbeyle örtülü kare formunda sıcaklık yer alır. Mekânın tam ortasında çokgen biçiminde mermerden yapılmış bir göbek taşı bulunur (Şekil 4.42). Sıcaklık dört halvetli ve sekiz eyvanlıdır. Aynı şekilde kadınlar bölümü soyunmalık, ılıklik, sıcaklık bölümleri, erkekler bölümü ile aynı özelliklere ve mimari üsluba sahiptir. Günümüzde yol kotunun yükselmesiyle girişe bir merdivenle inilerek ulaşılmaktadır. Hamamın etrafını ve ön

cepheye bakan kısımlarını dükkanlar çevrelemiş durumdadır. Cephede kubbeler oldukça ön plandadır. Kadınlar soğukluğu üzerinde yer alan sekiz köşeli aydınlık feneri kubbenin daha da yüksek olmasını sağlamıştır (Şekil 4.42), (Ergin, 2010, s.3-7).

Şekil 4.42. Çemberlitaş Hamamı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Çemberlitaş Hamamı'nın güneybatı kenarı, günümüzde sonradan yapılmış dükkânlar ve apartmanlardan oluşan ek yapılarla kaplı haldedir. Ayrıca erkekler soyunmalığı giriş kapısının bulunduğu bölüme hamamın girişini daha belirgin hale getirilebilmek için çelik taşıyıcı sistem ve cam yapı malzemesi kullanılarak bir giriş holü eklenmiştir.

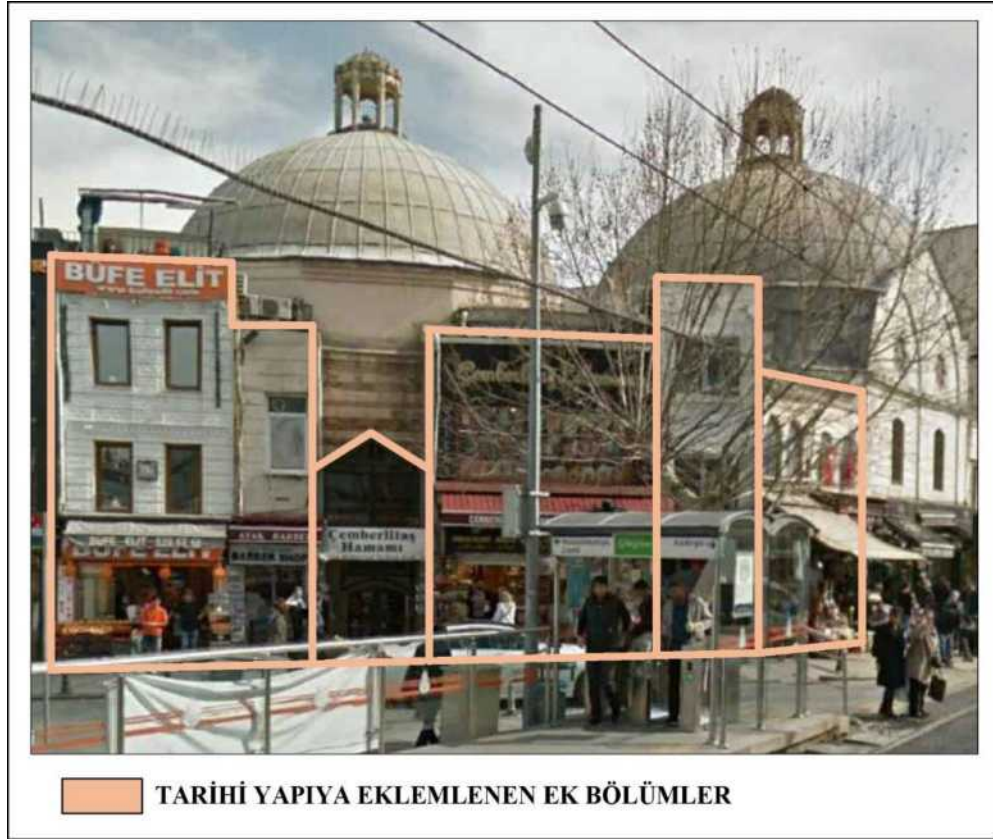
Çemberlitaş Hamamı'nın güneybatı cephesine 5 adet yeni ek eklenmiştir. Bu yüzden aynı cepheye birden fazla yeni ek getirildiği için, bu durum dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısı, taş ve tuğlalardan oluşan almalıık duvar örgüsüne sahiptir ve hamam yapısında geleneksel yapı malzemesi olan taş ve tuğla yoğun olarak kullanılmıştır. Mevcut tarihi hamamın erkekler giriş kapısının bulunduğu kısma çelik taşıyıcılardan ve cam yapı malzemesinden oluşan bir giriş mekânı eklenmiştir. Diğer 4 ekte ise betonarme yapıım sistemi kullanılmıştır (Şekil 4.43). Böylece mevcut hamam

yapısından, kullanılan malzeme bakımından farklı olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “2” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Mevcut hamam yapısı geleneksel taş, tuğla yapı malzemesi ile inşa edilmiş olmasına rağmen dış cephesine sonradan yapılan müdahaleler ile mevcut betonarme malzeme dokusuna sahip 2 ekle benzer doku özelliğine sahiptir (Şekil 5.24). Ancak mevcut hamam yapısı malzeme dokusu, diğer 3 ekin malzeme dokusuyla farklılık arz etmektedir. Bu 3 ekten biri olan giriş mekânı çelik ve camın malzeme dokusuna sahip olmasından, giriş mekânının sağında ve solunda bulunan dükkân eklerinin ise sonradan yapılan kaplama malzemeleri nedeniyle farklılık oluşturmaktadır (Şekil 5.23). Malzeme dokusu açısından hem farklı hem de benzer olarak değerlendirilmesi yeni eklerin oluşturduğu bütüne bakıldığında bir uyumsuzluk meydana getirmektedir, bu yüzden değişken olarak değerlendirilmiş ve “0” puan almıştır.

Şekil 4.43. Çemberlitaş Hamamı Yeni Eki (Google earth, 2021)

Şekil 4.44.. Çemberlitaş Hamamı güneybatı cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Şekil 4.45. Çemberlitaş Hamamı güney cephesi (Google earth'ten alınmıştır , 2021)

Renk: Yeni eklerin rengi ile mevcut tarihi hamam yapısının rengi kıyaslandığında hem benzer, hem farklı, hem de aynı olarak değerlendirme yapmak mümkündür (Şekil 4.43). Farklı renklere sahip ekler tarihi hamam yapısının cephesinde bir uyumsuzluğa sebep olmaktadır. Bu nedenle renk olarak “değişken” olarak değerlendirilmiş ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Ayrıntı: Yeni eklerin bazılarını sade, bazıları orta, bazıları ise süslü olarak değerlendirmek mümkündür (Şekil 4.44), (Şekil 4.45). Tüm bu sebeplerden dolayı ek ayrıntı bakımından “değişken” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Yükseklik: Aynı cephede birden fazla yeni eki mevcut olan tarihi yapılarda en yüksek kota sahip yeni ek dikkate alınmaktadır. En yüksek kota sahip olan yeni ek ise mevcut tarihi hamam yapısından daha kısadır. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Görsel Yoğunluk: Tarihi hamam yapısı ön cephesine toplamda 5 adet yeni ek yapısı getirilerek hamam yapısının bütün cephesi neredeyse kapatılmış vaziyettedir. Hatta hamam yapısı kullanıcıların yoğun olarak kullandığı ana caddeden neredeyse hiç görünürlüğe sahip değildir (Şekil 4.43). Tüm bu sebeplerden dolayı görsel yoğunluk derecesi “çok” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Ritim: Yeni ek ile mevcut tarihi yapı arasında görsel bütünlük sağlayan bir ritim etkisi yoktur, dolayısıyla bu bölümden “1” puan almıştır.

Form: Dikdörtgenler prizması olarak tasarlanan yeni ekler, form olarak basit düzeyindedir (Şekil 4.43). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Oran: Yeni ek kütleli ölçek olarak tarihi hamam yapısına bir engel teşkil etmese de aynı cephede birden fazla yeni ek kullanılması ve cephenin neredeyse tamamının algılanmasını engellenmesi bir orantısızlık meydana getirmektedir. Bu nedenle, bu bölümden “0” puan almıştır.

Hacim: Yeni ek, mevcut yapı hacminin %50’sinden daha az hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Yeni ek, malzeme, malzeme dokusu, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “9” puan almıştır.

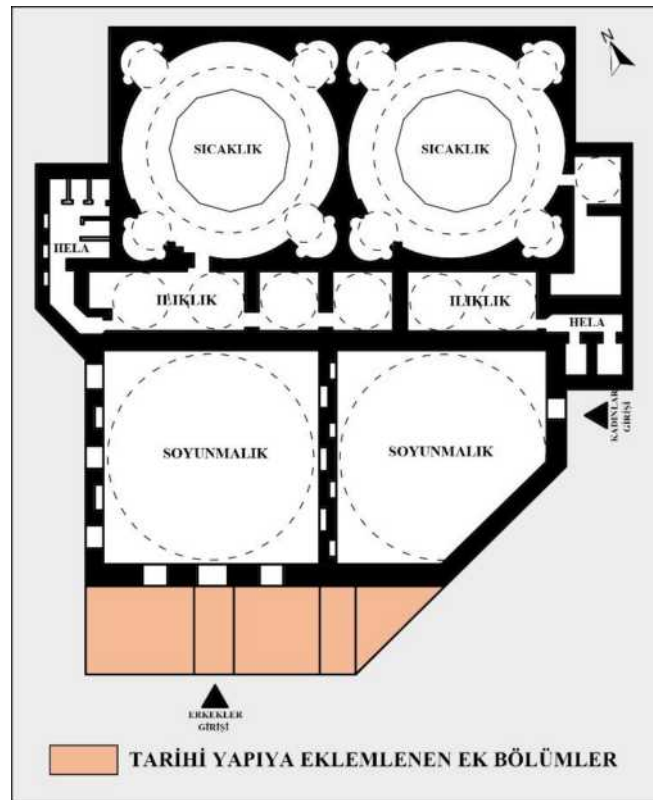
Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

Erkekler soyunmalığının giriş bölümüne eklemlenen mekan çelik konstrüksiyon ve cam bileşiminden oluşmaktadır. Malzeme olarak zıtlık meydana getirmesi nedeniyle, zıt (karşıt) kuramsal yaklaşımı benimsenerek yeni ek tasarlanmıştır. Ayrıca giriş mekânı ekinin sağ tarafında bulunan dükkân ekinde güncel dış cephe kaplaması kullanılması da zıt kuramsal yaklaşımına birer örnektir. Diğer eklerde ise biçimlerim yorumu kuramsal yaklaşımı tasarımlarında etkili olmuştur. Bu yüzden birden fazla kuramsal yaklaşımın

yeni eklerin tasarımında etkili olması, ek yapıların bütününe bakıldığında bir uyumsuzluk ve kullanıcıda algısal olarak bir karmaşa oluşturmaktadır (Şekil 4.43) ve (Şekil 4.45). Dolayısıyla yeni ekin tasarımı kuramsal yaklaşım olarak değişken olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Mevcut tarihi hamam yapısına eklenen yeni eklerin tamamı ön cepheye eklenmiştir (Şekil 4.46). Eğer ön cepheye birden fazla yeni ek eklenmiş ise yeni eklerin mevcut tarihi hamam yapısına göre yüksekliği ya da genişliğinin ne kadar olduğuna bakılmaksızın en istenmeyen durum olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla değerlendirme kapsamında bu bölümden hiç puan alamamıştır (“0” puan).

Şekil 4.46. Çemberlitaş Hamamı günümüz plan şeması (Ergin, 2010, 3-7, kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm: Çemberlitaş Hamamı yapıldığı tarihten itibaren hamam olarak işlevini sürdürmektedir. Mevcut tarihi hamam yapısı günümüzde özgün işlevi ile aktif bir şekilde kullanılmasından dolayı bu bölümden “6” puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Çemberlitaş Hamamı’na eklenen ekler şuan günümüzde kıyafet, hediyelik eşya, tatlı satan çeşitli dükkânlar, berber ve büfeden oluşmaktadır. Dolayısıyla yeni ek, özgün işlevin bir gerekliliği olmadığı için bu bölümden “0” puan almıştır.

Çemberlitaş Hamamı yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden toplamda “6” puan almıştır.

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Mevcut tarihi hamam yapısının günümüzde mevcut açık alanı bulunmamaktadır, bu yüzden bağlam ilişkisi bakımından yeni ekin çevre yapılarla olan ilişkisi başlığı altında değerlendirilmiş ve ikincil puanlar dikkate alınmıştır.

1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni eklerin, mevcut tarihi hamam yapısının hem güneydoğu, hem güneybatı yönünden geçen ana caddeden görünürlüğe sahip olması, tarihi hamam yapısını arka planda bırakmıştır. Ayrıca yeni eklerin tamamı ön cepheye eklenildiğinden günümüzde hamam yapısı algılanamamaktadır ve tasarımsal olarak hem mevcut yapıya hem mevcut çevre yapılara aykırı bir tasarıma sahiptir. Yeni ekin yüksekliği, silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden daha azdır ve yeni ekin hacmi, mevcut çevre yapıların hacimlerinden daha küçüktür. Sonuç olarak yeni ek bu bölümden toplamda “12” puan almıştır.

Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Mevcut tarihi hamam yapısının ön cephesine birden fazla (5 adet) yeni ek getirilmesi, bu yeni eklerin tamamının ön cepheyi kaplaması, yeni ekler arasında tasarımsal olarak belli bir uyumun olmaması, yeni eklerin mevcut tarihi hamam yapısının

duvarına bitişik olarak eklemlenmesi, yeni eklerin cephelerinde ayrıntı olarak birçok mimari elemanların ve çizgilerin kullanılması, yeni ekler arasında hem malzeme, hem de renk olarak belli bir uyumun yakalanmamış olması, yeni eklerin mevcut tarihi yapıdan fazla ön planda yer alması gibi sebeplerle ilişkili 7 maddeden puan alamamıştır. Ancak diğer maddeleri tam olarak karşıladığı için her birinden “2”şer puan alarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan “6” olmuştur.

Çemberlitaş Hamamı yeni ekinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden “9” puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden “0” puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden “0” puan, yeni ek-işlev ilişkisi bölümünde yer alan birinci bölümden “6” puan, ikinci bölümden “0” puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden “12” puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden “6” puan alarak toplamda “100” puan üzerinden “33” puan almış böylece “50” puanın altında olduğundan, kabul edilemez ek olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4.7).

4.7. Çağaloğlu Hamamı

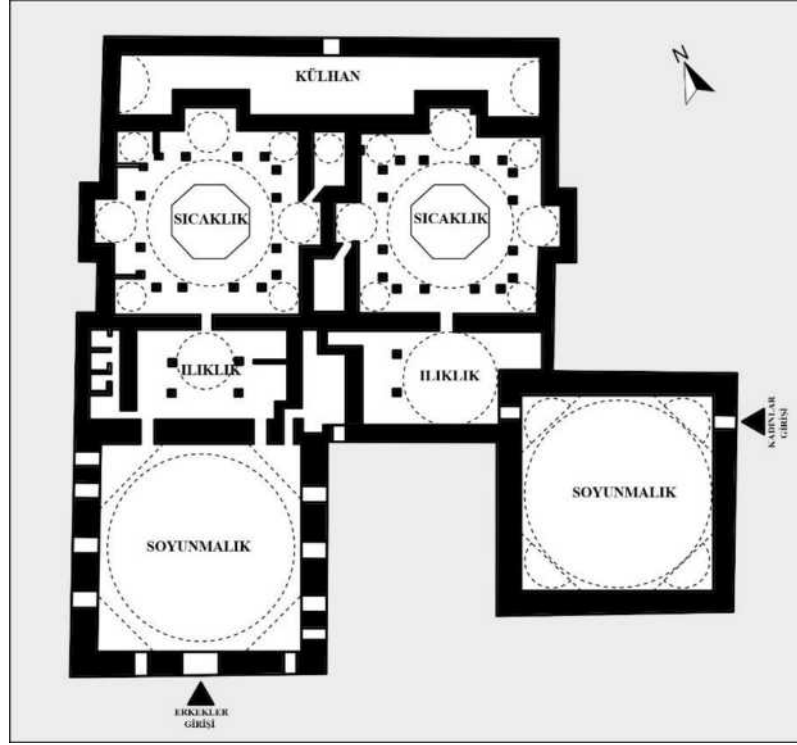
İstanbul Eminönü'nde Prof. Kazım İsmail Gürkan Caddesi üzerinde bulunan Çağaloğlu Hamamı haçvari dört eyvanlı ve köşe hücreli plan tipine sahip büyük bir çifte hamamdır. Hamamın giriş kapısı üzerinde yer alan kitabede, yapının Sultan 1. Murad tarafından 1742 yılında yaptırıldığından bahsedilmiştir. Erkekler bölümü soyunmalığına giriş caddeden, kadınlar bölümü soyunmalığına giriş ise ara sokaktan sağlanmaktadır. Hamamın etrafı binalarla kaplı olduğundan dış cephe mimarisi çok fazla algılanamamaktadır (Şekil 4.47), (Özcan, 1993, s.12-13).

Şekil 4.47. Çağaloğlu Hamamı Erkekler Giriş Kapısı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

14.00 x 14.00 m ebatlarında olan kare planlı soyunmalığa geçiş dilimli tromplarla meydana gelen kubbe ile örülüdür. Soyunmalığın tam ortasında mermerden yapılmış bir şadırvan havuzu bulunmaktadır. Bu mekânın duvarlarını oluşturan büyük kemerlerin içerisindeki dolgu duvarına ortada büyük yanlarda ise daha küçük üçer pencere açılmıştır. Böylece mekânın oldukça aydınlık olması sağlanmıştır. Çatıda kubbe üzerinde bulunan aydınlık feneri de mekanın aydınlatılmasına ayrıca katkı sağlamaktadır. Erkekler bölümü ılıklığına iki, kadınlar bölümü ılıklığına ise bir kapı ile geçilebilmektedir. Erkekler bölümü ılıklığı geleneksel hamamlarda bulunan örneklerden çok farklı bir düzene

sahiptir. Mekânda bulunan dört kemerli sütün, ortadaki kısımlar daha geniş olan dokuz bölümün oluşmasını sağlar (Şekil 4.48). Yine ortadaki bölümler beşik tonoz ve kubbe ile örtülürken, yandaki bölümler aynalı tonoz ile örtülmüştür. Kadınlar bölümü ılıklığının solunda da iki sütün ile üç bölüme ayrılmış bir kısım yer almaktadır. Ortada ise büyük bir kubbe bulunur (Özcan, 1993, s.12-13).

Şekil 4.48. Çağaloğlu Hamamı kat planı (Çelik kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir, 2018, 279)

Kadınlar ve erkekler bölümü ılıklığı arasında, kadınlar bölümü ılıklığına girinti yapmış, beşik tonozlu bir mekân bulunmaktadır, ancak işlevinin ne olduğu konusunda bir bilgi yoktur. Erkekler bölümü ılıklığının sol tarafında helalar konumlandırılmıştır. Ilıklıktan kemerli bir kapıyla sıcaklığa geçilir. Burada ortada bulunan sekiz sütün sayesinde sekizgen formu meydana getirilmiştir. Sekizgenin etrafında bulunan üç eyvan, dışarıya çıkıntı yapmaktadır. Eyvanlar tonoz ile değil küçük kubbelerle örtülmüştür. Ayrıca köşelerde dört halvet bulunur. Kadınlar ve erkekler bölümü sıcaklığında birbirine bitişik durumda olan eyvanlarda ayrı ayrı şevli bir geçitten üzeri kubbeli bir mekâna geçilmektedir (Şekil 4.48). Kadınlar bölümü sıcaklığı da erkeklerinki ile aynı plan özelliklerine sahiptir. Sıcaklıktan sonra ise boylu boyunca uzanan su deposu ve külhan bölümü yer alır (Özcan, 1993, s.12-13). Hamamın erkekler giriş kapısının olduğu bölüme, mermerden kemere sahip bir kapısı olan ve üzeri cam yapı malzemesinden oluşan bir çatı

ile örtülü giriş mekânı eklemelenmiştir. Ayrıca erkekler girişinin bulunduğu ön cephe, tamamen dükkânlar ve apartmanlardan oluşan ek yapılarla kaplıdır.

Çağaloğlu Hamamı'nın güneybatı cephesine 7 adet yeni ek eklemelenmiştir. Bu yüzden aynı cepheye birden fazla yeni ek getirildiği için, bu durum dikkate alınarak değerlendirme yapılmıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısı, taş ve tuğlalardan oluşan almaşık duvar örgüsüne sahiptir ve hamam yapısında geleneksel yapı malzemesi olan taş ve tuğla yoğun olarak kullanılmıştır (Şekil 4.51), (Şekil 4.52). Mevcut tarihi hamamın erkekler giriş kapısının bulunduğu kısma çelik taşıyıcılardan ve cam yapı malzemesinden oluşan çatı bölümünün yer aldığı giriş mekânı eklemelenmiştir ve malzeme olarak farklıdır. Diğer 6 ekte ise betonarme yapı sistemini kullanılmıştır. Giriş bölümü ekinin sol ve sağ tarafında bulunan 3 ek yapısının cephe kaplamasında ise tuğla yapı malzemesi kullanılarak mevcut tarihi hamam ile benzer özellikler taşımaktadır (Şekil 4.49), (Şekil 4.50). Böylece kullanılan malzeme bakımından hem farklı, hem benzer olarak değerlendirilen ekler mevcut olduğu için malzeme bakımından değişkendir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Mevcut hamam yapısı geleneksel taş, tuğla yapı malzemesi dokusuna sahiptir ve erkekler soyunmalı giriş bölümünün sağında ve solunda bulunan 3 ek yapının cephe kaplamasında tuğla malzemesi kullanıldığı için mevcut tarihi hamam yapısıyla benzer doku özelliğine sahiptir (Şekil 4.49) ve mevcut hamam yapısı malzeme dokusu diğer 4 ekin malzeme dokusuyla farklılık arz etmektedir (Şekil 4.50). Malzeme dokusu açısından hem farklı, hem de benzer göstermesi, yeni eklerin oluşturduğu bütüne bakıldığında bir uyumsuzluk meydana getirmektedir, bu yüzden değişken olarak değerlendirilmiş ve “0” puan almıştır.

Şekil 4.49. Çagaloglu Hamamı Ön Cephesine ait yeni ekleri (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Şekil 4.50. Çagaloglu Hamamı Ön Cephesine ait yeni ekleri (Google Earth'ten alınmıştır, 2021)

Şekil 4.51. Çağaloğlu Hamamı erkekler soyunmalığı giriş bölümü eki (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Şekil 4.52. Çağaloğlu Hamamı güneydoğu cephesi (Google Earth, 2021)

Renk: Yeni eklerin rengi ile mevcut tarihi hamam yapısının rengi kıyaslandığında hem benzer, hem farklı olarak değerlendirme yapmak mümkündür (Şekil 4.52), (Şekil 4.53). Yeni ek yapıları da kendi içerisinde değerlendirildiğinde farklı farklı renklere sahiptir ve tarihi hamam yapısının cephesinde bir uyumsuzluğa sebep olmaktadır. Bu nedenle renk olarak “değişken” olarak değerlendirilmiş ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Ayrıntı: Yeni eklerin bazılarını sade, bazıları orta, bazıları ise süslü olarak değerlendirmek mümkündür (Şekil 4.49), (Şekil 4.50). Tüm bu sebeplerden dolayı ek ayrıntı bakımından “değişken” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Şekil 4.53. Çagağoğlu Hamamı erkekler soyunmalığı girişi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yükseklik: Aynı cephede birden fazla yeni eki mevcut olan tarihi yapılarda en yüksek kota sahip yeni ek dikkate alınmaktadır. En yüksek kota sahip olan yeni ek ise mevcut tarihi hamam yapısından daha uzundur (Şekil 4.50). Bu nedenle, bu bölümden “0” puan almıştır.

Görsel Yoğunluk: Tarihi hamam yapısı ön cephesine toplamda 7 adet yeni ek yapısı getirilerek hamam yapısının bütün cephesi neredeyse kapatılmış vaziyettedir. Hatta mevcut hamam yapısı, kullanıcıların yoğun olarak kullandığı ana caddeden neredeyse hiç algılanamamaktadır (Şekil 4.49). Tüm bu sebeplerden dolayı görsel yoğunluk derecesi “çok” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Ritim: Yeni ek ile mevcut tarihi yapı arasında görsel bütünlük sağlayan bir ritim etkisi yoktur, dolayısıyla bu bölümden “1” puan almıştır.

Form: Dikdörtgenler prizması olarak tasarlanan yeni ekler, form olarak basit düzeyindedir (Şekil 4.49), (Şekil 4.50). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Oran: Yeni ek kütleli ölçek olarak mevcut tarihi yapıya uygun değildir. Ayrıca mevcut tarihi hamam yapısı ön cephesinin neredeyse tamamının algılanmasını engellenmesi bir orantısızlık meydana getirmektedir. Bu nedenle, bu bölümden “0” puan almıştır.

Hacim: Mevcut tarihi hamam yapısına ait yeni ekler, mevcut yapı hacminin %50'sinden daha fazla hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “0” puan almıştır.

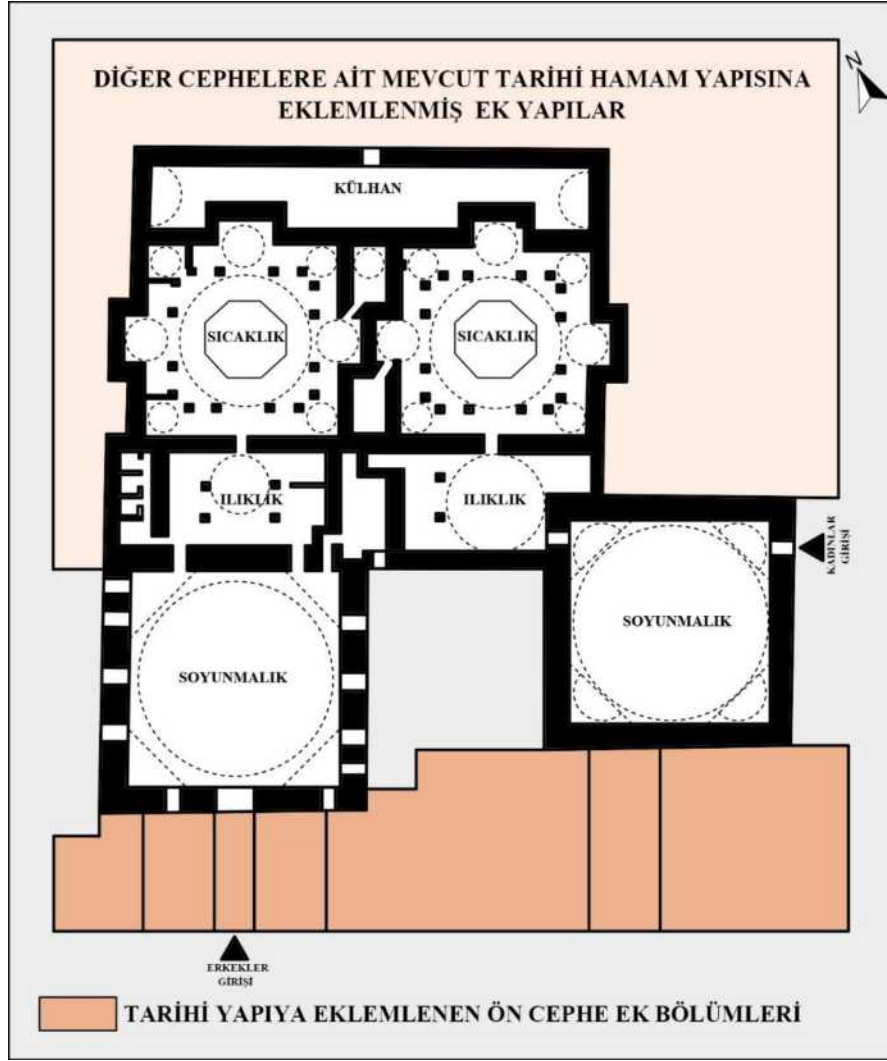
Yeni ek, malzeme, malzeme dokusu, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “3” puan almıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

Erkekler soyunmalığının giriş bölümüne eklenen mekân çelik konstrüksiyon ve cam bileşiminden oluşmaktadır. Malzeme olarak zıtlık meydana getirmesi nedeniyle zıt (karşıt) kuramsal yaklaşımı benimsenerek yeni ek tasarlanmıştır. Giriş mekânı ekinin sağ ve sol tarafında bulunan 3 adet dükkân ekinin dış cephe kaplamasında tuğla yapı malzemesi kullanılması, tarihi hamam yapısındaki almaşık duvar örgüsünde yatay yönlü kullanılan tuğla yapı malzemesinden oluşan çizgilerle benzerdir ve biçimlerin yorumu kuramsal yaklaşımına örnek teşkil eder. Diğer eklerde de biçimlerim yorumu kuramsal yaklaşımı tasarımlarında etkili olmuştur. Bu yüzden birden fazla kuramsal yaklaşımın yeni eklerin tasarımında etkili olması, ek yapıların bütününe bakıldığında bir uyumsuzluk ve kullanıcıda algısal olarak bir karmaşa oluşturmaktadır (Şekil 4.52), (Şekil 4.53). Dolayısıyla yeni ekin tasarımında kuramsal yaklaşım olarak değişken olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “0” puan almıştır.

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Mevcut tarihi hamam yapısına eklenen yeni eklerin tamamı ön cepheye eklenmiştir. Eğer ön cepheye birden fazla yeni ek eklenmiş ise yeni eklerin mevcut tarihi hamam yapısına göre yüksekliği ya da genişliğinin ne kadar olduğuna bakılmaksızın en istenmeyen durum olarak değerlendirilmektedir (Şekil 4.54). Dolayısıyla değerlendirme kapsamında bu bölümden hiç puan alamamıştır (“0” puan).

Şekil 4.54. Çağaloğlu Hamamı günümüz plan şeması (Çelik, 2018, 279, kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm: Çağaloğlu Hamamı yapıldığı tarihten itibaren hamam olarak işlevini sürdürmektedir. Mevcut tarihi hamam yapısı günümüzde özgün işlevi ile aktif bir şekilde kullanılmasından dolayı bu bölümden “6” puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Çağaloğlu Hamamı’na eklenen ekler şuan günümüzde restoran, otel, apartman gibi işlevlere sahiplerdir. Dolayısıyla yeni ekler, özgün işlevin bir gerekliliği olmadığı için bu bölümden “0” puan almıştır.

Çağaloğlu Hamamı yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden toplamda “6” puan almıştır.

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Çağaloğlu Hamamı'na ait yeni eklerin bağlam ilişkisi bakımından değerlendirilmesi aşağıdaki gibidir.

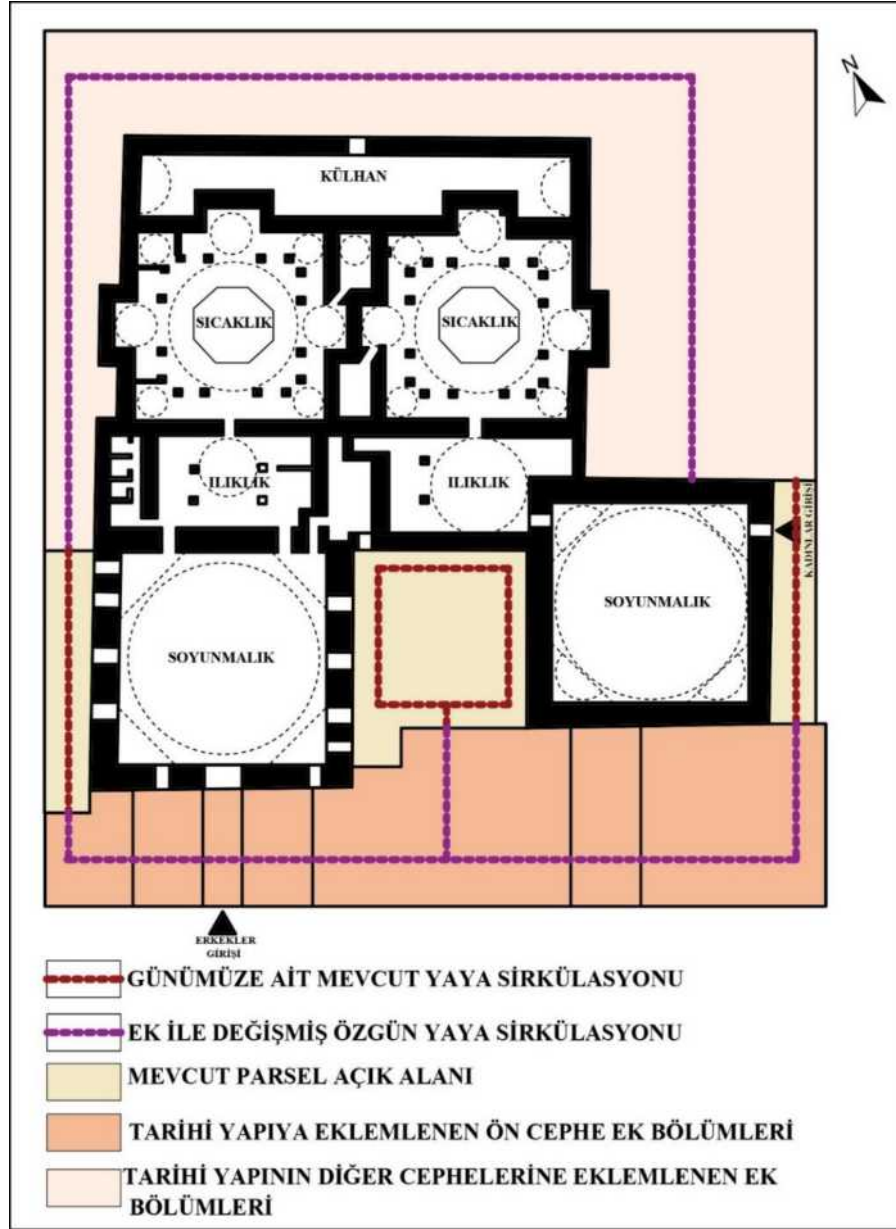
1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni eklerin, mevcut tarihi hamam yapısının güneybatı yönünden geçen ana caddeden görünürlüğe sahip olması tarihi hamam yapısını arka planda bırakmıştır. Ayrıca değerlendirme kapsamındaki yeni eklerin tamamı ön cepheye eklenmiş olduğundan günümüzde hamam yapısı algılanamamaktadır ve tasarımsal olarak hem mevcut yapıya, hem mevcut çevre yapılara aykırı bir tasarıma sahiptir. Yeni ekin yüksekliği, silüette mevcut çevre yapıların yüksekliklerinden daha azdır ve yeni ekin hacmi, mevcut çevre yapıların hacimlerinden daha küçüktür. Sonuç olarak yeni ek bu bölümden toplamda “6” puan almıştır.

2. Yeni Ek- Parsel İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni eklerin toplam oturma alanı, mevcut parsel açık alanının %50'sinden büyüktür ve yeni eklerin mevcut parsel üzerinde konumlanması ile mevcut parsel açık alanına ait hava sirkülasyonu değişmektedir, ancak yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmemektedir (Şekil 4.55). Sonuç olarak yeni ek bu bölümden toplamda “3” puan almıştır.

Çağaloğlu Hamamı yeni eklerinin bağlam ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi bölümünden toplamda “9” puan almıştır.

Şekil 4.55. Çağaloğlu Hamamı yeni eklerinin parsel ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi (Çelik, 2018, 279, kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

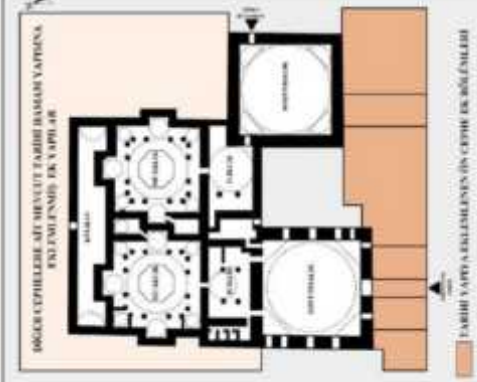
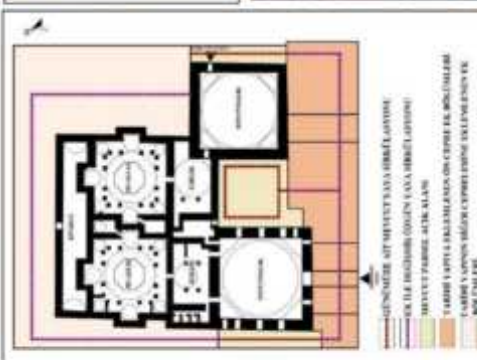

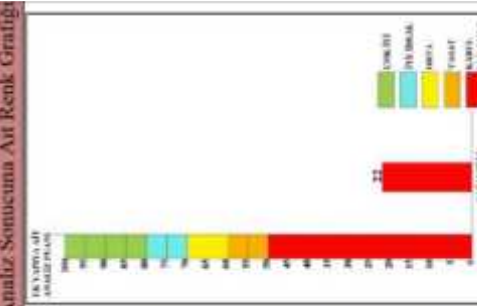
Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Mevcut tarihi hamam yapısının ön cephesine birden fazla (7 adet) yeni ek getirilmesi, bu yeni eklerin tamamının ön cepheyi kaplaması, yeni ekler arasında tasarımsal olarak belli bir uyumun olmaması, yeni eklerin mevcut tarihi hamam yapısının duvarına bitişik olarak eklenmesi, yeni eklerin cephelerinde ayrıntı olarak birçok mimari elemanların ve çizgilerin kullanılması, yeni ekler arasında hem malzeme hem de renk olarak belli bir uyumun yakalanmamış olması, yeni eklerin mevcut tarihi yapıdan

fazla ön planda yer alması gibi sebeplerle ilişkili 8 maddeden puan alamamıştır. Ancak diğer maddeleri tam olarak karşıladığı için her birinden “2”şer puan alarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan “4” puan olmuştur.

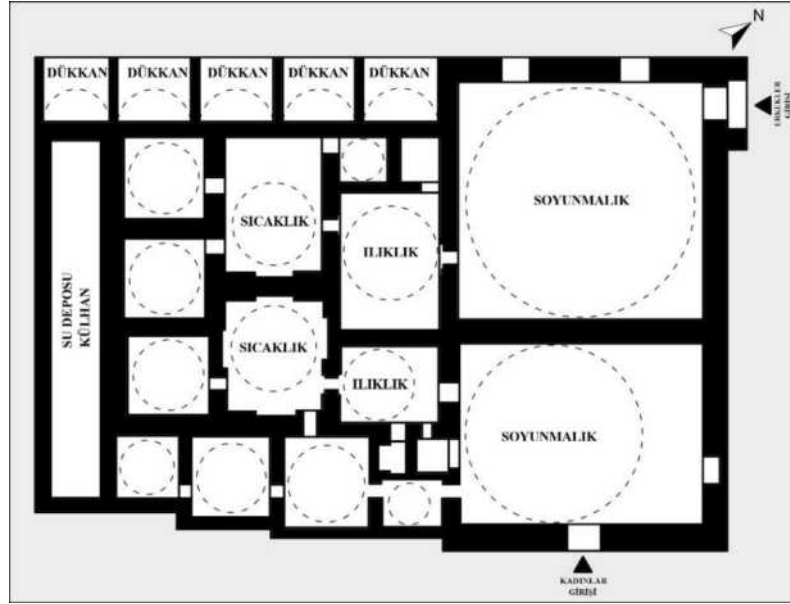
Çağaloğlu Hamamı yeni ekinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden “3” puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden “0” puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden “0” puan, yeni ek-işlev ilişkisi bölümünde yer alan birinci bölümden “6” puan, ikinci bölümden “0” puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden “6” puan, yeni ek-parcel ilişkileri bölümünden de “3” puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden “4” puan alarak toplamda “100” puan üzerinden “22” puan almış böylece “50” puanın altında olduğundan, kabul edilemez yeni ek olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4.8).

Tablo 4.8. Çağaloğlu Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi

ÇAĞALOĞLU HAMAMI							
Mimari:	Yapım Yılı: 18. yy	Hiz:	İstanbul				
Mevcut Yapıya Eklemlenen Ekin Türü:	Yeni Ek / Çağdaş Ek	Dönem Eki	İşlevi:				
			Hamam				
 <p>DOĞRU ÇEVRELERE AIT MEVCUT TARIHİ BİNASININ YAPISINA EKLİMLENİŞİ EKİ YAPILAR</p> <p>YAPILARIN YAPILANLARININ VE ÇEVRELERİNİN BİLGİLERİ</p>							
 <p>MEVCUT VE YENİ EKİNİN ÇEVRELERİNİN BİLGİLERİ</p> <p>MEVCUT VE YENİ EKİNİN ÇEVRELERİNİN BİLGİLERİ</p>							
							
 <p>Analiz Sonucuna Ait Renk Grafiği</p>							
YENİ EKİN TASARIMINA DAİR BİÇİMSEL KRİTERLER: 20 PUAN							
Malzeme	Aym/Değişken	0 puan	☒	Ritim	Yok	1 puan	☒
	Benzer	2 puan	☐		Var	2 puan	☐
	Farklı	2 puan	☐		Abartı/Değişken	1/0 puan	☐
Malzeme Dokusu	Aym/Değişken	0 puan	☒	Form	Basit	2 puan	☒
	Benzer	1 puan	☐		Yok	0 puan	☒
	Farklı	2 puan	☐		Var	2 puan	☐
Renk	Aym/Değişken	0 puan	☒	Oran	Mevcut Yapı Hacminin %50'ünden daha Fazla;	0 Puan	☒
	Benzer	2 puan	☐		Mevcut Yapı Hacminin %50'ünden Daha Az;	2 Puan	☐
	Farklı	2 puan	☐		Az	2 puan	☐
Toplam Puan: 3							
YENİ EKİN TASARIMINA DAİR BİÇİMSEL KRİTERLER: 10 PUAN							
				Bişimlerin Taklidi/Değişken	0 Puan	☒	
				Bişimlerin Yorumu	10 Puan	☐	
				Zıt (Karşıt) Yaklaşım	10 Puan	☐	
Toplam Puan: 0							

4.8. Kayıhan Hamamı (Kayhan Hamam)

Kayıhan Hamamı Bursa ilinin Osmangazi ilçesinde yer alan Kayıhan Mahallesi'nde, Kayıhan Camii'nin güneyinde yer almaktadır. Kayıhan Hamamı ada ve parsel bilgisi ise şunlardır: E:375/Y:4288 ada ve E:15/Y:1 parseldir. 15. yüzyıl eseri olan yapı bir çifte hamamdır (Şekil 4.56), (Şehitoğlu, 2008, s.67).

Şekil 4.56. Kayıhan Hamamı planı (Şehitoğlu, 2008, 67 kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)

Erkekler kısmı soyunmalığına görkemli bir taç kapıdan girilir. Soyunmalık, 13.00 m x 13.00 m ebatlarında kare planlıdır. Kubbesi ince, baklavalı bir kuşağa oturtulmuştur. Soyunmalıktan sonra gelen ılıkılık kubbesi de benzer şekilde baklavalı bir kuşağa oturtulmuştur. Bu bölüm helezonik kubbe ile örtülmüştür. Buraya bir hela bağlıdır. Sıcaklık bölümü, eyvanla genişletilmiş kubbeli bir göbektaşı mekânı ve iki küçük halvetten oluşur. Kadınlar kısmı erkekler kısmına bitişik düzenlenmiştir. Soyunmalık 9.8 x 12.85 m boyutlarındadır ve kubbe ile örtülüdür. Bu bölümde iki kapı vardır. Kuzeybatı yönündeki kapıdan ılıkılığa geçilir. Ilıklıkta kubbeye geçiş tromplarla sağlanmıştır, üzerinde 19. yüzyıla ait süslemeler vardır. Sıcaklık kuzeybatı yönünden kemerle genişletilmiş kubbeli bir mekân ve halvetten oluşmaktadır. Soyunmalıkta güneydoğu yönündeki kapıdan art arda sıralanmış kubbeli üç hücreye bağlanan küçük bir geçiş mekânına girilir. İlk hücre kuzeybatı yönündeki bir kapı ile sıcaklığa bağlanmıştır. Tarihi

hamamın batı duvarında ise 5 adet dükkan bölümleri yer almaktadır (Şekil 4.6), (Şehitoğlu, 2008).

Günümüzde hamamın batı duvarında bulunan dükkânların arasında bulunan duvarlar kaldırılmış ve hamamın duvarına kapılar açılarak sıcaklık ve ılıklik mekânları ile bağlantı sağlanmaya çalışılmıştır (Şekil 4.27). Bursa Kayıhan Hamamına yapılan yeni ekle birlikte hamam günümüzde işlev değişikliği ile restoranta çevrilmiştir. Ancak 2020 yılı itibari ile meydana gelen pandemi nedeniyle şuan yapı hizmet verememektedir ve kapalıdır.

Şekil 4.57. Kayıhan Hamamı ve yeni eki (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Kayıhan Hamamı yeni ekinin belirlenen analiz yöntemi dâhilinde değerlendirilmesi aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısının duvarları 3 sıra tuğla, 1 sıra taştan oluşan almaşık duvar örgüsüdür. Mevcut tarihi hamamın inşasında ana yapı malzemesi olarak taş ve tuğla kullanılmıştır. Eklemlenen yeni ekte ise taş ve tuğladan farklılaşarak ahşap yapı malzemesi tercih edilmiştir. Böylelikle yeni ile eski arasındaki fark kolaylıkla anlaşılabilir (Şekil 4.58). Farklı malzemeler kullanılmasından dolayı, bu bölümden “2” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Mevcut hamam yapısı geleneksel taş ve tuğla yapı malzemelerinin dokusuna sahiptir. Yeni ekin ise ahşap yapı malzemesi kullanılmasından dolayı malzeme

dokusu açısından farklılık arz etmesi yeni-eski yapı olgusunu desteklemektedir (Şekil 4.58). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Şekil 4.58. Kayıhan Hamamı Yeni Eki (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Renk: Mevcut tarihi yapıdaki almaşık duvar örgüsünün rengi ile yeni ekin ahşap dış duvarlarının rengi birbirinden farklıdır (Şekil 4.58). Bu nedenle renk olarak “farklı” olarak değerlendirilmiş ve bu bölümden “2” puan almıştır.

Ayrıntı: Yeni ekin cephesinde 9 adet pencere ve 3 adet kapı bulunmaktadır, su basman seviyesine kadar ise taş örgü duvar kaplaması mevcuttur. Ancak ahşap yüzeylerde çok fazla süsleme olmamasından ve genellikle aynı detayın tekrarından oluşan bir cepheye sahip olmasından dolayı yeni ek ayrıntı olarak “orta” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “1” puan almıştır.

Yükseklik: Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi hamam yapısının yüksekliğinden daha alçak olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Görsel Yoğunluk: Eklemlenen yeni ekin ahşap yüzeylerden ve cam pencerelerden meydana gelmesi nedeniyle, yeni ek mevcut hamam yapısından kolayca ayırt edilebilmektedir. Ancak yeni ek alışılmış geleneksel mimari algıya sahiptir ve yeni ekin görsel yoğunluk etkisi algısal olarak çok fazla değildir (Şekil 4.58). Tüm bu

sebeplerden dolayı görsel yoğunluk derecesi “orta” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “1” puan almıştır.

Ritim: Yeni ekin cephesinde bulunan pencere, kapı ve ahşap detayların düzeninde tıpkı mevcut tarihi hamam yapısındaki almaşık duvar örgüsündeki gibi görsel bütünlük sağlayan belli bir ritim etkisi vardır ve bölümden “2” puan almıştır (Şekil 4.59).

Form: Dikdörtgenler prizması olarak tasarlanan yeni ek, form olarak basit düzeyindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

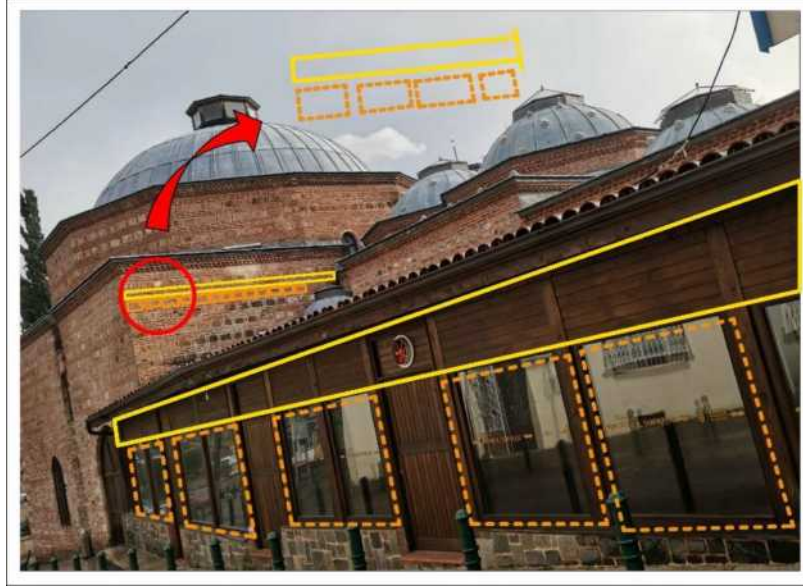
Oran: Yeni ek yükseklik bakımından mevcut tarihi yapıdan daha alçaktır. Ayrıca hacimsel olarak mevcut tarihi yapının yarısından daha az hacme sahiptir. Bu yüzden yeni ek kütleli ölçek ve form olarak mevcut tarihi yapı ile orantılı bir biçimde tasarlanmıştır. Mevcut tarihi yapı ve yeni eki ile oluşan bütün, fiziksel çevre yapıları ile de bir oran içerisindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Hacim: Yeni ek, mevcut yapı hacminin %50’sinden daha az hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Yeni ek, malzeme, malzeme dokusu, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “18” puan almıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

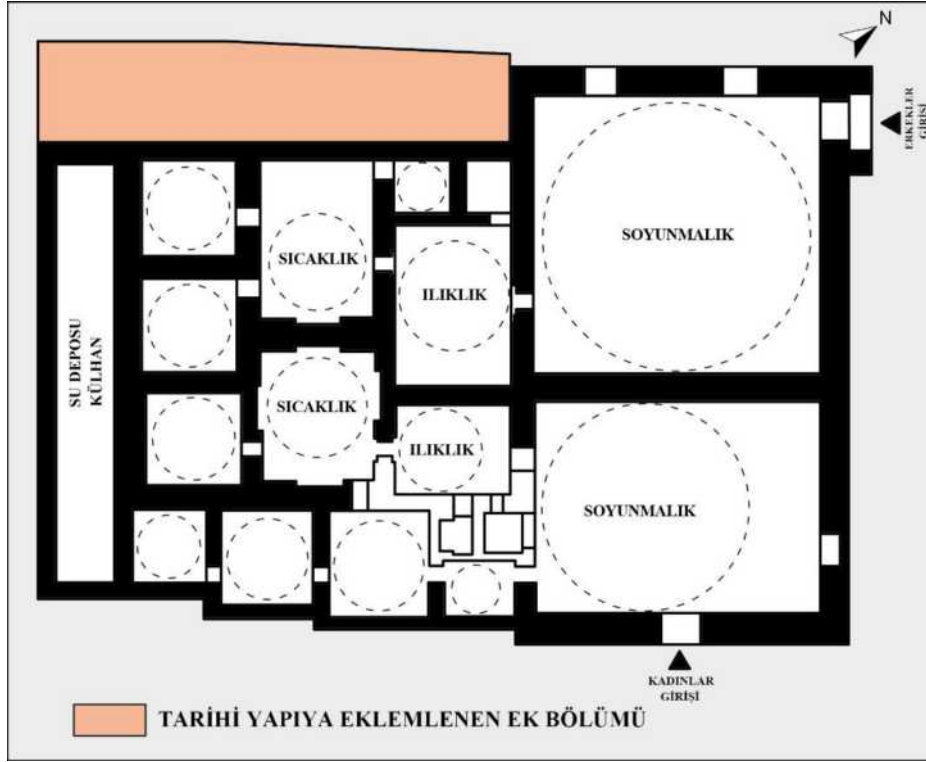
Mevcut hamam yapısının yatay yönlü 3 sıra tuğla 1 sıra taş şeklindeki almaşık duvar düzeninin benzeri, yeni ekte yorumlanarak kullanılmıştır. Yeni ekte pencerelerin hemen üzerinde yer alan yatay yönlü 6 sıra şeklinde yerleştirilen ahşap malzeme düzeni mevcut yapıdaki yatay yönlü 3 sıra tuğla düzeni ile benzerdir. Ayrıca 3 sıra tuğlanın altında yer alan 1 sıra taş örgü, yeni ekte 6 sıra ahşap düzeni altında yer alan pencere düzeni ile benzerlik göstermektedir (Şekil 4.59). Dolayısıyla yeni ekin tasarımında, biçimlerin yorumu kuramsal yaklaşımı kullanılmıştır ve bu bölümden “10” puan almıştır.

Şekil 4.59. Kayıhan Hamamı batı cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Mevcut hamam yapısına eklenen yeni ek bir yan ektir. Kayıhan Hamamı yeni ekinin yüksekliği, mevcut hamam yapısı yüksekliğinden daha azdır, yeni ekin ön cephesi ile mevcut yapının ön cephesi arasındaki mesafe, yeni ekin bitişik olduğu mevcut yapı duvar genişliğinin %30'undan daha büyüktür, yeni ekin ön cephe genişliği, mevcut yapı ön cephe genişliğinin %50'sinden küçüktür (Şekil 4.60). Yeni ek, yan ek olmasına rağmen kütleli ölçek olarak değerlendirildiğinde mevcut hamam yapısıyla uygun boyutlarda tasarlanmıştır ve bu yüzden değerlendirme kapsamında bu bölümden “15” puan almıştır.

Şekil 4.60. Kayıhan Hamamı'nın günümüzdeki haline ait güncel plan şeması (Şehitoğlu, 2008, 67 kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm: Kayıhan Hamamı günümüzde restoran işleviyle kullanılmaktadır, ancak 2020 yılında baş gösteren pandemi sebebiyle kapatılmıştır ve aylardır kullanılmamaktadır. Mevcut tarihi hamam yapısı günümüzde özgün ya da yeni işlevi ile aktif bir şekilde kullanılmamasından dolayı bu bölümden “0” puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Kayıhan Hamamına eklenen yeni ek restoran işlevinin daha çok gün ışığıyla aydınlanan yeme içme bölümü olarak kullanılmaktadır. Ancak soyunmalık bölümü de hali hazırda yeme içme mekânı olarak kullanıldığından yeni ek, yeni işlevin bir gerekliliği değildir, bu yüzden bu bölümden “0” puan almıştır.

Kayıhan Hamamı yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden toplamda “0” puan almıştır.

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

Kayıhan Hamam yapısının mevcut parsel açık alanı bulunmamaktadır ve yeni ek günümüze kadar ulaşamayan dükkân bölümleri yerine getirilmiştir, bu yüzden bağlam

ilişkisi bakımından yeni ekin çevre yapılarla olan ilişkisi başlığı altında değerlendirilmiş ve ikincil puanlar dikkate alınmıştır.

1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

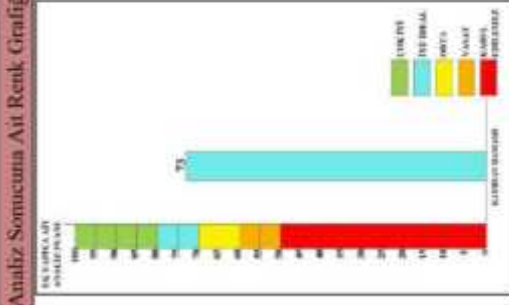
Kayıhan Hamamı yeni eki ana caddeden görünürlüğe sahiptir. Yeni ekin tasarımında kütleli ölçek ve orana dikkat edilmesi, abartı içeren formdan kaçınılması, aykırı renkler kullanılmaması gibi özelliklerinden dolayı yeni ek mevcut tarihi dokuyla uyumlu bir tasarıma sahiptir. Yeni ekin yüksekliği ve hacmi, mevcut tarihi yapı yükseklikleri ve hacimlerinden daha azdır. Bu nedenlerle bu bölümden aldığı toplam puan “16” olarak belirlenmiştir.

Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ekin cephesinde çok sayıda pencere, kapı, su basmanda taş kaplaması gibi mimari detaylar bulunması, yan ek olmasından kaynaklı ana caddeden görünürlüğe sahip olması, günümüzün çağdaş yapı malzemelerinin kullanılmaması ve son olarak yeni ekin eklemlendiği tarihi duvar üzerinde yeni ek için kapı boşluklarının açılması gibi sebeplerle ilişkili 3 maddeden puan alamamıştır. Ancak diğer maddeleri tam olarak karşıladığı için her birinden “2”şer puan alarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan “14” puan olmuştur.

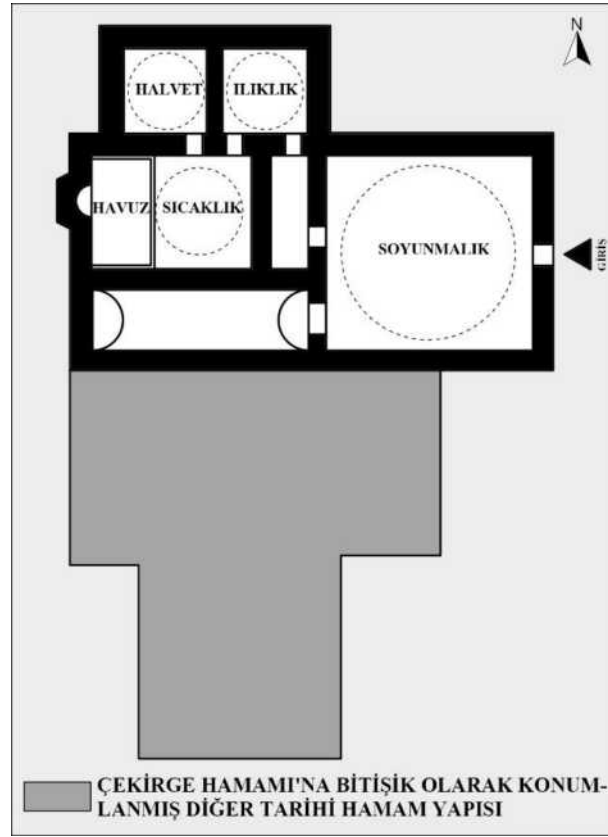
Kayıhan Hamamı yeni ekinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden “18” puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden “10” puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden “15” puan, yeni ek-işlev ilişkisi bölümünde yer alan birinci bölümden “0” puan, ikinci bölümden “0” puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden “16” puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden “14” puan alarak toplamda “100” puan üzerinden “73” puan almıştır. Böylece “50” puanın üzerinde olduğundan, olası kabul edilebilir bir ek olarak değerlendirilmiş ve analiz sonuç puanı 70-80 puan aralığında olmasından dolayı iyi (ideal) dereceli bir ek olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4.9).

Tablo 4.9. Kayıhan Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi

KAYIHAN HAMAMI							
Mimar:	Yapım Yılı:	İli:	Bursa	İşlevi:	Restoran		
Mevcut Yapıya Eklemlenen Ekin Türü:	15. yy	Donem Eki:		Arkeolojik Buluntulara Getirilen Yeni Ek:			
 <p>TARİHİ YAPIYA EKLEMLENEN EK BÖLÜMÜ</p>		 <p>TARİHİ YAPIYA EKLEMLENEN EK BÖLÜMÜ</p>		 <p>Analiz Sonucuna Ait Renk Grafiği</p>			
TASARIMA DAİR KURAMSAL YAKLAŞIMLAR:10 PUAN							
Malzeme	Aynı/Değişken	0 puan	Süsli/Değişken	0 puan	Yok	1 puan	☐
	Benzer	2 puan	Orta	1 puan	Var	2 puan	☒
	Farklı	2 puan	Sade	2 puan	Abartı/Değişken	1/0 puan	☐
Malzeme Dokusu	Aynı/Değişken	0 puan	Uzun	0 puan	Basit	2 puan	☒
	Benzer	1 puan	Aynı	1 puan	Yok	0 puan	☐
	Farklı	2 puan	Kısa	2 puan	Var	2 puan	☒
Renk	Aynı/Değişken	0 puan	Çok	0 puan	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden daha Fazla	0 Puan	☐
	Benzer	2 puan	Orta	1 puan	Mevcut Yapı Hacminin %50'sinden Daha Az	2 Puan	☒
	Farklı	2 puan	Az	2 puan			
Toplam Puan: 18							
Biçimlerin Taklidi/Değişken	0 Puan		Biçimlerin Yorumu		10 Puan		☐
Zıt (Karşıt) Yaklaşım	10 Puan		Toplam Puan:		10		

4.9. Çekirge Hamamı (Kervansaray Hamamı)

Çekirge Hamamı, Bursa'nın Osmangazi ilçesinde yer alan Çekirge Mahallesinde bulunmaktadır. 14. yüzyılda inşa edilen Çekirge Hamamı tek hamam plan özelliğine sahiptir. Çekirge Hamamına güney duvarından bitişik ve Çekirge Hamamı'ndan daha eski bir tarihte inşa edilmiş başka bir tarihi hamam yapısı da mevcuttur (Şekil 4.61). Yol seviyesinden birkaç basamak inilerek güney yönündeki kapıdan girildikten sonra tonozlu, uzun bir koridordan geçilerek soyunmalığa gelinir (Şehitoğlu, 2008, s.116).

Şekil 4.61. Çekirge Hamamı planı (Şehitoğlu, 2008, s.116 kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir)

Soyunmalık tromplara oturtulmuş kubbeyle örtülüdür ve hamam kısmına oranla oldukça büyüktür. Soyunmalık girişi ile aynı duvardaki bir kapıdan girilen tonozlu bir koridor ile ılıklığa geçilir. Ilıklık kubbeyle örtülü küçük bir mekândır. Ilıklıktan sonra gelinen sıcaklık bölümü; beşik tonozlu bir eyvanla genişletilmiş kubbeli bir hacim ve bir halvetten oluşmaktadır. Hamamın dış duvarları iki sıra kesme taş düzeninde almaşık örgülüdür. Yan duvarlarında ise iri moloz taş kullanılmıştır. Yapının dış duvarları kirpi saçaklarla bitirilerek kubbe üstleri kurşun taklidi çimento harcıyla sıvanmıştır.

Soyunmalık kubbesi ve hamam kısmının tüm örtülerinde metal çerçeveli cam külahlarla kapatılan aydınlık fenerleri vardır (Şekil 4.62). Döşeme ve duvarlarda mermer kaplama kullanılmıştır (Şehitoğlu, 2008, s.116). Çekirge Hamamının kuzey ve doğu cephesine ahşap saçak ve merdivenden oluşan bir revaklı yeni ek eklenmiştir. Çekirge Hamamı'nın soyunmalık giriş kapısı arazinin eğiminden kaynaklı zemin kotundan yukarıda olacak şekilde birinci kattan girişi sağlanmaktadır. Yeni ek sayesinde soyunmalık giriş kapısının bulunduğu kotton hamamın açık alanının bulunduğu zemin kotuna ulaşılması mümkün olmuştur (Şekil 4.62).

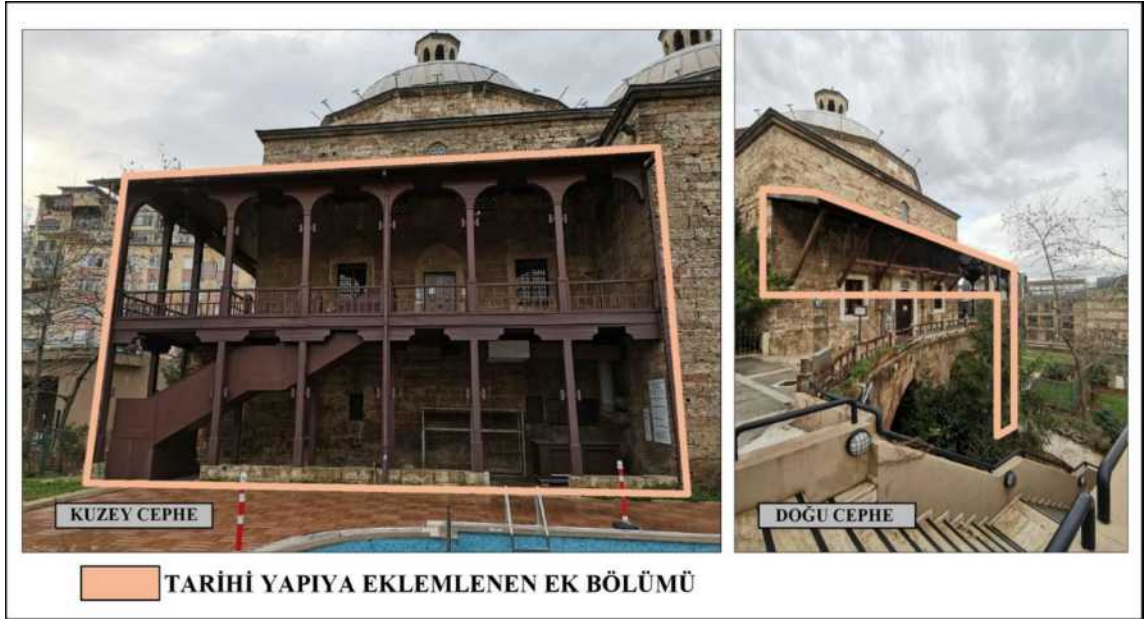
Şekil 4.62. Çekirge Hamamı (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020-2021)

Çekirge Hamamı yeni ekinin belirlenen yöntem dâhilinde değerlendirilmesi aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler Bağlamında Değerlendirilmesi:

Malzeme: Mevcut tarihi hamam yapısının duvarları taş duvar örgüsüdür. Eklemlenen yeni ekte ise taş yapı malzemesinden farklılaşarak ahşap yapı malzemesi tercih edilmiştir (Şekil 5.36). Farklı malzemeler kullanılmasından dolayı, bu bölümden “2” puan almıştır.

Malzeme Dokusu: Mevcut hamam yapısı geleneksel taş yapı malzemesinin dokusuna sahiptir. Yeni ekte ise ahşap yapı malzemesi kullanılmasından dolayı malzeme dokusu açısından farklılık arz etmesi yeni-eski yapı olgusunu desteklemektedir (Şekil 4.63). Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Şekil 4.63. Çekirge Hamamı Yeni Eki kuzey (solda) ve doğu cepheleri (sağda) (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Renk: Mevcut tarihi yapıdaki taş duvar örgüsünün rengi ile yeni ekin ahşap yapı malzemesinin rengi birbirinden farklıdır (Şekil 4.63). Bu nedenle renk olarak “farklı” olarak değerlendirilmiş ve bu bölümden “2” puan almıştır.

Ayrıntı: Yeni ekin cephesinde herhangi bir ahşap işçiliği, cephe hareketi bulunmamaktadır, ancak birbirine çok yakın birçok ahşap dikmelerin bulunması ve bu ahşap dikmelerde 2 farklı türde sütun başlıklarının kullanılmasından dolayı yeni ek ayrıntı olarak “orta” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “1” puan almıştır.

Yükseklik: Yeni ekin yüksekliği, mevcut tarihi hamam yapısının yüksekliğinden daha alçak olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Görsel Yoğunluk: Eklemlenen yeni ek kolayca mevcut tarihi yapıdan ayrılabilir ve yan ekin saçak kısmı ön cephede de devam etmektedir. Ancak yeni ek geleneksel mimari algıya sahiptir, bu yüzden yeni ekin görsel yoğunluk etkisi algısal olarak çok fazla değildir (Şekil 4.63). Tüm bu sebeplerden dolayı görsel yoğunluk derecesi “orta” olarak değerlendirilmiştir ve bu bölümden “1” puan almıştır.

Ritim: Yeni ekin cephesinde bulunan ahşap dikmelerin belli bir düzende tekrarı tıpkı mevcut tarihi hamam yapısında yer alan pencerelerin tekrarı ile benzerdir ve iki yapı arasında bu sayede görsel bütünlük sağlayan belli bir ritim etkisi vardır, bu nedenle bölümden “2” puan almıştır (Şekil 4.64).

Form: Yeni ek, form olarak basit düzeyindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Oran: Yeni ek yükseklik bakımından mevcut tarihi yapıdan daha alçaktır. Ayrıca hacimsel olarak mevcut tarihi yapının yarısından daha az hacme sahiptir. Bu yüzden yeni ek kütleli ölçek ve form olarak mevcut tarihi yapı ile orantılı bir biçimde tasarlanmıştır. Mevcut tarihi yapı ve yeni eki ile oluşan bütün, fiziksel çevre yapıları ile de bir oran içerisindedir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Hacim: Yeni ek, mevcut yapı hacminin %50’sinden daha az hacme sahiptir. Bu nedenle, bu bölümden “2” puan almıştır.

Yeni ek, malzeme, malzeme dokusu, renk, ayrıntı, yükseklik, görsel yoğunluk, ritim, form, oran ve hacim parametrelerinden oluşan tasarıma dair biçimsel kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden toplam “18” puan almıştır.

Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar Bağlamında Değerlendirilmesi:

Mevcut hamam yapısının kuzey cephesinde tekrar eden 3 adet pencere düzenine ait biçim yorumlanarak yeni ekin tekrar eden ahşap düşey taşıyıcılarında kullanılmıştır. (Şekil 4.64). Dolayısıyla yeni ekin tasarımında, biçimlerin yorumu kuramsal yaklaşımı kullanılmıştır ve bu bölümden “10” puan almıştır.

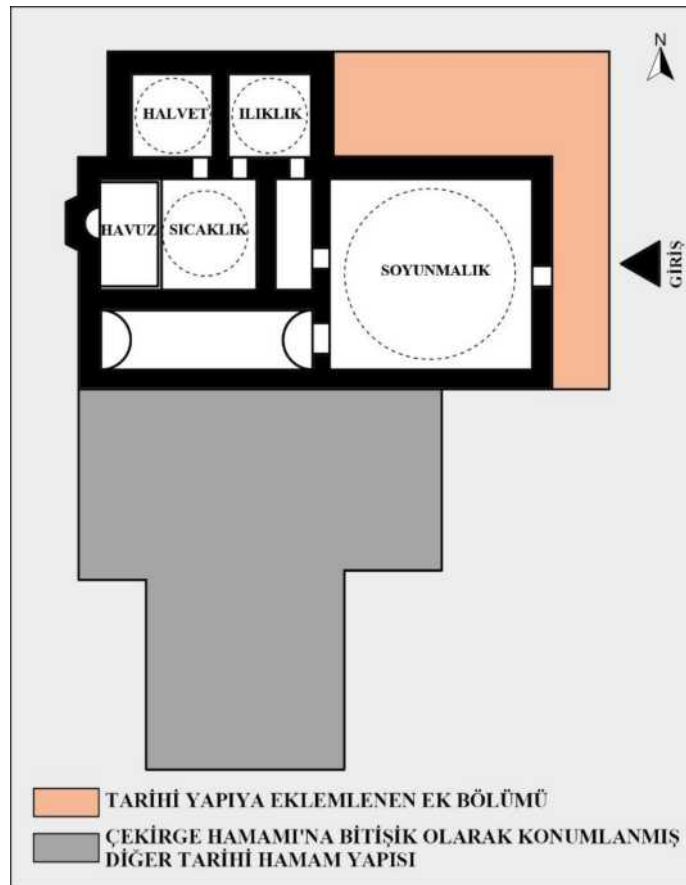

Şekil 4.64.. Çekirge Hamamı batı cephesi (Yazara ait fotoğraf arşivi, 2020)

Yeni Ekin Yapıda Konumlandığı Yere Göre Ekin Türünün Değerlendirilmesi:

Mevcut hamam yapısına eklenen yeni ekin ön cephede de bir saçak uzantısı olmasına rağmen yan ek olarak değerlendirilmiştir. Çünkü yeni ekin belli bir hacim oluşturan bölümü kuzey cephededir, doğu cephesinde ise sadece saçak olarak bir uzantısı yer almaktadır. Hacim oluşturan bölümler değerlendirme kapsamında önceliğe sahiptir (Şekil 4.63).

Yeni ekin ön cephesi ile mevcut yapının ön cephesi arasındaki mesafe, yeni ekin bitişik olduğu mevcut yapı duvar genişliğinin %30'undan daha azdır. Yeni ekin yüksekliği mevcut yapı yüksekliğinden daha küçüktür ve yeni ekin ön cephe genişliği, mevcut yapı ön cephe genişliğinin %50'sinden de daha küçüktür (Şekil 4.65). Dolayısıyla değerlendirme kapsamında bu bölümden "10" puan almıştır.

Şekil 4.65. Çekirge Hamamı'nın günümüzdeki haline ait güncel plan şeması (Şehitoğlu, 2008, 116 kaynağından yararlanılarak yazar tarafından tekrar çizilmiştir).

Yeni Ekin İşlev İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Birinci Bölüm: Çekirge Hamamı günümüzde özgün işlevi olan hamam işleviyle kullanılmaktadır. Mevcut tarihi hamam yapısı günümüzde özgün işlevi ile aktif bir şekilde kullanılmamasından dolayı bu bölümden “6” puan almıştır.

2. İkinci Bölüm: Çekirge Hamamı günümüzde özgün işlevini devam ettirmektedir. Hemen yanına Kervansaray Otelinin inşa edilmesiyle yerli yabancı tüm turistlerin kullanabileceği bir hamam haline dönüşmüştür. Çekirge Hamamı'nın soyunmalık kısmının doğu ve kuzey duvarında bulunan yapı sonradan eklenmiştir. Bu kısmın eklenme sebebi hamamın giriş kotunun zemin kattan daha yüksekte bulunmasından kaynaklıdır. Yeni ek, kullanıcıları girişten alarak ahşap dış sofaya (yeni eke) yönlendirmekte, buradan ahşap bir merdivenle zemin kotuna, aynı zamanda otelin bahçe kotuna ulaştırmaktadır. Kervansaray Otelinin tarihi hamam ile birlikte aynı bahçede konumlandırılması sonucu otel kullanıcılarının hamamı kullandıktan sonra otelin bahçesine ulaşma ihtiyacı yeni ekle birlikte giderilmiştir. Dolayısıyla yeni ek, özgün işlevin bir gerekliliği değildir, yeni yapılan otele erişim için gereklidir, bu yüzden bu bölümden “0” puan almıştır.

Çekirge Hamamı yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait değerlendirmeden toplamda “6” puan almıştır.

Yeni Ekin Bağlam İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi:

1. Yeni Ekin Çevre Yapılarla Olan İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi

Çekirge Hamamı yeni eki ana caddeden görünürlüğe sahip değildir. Yeni ekin tasarımında kütleli ölçek ve orana dikkat edilmesi, abartı içeren formdan kaçınılması, aykırı renkler kullanılmaması gibi özelliklerinden dolayı yeni ek mevcut tarihi dokuyla uyumlu bir tasarıma sahiptir. Yeni ekin yüksekliği ve hacmi, mevcut tarihi yapı yükseklikleri ve hacimlerinden daha azdır. Bu nedenlerle bu bölümden aldığı toplam puan “10” olarak hesaplanmıştır.

2. Yeni Ek- Parsel İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi

Yeni ek mevcut parselin açık alanı üzerine konumlandırılmıştır. Yeni ekin mevcut parsel üzerinde konumlanması ile mevcut parsel açık alanına ait yaya sirkülasyonu değişmemektedir. Yeni ekin oturma alanı, mevcut parsel açık alanının %50'sinden daha azdır. Yeni ek, mevcut topografyayı değiştirmemiştir. Bu nedenle bu bölümden aldığı toplam puan "10" puan olarak hesaplanmıştır.

Çekirge Hamamı yeni ekinin yeni ek-bağlam ilişkisi bölümünden aldığı toplam puan "20" puan'dır.

Yeni Ekin Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler Bağlamında Değerlendirmesi:

Yeni ekin tasarımında günümüzün çağdaş yapı malzemelerinin kullanılmaması, yeni ekin eklendiği tarihi yapının kuzey duvarı üzerine yeni ek için kapı boşluğunun açılması, cephe olarak en uygun cepheye yeni ekin konumlanmaması gibi sebeplerle ilişkili 4 maddeden puan alamamıştır. Ancak diğer maddeleri tam olarak karşıladığı için her birinden "2"şer puan alarak, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bağlamında değerlendirildiğinde, bu bölümden aldığı toplam puan "12" puan olmuştur.

Çekirge Hamamı yeni ekinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümünden "18" puan, yeni ekin tasarımına dair kuramsal yaklaşımlar bölümünden "10" puan, yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümünden "10" puan, yeni ek-işlev ilişkisi bölümünde yer alan birinci bölümden "6" puan, ikinci bölümden "0" puan, yeni ek bağlam ilişkileri bölümünde yer alan yeni ekin çevre yapılar ile olan ilişkisi bölümünden "10" puan, yeni ek parsel olan ilişkisi bölümünden "10" puan, ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümünden "12" puan olarak toplamda "100" puan üzerinden "76" puan almıştır. Böylece "50" puanın üzerinde olduğundan, olası kabul edilebilir bir ek olarak değerlendirilmiş ve analiz sonuç puanı 70-80 puan aralığında olduğu için de iyi (ideal) dereceli bir ek olarak değerlendirilmiştir (Tablo 4.10).

Tablo 4.10. Çekirge Hamamı Ekinin Mimari Koruma Kriterleri ve Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi

ÇEKİRGE HAMAMI								
Mimar: ---	İli: Bursa	İşlevi: Restaurant	Restorant					
Mevcut Yapıya Eklemlenen Ekin Türü: ---	Yapım Yılı: 14. yy.	Dönem Eki: ☒	Arkeolojik Buluntulara Getirilen Yeni Ek: ☐					
<p style="font-size: small;">TARİHİ YAPIYA EKLENEN EK DÜŞÜNÜ ÇEKİRGE HAMAMINA BİRLEŞİK OLARAK KONAŞILAN EK DEĞER TARİHİ HAYATIN YAPISI</p>								
<p style="font-size: small;">Analiz Sonucuna Ait Renk Grafiği</p>								
YENİ EKİN TASARIMINA DAİR BİÇİMSEL KRİTERLER: 20 PUAN								
Malzeme	Aynı/Değişken: ☐	0 puan	Yok	1 puan	☐	Bişimlerin Taklidi/Değişken	0 Puan	☐
	Benzer: ☐	2 puan	Orta	1 puan	☒	Var	2 puan	☒
	Farklı: ☒	2 puan	Sade	2 puan	☐	Ayrıntı	1/0 puan	☐
Malzeme Dokusu	Aynı/Değişken: ☐	0 puan	Uzun	0 puan	☐	Form	2 puan	☒
	Benzer: ☐	1 puan	Aynı	1 puan	☐	Yükseklik	0 puan	☐
	Farklı: ☒	2 puan	Kısa	2 puan	☒	Oran	2 puan	☒
Renk	Aynı/Değişken: ☐	0 puan	Çok	0 puan	☐	Hacim	0 Puan	☐
	Benzer: ☐	2 puan	Orta	1 puan	☒		2 Puan	☒
	Farklı: ☒	2 puan	Az	2 puan	☐		2 Puan	☐
Yeni Ek'in Tasarımına Dair Biçimsel Yaklaşımlar: 10 Puan								
Toplam Puan: 18								
Toplam Puan: 10								

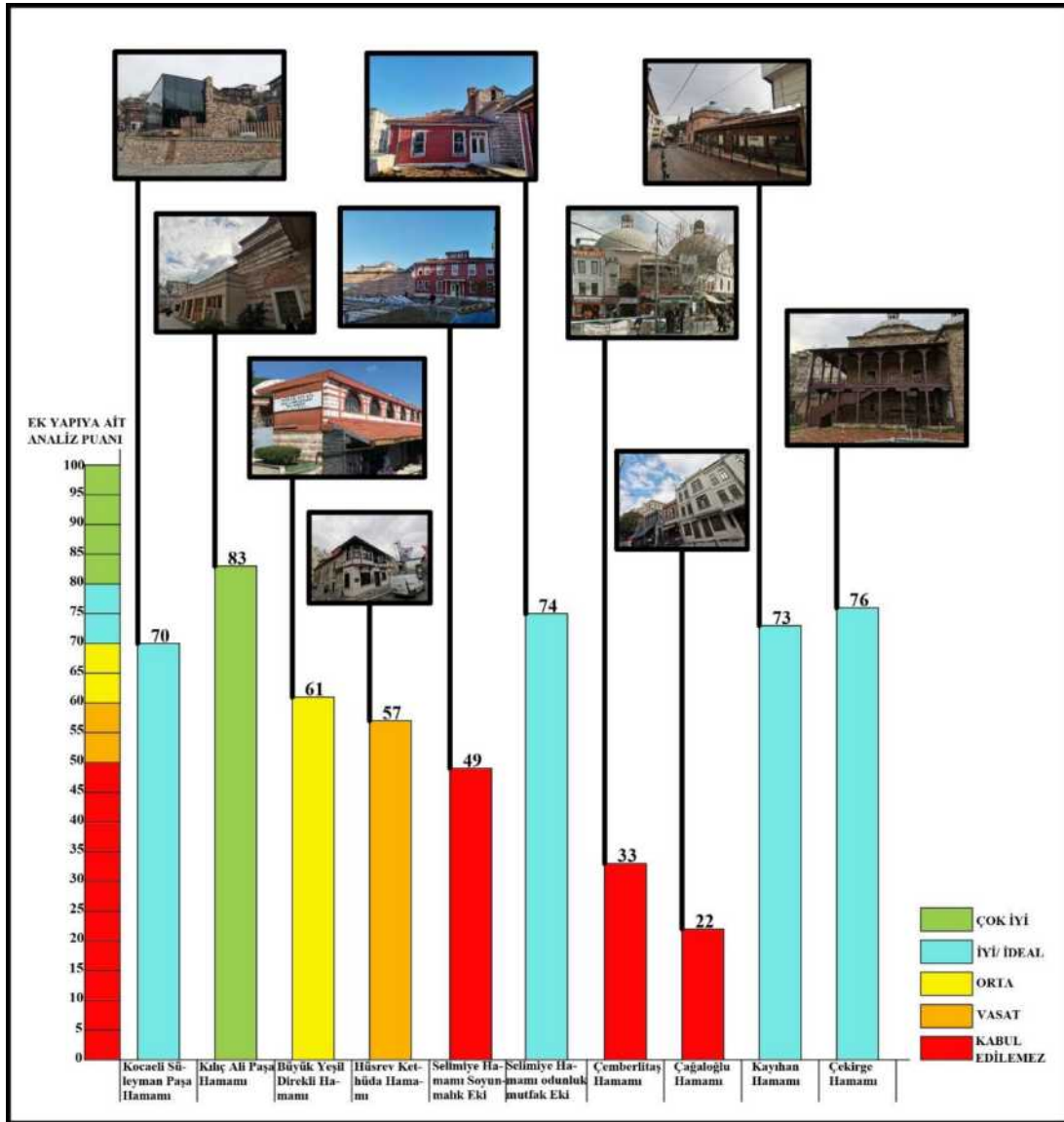
4.10. Örneklem Tarihi Hamam Yapıları Eklerinin Karşılaştırılması

Bu bölümde örneklem tarihi hamam yapıları eklerinin hem mevcut tarihi yapıyla hem de mevcut tarihi çevreyle olan uyumluluğunun belirlenen yöntem dâhilinde değerlendirilmesi sonucu elde edilen verilerinin birbirleri ile karşılaştırılması amaçlanmıştır. Belirlenen değerlendirme yönteminin sayısal verilere dayanacak şekilde oluşturulması, hem soyut ve somut ifadelerin daha net anlaşılmasını, hem de araştırmacıların sonuca daha rahat ulaşmasını sağlamıştır.

Değerlendirme yönteminin oluşmasında gerekli tüm ulusal ve uluslararası kaynaklara ait kavramsal araştırmalar yapılmış ve toplamda 6 ana bölüm ve onların da alt bölümleri belirlenmiştir. Belirlenen her bölüm için ise toplamda “100” puan elde edilecek şekilde içerdikleri kriterlerin yoğunluğu ve önemi göz önünde bulundurularak gerekli puan paylaşımı yapılmıştır. Daha sonra bahsi geçen bu 6 ana bölümün, kapsamlarına göre alt kriterleri oluşturulmuştur. Tarihi yapıya yapılan yeni ekin belirlenen bu kriterleri taşıyıp taşımadığına dair tüm ihtimaller göz önünde bulundurularak farklı kombinasyonlar oluşturulmuş ve eşdeğer oldukları alt puanlar belirtilmiştir. Değerlendirme sonucunda 6 ana bölümden elde edilen puanların tamamı toplanarak ana değerlendirme sonuç puanı hesaplanmıştır. Yeni ek yapılarının çalışma kapsamında belirlenen değerlendirme yöntemi ile analizi sonucunda alabileceği en yüksek puan “100” iken en düşük puan “0”dır. “0-50” puan aralığına sahip yeni eklerin uygulanabilirliğinin kabul edilemeyeceği, ancak “50-100” puan aralığının kabul edilebilir olduğu çalışma kapsamında belirtilmektedir. “50-60” puan aralığı vasat, “60-70” puan aralığı orta, “70-80” puan aralığı iyi/ideal, “80-100” puan aralığı ise çok iyi olarak yorumlanmıştır.

Bu çalışmanın asıl amaçlarından biri herhangi bir tarihi yapıya eklenmiş yeni ekin tarihi yapıya ve çevreye uyumluluğunun hangi derecede olduğunu belirleyebilmek ve mevcut tarihi yapı için olumsuz mimari tasarımlara sahip eklerin tespitini kolaylaştırmaktır. Bir diğer amacı ise mevcut tarihi yapıya eklenmesi düşünülen yeni eklerin bu yöntem dâhilinde tasarlanarak en uygun tasarımın oluşturulması ve daha en başından mevcut tarihi yapı ve çevrenin tarihi değerine zarar verebilecek eklerin hayata geçirilmesinin önüne geçilmesidir.

Belirtilen tüm bu amaçlar doğrultusunda her örneklem tarihi hamam yapısı yeni eki için analiz sonuçları, geliştirilen yöntem dâhilinde oluşturulan renk grafiklerine işlenmiş ve sonuç olarak tüm yapılara ait renk grafiği ortak bir grafikte ve tabloda bir araya getirilmiştir (Tablo 4.11).

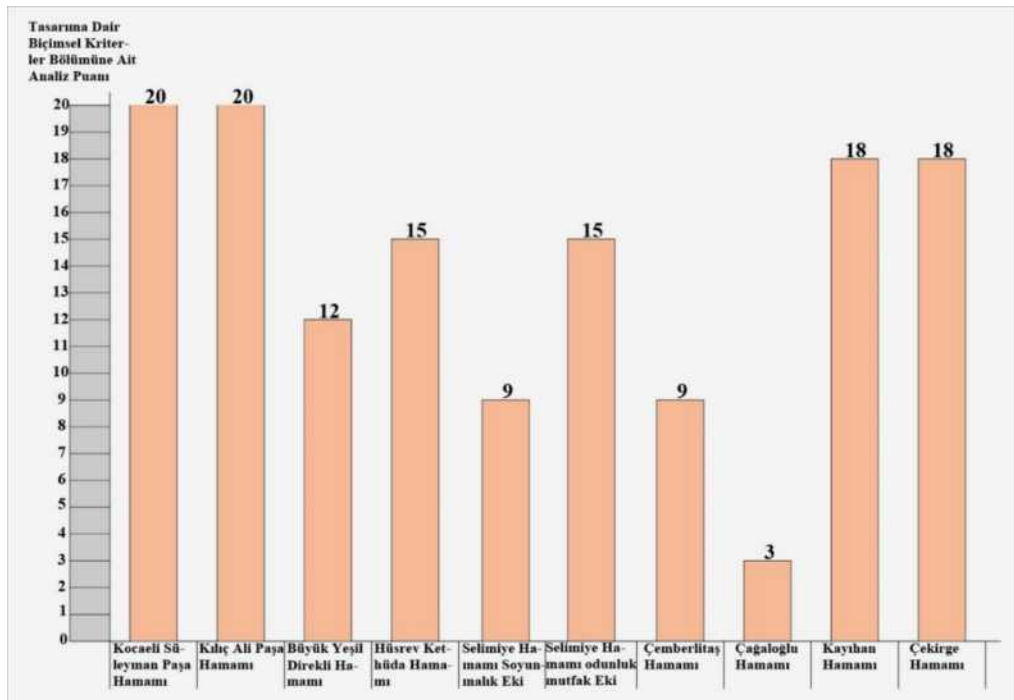
Tablo 4.11. Örneklem tarihi hamam yapıları eklerinin analizi ve değerlendirme sonuç puanları

Toplamda 9 adet örneklem tarihi hamam yapısı ve eklerinin belirlenen yöntem dâhilinde analizi sonucu elde edilen puanların her 6 ana bölüm için karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesine dair çıkan sonuçlar aşağıda belirtilmiştir:

1. Yeni Ekin Tasarımına Dair Biçimsel Kriterler: Bu bölümden 20 puan olarak en yüksek değerlendirme puanını sahip olan Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı ve Kılıç Ali Paşa Hamamı eki olmuştur. Ardından ise görsel yoğunluk ve ayrıntı kriterlerinden eksik puan olarak 18 puanla Kayıhan Hamamı ve Çekirge Hamamı eki gelmektedir. Hüsvrev Kethüda Hamamı eki görsel yoğunluk, ayrıntı, yükseklik, Selimiye Hamamı odunluk-mutfak eki ise görsel yoğunluk, ayrıntı, ritim kriterlerinden eksik puan olarak her ikisi de

15 puan olarak hesaplanmıştır. Büyük Yeşil Direkli Hamamı renk, ayrıntı, görsel yoğunluk, ritim kriterlerinden eksik puan olarak 12 puan sınırında kalmıştır. Selimiye Hamamı soyunmalık eki görsel yoğunluk, ayrıntı, yükseklik, ritim, hacim kriterlerinden, Çemberlitaş Hamamı eki ise görsel yoğunluk, ayrıntı, ritim, malzeme dokusu, renk kriterlerinden eksik puan olarak her ikisi de 9 puan olarak belirlenmiştir. Bölümün en düşük değerlendirme puanına ise form ve ritim kriterleri dışında hiçbir kriteri sağlayamayan 3 puan ile Çağaloğlu Hamamı eki sahip olmuştur (Tablo 4.12).

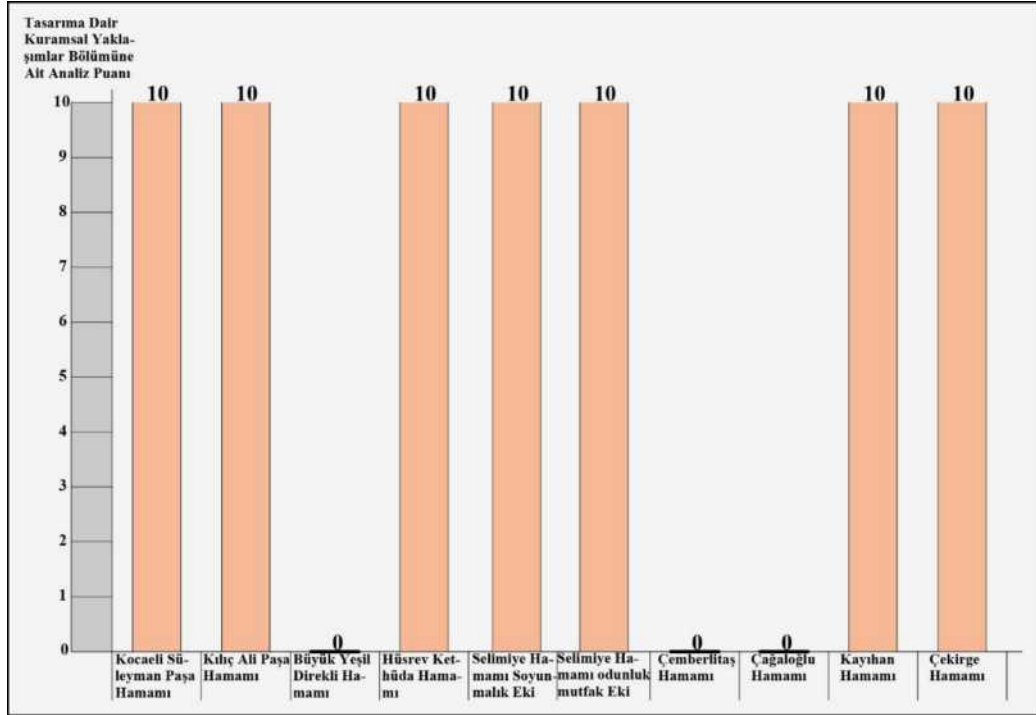
Tablo 4.12. Örneklem tarihi hamam yapıları eklerinin tasarımına dair biçimsel kriterler bölümüne ait değerlendirme sonuç puanları

2. Yeni Ekin Tasarımına Dair Kuramsal Yaklaşımlar: Bu bölümden 10 puan olarak en yüksek değerlendirme puanına sahip olan 7 örneklem hamam yapısı eki vardır. Bunlar zıt/karşıt kuramsal yaklaşımına sahip olan Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı eki ve biçimlerin yorumu kuramsal yaklaşımına sahip olan Kılıç Ali Paşa Hamamı eki, Hüseyin Kethüda Hamamı eki, Selimiye Hamamı odunluk-mutfak eki, Selimiye Hamamı soyunmalık eki, Kayıhan Hamamı eki ve Çekirge Hamamı ekidir. 0 puan olarak bu bölümden hiç puan alamayan ek yapılar ise hem biçimlerin yorumu hem zıt/karşıt kuramsal yaklaşımı aynı anda bünyesinde bulundurarak değişken olarak yorumlanan Çemberlitaş ve Çağaloğlu Hamamı ek yapılarıdır. Aynı zamanda biçimlerin taklidi

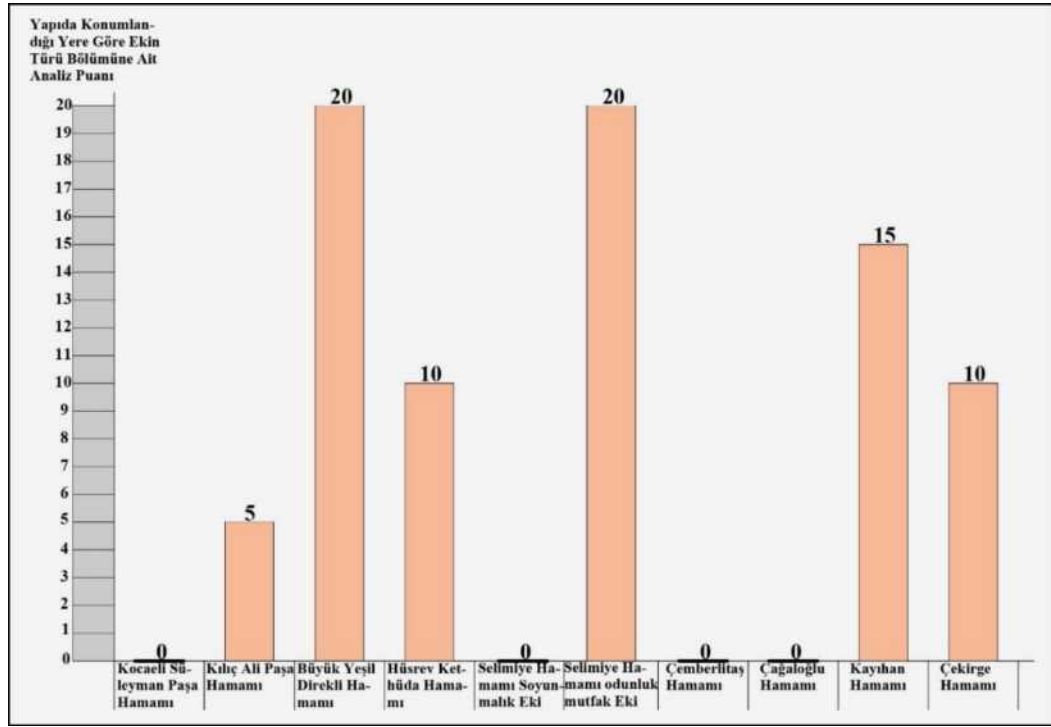
kuramsal yaklaşımına sahip olan Büyük Yeşil Direkli Hamamı eki de bu bölümden hiç puan alamamıştır (Tablo 4.13).

Tablo 4.13. Örneklem tarihi hamam yapıları eklerinin tasarıma dair kurumsal yaklaşımlar bölümüne ait analiz puanları

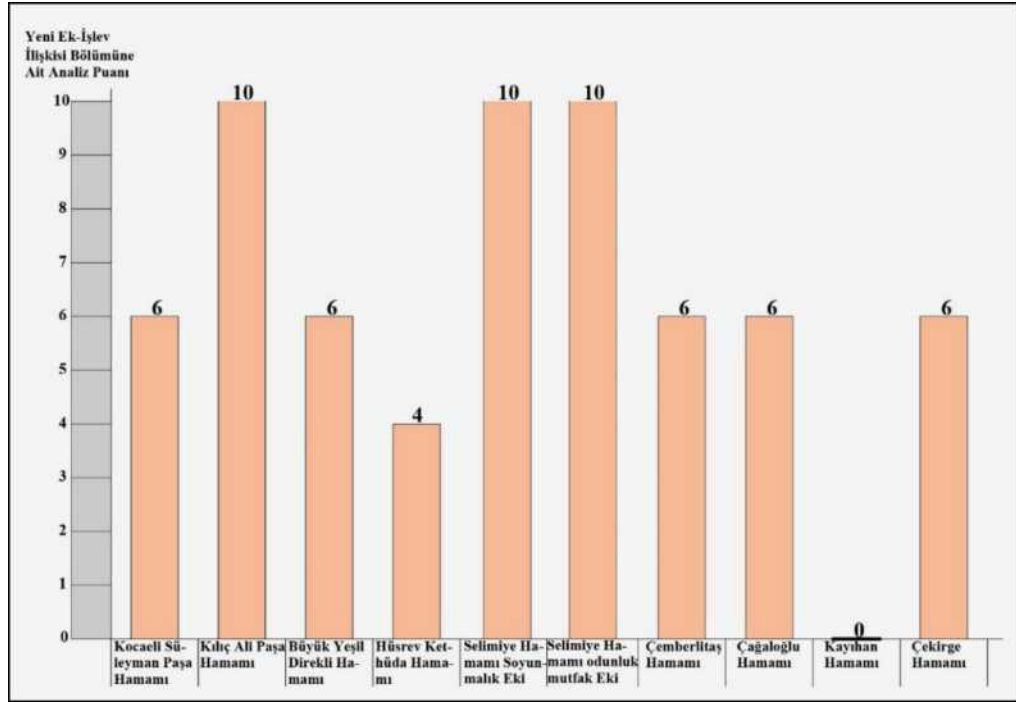

3. Yapıda Konumlandığı Yere Göre Yeni Ekin Türü: Bu bölümden, gerekli tüm alt kriterleri sağlayarak ve sonuç olarak 20 puan alarak en yüksek değerlendirme puanına sahip olan Büyük Yeşil Direkli Hamamı eki ve Selimiye Hamamı odunluk-mutfak arka ekidir. Ardından 15 puan alarak Kayıhan Hamamı yan eki gelmektedir. Hüsrev Kethüda Hamamı ve Çekirge Hamamı ekleri de birer yan ektir, ancak bazı alt kriterlere uyum sağlayamadıkları için 10 puan almışlardır. Kılıç Ali Paşa Hamamı eki ön ektir, fakat mevcut tarihi yapıyla uygun boyutlarda tasarlandığı için 5 puan alabilmiştir. Bölümün en düşük puanı olan 0 puana sahip hamamlar, Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı, Çağaloğlu Hamamı ve Çemberlitaş Hamamı ön ekleridir (Tablo 5.14).

Tablo 4.14. Örneklem tarihi hamam yapıları eklerinin yapıda konumlandığı yere göre ekin türü bölümüne analiz puanları

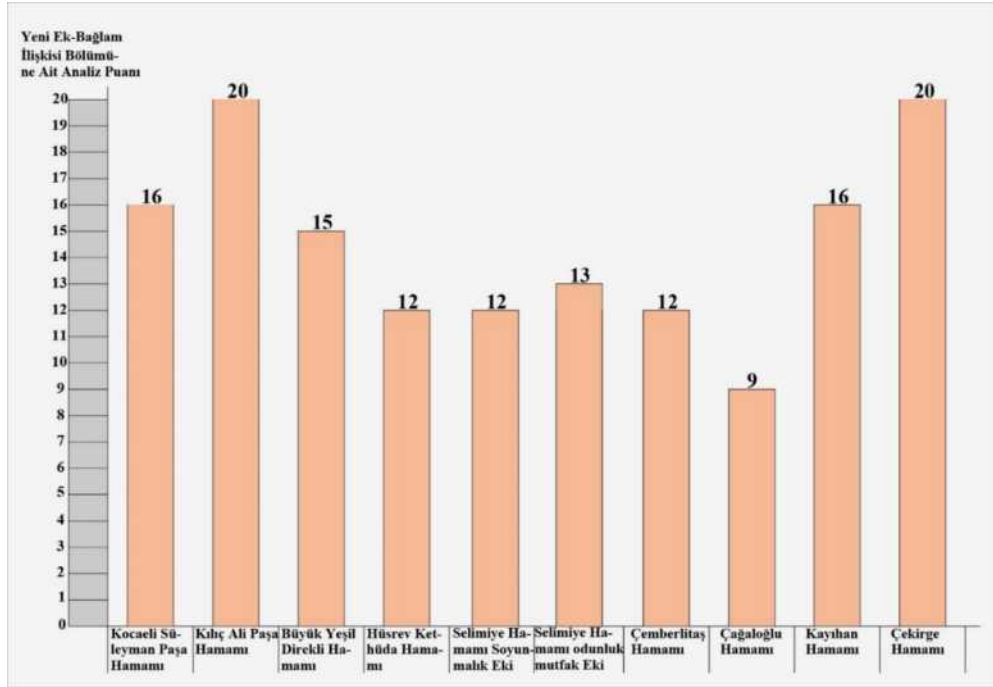

4. Yeni Ek-İşlev İlişkisi: Bu bölümden, gerekli tüm alt kriterleri sağlayarak ve sonuç olarak 10 puan alarak en yüksek değerlendirme puanını sahip olan Kılıç Ali Paşa Hamamı ve Selimiye Hamamı ek yapılarıdır. Bu hamam yapıları özgün işlevinde kullanılmaktadır ve yeni ekleri özgün işlevin bir gerekliliği olması durumundan yapıya eklenmiştir. Ardından, bazı alt kriterleri sağlamamasından dolayı 6 puan alarak Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı, Büyük Yeşil Direkli Hamamı, Çemberlitaş Hamamı, Çağaloğlu Hamamı ve Çekirge Hamamı ek yapıları gelmektedir. Hüsrev Kethüda Hamamı ise 4 puan almıştır. Son olarak, yeni ek-işlev ilişkisi bakımından en düşük değerlendirme puanını Kayıhan Hamamı almıştır ve puanı 0'dır. Kayıhan Hamamı ideal olmayan yeni işleviyle aktif bir şekilde kullanılmamasından ve yeni ekin yeni ya da özgün işlevin bir gerekliliği olmamasından dolayı hiçbir alt kriteri sağlamamaktadır ve bu bölümden hiç puan alamamıştır (Tablo 4.15).

Tablo 4.15. Örneklem tarihi hamam yapıları eklerinin yeni ek-işlev ilişkisi bölümüne ait analiz puanları

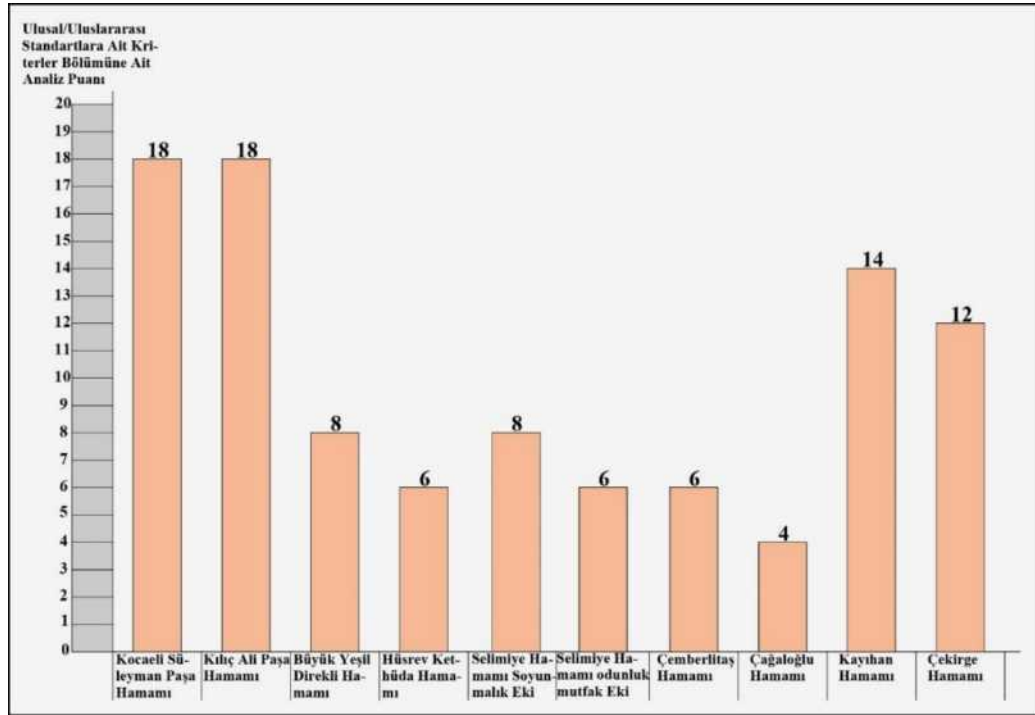
5. Yeni Ek-Bağlam İlişkisi: Bu bölümden, gerekli tüm alt kriterleri sağlayarak ve sonuç olarak 20 puan alarak en yüksek değerlendirme puanını sahip olan Kılıç Ali Paşa Hamamı ve Çekirge Hamamı ek yapılarıdır. Ardından bazı alt kriterleri sağlamaması durumdan 16 puan alarak Kocaali Süleyman Paşa Hamamı, Kayışhan Hamamı ek yapıları gelmektedir. Büyük Yeşil Direkli Hamamı eki bu bölümden 15, Selimiye Hamamı odunluk-mutfak eki ise 13 puan almıştır. Hüseyin Kethüda Hamamı, Selimiye Hamamı soyunmalık bölümü ve Çemberlitaş Hamamı eklerinin her üçü de 12 puan almıştır. Yeni ek-bağlam ilişkisi bakımından en düşük değerlendirme puanını alan ise 9 puan alarak Çemberlitaş Hamamı olmuştur (Tablo 4.16).

Tablo 4.16. Örnekleme tarihi hamam yapıları eklerinin yeni ek-bağlam ilişkisi bölümüne ait analiz puanları

6. Ulusal ve Uluslararası Standartlara Ait Kriterler: Bu bölümden, toplamda 9 alt kriteri sağlayarak ve sonuç olarak 18 puan alarak en yüksek değerlendirme puanını sahip olan Kocaeli Süleyman Paşa ve Kılıç Ali Paşa Hamamı ek yapılarıdır. Ardından 14 puanla Kayıhan Hamamı, 12 puanla Çekirge Hamamı ve 10 puanla Selimiye Hamamı odunluk-mutfak ekleri gelmektedir. Büyük Yeşil Direkli Hamamı ve Hüsrev Kethüda Hamamı ek yapılarının her ikisi de 8 puan, Selimiye Hamamı soyunmalık bölümü ve Çemberlitaş Hamamı eklerinin de her ikisi de 6 puan almıştır. Toplamda 8 alt kriteri sağlamayan ve 4 puan alan Çağaloğlu Hamamı eki, bölümün en düşük puan alan ekidir (Tablo 4.17).

Tablo 4.17. Örneklem tarihi hamam yapıları eklerinin ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterler bölümüne ait analiz puanları

Belirlenen yöntem dâhilinde analiz edilen 9 hamam yapısı ve 10 adet ekin aldıkları toplam analiz puanı incelendiğinde en yüksek puana sahip olan hamam yapısı 83 puanla Kılıç Ali Paşa Hamamı'dır ve yeni ekin mevcut tarihi yapı ile uyumluluğu çok iyi derecesine sahiptir. Ardından sırasıyla 76 puanla Çekirge Hamamı eki, 74 puanla Selimiye Hamamı odunluk-mutfak eki ve 70 puanla Kocaeli Süleyman Paşa Hamamı eki gelmektedir. Bu tarihi hamam yapıları ekleri ise aldıkları puan aralığına göre iyi/ideal ek derecesine sahiptir. 61 puanla Büyük Yeşil Direkli Hamamı eki orta seviyeli ek, 57 puanla Hüseyin Kethüda Hamamı eki vasat olarak değerlendirilmiştir. 49 puanla Selimiye Hamamı soyunmalık eki, 33 puanla Çemberlitaş Hamamı eki 50 puanın altında oldukları için kabul edilemez olarak değerlendirilmiştir. İncelenen ek yapıları arasında en düşük puana sahip olan hamam yapısı eki Çağaloğlu Hamamı ek yapılarıdır ve 22 puan almıştır. Bu ek yapıları da kabul edilemez olarak belirlenmiştir (Tablo 4.11).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihi ve kültürel sürekliliğin devamlılığının sağlanabilmesi için tarihi yapıların değişen zamanın ihtiyaçlarına adapte edilebilmesi, sonuç olarak da toplumsal yaşamda aktif bir şekilde yaşatılabilmesi gereklidir. Değişen zaman, gelişen teknoloji ve toplumların yeni ihtiyaçları tarihi yapılara karşı beklentinin artmasına sebep olmuştur. Beklentiyi karşılayamayan bu kültürel değerler ise işlevsiz kalarak yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bu durum tarihi yapılarda yeniden işlevlendirme ve yeni ek kavramını gündeme taşımaktadır. Yaşam tarzlarının ve gereksinimlerin değişmesi birçok tarihi yapının özgün işlevleriyle kullanılmasını olanaksız hale getirmiştir. Hem yeniden işlevlendirmenin gereklerinden dolayı, hem de tarihi yapı özgün işlevinde kullanılsa da oluşan yeni mekân ihtiyacını karşılamak için tarihi yapılara yeni ekler eklenmektedir. Ancak tarihi yapılarda yeni ek inşa etmek hassasiyet gerektiren bir durumdur. Yeni ekin tarihi yapı ve dokuyla/bağlamla olan ilişkisinin nasıl olması gerektiği, bulunduğu bölgenin ve tarihi yapının sahip olduğu değerlere zarar vermeden, saygılı bir biçimde nasıl tasarlanabileceği önemli bir husustur.

Hamam yapıları geçmişte toplumların yoğun olarak kullandığı temizlenme, eğlence, sosyal faaliyetlerinin yapıldığı yerler olmuştur. Özellikle Osmanlı'nın başkenti olan Bursa, Edirne ve İstanbul illerinde yüzlerce hamam örneği mevcuttur. Ancak değişen kültür ve alışkanlıklar tarihi hamamların özgün işleviyle hala kullanılıyor olmasının önüne geçmiştir. Hamam yapılarının birçoğu yeniden işlevlendirilmiş ve hem yeni işlevin hem özgün işlevin değişen zamana uyum sağlayabilmek adına bazı ek yapıların tarihi hamam yapılarına eklenmesine neden olmuştur. Bu yüzden çalışma kapsamında Marmara Bölgesi'nde yer alan dokuz adet tarihi hamam yapısı, örneklem yapılar olarak belirlenmiş ve yeni ekleri açısından değerlendirilmiştir.

Koruma ilkeleri bağlamında tarihi yapılara yapılacak ideal yeni eklerin tasarım ilkeleri ve değerlendirme kriterleri henüz bütüncül olarak araştırılmış bir konu değildir. Tarihi yapılara getirilen yeni eklerin tasarımına dair kriterler bulunmamaktadır. Çalışma kapsamında dünyaca kabul görmüş yeni eklere ilişkin ulusal/uluslararası tüzük, yönerge ve standartlara göre çalışma kapsamında belirli ölçütler belirlenmiştir. Ölçütler, eklerin tarihi hamam yapılarıyla olan ilişkisinde malzeme, renk, gabari, ritim, kütleli ölçek ve oran, kuramsal tasarım yaklaşımı, ekin türleri, ekin bağlam ilişkisi gibi başlıkları kapsamaktadır. Ölçütlere göre değerlendirme sonucunda Marmara Bölgesi tarihi hamam yapılarına getirilen yeni eklerde yoğun olarak taklit ve zıt kuramsal tasarım

yaklaşımından farklılaşarak iki anlayışın daha ortasında duran, uyumlu olan biçimlerin yorumu kuramsal yaklaşım türü tercih edilmiştir. Tarihi dokuya tarafsız yaklaşan ve tarihi yapılarda ek kavramı üzerine yapılan tartışmalara mesafeli kalan bir tasarım yaklaşım olması sebebiyle tasarımcılar tarafından daha çok kullanılmıştır. Biçimlerin taklidi tasarım yaklaşımı tercih edilen eklerin, mevcut tarihi dokudan ayırt edilebilmesini zorlaştırdığı hatta yeni ekin tarihi yapıyla aynı döneme ait olarak algılanması gibi sorunları ortaya çıkarmıştır. Bu durumun oluşmasına, çağdaş yapı malzemeleri, yapım tekniği vb. kullanılmaması da etkili olmuştur. Tarihi eklerin yapıldığı dönemin malzeme, teknik, biçim vb. özelliklerini taşıması ve tarihsel süreklilikte hangi zamana ait olduğunu belli etmesi, koruma anlamında dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur. Yeni eklerin tasarımında tarihi dokunun önemli mimari özelliklerinden referans alınabilir, bunu birebir taklit etmektense yorumlanarak yeni ürünlerin üretilmesi gerekmektedir.

Örnekleme hamam yapıları eklerinin belirlenen model önerisi ile analiz edilmesi sonucunda 80-100 puan (çok iyi) aralığında sonuç puanına sahip olan eklerin kütleli ölçek ve oran olarak tarihi yapıyla uyum içerisinde ve malzeme, renk, yapım tekniği olarak tarihi yapıdan ayırt edilebilir olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra yeni ek ulusal ve uluslararası standartlara uyum sağlamaktadır, işlev olarak ideal işleve sahiptir ve bağlam olarak tarihi çevreye saygılı bir şekilde tasarlanmıştır. Değerlendirme sonrasında 70-80 puan (iyi/ideal) aralığında sonuç puanına sahip olan eklerin yeni ekin yapıda konumlandığı yere göre doğru cepheye konumlanmadığı ya da işlev veya bağlam ilişkisi bakımından bazı uyumsuzlukların olduğu görülmüştür. 60-70 puan (orta) aralığında sonuç puanına sahip olan ek yapının malzeme, renk olarak tarihi yapıyla neredeyse birebir aynı olduğu ve biçimlerin taklidi tasarım yaklaşımının yeni ekin tasarımında etkili olduğu ve ulusal ve uluslararası standartlara ait kriterlerin bir kaçına uyum sağlamadığı görülmüştür. 50-60 puan (vasat) aralığında sonuç puanına sahip olan ek yapı kütleli ölçek ve oran olarak tarihi yapıyla uyum içerisinde olsa da yapıda konumlandığı cephe, işlev, birkaç ulusal/uluslararası standartlar ve biçimsel kriterler bakımından tarihi yapıyla uyum sağlayamadığı ayrıca yeni ekin tarihi dokuya aykırı bir tasarıma sahip olduğu analiz edilmiştir. Değerlendirme sonrasında 50 puan (kabul edilemez) altında sonuç puanına sahip olan ek yapıların ise model önerisi kapsamında belirlenen kriterlerin birçoğuna uyum sağlamadığı da görülmüştür.

Bu çalışma tarihi yapılarda yeni ek kavramı konusunda farklı kaynaklarda belirlenen yoğun olarak kullanılan tasarım kriterlerini bir araya getirmiş, ayrıca çalışma kapsamında ulusal/uluslararası tüzük, yönerge ve ilkeleri tarayarak yeni ek konusunda

bazı temel ölçütler oluşturulmuş ve bir analiz yöntemi geliştirilmiştir. Hamam yapıları üzerinden belirlenen analiz yöntemi ile çeşitli değerlendirmeler yapılarak yeni ek tasarımı konusunda tüm tarihi yapılar için yol gösterici olan rehber niteliğinde bir model önerisi sunmak hedeflemiştir. Sunulan model önerisinde ise belirli bir paunlandırma sistematığı geliştirilmiştir, böylece değerlendirme sonucunda elde edilen puanlar sayesinde sözel ve soyut ifadelerin somut olarak ifade edilmesi sağlanmıştır.

Öneriler:

- Koruma ilkeleri bağlamında geliştirilen bu analiz yönteminin ileriki dönemlerde mimari tasarımcı gözüyle de bazı değerlendirme kriterlerini de içerecek şekilde çalışmaya eklenerek geliştirilmesi önerilmektedir.
- Belirlen bu değerlendirme yöntemi, tarihi yapılara getirilen dış eklere yönelik oluşturulmuştur, bu nedenle tarihi yapılara getirilen iç ekler (asansör eki, bölücü duvar eki, tesisat eki vb.) ya da tarihi dokulara inşa edilmesi söz konusu olan infill yapılar için de benzer bir yöntemin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.
- Ülkemizde tarihi yapıya yeni ek yapılması konusunda Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 720, 731 ve 660 sayılı ilke kararları incelendiğinde uluslararası standartlara göre yetersiz ve sınırlı düzeyde bilgi içerdiği ve yeni ekin ne şekilde yapılması gerektiği kararının koruma kurulundaki yetkililerin inisiyatifine bırakıldığı görülmektedir (Tablo 2.2.). Ancak ABD'deki Milli Parklar Servisi ITS 3, ITS 10, ITS 18, ITS 37, ITS 53 vb. düzenlemeler incelendiğinde, tarihi yapıya yeni ek ile ilgili özelleşmiş kararların olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin ITS 37, tarihi yapıya yeni bir ek yapılması gerektiğinde tarihi yapının en az dikkat çekici cephesi olan arka cepheye eklenmesi gerektiğini belirtmekte ve bu ekleri arka ek olarak sınıflandırmaktadır. Bunların yanı sıra yan ek, ön ek, çatı eki vb. sınıflandırmaların da olduğu görülmektedir (Tablo 2.1.). Yeni ek konusunda uluslararası birçok tüzük, genelge, standart vb. olmasına rağmen, ülkemizde bu denli detaylı ve özelleşmiş kararların mevcut olmaması, ulusal düzeyde önemli bir eksikliktir. Yapılan bu tez çalışması ile tarihi yapıya yeni ek konusunda geliştirilen model önerisinin ileriki zamanlarda ulusal düzeyde de tarihi yapılara yeni ek eklenmesi hususunda kapsamlı ve detaylı ilke kararı, standart, rehber ve benzeri düzenlemelerin oluşturulması için bir altlık olarak kullanılabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- ABD İçişleri Sekreteri Rehabilitasyon Standartları ve Tarihi Binaların Rehabilitasyonu Yönergesi (U.S. The Secretary of the Interior's Standards for Rehabilitation and Guidelines for Rehabilitating Historic Buildings), 1990, Washington.
- ABD İçişleri Sekreteri Rehabilitasyon Standartları ve Tarihi Binaların Rehabilitasyonu Yönergesi (U.S. The Secretary of the Interior's Standards for Rehabilitation and Guidelines for Rehabilitating Historic Buildings), 1997, Washington, 135.
- ABD Koruma Özetleri 18, Tarihi Yapılarda İç Mekânların Rehabilitasyonu ve Karakter Belirleyici Özelliklerin Korunması ve Tanımlanması (U.S. Preservation Briefs 18: Rehabilitating Interiors in Historic Buildings Identifying and Preserving Character defining Element), 1988, ABD, 1-8.
- ABD Koruma Notu 14, Tarihi Binalara Yeni Dış Eklentiler (U.S. Preservation Brief 14: New Exterior Additions to Historic Buildings), 2010, İnternet Adresi: <https://www.nps.gov/tps/how-to-preserve/briefs/14-exterior-additions.htm> [Erişim tarihi: 05.04.2021].
- Arslan H. D., Orhan B. ve Dişli G., 2020, Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımının Müze İşlevi Özelinde Değerlendirilmesi, SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi Haziran'20, Cilt:13, Sayı:25, ISSN 1308-2698.
- Altınoluk, Ü., 1998, Binaların Yeniden Kullanımı, YEM Yayınları, İstanbul.
- Amsterdam Bildirgesi (Congress On The European Architectural Heritage), 1975
- Arslan H. D., Orhan B. ve Dişli G., 2020, Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımının Müze İşlevi Özelinde Değerlendirilmesi, SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi Haziran'20, Cilt:13, Sayı:25, ISSN 1308-2698.
- Baran, B., 2006, Galata Hamamları ve Kılıç Ali Paşa Hamamı Koruma Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Baz, T. N., 2007, Bergama'da Osmanlı Dönemi Hamam Yapılarının Koruma Sorunlar Ve İlkesel Bağlamda Yeniden İşlevlendirme Yaklaşımları: Tabaklar Hamamı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Burra Tüzüğü, Avustralya ICOMOS Kültürel Öneme-Sahip Alanlara Dair Tüzük (The Burra Charter, The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance), 2013.
- Büyükmihçı, G., Akşehiroğlu A. ve Mengüç K. G., 2019, Tarihi Çevrede Yeni Yapı Tasarımında Birleşim Biçimleri Bağlamında Modern Yaklaşımlar, In book: Mühendislik ve Multidisipliner Yaklaşımlar, Kayseri.
- Cafer Bozkurt Architecture Mimarlık Ofisine aittir, Mimarı: Cafer Bozkurt, 2015, İstanbul.

- Cebioğlu, G., 2013, İstanbul'da Yeniden İşlev Verilen 16. Yüzyıl Çarşı Hamamlarına Yönelik Bir Araştırma: Ağa Hamamı-Samatya, Ortaköy Hamamı-Beşiktaş, Büyük Yeşil Direkli Hamam-Üsküdar, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Cengiz, M., 2016, Yassitepe Höyüğü Erken Tunç Çağ Yapısına Yönelik Arkeolojik Restorasyon Çalışmaları, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- City of New Orleans HDLC – Guidelines for New Construction, Additions and Demolition, 2018, İnternet Adresi: <https://www.nola.gov/nola/media/HDLC/Guidelines/12-New-Construction-Additions-Demolition.pdf> [Erişim tarihi: 09.06.2021].
- Çelebi Karakök, E. ve Gökarslan B., 2017, Tasarım ve Kuram: Tarihi Dokuda “Çağdaş Ek” Kavramının Atölye Ortamında Deneyimlenmesi: Mass' Workshop 2015, sayı:24, 54-78.
- Çelik, E. ve Aydemir A. I., 2018, Türk Hamam Mimarisinin Yapısal ve Mekânsal Özellikleri. Cilt:11. sayı:2. 274-28, 274-281.
- Çetin, Y., 2005, “Sakarya'da Türk Mimari Eserleri” Sakarya Belediyesi; 470 p. ISBN 978-605-4031-07-8.
- Çetinkaya Kencer T., 2018, Tarihi Çevrede Çağdaş Ek Bağlamında Germir Surp Stephanos Kilises Restorasyon Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Demirdal, M., 2014, İstanbul'da İşlev Değişikliğine Uğramış Mimar Sinan Hamamları: Ortaköy Hamamı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Douglas, J., 2006, Building Adaptation, Elsevier yayıncılık, Second Edition, 651 s. ISBN-10: 0-7506-6667-6.
- Dişli, G., 2018, New Additions to Existing Built Heritage and Their Contributions to Sustainable Development: Cases from Ankara, Turkey.
- Dişli, G., 2018, Gülşen Dişli kişisel fotoğraf arşivi.
- Duralı, İ. K., 2007, Tarihi Çevrede Yeni Yapılaşma Uygulamalarının İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Ergin, N., 2010, “İstanbul Hamam Kültüründe Süreklilik Ve Değişim: Çemberlitaş Hamamın Öyküsü.”
- Enç, G., 2009, Tarihi Kent Dokusunda Yeni Yapı Tasarım Ölçütleri Ve Fener Senti Örneğinde Uygulanabilirliğinin İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Güler, Ö., 2004, Tarihi Çevrelerde Çağdaş Bina Tasarımı: Ortaköy ve Yakın Çevresinde Yeni Bina Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Gür, B., 2019, Selimiye Hamamı'nın Korunması Ve Yeniden Kullanılmasına Yönelik Öneriler, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, 1999
- Third General Assembly of ICOMOS Budapest, Resolutions of the Symposium on the Introduction of Contemporary Architecture into Ancient Groups of Buildings, 1972.
- İnan, Z., 2013, İşlevini Yitirmiş Tarihi Yapıların Büro Yapılarına Dönüştürülmesindeki Mekansal Sorunlar, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, A., 2015 a, Tarihi Çevrede Yeni Yapı-Yeni Ek Bağlamında Normen Foster Yapıları, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Kılıç, E. C., 2015 b, Tarihi Yapılar İçin Yeniden İşlevlendirme Kriterleri Ve Ali Paşa Hanı Örnekleme, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Kocaeli Kültür Envanteri, 2011.
- Korumaz, M., Dülgerler O. N. ve İyit N., 2010, İstanbul'daki Bazı Tarihsel Yapılardaki İlave Kat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme Önerisi, Selçuk Teknik Dergisi, Cilt: 9, Sayı:2-2010, ISSN 1302-6178, 144-162.
- Köksal, Ş., 2014, İzmir Smyrna Agorasında Gezi Güzergahının Planlanması, Mozaikli Alan Üzerine Koruma Çatısı Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Köşklük Kaya, N., 2012, İtalya'da Tarihi Yapılarda Yeni Ek Uygulamalarında Çağdaş Çatı ve Cephe Sistemleri ile Tasarım İlkeleri, 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu 12 -13 Nisan 2012, Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi - Görükle Kampüsü, Bursa, 1-7.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 660 Sayılı İlke Kararı, 1999, İnternet Adresi: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44311/ilke-karari--karar-no-660--karar-tarihi-05111999.html> [Erişim Tarihi: 01.06.2021].
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 720 Sayılı İlke Kararı, 2006, İnternet Adresi: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44332/ilke-karari--karar-no-720--karar-tarihi-04102006.html> [Erişim Tarihi: 01.06.2021].
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 731 Sayılı İlke Kararı, 2007, İnternet Adresi: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44337/ilke-karari--karar-no-731--karar-tarihi-19062007.html> [Erişim Tarihi: 01.06.2021].

- Milli Parklar Servisi ITS 3 ve ITS 18, Orta Ölçekli Tarihi Yapılara Yeni Ek (United States, National Park Service (NPS), New Additions to Mid-Size Historic Buildings), 1999-2001, ABD, İnternet Adresi: <https://www.nps.gov/tps/standards/applying-rehabilitation/its-bulletins/ITS03-Additions-MidSizeBuildings.pdf> [Erişim Tarihi: 09.06.2021].
- Milli Parklar Servisi ITS 10, Dış Merdiven/Asansör Kulesi Eki (Exterior Stair/Elevator Tower Additions), 1999, ABD, İnternet Adresi: <https://www.nps.gov/tps/standards/applying-rehabilitation/its-bulletins/ITS10-StairTowers.pdf> [Erişim Tarihi: 09.05.2021].
- Milli Parklar Servisi ITS 36 , 2006, The Secretary of the Interior’s Standards for Rehabilitation, Subject: Rooftop Additions, 2006, ABD, İnternet Adresi: <https://www.nps.gov/tps/standards/applying-rehabilitation/its-bulletins/ITS36-Rooftop-Additions.pdf> [Erişim Tarihi: 09.06.2021].
- Milli Parklar Servisi ITS 37 , 2006, Tarihi Evlere Arka Ek (Rear Additions to Historic Houses, 2006, ABD, İnternet Adresi: <https://www.nps.gov/tps/standards/applying-rehabilitation/its-bulletins/ITS37-Houses-RearAdditions.pdf> [Erişim Tarihi: 09.06.2021].
- Milli Parklar Servisi ITS 53 , 2009, Erişim için Yeni Ek Tasarımı (Designing New Additions to Provide Accessibility), 2009, ABD, İnternet Adresi: <https://www.nps.gov/tps/standards/applying-rehabilitation/its-bulletins/ITS53-Additions-Accessibility.pdf> [Erişim Tarihi: 09.06.2021].
- Özcan, A., 1993, Çağaloğlu Hamamı İstanbul'da XVIII. yüzyılda yapılan, büyük çarşı hamamlarının sonuncusu.
- Önge, Y., 1995, Anadolu’da XII-XIII. Yüzyıl Türk Hamamları, Önder Matbaacılık, Ankara.
- Plevoets B. ve Van Cleempoel K., 2011, Adaptive reuse as a strategy towards conservation of cultural heritage: a literature review, vol 118, ISSN 1743-3509 (online), 155-164.
- Restorasyon Tüzüğü (Carte Del Restauro), 1931.
- Sağlam, K., 2019, Tarihi Çevrede Çağdaş Eklerin Biçimsel Ve Kavramsal Kriterlere Bağlı Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Sağlam, K. ve Tavşan C., 2019, Yakın Mimarlık: Tarihi Çevrede Çağdaş Eklerin Biçimsel ve Kavramsal Kriterlere Bağlı Karşılaştırılması, Cilt:3 sayı:1, 48-65.
- Semes S. W., 2007, “Differentiated”and“Compatible”:four strategies for additions to historic settings. Forum Journal & Forum Focus.
- Şehitoğlu, E., 2008, Bursa Hamamları, Bursa: Tarih Vakfı Yurt Yayıncılık; 164 p. ISBN 9753332231.

Taciroğlu, D., 2019, Arkeolojik Alanların Sergileme Yöntemleri Üzerinden Değerlendirilmesi İçin Bir Yöntem Önerisi., Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Tanaç Zeren M., 2010, Tarihi evrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu, ağdaş Yaklaşım Örnekleri, İstanbul: Yalın Yayıncılık; 94 s. ISBN 9944313773.

Technical Preservation Services, Planning Successful Rehabilitation Projects, New Additions to Historic Buildings, 2018, İnternet Adresi: <https://www.nps.gov/tps/standards/applying-rehabilitation/successful-rehab/additions.htm> [Erişim Tarihi: 05.06.2021.].

Traditional Valued Dwelling Alterations and Additions, 2008, Sesign Guide 3, The City Of Unley, İnternet Adresi: <https://www.unley.sa.gov.au/files/assets/public/development-amp-major-projects/building-and-renovating/unley-development-plan-and-zoning/guide-3-dwelling-alts-adds-alternative.pdf> [Erişim Tarihi: 05.06.2021.].

Uğursal, S., 2011, Tarihi Yapıların Yeniden işlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Venedik Tüzüğü, 1964.

White A M., 2018, Defining appropriateness: an analysis of the Secretary of the Interior's Standards on additions to historic structures and its impact on the practice of architecture, development and preservation, Yüksek Lisans Tezi, Columbia University, ABD.

Washington Tüzüğü (Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü), 1987

Yalaz E. T., Dişli G. ve şen T., Tarihi Yapılara Yeni Ek: Gaziantep Tütün Han'a ağdaş Bir atı Eki Önerisi, International Social Sciences Studies Journal, e-ISSN:2587-1587, 1635-1648.

Yüceer, H., 2005, An Evaluation of Interventions In Architectural Conservation: New Exterior Additions to Historic Buildings, Doctor of Philosophy in Architecture, İ.Y.T.E., Engineering and Sciences of İzmir Institute of Technology, İzmir.

Web İletileri:

URL-1, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-i-.html> [Erişim Tarihi: 10.03.2021].

URL-2, <http://geziyorumturkiye1.blogspot.com/2011/05/safranbolu.html> [Erişim Tarihi: 23.01.2021].

URL-3, <https://www.icomos.org/publications/93towns7e.pdf> [Erişim Tarihi: 23.03.2020].

- URL-4, https://www.icomos.org/charters/structures_e.pdf [Erişim Tarihi: 11.06.2020].
- URL-5, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0033791001536913477.pdf [Erişim Tarihi: 01.06.2021].
- URL-6, <https://whc.unesco.org/document/6814> [Erişim Tarihi: 15.05.2021].
- URL-7, https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/ICOMOS_NZ_Charter_2010_FINAL_11_Oct_2010.pdf [Erişim Tarihi: 01.06.2021].
- URL-8, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263743/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html> [Erişim Tarihi: 12.06.2021].
- URL-9, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263781/720-nolu-ilke-karari-kentsel-sitler-koruma-ve-kullanma-.html> [Erişim Tarihi: 12.06.2021].
- URL-10, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44337/ilke-karari--karar-no-731--karar-tarihi-19062007.html> [Erişim Tarihi: 12.06.2021].
- URL-11, <https://www.topragizbiz.com/blog/brukselin-grand-place-meydani-latin-motifli-cicek-haliya-bezendi-625/> [Erişim Tarihi: 05.10.2020].
- URL-12, <https://restaurantguru.com/Cinili-Mutfak-Izmit> [Erişim Tarihi: 09.04.2020].
- URL-13, <https://twitter.com/aebilgili/status/1020915435234045952/photo/1> [Erişim Tarihi: 17.11.2020].
- URL-14, <https://tr.pinterest.com/pin/519884350714204590/> [Erişim Tarihi: 10.12.2020].